

UNIVERSITATEA BIOTERRA BUCUREȘTI
FACULTATEA DE DREPT

Lector univ. drd. Dalia Toader

Drept Penal Român

Note de curs

București
2005

Abrevieri

AUB	- Analele Universității din București, Seria Științe juridice.
J.N.	- Revista „Justiția Nouă”
L.P.	- Revista „Legalitatea populară”
R.R.D.	- Revista „Revista Română de Drept”
S.C.J.	- Revista „Revista Studii și Cercetări juridice”
R.D.	- Revista Dreptul
RDP	- Revista de Drept penal
Col. p.	- Colegiu penal
CD.	- Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem
C.S.J.	- Curtea Supremă de justiție
CA.	- Curtea de Apel
Cp	- Cod penal
Cpp.	- Cod de procedură penală.
d.	- decizie
DÎ	- Decizie de îndrumare a Plenului Tribunalului Suprem
dp.	- decizie penală
J.	- judecătorie
L.	- Lege
Sp	- Secție penala
St.p	- Sentință penală
T.j.	- Tribunalul județean
T.m.	- Tribunalul municipal
T.mil.	- Tribunalul militar
T.reg.	- Tribunalul regional
T.S.	- Tribunalul Suprem

Titlul I

Noțiuni generale

CAPITOLUL I

Noțiuni introductive

Secțiunea I DREPTUL PENAL CA RAMURĂ DE DREPT

1. Noțiunea dreptului penal

1. Precizări terminologice. Apărarea valorilor sociale împotriva faptelor periculoase a constituit întotdeauna și peste tot în lume o condiție de existență a societății.

Apărarea socială împotriva faptelor periculoase, după apariția statului a devenit o funcție importantă a acestuia pe care o realizează cu ajutorul dreptului penal.

Prin arătarea faptelor periculoase pentru valorile sociale și a sancțiunilor aplicabile celor care săvârșesc astfel de fapte, dreptul penal contribuie la apărarea acestor valori.

În sensul de mai sus, termenul *drept penal* este folosit pentru a denumi ramura de drept, ca sistem al normelor juridice penale care reglementează relațiile de apărare socială; dar același termen *drept penal* se folosește și pentru a denumi *știința dreptului penal* ca ansamblu de idei, teorii, concepții, cu privire la dreptul penal.

Între cele două accepțiuni nu se poate pune semnul egalității, deși între ele există o legătură organică, obiectul științei dreptului penal, fiind dreptul penal ca ramură de drept.

În literatura juridică de specialitate străină, dreptul penal mai este denumit și *drept criminal*, denumire ce derivă de la cuvântul latin *crimen* - *crimă*, adică fapta infracțională interzisă.

În aceeași ordine de idei, denumirea „*drept penal*”, derivă de la cuvântul latin *poena* = *pedeapsă*, deci de la sancțiunea aplicabilă pentru fapta interzisă.

Și într-un sens și în celălalt, denumirea s-ar referi doar la una din instituțiile fundamentale ale ramurii de drept, respectiv la pedeapsă ori la faptă infracțională.

Având în vedere obiectul și scopul reglementării juridice de apărare a valorilor sociale s-a propus și denumirea de *drept al apărării sociale*.

Considerăm că denumirea de „*drept penal*” impunându-se în timp, își păstrează actualitatea și vigoarea, ea însemnând atât în sens juridic penal cât și în sens obișnuit același lucru, o ramură distinctă a dreptului care reglementează o activitate specifică - de apărare socială.

2. Definiția dreptului penal. În definirea dreptului penal trebuie reținute trăsăturile specifice ale acestei ramuri de drept cu privire la obiect,

metoda specifică de reglementare, scopul acesteia ca și modul specific de realizare a acestui scop.

Având în vedere clementele de mai sus, așa cum s-a susținut în literatura juridică de specialitate apreciem că dreptul penal se poate defini ca: „*sistemul normelor juridice care reglementează relațiile de apărare socială prin interzicerea ca infracțiuni, sub sancțiuni specifice denumite pedepse, a faptelor periculoase pentru valorile sociale, în scopul apărării acestor valori, fie prin prevenirea infracțiunilor, fie prin aplicarea pedepselor celor care le săvârșesc*”.

Ca ramură de drept, dreptul penal nu reprezintă doar o sumă de norme juridice, ci un ansamblu de norme juridice structurat în sistem, după criterii științifice în jurul unor norme cu caracter de principiu și pe instituțiile fundamentale ale dreptului penal - *infracțiunea, sancțiunile de drept penal și răspunderea penală*.

Fiind o ramură distinctă a dreptului, dreptul penal are un obiect propriu de reglementare și anume o categorie aparte de relații sociale, relații create în jurul și datorită valorilor sociale de a căror apărare depinde existența și dezvoltarea societății.

2. Obiectul dreptului penal

3. Relațiile de apărare socială - obiect al dreptului penal. Obiectul dreptului penal îl constituie relațiile de apărare socială, relații ce se nasc între membrii societății pentru respectarea de către aceștia a unor valori cum sunt persoana cu drepturile și libertățile sale, liniștea și ordinea publică, însăși societatea în întregul ei.

Respectarea acestor îndatoriri ce privesc conduita socială a membrilor societății asigură normala desfășurare a vieții sociale.

După apariția statului și a dreptului, relațiile de apărare socială constituie obiect de reglementare pentru dreptul penal care prin normele sale arată faptele periculoase pentru valorile sociale - infracțiunile - și sancțiunile penale aplicabile persoanelor care săvârșesc astfel de fapte.

4. Relațiile de represiune penală - obiect al dreptului penal. Dacă toți autorii de drept penal sunt de acord că relațiile de apărare socială formează obiectul dreptului penal, părerile diferă cu privire la întinderea acestor relații de apărare socială.

Într-o opinie, se susține că obiectul dreptului penal îl constituie relațiile sociale de represiune penală, relații ce se stabilesc după săvârșirea infracțiunii, între stat și infractor, prin care statul are dreptul și obligația să tragă la răspundere penală pe infractor, iar infractorul are obligația să suporte pedeapsa.

Acestei opinii i se reproșează că restrânge sfera dreptului penal, că pune la îndoială caracterul său autonom normativ, că reduce obiectul dreptului penal doar la relațiile de conflict, de represiune penală, relații ce se nasc cu ocazia săvârșirii de infracțiuni și nu ține seama de rolul preventiv al dreptului penal, că realizarea normelor penale are loc prin respectarea de către marea majoritate a destinatarilor a obligațiilor instituite prin acestea.

Mai mult, deși se susține caracterul normativ al dreptului penal, prin acceptarea acestei opinii se sprijină teza caracterului pur sancționator al dreptului penal, caracterul complementar, subsidiar al acestuia în cadrul sistemului de drept - teză respinsă în doctrina penală încă de la apariția ei.

5. Relațiile de apărare socială - represive și de conformare - obiect al dreptului penal. O a doua opinie care capătă tot mai mulți adepți și la care ne raliem, consideră că obiectul dreptului penal cuprinde relațiile de apărare socială, relații care se nasc nu din momentul săvârșirii faptei interzise, ci din momentul intrării în vigoare a legii penale.

Argumente în sprijinul acestei opinii se regăsesc în faptul că dreptul penal se realizează în marea majoritate a cazurilor prin respectarea de bună voie a normelor sale, destinatarii legii penale își conformează conduita exigențelor normelor penale în cadrul unor relații sociale reglementate și nu în afara acestora.

Lărgind astfel sfera relațiilor de apărare socială, ca obiect al dreptului penal se conferă acestuia rol preponderent preventiv în apărarea valorilor sociale esențiale ale societății.

Atunci când a fost nesocotită obligația instituită prin norma penală -relația socială care până în acel moment a fost de conformare se transformă în relație de conflict și pentru restabilirea ordinii de drept încălcată, făptuitorul este obligat să suporte sancțiunea prevăzută de norma penală nesocotită.

Deci în cea de a doua opinie, obiectul dreptului penal are o sferă mai întinsă cuprinzând nu numai relațiile de conflict ci și cele de cooperare, de conformare, stabilite prin normele penale.

3. Necesitatea dreptului penal

6. Argumente. Necesitatea dreptului penal nu poate fi pusă la îndoială, ea este determinată de: a) *necesitatea apărării valorilor sociale*; b) *existența fenomenului infracțional și necesitatea combaterii lui*; c) *necesitatea reglementării juridice a acțiunii de apărare a valorilor sociale*.

7. Necesitatea apărării valorilor sociale. În adevăr nu este posibilă existența societății fără protejarea (apărarea) sistemului de valori pe care societatea se întemeiază și anume: persoana umană cu drepturile și libertățile ei; statul român, suveranitatea, independența, unitatea și indivizibilitatea lui; proprietatea; indiferent de forma pe care o are dreptul de proprietate, ordinea și liniștea publică, ordinea de drept.

8. Existența fenomenului infracțional. Existența fenomenului infracțional este evidențiat de statistica penală.

Fenomenul infracțional sau criminalitatea reprezintă totalitatea infracțiunilor săvârșite la un moment dat într-o societate determinată.

Criminalitatea este studiată de criminologie prin metode statistice și alte metode specifice științelor socio-umane.

În studierea criminalității se face distincția între:

a. *Criminalitatea zisă legală* ce cuprinde totalitatea infracțiunilor

pentru care s-au aplicat sancțiuni penale de către instanțele judecătorești.

b. *Criminalitatea zisă aparentă sau relevată* ce cuprinde totalitatea infracțiunilor de care organele de poliție și judiciare au luat cunoștință.

c. *Criminalitatea zisă reală* ce cuprinde totalitatea infracțiunilor care s-au săvârșit în realitatea socială, inclusiv cele necunoscute organelor de stat specializate.

9. **Necesitatea reglementării juridice a apărării sociale.** Acest argument care se invocă în literatura de specialitate în legătură cu necesitatea dreptului penal privește nevoia reglementării acțiunii de apărare a valorilor sociale, necesitatea condiționată pe de o parte de interesul societății pentru a asigura o ocrotire efectivă a sistemului său de valori, prin prevederea faptelor periculoase și a sancțiunilor necesare pentru prevenirea și combaterea acestora, iar pe de altă parte, același interes al societății ca apărarea socială să se realizeze în conformitate cu voința sa și cu respectarea riguroasă a drepturilor infractorului - apărarea acestuia împotriva acțiunii arbitrare a organelor de stat ce participă la realizarea funcției de apărare socială.

4. Relațiile de apărare socială în perspectivă istorică

10. Apărarea socială în perioada prestatală. Relațiile de apărare socială au apărut odată cu societatea și au cunoscut, se presupune, atât forma relațiilor de cooperare (normală conviețuire), cât și forma relațiilor de conflict.

Faptele îndreptate împotriva valorilor sociale atrăgeau reacția din partea persoanei vătămate reacție care îmbrăca forma *răzbunării*.

La originile societății primitive, răzbunarea putea fi individuală sau colectivă (de grup) și era *nelimitată*.

Răzbunarea nelimitată conducea implacabil la repetarea conflictelor, la slăbirea grupului prin distrugerea fizică a membrilor acestuia și de aceea se impunea limitarea acesteia.

Răzbunarea limitată - deci limitarea reacțiunii la răul produs - *regula talionului*, exprimată prin formula „*ochi pentru ochi*”, „*dinte pentru dinte*”, presupunea că riposta trebuia să fie proporțională cu intensitatea agresiunii.

Deși aparent satisfăcea nevoia de apărare socială prin aceasta era compromisă ideea de justiție fiindcă importanța valorilor sociale vătămate atât prin faptă cât și prin reacția de răzbunare nu aveau aceeași însemnătate pentru titularii lor, și ducea totdeauna la o dublă pierdere pentru societate.

Regula talionului a fost înlocuită cu *compoziția*, adică cu înțelegerea intervenită între părțile în conflict în baza căruia victima primea o indemnizație pentru răul suferit.

Compoziția la început a fost facultativă apoi a devenit obligatorie, iar după apariția statului, indemnizația revenea acestuia.

11. Apărarea socială după apariția statului și dreptului. Apărarea valorilor sociale împotriva faptelor periculoase a devenit o funcție importantă a statului.

Exercitarea acestei funcții se realizează prin dreptul penal.

Faptele prin care indivizi izolați periclita valorile sociale au devenit infracțiuni, iar reacția împotriva făptuitorilor a fost etatizată - devenind monopol al statului.

Dezvoltarea dreptului penal de-a lungul timpului a reflectat evoluția sistemelor de politică penală și gândirii juridice din perioadele istorice care s-au succedat.

5. Caracterele dreptului penal

12.Enumerare. Caracterele dreptului penal sau trăsăturile caracteristice ale acestei ramuri de drept se desprind din specificul relațiilor de apărare socială care îi revin spre reglementare.

Drept, deoarece faptele grave, încălcările grave din aceste domenii nu sunt prevăzute în normele de drept civil, de dreptul muncii, de dreptul familiei etc., *ci tot în dreptul penal* care prin prevederea acestora în normele sale contribuie la prevenirea lor, iar în caz de încălcare, la restabilirea ordinii încălcate prin aplicarea de sancțiuni specifice. Se realizează astfel funcția normativă, reglatoare a dreptului penal, se evidențiază caracterul autonom al acestuia.

13. Caracterul unitar al dreptului penal. Unitatea dreptului penal este pusă în evidență de unitatea principiilor care străbat legislația penală cu privire la infracțiune, răspunderea penală, sancțiuni.

Caracterul unitar al dreptului penal român se desprinde și din dispozițiile art. 362 Cp. care prevăd că: „Dispozițiile din partea generală a acestui cod se aplică și faptelor sancționate penal prin legi speciale, afară de cazul când legea dispune altfel.

Caracterul unitar al dreptului penal, unanim admis în doctrina penală română actuală, nu este infirmat de împrejurarea că normele penale se găsesc grupate în partea generală, în partea specială a codului penal ori în legi speciale sau în legi nepenale cu dispozițiuni penale deoarece principiile fundamentale ale dreptului penal se găsesc în cadrul fiecărei reglementări penale.

Unitatea dreptului penal nu este afectată chiar dacă anele norme penale au un caracter aparte, cum sunt normele penale ce privesc aplicarea legii penale române infracțiunilor săvârșite în străinătate ori care asigură asistența juridică internațională în materie penală.

15 Caracterul de drept public. Prin reglementările sale dreptul penal aparține dreptului public pentru că întotdeauna și pretutindeni în apărarea valorilor sociale a fost interesată societatea, statul ca reprezentant al acesteia.

În toate raporturile juridice de drept penal se găsește întotdeauna statul ca subiect dominant care pretinde o anumită conduită de la destinatarii legii penale, iar în caz de încălcare a normelor penale, tot statul prin organele sale specializate asigură restabilirea ordinii încălcate, exercitând tragerea la răspundere penală, în majoritatea cazurilor, *din oficiu*, a celor vinovați de săvârșirea unor infracțiuni.

6. Scopul dreptului penal

16. Apărarea valorilor sociale - scop al dreptului penal. Dreptul penal are ca scop apărarea împotriva infracțiunilor, a valorilor sociale esențiale ale societății. Așa cum se arată în art. 1 din actualul Cod penal, prin legea penală, se apără împotriva infracțiunilor România, suveranitatea, independența, unitatea și indivizibilitatea statului, persoana, drepturile și libertățile acesteia, proprietatea precum și întreaga ordine de drept.

Enumerarea valorilor sociale ce sunt apărute prin legea penală împotriva infracțiunilor fiind exemplificativă, permite să fie cuprinse și alte valori sociale, ce au fost consacrate prin Constituția României din 1991, valori ale statului de drept.

Scopul dreptului penal este pus în evidență de politica penală cu care acesta se află într-o legătură indisolubilă, dreptul penal fiind principalul instrument de realizare a politicii penale.

7. Politica penală

17. Noțiune și caracterizare. În literatura de specialitate, politica penală este definită ca: „ansamblul de procedee susceptibile să fie propuse legiuitorului, sau care sunt efectiv folosite de acesta la un moment dat într-o țară determinată, pentru combaterea criminalității” sau „politica penală este în egală măsură o știință și o artă, ce constă în a descoperi și organiza în mod rațional cele mai bune soluții posibile pentru diferitele probleme de fond și de formă pe care le ridică fenomenul criminalității”.

Din definițiile prezentate se desprinde concluzia că politica penală este o parte a politicii generale a statului și se referă la măsurile și mijloacele ce trebuie adoptate și aplicate pentru prevenirea și combaterea fenomenului infracțional într-o anumită țară și într-o perioadă determinată.

Trebuie subliniată ideea că mijloacele și măsurile propuse de știința politicii penale, pentru prevenirea și combaterea criminalității, dobândesc eficiență în măsura în care sunt acceptate în cadrul politicii generale și presupun realizarea unei concordanțe depline între politica generală și politica penală a statului respectiv.

Desigur că, apărarea valorilor sociale nu se realizează exclusiv prin mijloace juridice ci și prin mijloace extrajuridice de ordin economic, social, cultural, educativ, ca și prin intermediul normelor juridice extrapenale de drept administrativ, de drept comercial, de drept al muncii etc.

Trebuie subliniat însă că, atât acțiunea preventivă specială cât și reacția represivă ca laturi ale politicii penale se realizează în principal prin intermediul dreptului penal, care prin normele sale prevede atât conduita de urmat de către destinatarii legii penale pentru evitarea oricărei atingeri a valorilor sociale, cât și reacția necesară împotriva infracțiunilor, pentru restabilirea ordinii de drept.

8. Sarcinile dreptului penal

18. Enumerare. Ca instrument al politicii penale, dreptul penal în realizarea scopului său are de îndeplinit unele sarcini sau funcții care pot fi sintetizate în:

a) asigurarea prevenirii infracțiunilor ce se realizează pe de o parte, prin încredințarea faptelor periculoase, atrăgându-se astfel atenția tuturor destinatarilor legii penale să se abțină de la săvârșirea lor, iar pe de altă parte, prin amenințarea cu sancțiunea prevăzută de lege ce îi determină să se abțină pe cei tentați să săvârșescă infracțiuni;

b) asigurarea cadrului legal de realizare a funcției de apărare socială. O astfel de funcție presupune deopotrivă arătarea în lege a faptelor, periculoase pentru valorile sociale ca și a sancțiunilor pe care organele statului le pot lua în cazul săvârșirii faptelor interzise. Prin aceasta se asigură atât ocrotirea valorilor sociale cât și ocrotirea făptuitorilor împotriva abuzurilor la care ar putea fi supuși de către organele statului;

c) asigurarea dezvoltării noilor valori și relații sociale. Prin reglementările sale, dreptul penal trebuie să permită protejarea și dezvoltarea noilor valori sociale și a relațiilor sociale născute în jurul și datorită acestora, cum sunt noile valori democratice ale statului de drept, drepturile fundamentale ale omului, proprietatea în formele consacrate de Constituția României etc.

9. Legăturile dreptului penal cu celelalte ramuri de drept

19. Dreptul penal și dreptul procesual penal. În cadrul sistemului unitar de drept al României dreptul penal are strânse legături cu celelalte ramuri de drept.

Cu *dreptul procesual penal*, dreptul penal are cea mai strânsă legătură ce se reflectă în interdependență și interacțiune pentru realizarea apărării sociale.

Dreptul penal se realizează, își îndeplinește finalitatea sa, prin intermediul dreptului procesual penal care la rândul său fără dreptul penal ar fi fără conținut, fără sens.

Prin normele dreptului penal se stabilesc faptele care sunt infracțiuni, pedepsele și răspunderea penală ce revine persoanelor ce săvârșesc infracțiuni, iar prin normele dreptului procesual penal este stabilită procedura de tragere la răspundere penală a celor vinovați de săvârșirea infracțiunilor.

Legătura strânsă între dreptul penal și dreptul procesual se evidențiază și prin corelația dintre raportul juridic penal și raportul juridic de drept procesual penal.

20. Dreptul penal și alte ramuri de drept. Legătura dreptului penal cu celelalte ramuri de drept poate fi observată în ceea ce privește intervenția dreptului penal pentru apărarea relațiilor sociale ce formează obiect de reglementare a acestor ramuri de drept, cât și în legătură cu influența ce

o exercită aceste ramuri de drept asupra dreptului penal prin restrângerea ori extinderea reglementărilor cu influență directă asupra reglementărilor penale. Ca de exemplu:

Cu *dreptul constituțional*, dreptul penal se interferează în ocrotirea relațiilor sociale care apar în procesul instaurării, menținerii și exercitării puterii de stat. Prin normele penale sunt incriminate faptele ce pun în pericol statul, valori esențiale ale societății noastre consacrate prin normele de drept constituțional;

Cu *dreptul civil*, dreptul penal se interferează în apărarea relațiilor patrimoniale și personale nepatrimoniale ce formează obiect de reglementare al dreptului civil, împotriva faptelor periculoase, prin interzicerea sub sancțiuni specifice - pedepse - a sustragerilor, distrugerilor, abuzurilor etc.

În ce privește legăturile dreptului penal cu dreptul administrativ, dreptul financiar, dreptul familiei ș.a., vom observa aceeași preocupare de ocrotire împotriva faptelor periculoase pentru acele relații sociale prin normele dreptului penal care este influențat la rândul său de evoluția acelor relații sociale.

Secțiunea a II-a ȘTIINȚA DREPTULUI PENAL

1. Știința dreptului penal - ramură a științelor juridice

21.Noțiune. Știința dreptului penal este o ramură a științelor juridice și reprezintă un ansamblu de teorii, concepții, principii, privitoare la dreptul penal.

Ca sistem de cunoștințe despre dreptul penal, știința dreptului penal, explică și fundamentează necesitatea și sarcinile dreptului penal, metodele și mijloacele de prevenire și combatere a fenomenului infracțional.

22 Obiectul științei dreptului penal. Obiectul științei dreptului penal îl constituie dreptul penal ca sistem de norme juridice ce reglementează relațiile de apărare socială.

23. Sarcinile științei dreptului penal. În doctrina penală, se subliniază că știința dreptului penal studiază: normele și instituțiile dreptului penal în complexitatea și dinamismul lor pentru cunoașterea conținutului normativ; finalitatea normelor penale, pentru cunoașterea voinței de stat exprimată în normele și instituțiile dreptului penal, pentru aflarea eventualelor imperfecțiuni ale normelor și de a propune modificările necesare.

Știința dreptului penal cercetează practica judiciară pentru a observa concordanța dintre soluțiile practice cu principiile exprimate în normele juridice penale.

Știința dreptului penal este menită să descopere legile de evoluție ale fenomenului juridico-penal, să pună în evidență cauzele care determină crearea, modificarea și dispariția din dreptul pozitiv a normelor și instituțiilor dreptului penal.

Știința dreptului penal, prin obiectul său, aparține științelor juridice ce au ca obiect de studiu diferitele ramuri ale dreptului. Între științele juridice există

legături cum de altfel există și între ramurile de drept ca părți ale sistemului de drept.

Cele mai strânse legături le are știința dreptului penal cu știința dreptului procesual penal și cu știința dreptului execuțional penal, științe ce au ca obiect ramurile de drept respective.

Legăturile foarte strânse dintre aceste trei ramuri de drept și științele ce le aparțin, au condus în literatura juridică de specialitate la formularea opiniei că sub denumirea de „drept penal” ce „disciplinează integral reacția represivă” se cuprind ramurile de drept penal, drept procesual penal și drept execuțional penal, împreună cu științele acestor ramuri de drept.

2. Științele penale (criminale)

24. Științele penale - științe socio-umaniste. Sub această denumire de științe penale sau criminale au fost grupate disciplinele socio-umaniste, altele decât științele juridice dar care au ca obiect de cercetare fenomenul complex al infracționalității atât sub raportul naturii și etiologiei lui, cât și al fundamentării științifice a mijloacelor de prevenire și combatere a acestuia.

Cea mai importantă dintre disciplinele care au ca obiect cercetarea fenomenului criminalității, este *criminologia*.

În adevăr, „Criminologia este o știință socială relativ autonomă, din grupa sociologiei, auxiliară științelor penale, cu caracter pluridisciplinar, care studiază starea, dinamica, legitățile, cauzele și condițiile socio-umane ale criminalității precum și trăsăturile definitorii, mecanismul și funcționalitatea sistemului de măsuri de prevenire și combatere a crimei și criminalității inclusiv de tratament al delincvenților”.

În literatura de specialitate s-a recunoscut criminologiei caracterul de știință complexă interdisciplinară ce înglobează în obiectul ei de studiu și alte discipline considerate la început discipline separate în cadrul disciplinelor penale, ca de exemplu *antropologia criminală, sociologia criminală, psihologia criminală, etnografie și demografie criminală, statistică penală*.

O altă grupă de științe penale ce au ca obiect cercetarea mijloacelor de reacțiune antiinfracțională, cuprinde: *penologia și știința penitenciară*.

„Penologia - scria prof. Traian Pop - este știința despre mijloacele apărării sociale în contra faptelor antisociale declarate infracțiuni și în contra pericolului criminalității”. Această definiție actualizată ar putea fi formulată astfel: *penologia*, se ocupă cu studierea pedepselor și a celorlalte sancțiuni de drept penal sub raportul eficacității acestora în prevenirea și reprimarea faptelor periculoase precum și de elaborarea unor propuneri de îmbunătățire a calității acestora.

Știința penitenciară studiază modul de organizare și de funcționare a locurilor de executare a pedepselor privative de libertate, cum sunt penitenciarele.

Tot în grupa științelor penale, se cuvin menționate criminalistica, medicina legală, psihologia judiciară, poliția științifică.

Criminalistica este o știință judiciară, cu caracter autonom și unitar, care însumează un ansamblu de cunoștințe despre metodele, mijloacele tehnice și procedeele tactice destinate descoperirii, cercetării infracțiunilor, identificării persoanelor implicate în săvârșirea lor și prevenirii faptelor antisociale.

Medicina legală, ce aparține deopotrivă științelor medicale și științelor penale, studiază, acele probleme ale patologiei umane legate de viața, sănătatea și activitatea omului ca fapte incriminate, sau relații sociale ocrotite de lege, în scopul de a oferi justiției probe cu caracter științific cât și măsuri cu caracter medico-social utile efortului de asanare a delincvenței.

Psihologia judiciară se definește ca acea disciplină distinctă, formativ aplicativă și de cultură profesională a magistratului în statul de drept, având ca obiect studierea nuanțată și aprofundată a persoanei umane implicată în drama judiciară, în vederea obținerii cunoștințelor și a evidențierii legităților psihologice apte să fundamenteze obiectivarea și interpretarea corectă a comportamentelor umane cu finalitate judiciară sau criminogenă.

Poliția științifică studiază urmele lăsate de infractor (țesuturi, fire de păr, amprente etc), pentru identificarea acestuia.

În doctrina penală franceză, se apreciază că psihologia judiciară, poliția științifică și medicina legală sunt ramuri distincte ale criminalisticii.

În cadrul științelor penale, o situație specială s-a arătat în literatura juridică de specialitate, o are politica penală ce are ca obiect studiul datelor furnizate de celelalte științe penale, inclusiv științele juridico-penale și care pe această bază elaborează orientările, metodele, principiile și mijloacele pe care le recomandă legiuitorului în vederea îmbunătățirii normelor juridico-penale, organelor judiciare ce vor aplica aceste norme ca și tuturor celor care au atribuții în activitatea de prevenire a infracțiunilor.

Științele penale prezentate mai sus au fiecare în felul lor o contribuție la realizarea scopului și sarcinilor dreptului penal, a politicii penale.

***Secțiunea a III-a* PRINCIPALELE ȘCOLI ȘI CURENTE DE POLITICĂ PENALĂ**

1. Apariția școlilor de politică penală

25. Politica penală și gândirea juridico-penală în antichitate și în evul mediu. În doctrina penală se apreciază că nivelul scăzut al dezvoltării cunoștințelor despre om și societate în antichitate a făcut ca preocupările cu privire la *scopul* și *rațiunea pedepsei* să fie neînsemnate. Este dominantă în această perioadă, concepția că *pedeapsa* constituie o răzbunare pentru răul produs de infractor.

Reacția represivă (răzbunarea) era soluția naturală împotriva unei agresiuni.

Pedeapsa era lipsită de orice finalitate preventivă, iar noțiunea de vinovăție nu era cunoscută.

26. Politica penală și gândirea juridico-penală în evul mediu. Progresele realizate în gândirea filozofică în epoca renașterii au o slabă influență

asupra dezvoltării științei dreptului penal și al justiției penale, unde soluția de politică penală adoptată în practică rămâne cea represivă, dar fundamentul represiunii nu mai era *răzbunarea*, ci *expiatiunea*, adică ispășirea de către infractor a culpabilității sale, asigurându-se exemplaritatea pedepsei. În îndeplinirea acestei funcții, de exemplaritate, pedepsele trebuiau să fie crude, grele, intimidante.

Pedeapsa continuă să aibă caracter *retributiv* (se aplică pentru săvârșirea faptei), dar este și un mijloc de îndreptare a infractorului.

Este dominantă concepția că omul este liber, înzestrat cu libertatea de voință (liber arbitru) și de aceea el trebuie să dea seamă de fapta sa în fața societății și să suporte pedeapsa.

În această epocă nu erau cristalizate legiuri prin care să fie determinate faptele ce urmau să fie pedepsite și nici pedepsele ce puteau fi aplicate, fapt ce a lăsat loc arbitrariului judecătorilor.

Spre sfârșitul evului mediu, în epoca iluminismului, situația se schimbă. Criticile aduse ordinii de drept feudale și formularea unor principii noi, progresiste de politică penală, au pregătit ideologic revoluția franceză de la 1789.

Pe planul gândirii social-juridice sunt dominante două mari teorii: a) *Teoria dreptului natural* și b) *Teoria contractului social*.

a) *Teoria dreptului natural* (Groțius, Puffendorf ș.a.), consideră că dreptul în general își are originea în firea omului, iar *pedeapsa* și *represiunea* sunt necesare pentru menținerea și dezvoltarea societății.

b) *Teoria contractului social* (Hobbes, Locke, Rousseau), consideră că oamenii primitivi, fiind liberi, au consimțit să trăiască în societate printr-un acord tacit, renunțând la deplina libertate ce o aveau acceptând să se supună regulilor vieții în colectivitate, iar *pedeapsa* și *represiunea* sunt consecințe logice, firești ale încălcării contractului inițial.

În ambele teorii *pedeapsa* și *represiunea* au un rol *utilitar*.

În domeniul justiției penale s-au impus criticile formulate de Montesquieu și mai ales de Cezare Beccaria care în celebra sa lucrare „*Dei delitti e delle pene*” în 1764, la vârsta de numai 26 de ani, a formulat foarte multe propuneri de reformare a dreptului penal printre care: abolirea pedepsei cu moartea, abolirea torturii, umanizarea pedepselor ș.a.

Aceste idei și teorii sunt considerate puncte de plecare în știința penală ce va cunoaște o dezvoltare deosebită după victoria revoluției franceze de la 1789.

2. Doctrina clasică

27 Noțiune și caracterizare. Doctrina sau „Școala clasică”, cum a denumit-o marele penalist și criminolog italian Enrico Ferri, cuprinde ideile, concepțiile și principiile de politică penală formulate de ideologii revoluției franceze de la 1789 și expuse în lucrările lor de: Montesquieu, Cezare Beccaria, Rousseau, Bentham, Feuerbach.

Doctrina clasică a fundamentat și a sistematizat principiile politicii penale moderne: legalitatea infracțiunilor și pedepselor, egalitatea în fața legii penale, umanizarea pedepselor și a regimului de executare a pedepselor privative de libertate, răspunderea penală personală și subiectivă întemeiată pe săvârșirea infracțiunii cu vinovăția legal stabilită a infractorului.

În lucrarea sa „Principii di diritto criminale”, Enrico Ferri aprecia că Școala clasică:

- a stabilit rațiunea și limitele dreptului de a pedepsi (pedeapsa fiind o justă sancțiune aplicată pentru infracțiunea săvârșită, ce trebuie să fie gradată în raport cu gravitatea infracțiunii);

- s-a opus cruzimii pedepselor și a modului de executare propunând abolirea pedepsei cu moartea, a pedepselor corporale și infamante, a propus îmblânzirea pedepselor;

- a propus garanții pentru individul infractor în cursul procesului penal.

Pe plan teoretic doctrina clasică examina infracțiunea, infractorul și pedeapsa ca entități juridice abstracte.

Individul, în concepția școlii clasice este înzestrat cu libertate de voință (liber arbitru), are capacitatea de a deosebi binele de rău și deci libertatea de a alege între acestea - având această posibilitate va răspunde moralmente pentru faptele sale (responsabilitate morală).

Pedeapsa reprezintă o justă sancțiune ce trebuie aplicată infractorului în raport cu gravitatea infracțiunii.

În concepția Școlii clasice, dreptul penal trebuie să se ocupe doar de reacția represivă nu și de lupta împotriva criminalității sub aspect preventiv.

28. Reflecții critice privind doctrina clasică. Dreptului penal elaborat de principiile Școlii clasice i s-a reproșat că a păstrat caracterul retributiv ce l-a avut. Comiterea infracțiunii este socotită o greșită alegere de către infractor a libertății sale de voință.

Pedeapsa este privită ca o reparație a răului cauzat societății, are caracter retributiv și trebuie să fie stabilită după gravitatea infracțiunii și vinovăția infractorului.

Prin executarea pedepsei se plătește datoria condamnatului față de societate și este considerat îndreptat.

Această viziune pur juridică a criminalității și neabordarea cauzelor ca și a mijloacelor de prevenire a acesteia nu au stăvilit fenomenul infracțional (criminal).

Cu toate aceste critici, nu poate fi negată valoarea deosebită a principiilor de politică penală susținute în cadrul Școlii clasice, principii ce au influențat elaborarea legislațiilor penale moderne și care principii își păstrează valabilitatea și azi (legalității, egalității, umanismului etc).

3. Doctrina pozitivistă

3.1. Noțiune și caracterizare. Doctrina pozitivistă sau Școala

pozitivistă își datorează numele metodei inductive sau *pozitive* bazată pe observație și experiment folosită în științele naturii, dar și în cercetarea fenomenelor juridico-penale.

„Doctrina pozitivistă cuprinde un ansamblu de idei și concepții cu privire la natura și cauzele fenomenului infracțional, precum și cu privire la căile și mijloacele de luptă împotriva acestui fenomen”.

Doctrina pozitivistă apare în Italia și este marcată de publicarea de către întemeietorii ei a unor lucrări importante: *Cezare Lombroso* - „L'Uomo delinquente” (1876), *Enrico Ferri* - „Sociologia criminale” (1881), *Raffaele Garofalo* - „Criminologia” (1885).

În concepția Școlii pozitivistice infracțiunea este mai întâi un fenomen natural și social înainte de a fi un fenomen juridic, iar infractorul nu este liber în manifestările sale, ci dimpotrivă, *absolut determinat* de factori criminogeni de ordin biologic, social și cosmoteluric. Deci infractorul fiind determinat la săvârșirea infracțiunii, răspunderea lui nu poate avea ca temei culpabilitatea morală, ci necesitatea apărării sociale.

Doctrina pozitivistă consideră că reacția antiinfracțională trebuie să corespundă pericolozității infractorului și să se realizeze prin măsuri adecvate acestei pericolozități - de eliminare în societate în cazul criminalilor înnașcuți, alienați sau din obicei ori prin măsuri de tratament în cazul infractorilor de ocazie sau pasionali.

Politica penală preconizată de doctrina pozitivistă vizează luarea măsurilor preventive (substitutivi penali) pentru înlăturarea cauzelor criminalității, iar față de infractori luarea de măsuri de apărare socială pentru combaterea stării de pericolozitate a acestora. Nu sunt excluse nici pedepsele dar ele să fie aplicate ca ultimă soluție și ținând seama de pericolozitatea infractorului.

30.Aspecte pozitive. Doctrina pozitivistă are meritul de a fi orientat cercetările spre natura și cauzele fenomenului infracțional ca și spre persoana infractorului supus determinismelor ce-i dirijează conduita antisocială.

Doctrina pozitivistă a propus pentru prima dată măsuri de siguranță ce pot fi luate pe lângă pedepse. Sub influența Școlii pozitivistice măsurile de siguranță au fost introduse în legislațiile penale ulterioare.

31.Aspecte criticabile. Concepția absolut determinista asupra conduitei individului, redus la un robot răufăcător, ce trebuie eliminat, nu corespunde realității fiindcă neagă capacitatea omului de autodeterminare.

Propunerea de luare a măsurilor de siguranță și antedelictum în funcție de pericolozitatea infractorului aduce atingere libertății persoanei și o lipsește pe aceasta (persoană) de garanțiile oferite de reglementarea penală clasică.

În concluzie, criticile aduse, nu reduc din meritele școlii pozitivistice care a marcat un progres în promovarea unei politici penale științifice, oferind orizonturi noi în gândirea juridico-penală, pregătind astfel apariția teoriilor contemporane, în special a *apărării sociale*, în doctrina penală.

4. Sisteme eclectice

32. Justificare. Apariția doctrinelor eclectice a fost determinată de necesitatea concilierii celor două doctrine - clasică și pozitivistă - încercând să îmbine într-o concepție pragmatică și eficientă avantajele pe care le ofereau fiecare dintre acestea în lupta contra criminalității.

33. A treia Școală italiană (Terza Scuola) denumită și Școala critică ori a pozitivismului critic are ca reprezentanți pe B. Alimena și E. Carnevale. A avut o existență scurtă. În cadrul acestei doctrine se îmbină de la Școala pozitivistă concepția privind etiologia naturală a criminalității, iar de la Școala clasică ideea răspunderii morale a infractorului.

Pe planul dreptului penal, pe lângă pedeapsa care trebuie să-și păstreze caracterul aflictiv și intimidant sunt admise și măsurile preventive preconizate de Școala pozitivistă.

34. Școala pragmatică. Ideile acestei școli au fost formulate de profesorul spaniol Quintiliano Saldana în lucrarea „Noua criminologie” (1929) retributivă - apărarea socială - preconiza apărarea societății prin măsuri vizând pericolozitatea făptuitorului și nu prin pedepsirea culpabilității acestuia.

Apărarea socială a fost fundamentată științific, în ce privește rațiunea constrângerii penale de Școala pozitivistă.

Apărarea socială, a fost susținută de Adolphe Prins prin lucrările sale „Science penale et droit positif” (1899) și „La defense sociale et les transformations du droit penal” (1910), în care propunea concentrarea atenției asupra stării periculoase a persoanei infractorului și separarea de teoriile deterministe sau interdeterministe.

Pentru menținerea ordinii era propus un sistem complex de sancțiuni ce includeau atât pedepse cât și măsuri de siguranță.

În literatura juridică, se apreciază că doctrina aceasta (apărarea socială) se deosebea, în realitate, prea puțin de apărarea socială preconizată de Școala pozitivistă.

După cel de-al doilea război mondial doctrina apărării sociale promovează o nouă concepție - apărarea socială nu trebuie să aibă drept scop imediat apărarea societății împotriva infractorilor, ci mai curând apărarea infractorilor contra societății care îi disprețuiește și refuză să-i înțeleagă. Trebuie „resocializat” infractorul pentru binele societății.

Adeptyi apărării sociale se împart în două tendințe radical deosebite, una extremistă ce are ca reprezentant pe *Filippo Gramatica*, alta moderată, ce are ca fondator pe *Marc Ancei*.

35. Apărarea socială originară sau apărarea socială subiectivistă este denumirea dată tendinței extremiste din doctrina apărării sociale promovată de Filippo Gramatica, care a exprimat aceste idei încă din 1934 și le-a sintetizat în lucrarea „Principii de apărare socială”.

Autorul neagă necesitatea dreptului penal, neagă noțiunea de infracțiune, pentru că infracțiunea este fondată pe aprecierea obiectivă a pericolului în timp ce numai aprecierea subiectivă a persoanei are importanță.

Propune înlocuirea dreptului penal cu *apărarea socială* pe care o consideră ramură autohtonă a dreptului.

Se neagă instituția infractorului deoarece interesează antisocialitatea acestuia. Indivizii sunt sociali și antisociali, iar față de cei antisociali trebuie să se ia măsuri de siguranță „foarte individualizate”, pe o durată nedeterminată, aplicabile atât postfactum cât și antefactum (postdelictum cât și antedelictum) și care trebuie să fie executate, oriunde în afară de închisoare.

Apărarea socială subiectivă prin ideile sale extremiste nu a avut prea mulți adepți. Renunțarea la instituțiile dreptului penal lasă o poartă deschisă arbitrariului, creează pericol pentru libertatea persoanei, pentru drepturile persoanei, prin preconizatele măsuri ce pot fi luate antedelic-turn, adică împotriva unei persoane, anterior săvârșirii faptei periculoase.

36. Noua apărare socială este tendința moderată în cadrul doctrinei apărării sociale.

Are ca reprezentant pe Marc Ancei -jurist francez. Ideile acestei doctrine le-a expus în lucrarea „La defense sociale nouvelle”, apărută în 1954.

Această doctrină a animat Centrul de studii de apărare socială în cadrul Centrului francez de drept comparat.

Noua apărare socială nu repudiază dreptul penal tradițional în ansamblu și consideră că o definiție legală a infracțiunii este necesară iar măsurile antedelictum și sentințele nedeterminate trebuie să fie respinse.

Marc Ancei se opune dogmelor dreptului clasic apreciind că prezumția de cunoaștere a legii nu este realistă.

Problema crimei este privită ca o problemă individuală a cărei soluționare depinde de personalitatea fiecărui infractor.

Noua apărare socială apreciază că este importantă cunoașterea personalității delincventului, cunoașterea urmează să fie realizată prin întocmirea unui *dosar de personalitate*. La întocmirea dosarului de personalitate a făptuitorului să contribuie echipe de tehnicieni specialiști în observații asupra persoanei: medici, psihologi, sociologi, criminologi, etc.

Cunoscând personalitatea infractorului din acest dosar judecătorul urmează să stabilească măsura de socializare adecvată: aplicarea unei pedepse ori luarea unei măsuri de siguranță.

5. Sisteme contemporane

37. Neoclasicismul contemporan. Este sistemul de idei de politică penală ce se manifestă în prezent, ca urmare a evoluției neo-clasicismului, apărut în prima jumătate a secolului trecut, sub influența progreselor în criminologie.

Acest sistem de idei de politică penală consideră necesară menținerea caracterului retributiv al pedepsei, corespunzător responsabilității infractorului.

Se apreciază că re socializarea infractorului nu se poate concepe fără condamnarea morală a conduitei lui antisociale.

Neo-clasicismul contemporan nu leagă răspunderea penală de

responsabilitate morală și de așa-numitul „liber arbitru”, fiindcă nu se neagă determinismele care acționează asupra libertății persoanei.

Pedeapsa se întemeiază pe vinovăția infractorului, dar natura și gravitatea acesteia trebuie să corespundă posibilității infractorului de a se îndrepta sub influența ei (pedepsei). Pentru atingerea acestui scop este necesară organizarea științifică a executării pedepsei privative de libertate.

Dosarul de personalitate preconizat de noua apărare socială nu este necesar deoarece judecătorul alege pedeapsa pe baza dosarului penal și nu se ocupă de tratamentul penitenciar al condamnatului.

Neoclasicismul contemporan se remarcă și prin apărarea cu vigoare a libertății persoanei, opunându-se ideilor noii apărări sociale, ca justiția penală să nu se înfăptuiască de juriști, ci de specialiști (profesioniști) în științele despre om, în diagnosticarea devianței - care ar conduce la deformări profesionale și la abuzuri.

38 Neopragmatismul contemporan este o renaștere a pragmatismului în condiții noi. Acest sistem de idei este rezultatul neîncrederii în sistemele de politică penală, sisteme ce conduc spre o singură concluzie.

Reprezentanții acestui curent recomandă să se țină seama de realitate care arată că responsabilitatea umană este un fapt de viață, iar funcția *retributivă* și *intimidantă* a pedepsei reflectă o reacție de masă de care nu se poate face abstracție fără riscul unor reacții vindicative din partea victimelor.

39. Tendințe actuale în politica penală. În politica penală actuală se observă o tendință de repudiare a sistemelor de politică penală de către criminologi și tendința acestora de a cunoaște infractorul, condiția acestuia în grupul social din care face parte.

Se apreciază că normele penale în vigoare interesează doar pentru a dovedi distanța care există între exigențele legii și ceea ce gândesc și simt destinatarii ei.

Ca soluții de politică penală se recomandă: dezincriminarea actelor de conduită ce nu au caracter penal evident făcând distincție între actele de conduită *tolerabile* și absolut *intolerabile*; actele de conduită *tolerabile* într-o societate modernă trebuie să fie respectate și să fie înțelese ca decurgând din faptul că oamenii sunt și au dreptul să fie diferiți; o mai bună conviețuire între oameni, sporirea capacității de a tolera actele de conduită omenește tolerabile, iar incriminarea și sancționarea faptelor grave să conducă la perfecționarea omului.

***Secțiunea a IV-a* EVOLUȚIA DREPTULUI PENAL ROMÂN MODERN**

1. Codul penal de la 1865

42. Caracterizare. Codul penal de la 1865 realizează unificarea legislației penale în statul unitar român și marchează totodată începutul dreptului penal modern.

Este copiat în mare parte după Codul penal francez de la 1810 și cu unele împrumuturi din Codul prusian de la 1851.

În acest cod sunt reflectate principiile școlii clasice: legalitatea infracțiunii și pedepsei; responsabilitatea morală a infractorului înzestrat cu liber arbitru; vinovăția este temei pentru pedeapsă; egalitatea în fața legii penale; pedepse umanizate.

Nu prevedea pedeapsa cu moartea spre deosebire de modelul său francez care prevedea pedeapsa cu moartea.

Prevedea pedeapsa muncii silnice pe viață.

Nu prevedea confiscarea averii și nici pedepse corporale.

Aceste caracteristici au condus pe unii autori să aprecieze Codul penal de la 1865 ca fiind cea mai blândă lege penală din Europa la acea dată.

Nu se ocupa în partea generală de: tentativă, concursul de infracțiuni, recidivă, instigare, reabilitare etc.

În partea specială nu erau incriminate fapte care într-o societate modernă erau incriminate.

2. Codul penal de la 1937 (Codul penal Carol al II-lea)

43.Caracterizare. Acest cod era menit să asigure unitatea legislativă a României după realizarea Marii Uniri de la 1 decembrie 1918.

Codul penal intrat în vigoare la 1 ianuarie 1937 a realizat un progres însemnat pe plan legislativ fiind elaborat pe baza principiilor democratice și progresiste specifice societății românești de atunci.

În instituțiile codului penal își găsesc reflectarea ideile școlilor: clasică, pozitivistă, neoclasică.

Alături de pedepse au fost introduse în codul penal măsurile de siguranță și măsurile educative pentru delincvenții minori.

Codul penal de la 1937, la intrarea în vigoare, nu se prevedea pedeapsa cu moartea.

Pedepsele prevăzute în acest cod erau mai aspre decât cele prevăzute de codul penal de la 1865.

Acest cod se numără, datorită caracteristicilor sale printre cele mai avansate legi penale din epoca respectivă.

3. Evoluția dreptului penal român (1938-1969)

44. Tendințe. În 1938 se instaurează regimul de dictatură al regelui Carol al II-lea care a deschis șirul regimurilor totalitare încheiat la 22 decembrie 1989.

Dreptul penal a fost folosit în scopurile politice ale regimurilor totalitare.

Adaptarea dreptului penal scopurilor regimurilor totalitare s-a făcut, de regulă, prin adoptarea de legi speciale.

În 1938 a fost introdusă pedeapsa cu moartea pentru unele infracțiuni contra siguranței statului. Pedeapsa cu moartea a fost prevăzută în legislația penală până

în ianuarie 1990.

A fost coborâtă vârsta răspunderii penale de la 14 ani la 12 ani.

În această perioadă se înregistrează o tendință de sporire a caracterului represiv al dreptului penal.

După război au fost adoptate legi speciale de pedepsire a criminalilor de război și a celor vinovați de dezastrul țării.

Codul penal a fost republicat în februarie 1948.

Modificările ulterioare aduse codului penal au urmărit ideologizarea acestuia, transformarea lui în instrument al politicii în general și de reprimare a persoanelor periculoase pentru regimul totalitar comunist ca și de apărare a orânduirii socialiste. Principiul legalității a fost grav încălcat prin introducerea *analogiei* în Codul penal (art. 1 al. 3) prin Decretul nr. 187 din 30 aprilie 1949, care prevedea „Faptele considerate ca periculoase pentru societate pot fi pedepsite și atunci când nu sunt anume prevăzute de lege ca infracțiuni, temeiul și limitele responsabilității determinându-se în acest caz potrivit dispozițiilor prescrise de lege pentru infracțiunile asemănătoare”.

4. Codul penal de la 1969

45. Caracterizare. Deși elaborat sub influența ideologiei marxiste, codul penal s-a detașat în mare măsură de această influență și a consacrat principii de politică penală modernă întâlnite în toate legislațiile contemporane.

Sunt consacrate în codul penal principiile: legalității incriminării și pedepsei, răspunderii penale personale întemeiată pe vinovăție.

În codul penal sunt receptate ideile, tezele școlii clasice, școlii pozitivistice (măsuri de siguranță, măsuri educative), noii apărări sociale (înlocuirea răspunderii penale).

Codul penal de la 1969 este aliniat la curențele dreptului penal contemporan.

***Secțiunea a V-a* PRINCIPIILE FUNDAMENTALE ALE DREPTULUI PENAL**

1. Noțiune

46. Preliminarii. Principiile fundamentale ale dreptului penal reprezintă idei diriguitoare, orientări de bază care călăuzesc atât elaborarea cât și realizarea normelor penale, care se regăsesc în cadrul instituțiilor dreptului penal: infracțiunea, răspunderea penală și sancțiunile penale.

Principiile fundamentale ale dreptului penal român evidențiază ideile, trăsăturile legislației penale, scot în relief felul în care marile principii ale școlii clasice, neoclasice, pozitivistice, neopozitivistice, ale apărării sociale se regăsesc în legislația noastră penală.

2. Cadrul principiilor fundamentale ale dreptului penal

47.Opinii. În literatura de specialitate nu există un punct de vedere unitar asupra sferei principiilor fundamentale ale dreptului penal. Într-o opinie se consideră că *legalitatea* și *umanismul* sunt principii fundamentale și în dreptul penal, acestea fiind de altfel ale întregului sistem de drept.

O altă opinie propune lărgirea sferei, principiilor fundamentale cu altele care să fie specifice dreptului penal și care se desprind din ideile susținute în cadrul doctrinelor politico-juridice ce au influențat redactarea legislației penale române.

Apreciem că pot fi socotite ca principii fundamentale: principiul legalității, principiul umanismului, principiul egalității în fața legii penale, principiul prevenirii săvârșirii faptelor prevăzute de legea penală, infracțiunea este unicul temei al răspunderii penale, principiul personalității răspunderii penale, principiul individualizării sancțiunilor de drept penal.

48 Principiul legalității este un principiu unanim admis în doctrina penală română și străină și exprimă regula că întreaga activitate în domeniul dreptului penal se desfășoară pe baza legii și în conformitate cu aceasta.

Principiul legalității în dreptul penal examinat în funcție de cele trei mari instituții ale acestuia - infracțiunea, pedeapsa și răspunderea penală se poate exprima în regulile *adagiile*: „*nullum crimen sine lege*”, „*nulla poena sine lege*”, „*nullum judicium sine lege*”.

Potrivit acestor reguli, o fapta chiar dacă este periculoasă nu poate fi considerată infracțiune atâta timp cât prin lege nu este calificată ca atare. Ori o constrângere aplicată unei persoane nu constituie o pedeapsă decât dacă a fost calificată prin lege, iar stabilirea răspunderii penale (judecata) trebuie să se facă potrivit legii.

Principiul legalității este menit să constituie o garanție a libertății persoanei împotriva abuzurilor și arbitrarului din activitatea aparatului judiciar și totodată, o garanție că legea ce incriminează „*ex novo*” nu se va aplica faptelor săvârșite înainte de intrarea ei în vigoare

Pentru a cuprinde și aceste aspecte s-a propus în literatura juridică de specialitate ca adagiile să fie completate și să devină: „*nullum crimen sine lege praevia*”, „*nulla poena sine lege praevia*” ori „*sine lege poenali anteriori*” adică infracțiunea și pedeapsa trebuie să fie prevăzute în lege, anterior săvârșirii faptei.

Principiul legalității în dreptul penal a fost formulat și înscris în Declarația drepturilor omului și cetățeanului de către ideologii revoluției franceze din 1789 în art. VIII astfel: „nimeni nu poate fi pedepsit decât în virtutea unei legi promulgate anterior infracțiunii și legal aplicate”.

Principiul legalității a fost apoi consacrat în legislațiile penale ulterioare și în unele Constituții ale statelor din Europa și din lume.

În dreptul românesc principiul legalității era înscris în Constituția din 1923 în art. 14 care prevedea: „Nici o pedeapsă nu poate fi înființată nici aplicată decât în puterea unei legi”. Textul reproducea art. 16 din Constituția de la 1866.

Constituția de la 1938 nu mai conținea o dispoziție specială dar se deducea din art. 13 al. ultim: „Legile sunt îndatoritoare decât după ce vor fi fost publicate”.

Constituția României adoptată la 21 noiembrie 1991 prevede că legea dispune numai pentru viitor, cu excepția legii penale mai favorabile (art. 15 al. 2), nici o pedeapsă nu poate fi stabilită sau aplicată decât în condițiile și în temeiul legii (art. 23 al. 2).

În codurile penale române de la 1864, de la 1937 principiul legalității se găsea înscris în formulări care permiteau garantarea libertății persoanelor.

Principiul a fost încălcat brutal în statele fasciste și totalitare prin consacrarea *analogiei*, prin care se permitea extinderea normelor penale și la alte fapte neprevăzute expres de lege, dar care prezintă vreo asemănare cu vreuna din faptele prevăzute de lege.

Analogia a fost acceptată în codurile penale: *sovietic* din 1925 și 1927; *danez* din 1930 ce a intrat în vigoare în 1935, *unigvaian* din 1934 ș.a. Se menționează și Legea germană din 28 iulie 1935 care a înlăturat principiul legalității din Codul penal german.

Principiul legalității a fost afirmat în „Declarația universală a drepturilor omului” adoptată de adunarea generală ONU la 10 decembrie 1948 în art. 11 al. 2: „Nimeni nu va fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care nu constituiau, în momentul în care ele au fost comise, un act cu caracter penal potrivit dreptului internațional sau național”.

Principiul legalității a fost afirmat de asemenea în „Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice” adoptat de adunarea generală ONU la 16 decembrie 1966 - (ratificat de România în 1974) *art. 15.* -, „nimeni nu va fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care nu constituiau un act delictuos, potrivit dreptului național sau internațional, în momentul în care au fost săvârșite”.

Tot astfel într-o formulare asemănătoare principiul legalității a fost înscris și în Convenția Europeană a drepturilor omului, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950 de către statele membre în Consiliul Europei - în art. 7.

În actualul cod penal principiul legalității este prevăzut în art. 2: „Legea prevede care fapte constituie infracțiuni, pedepsele ce se aplică infractorilor și măsurile ce se pot lua în cazul săvârșirii acestor fapte”.

Deși adnotarea marginală a art. 2 Cp. prevede doar legalitatea incriminării, din conținutul dispozițiilor acestui articol se degajă complexitatea principiului care are în vedere și legalitatea pedepsei ca și a răspunderii penale.

Cu toate acestea, se subliniază în doctrina penală, principiul legalității din art. 2 Cp. este incomplet formulat fiindcă nu consacră anterioritatea legii incriminatoare în raport cu fapta săvârșită și nici nu interzice expres retroactivitatea legii noi incriminatoare.

În doctrina penală se apreciază, că principiul legalității se completează prin dispozițiile art. 11 Cp. care prevăd că: „legea penală nu se aplică faptelor care, la data când au fost săvârșite, nu erau prevăzute ca infracțiuni”.

De *lege ferenda* apreciem că regula de mai sus trebuie înscrisă în

dispozițiile art. 2 Cp., fiind de esență principiului legalității și nu ca un principiu de aplicare a legii penale în timp.

Principiul legalității prevăzut în art. 2 Cp. ar putea fi formulat astfel: „nimeni nu poate răspunde penal, pentru o faptă care nu era prevăzută de lege ca infracțiune în momentul săvârșirii ei și nici supus la alte sancțiuni decât acelea pe care legea le prevedea pentru infracțiunea săvârșită”.

Consacrarea principiului legalității în codul penal are o importanță deosebită, reprezentând o garanție a drepturilor și libertăților omului în sensul că împiedică extinderea legii penale prin analogie. Pentru legiuitor constituie o obligație ca în activitatea de incriminare să precizeze cu exactitate atât fapta interzisă cât și sancțiunile aplicabile pentru aceasta, iar pentru organele de aplicare a legii reprezintă o obligație de interpretare strictă a legii, la cazul concret.

49. Principiul umanismului. Principiul presupune că întreaga reglementare penală trebuie să pornească de la interesele fundamentale ale omului.

În centrul activității de apărare se află omul cu drepturile și libertățile sale.

În normele penale sunt prevăzute exigențe cărora conduita omului li se poate conforma.

Sancțiunile penale pe lângă funcția coercitivă îndeplinesc și funcția de reeducare.

Umanizarea pedepselor a fost și un principiu al Școlii clasice.

În actuala reglementare penală sunt cuprinse dispoziții ce reflectă aspecte ale principiului umanismului, spre exemplu în dispozițiile art. 52 al. 2 partea a doua se prevede: „Executarea pedepsei nu trebuie să cauzeze suferințe fizice și nici să înjosească persoana condamnatului” și un alt exemplu privește sistemul mixt sancționator prevăzut pentru minorii infractori format din măsuri educative și pedepse aplicabile în limite reduse la jumătate față de majori.

50. Principiul egalității în fața legii penale - principiu care exprimă regula că toți indivizii din societate sunt egali în fața legii. În Constituția actuală a României prin dispozițiile art. 16, este consacrat, acest principiu: „Cetățenii sunt egali în fața legii și autorităților publice fără privilegii și fără discriminări. Nimeni nu este mai presus de lege”.

În legea penală nu este consacrat printr-o dispoziție expresă principiul egalității, dar el se deduce implicit din faptul că aceasta (legea penală) nu prevede imunități sau privilegii care să permită inegalități de tratament, în aplicarea legii penale.

Egalitatea în fața legii penale funcționează pentru toți indivizii, fie în calitatea acestora de beneficiari ai ocrotirii penale, fie de destinatari ai exigențelor acesteia.

51 Principiul prevenirii săvârșirii faptelor prevăzute de legea penală. Acest principiu presupune că întreaga reglementare juridico-penală trebuie să asigure prevenirea săvârșirii faptelor periculoase atât prin conformare, cât și prin constrângere față de cei care săvârșesc astfel de fapte.

Prevenirea faptelor periculoase (a infracțiunilor) este scopul dreptului penal (art. 1) și care urmează să se realizeze în principiu prin conformare (cooperare)

ca rezultat al cunoașterii legii și al creșterii conștiinței individuale.

Prevenirea infracțiunilor este o preocupare a statelor și pe plan internațional. Menționăm în acest sens „Primul congres al Națiunilor Unite pentru prevenirea crimei și tratamentul delincvenților”, ținut la Geneva în 1955.

Ideea prevenirii infracțiunilor se regăsește în concepțiile susținute de școala pozitivistă, neoclasică ș.a.

52. Infracțiunea este unicul temei al răspunderii penale. Acest principiu este consacrat prin dispozițiile art. 17 al. 2 Cp.

Principiul funcționează ca o garanție a libertății persoanei, întrucât fără săvârșirea unei infracțiuni nu se poate antrena răspunderea penală a unei persoane. Acest aspect justifică ridicarea la rangul de principiu fundamental a acestei reguli, care constituie și un principiu al răspunderii penale.

53. Principiul personalității răspunderii penale. Acest principiu conține regula potrivit căreia atât obligația ce decurge dintr-o normă penală de a avea o anumită conduită, cât și răspunderea ce decurge din nesocotirea acelei obligații revin persoanei ce nu și-a respectat obligația, săvârșind fapta interzisă, și nu alteia ori unui grup de persoane.

În dreptul penal nu se poate antrena răspunderea penală pentru fapta altuia.

Caracterul personal al răspunderii penale implică aplicarea pedepsei numai celui ce a săvârșit o infracțiune, iar celelalte sancțiuni de drept penal, măsurile de siguranță în special se pot lua numai față de cel ce prin fapta sa a dat în vileag starea de pericol social ce trebuie înlăturată.

Principiul apare ca o garanție a libertății persoanei și de aceea este considerat principiu fundamental, el constituind totodată și un principiu al răspunderii penale.

54. Principiul individualizării sancțiunilor de drept penal. Acest principiu presupune stabilirea și aplicarea sancțiunilor de drept penal -pedepse, măsuri de siguranță și măsuri educative în funcție de gravitatea faptei săvârșite, de pericolozitatea infractorului, de necesitățile de îndreptare ale acestuia.

Principiul își are consacrarea în art. 72 Cp.

Îndeplinirea scopurilor și funcțiilor sancțiunilor penale are loc numai dacă acestea au fost adaptate cazului concret, individual.

Principiul individualizării sancțiunilor de drept penal îl întâlnim în ideile promovate de: *Școala clasică* (pedepse proporționale cu răul produs); *Școala pozitivistă* (al proporționalizării în funcție de gradul de pericol social al făptuitorului); noua apărare socială (dosarul de personalitate).

Principiul individualizării sancțiunilor de drept penal este și un principiu al răspunderii penale.

Secțiunea a VI-a **IZVOARELE DREPTULUI PENAL**

1. Noțiunea și cadrul izvoarelor dreptului penal

55 Noțiune. În general prin izvor al dreptului se înțelege forma juridică pe care o îmbracă o normă pentru a deveni obligatorie.

Având în vedere că prin normele de drept penal trebuie combătut fenomenul periculos al infraționalității, pentru apărarea valorilor sociale esențiale, prin prevederea celei mai grele forme ale răspunderii juridice - răspunderea penală - pentru infracțiunile comise, izvoarele dreptului penal, sub raportul formei prezintă particularitatea că pot fi exprimate numai prin *legi*. Sensul noțiunii de lege ca izvor al dreptului penal este acela, de act cu caracter normativ adoptat de Parlamentul României, după o procedură specifică ce cuprinde norme prin care sunt reglementate cu o forță juridică superioară relațiile sociale din diferite domenii.

56. Cadrul izvoarelor dreptului penal. Normele de drept penal pot fi cuprinse numai în legi. Opinii privind gruparea tuturor dispozițiilor cu caracter penal într-un singur cod au existat mai cu seamă în perioada de pregătire a codului penal actual. Argumentele în favoarea grupării tuturor normelor de drept penal într-un singur cod aveau în vedere scopul și funcțiile dreptului penal, posibilitatea de cunoaștere a tuturor dispozițiilor penale de către toți destinatarii legii penale⁶², o ușurare a aplicării acestora.

Soluția grupării tuturor dispozițiilor penale într-o lege unică - *cod* - nu a fost acceptată de legiuitorul penal român din 1968 și se pare că nici nu va putea fi adoptată deoarece avantajele aduse sunt prea mici față de neajunsurile ce le creează.

În primul rând gruparea tuturor normelor penale ar duce la elaborarea unui cod penal voluminos, greoi de mânuit, cu consecințe pe planul aplicării cât și al cunoașterii de către destinatarii acestuia.

În al doilea rând unificarea dispozițiilor penale într-un cod penal ar expune codul penal unor frecvente modificări cerute de mobilitatea relațiilor sociale și dinamica fenomenului infracțional din acestea.

S-a mai arătat că nu toate dispozițiile penale interesează pe toți cetățenii, în același timp și în egală măsură.

Considerăm totodată că includerea tuturor dispozițiilor de drept penal în codul penal ar fi presupus și introducerea unor texte interpretative cu privire la termenii ori expresiile folosite la incriminarea faptelor din domenii specifice ale vieții sociale și drept consecință invadarea codului penal de texte interpretative.

Față de aceste inconveniente soluția legiuitorului român a fost de a lăsa ca o parte din incriminări să figureze în legile care reglementează relațiile sociale din acel domeniu special al vieții sociale.

În codul penal au fost incriminate faptele periculoase care au o evoluție lentă, iar normele se adresează tuturor indivizilor sau aproape tuturor.

În legile penale speciale și legile nepenale cu dispozițiuni penale au fost incriminate fapte care se săvârșesc în domeniile vieții sociale unde evoluția este mai rapidă, schimbările sunt mai frecvente, de ex.: circulația pe drumurile publice, fondul silvic ș.a., ca și faptele ce privesc o sferă restrânsă de indivizi, de ex. În domeniul viei și vinului, pomiculturii, pisciculturii și pescuitului, economia vânatului și vânătoarea ș.a.

În stabilirea faptelor ce vor fi incriminate în codul penal ori în legile nepenale cu dispozițiuni penale legiuitorul poate folosi și alte criterii.

2. Izvoarele dreptului penal în special

57. Constituția României ca izvor de drept penal. În cadrul izvoarelor de drept penal, mai întâi, trebuie menționată Constituția României care prin normele sale consacră valorile sociale fundamentale ale statului român: suveranitatea, independența, unitatea și indivizibilitatea sa, persoana umană cu drepturile și libertățile sale, proprietatea privată și publică, ordinea de drept - valori ce vor fi apărate împotriva încălcărilor grave, prin norme de drept penal.

Tot în Constituție sunt prevăzute norme cu caracter principial care interesează dreptul penal ca de ex.: „legea dispune numai pentru viitor, cu excepția legii penale mai favorabile” (art. 15 al. 2); egalitatea în fața legii (art. 16 al. 1); „cetățeanul român nu poate fi extrădat sau expulzat din România” (art. 19 al. 1); „pedeapsa cu moartea este interzisă” (art. 22 al. 3) ș.a.

58. Codul penal al României este principalul izvor al dreptului penal. A fost adoptat la 21 iunie 1968 și a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1969.

De la intrarea în vigoare a codului penal a fost modificat prin: Decretul nr. 154/1970; prin Legea nr. 6/1973; prin Decretul nr. 365/1976; prin Decretul nr. 218/1977 ce a fost abrogat ulterior prin Legea nr. 104 din 1 octombrie 1992; Decretul nr. 99/1983.

După revoluția din decembrie 1989 codul penal a fost modificat prin mai multe acte normative ca de ex:

1) D.L. al C.F.S.N. nr. 1 din 26 decembrie 1989 prin care au fost abrogate dispozițiile din art. 185-188 privind avortul și art. 237 privind defăimarea unei organizații;

2) D.L. al C.F.S.N. nr. 9 din 31 decembrie 1989, prin care au fost abrogate dispozițiile art. 253 Cod penal privitoare la refuzul înapoierii în țară;

3) D.L. al C.F.S.N. nr. 6 din 7 ianuarie 1990 pentru abolirea pedepsei cu moartea și înlocuirea ei cu detențiunea pe viață (se abrogă expres art. 54, 55, 120 al. 4 și 130 Cod penal);

4) D.L. al C.F.S.N. nr. 12 din 10 ianuarie privind abrogarea și modificarea unor dispoziții din Codul penal și Codul de procedură penală prin care denumirea titlului din partea specială a Cp. a fost modificată din „Infracțiuni contra Securității Statului”, în „Infracțiuni contra siguranței statului”, au mai fost abrogate: art. 164 (sabotajul), art. 166 al. 2 (propaganda împotriva orânduirii socialiste);

5) D.L. al C.P.U.N. nr. 112 din 30 martie 1990 privind modificarea și completarea art. 189 din Codul penal ca urmare a aderării României la Convenția internațională contra luării de ostatici;

6) Legea nr. 12 din 6 august 1990 privind protejarea populației împotriva unor activități comerciale ilicite. Potrivit dispoziției din art. 8 al Legii se abrogă art. 295 lit. c din Codul penal, Legea nr. 12 din 1990 a fost republicată în M.Of. nr. 133 din 20 iunie 1991;

7) Legea pentru modificarea și completarea unor dispoziții din Codul penal și Codul de procedură penală nr. 20 din 9 octombrie 1990 - prin care se adaugă un alineat nou la art. 117 Cod penal și se introduce art. 267 (*Tortura*). Modificarea intervine ca urmare a aderării României la convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante;

8) Legea nr. 11 din 29 ianuarie 1991 privind combaterea concurenței neloiale;

9) Legea nr. 88 din 1992 a introdus în Cp. art. 302² infracțiunea de nerespectarea dispozițiilor privind importul de deșeuri și reziduri;

10) Legea nr. 65 din 8 iulie 1992 pentru modificarea și completarea Codului penal, privind unele fapte de corupție;

11) Legea nr. 104 din 1 octombrie 1992 pentru modificarea și completarea Codului penal, a Codului de procedură penală și a altor legi, precum și pentru abrogarea Legii nr. 59/1968 și a Decretului nr. 218/1977.

12) Legea pentru modificarea și completarea Codului penal nr. 140 din 5 noiembrie 1996.

13) Legea nr. 197/2000 pentru modificarea și completarea unor dispoziții din Codul penal;

14) Legea nr. 456 din 25 iulie 2001 pentru aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 207/2000 privind modificarea și completarea Codului penal și a Codului de procedură penală.

15) Legea nr. 61 din 16 ianuarie 2002 privind aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 89/2001 pentru modificarea și completarea unor dispoziții din Codul penal referitoare la infracțiuni privind viața sexuală, publicată în M. Of. nr. 65 din 30 ianuarie 2002.

Codul penal este structurat pe două părți: partea generală și partea specială.

Partea generală cuprinde opt titluri: legea penală și limitele ei de aplicare, infracțiunea, pedepsele, înlocuirea răspunderii penale, minoritatea, măsurile de siguranță, cauzele care înlătură răspunderea penală sau consecințele condamnării, înțelesul unor termeni sau expresii.

Se poate afirma că în partea generală sunt cuprinse toate normele cu caracter general.

Partea specială este structurată pe 10 titluri: infracțiuni contra siguranței statului, infracțiuni contra persoanei, infracțiuni contra patrimoniului, infracțiuni contra autorității, infracțiuni care aduc atingere unor activități de interes public sau altor activități reglementate de lege, infracțiuni de fals, infracțiuni la regimul stabilit pentru anumite activități economice, infracțiuni care aduc atingere unor relații privind conviețuirea socială, infracțiuni contra capacității de apărare a României, infracțiuni contra păcii și omenirii.

Deși mai întinsă decât partea generală, partea specială a codului penal nu cuprinde toate dispozițiile penale speciale ci doar majoritatea lor.

59. Legile penale complintoare. Așa cum arată și denumirea legile penale complintoare sunt menite să completeze reglementările penale (din codul penal și legile nepenale cu dispozițiuni penale) cu norme de drept penal.

Specificul acestor legi complinitoare constă tocmai în faptul că nu conțin incriminări noi și cuprind în exclusivitate numai norme de drept penal. După conținutul lor, sunt considerate izvoare ale dreptului penal:

a) *Legea nr. 23/1969 privind executarea pedepselor* conține norme privitoare la executarea pedepselor. Este o lege complinitoare, multe din normele sale dezvoltă pe cele din codul penal care au un caracter de principiu.

În unele legislații s-a recunoscut existența unei anumite ramuri de drept distincte - drept execuțional penal sau drept executiv penal ori dreptul muncilor corecționale, iar principalul izvor de drept al ramurii respective să-l reprezinte codul penal, legea de executare a pedepselor.

Și în sistemul nostru de drept sunt argumente întemeiate pentru a recunoaște existența unei ramuri de drept distincte - dreptul executării sancțiunilor penale. Până la recunoașterea unei astfel de ramuri de drept, legea de executare a pedepselor poate fi considerată izvor al dreptului penal ca lege complinitoare.

Legea nr. 23/1969 privind executarea pedepselor a fost modificată prin Legea nr. 8/1973 și republicată la 2 mai 1973.

b) *Legea nr. 296/2001 privind extrădarea*. Reglementările din codul penal în ce privește asistența juridică internațională în materie penală sunt completate de dispozițiile legii privind extrădarea.

Deși în codul penal se precizează prioritatea convențiilor internaționale în raport cu legea internă de extrădare (art. 7 Cp.) stabilindu-i acesteia caracter subsidiar, prin conținutul ei legea de extrădare este o lege complinitoare și considerată izvor de drept penal.

În legea privind extrădarea sunt dezvoltate unele principii prevăzute în codul penal și în tratatele și convențiile internaționale privind asistența juridică internațională în materie penală.

60. Legile speciale nepenale cu dispozițiuni penale. Intră în această grupă legile care conțin incriminări separate față de codul penal. Cu alte cuvinte, legile speciale sunt considerate, că au un caracter penal numai dacă în conținutul lor sunt prevăzute fapte sancționate penal.

Nu vor fi considerate legi nepenale cu dispozițiile penale legile care au dispoziții de acest fel, „nerespectarea dispozițiilor din art. ... sau din prezenta lege atrage răspunderea disciplinară, contravențională ori penală”.

Incriminarea unei fapte prin legea specială și trimiterea cu privire la încadrarea și sancționarea faptei la codul penal (prin norme de trimitere) este de natură să confere acelei legi speciale caracterul de lege nepenală cu dispoziții penale. De ex.: art. 38 din *Legea nr. 67/1997 privind regimul viei și vinului* se prevede: constituie infracțiuni următoarele fapte: a) defrișarea viilor în alte condiții decât cele stabilite la articolul 13, precum și distrugerea sau deteriorarea amenajărilor pedo- și hidroameliorative, se pedepsesc potrivit articolului 217 din Codul penal; b) falsificarea sau substituirea vinurilor și a băuturilor pe bază de must, vin și subproduse vinicole precum și vânzarea acestora cunoscând că sunt falsificate sau substituite, se pedepsesc potrivit art. 297 sau după caz articolul 313 din Codul penal. Un alt exemplu: în art. 30 din

Legea nr. 84/1996 privind regimul îmbunătățirilor funciare se prevede: „distrugerea, degradarea sau aducerea în stare de neîntrebuințare a lucrărilor de îmbunătățiri funciare sau împiedicarea accesului la conservarea sau salvarea acestora constituie infracțiune și se pedepsește conform art. 217 din Codul penal. Alt ex.: *Legea nr. 82/1991 privind regimul contabilității* care prevede în dispozițiile art. 40 „Efectuarea cu știință de înregistrări inexacte, precum și omisiunea cu știință a înregistrărilor în contabilitate având drept consecință denaturarea veniturilor, cheltuielilor, rezultatelor financiare și clementelor patrimoniale ce se reflectă în bilanțul contabil constituie infracțiunea de fals intelectual și se pedepsește conform legii”. În sfârșit un alt exemplu: *Legea nr. 181/1997 privind regimul impunerii veniturilor realizate din închirierea de bunuri imobile* care prevede în dispozițiile art. 6: „Sustragerea de la plata obligațiilor fiscale în ceea ce privește veniturile anuale impozabile provenite din chirii în întregime sau în parte, se pedepsește conform prevederilor Legii nr. 87/1994 pentru combaterea evaziunii fiscale și celorlalte prevederi legale în vigoare”.

Legiuitorul poate folosi, în legile penale speciale ca tehnică de incriminare și prevederea faptei cu arătarea sancțiunii aplicabile, de ex.: *Decretul nr. 328/1966 privind circulația pe drumurile publice* (art. 35-39),

După revoluție. Legi care să asigure apărarea valorilor sociale în condițiile democrației și a statului de drept, de ex: D.L. al C.F.S.N. nr. 24 din 14 ianuarie 1990 privind sancționarea ocupării abuzive a locuințelor din fondul locativ de stat; D.L. al C.F.S.N. nr. 41 din 26 ianuarie 1990 privind asigurarea unui climat de ordine și legalitate (art. 1 al. 1-4); D.L. al C.P.U.N. nr. 88 din 23 februarie 1990 privind unele măsuri de ocrotire a organelor de stat, a instituțiilor publice, a sediilor partidelor și formațiunilor politice, a liniștii cetățenilor și a ordinii de drept; *Legea nr. 12 din 6 august 1990 privind protejarea populației împotriva unor activități comerciale ilicite modificată prin Legea nr. 42/1991* (art. 5); *Legea nr. 26 din 5 noiembrie 1990 privind registrul comerțului* - art. 45; *Legea privind societățile comerciale nr. 31 din 16 noiembrie 1990* (art. 265-276); *Legea nr. 51/1991 privind siguranța națională a României* (art. 19-21); *Legea nr. 56 din 4 iunie 1992 privind frontiera de stat a României* (art. 65-68); *Legea nr. 109/1996 privind regimul organizării și funcționării cooperativei de consum și a cooperativei de credit* (art. 182-183); *Legea nr. 141/1997 privind regimul vamal* (art. 175-183); *Legea nr. 18/1991 privind fondul funciar* (art. 107-110); *Legea nr. 103/1996 privind regimul cinegetic și protecția vânatului* (art. 34-35); *Legea nr. 48/1992 privind regimul audiovizualului* (art. 38-40); *Legea nr. 16/1995 privind protecția topografiilor circuitelor integrate* (art. 40); *Legea nr. 11/1991 privind combaterea concurenței neloiale* (art. 5); *Legea nr. 21/1996 privind regimul concurenței* (art. 63); *Legea nr. 87/1994 privind combaterea evaziunii fiscale* (art. 9-16); *Legea nr. 58/1998 privind regimul bancar* (art. 74); *Legea nr. 26/1996 privind regimul silvic; Codul silvic* (art. 95-104); *Legea nr. 54/1991 cu privire la sindicate* (art. 49); *Legea nr. 90/1996 privind protecția muncii* (art. 33-39); *Legea nr. 10/1995 privind interzicerea dezvoltării, producerii, stocării și folosirii armelor chimice și distrugerea acestora* (art. 50-53); *Legea nr. 107/1996 privind regimul apelor* (art. 92-105); *Legea nr. 16/1996 privind regimul Arhivelor*

Naționale (art. 27-28); Legea nr. 115/1996 privind regimul declarării și controlul averilor (art. 35-37); Legea nr. 2/1998 privind activitatea de prelevare și transplantul de țesuturi și organe umane (art. 14-18); Legea nr. 51/1995 privind organizarea și exercitarea profesiei de avocat (art. 33); Legea nr. 68/1992 pentru alegerea Camerei Deputaților și a Senatului (art. 75-82); Legea nr. 70/1991 privind alegerile locale (art. 92-99); Legea nr. 137/1995 privind protecția mediului (art. 84); Legea nr. 81/1999 privind datoria publică (art. 49); Legea nr. 8/3996 privind dreptul de autor și drepturile conexe (art. 140-143); Legea nr. 21/1999 pentru prevenirea și sancționarea spălării banilor (art. 23-24); Legea nr. 115/1999 privind responsabilitatea ministerială (art. 61-63); Legea nr. 168/1999 privind soluționarea conflictelor de muncă (art. 83-88); Legea nr. 187/1999 privind accesul la propriul dosar și deconspirarea securității ca poliție politică (art. 24); Legea nr. 78 din 5 mai 2000 pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție (art. 17-20); Legea nr. 143 din 26 iulie 2000 privind combaterea traficului și consumului ilicit de droguri (art. 2-19).

61. Tratatete și convențiile internaționale. O ultimă categorie de acte juridice ce o tratăm la izvoarele dreptului penal este reprezentată de tratatete și convențiile internaționale.

Tratatete și convențiile internaționale devin izvoare de drept în măsura în care sunt ratificate.

În literatura juridică de specialitate se face deosebirea, pe bună dreptate, între: a) tratate și convenții prin care statul român s-a angajat să incrimineze și sa sancționeze anumite fapte deosebit de periculoase care aduc atingere unor valori și interese comune ale societății omenești, de unde și denumirea de infracțiuni de drept internațional și b) tratate și convenții internaționale privind asistența juridică internațională în materie penală.

Prima categorie de tratate și convenții internaționale pot fi socotite ca izvoare *indirecte* de drept penal, pentru că prin ele este asumată obligația statelor de a incrimina prin legea penală internă astfel de fapte.

Menționăm că statul nostru și-a îndeplinit obligațiile internaționale prevăzând ca infracțiuni în codul penal ori în alte legi (codul aerian), faptele la care se referă tratatul sau convenția internațională semnată de statul nostru și ratificată de parlamentul țării, spre ex: Convenția împotriva torturii și a altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante adoptată la New York la 10 decembrie 1984 de Adunarea Generală a ONU, a fost ratificată de țara noastră prin Legea nr. 19 din 9 octombrie 1990, iar prin Legea nr. 20 din 1990 pentru modificarea și completarea unor dispoziții din Codul penal și Codul de procedură penală a fost incriminată prin dispozițiile art. 267 „Tortura”; Convenția de la Montreal din 23 septembrie 1971 pentru reprimarea actelor ilicite îndreptate împotriva securității aviației civile ratificată de România prin Decretul nr. 60 din 1975 și introduse în Codul aerian infracțiunile la regimul siguranței aeronavelor în zbor în dispozițiile art. 107; Convenția penală privind corupția adoptată la Strassbourg la 27 ianuarie 1999 și ratificată de România prin Legea nr. 27 din 16 ianuarie 2002, publicată în M. Of. nr. 65 din 30 ianuarie 2002.

În astfel de cazuri, actele normative prin care au fost adoptate devin izvoare de drept și nu tratatul sau convenția internațională.

Tratatele și convențiile internaționale privitoare la asistența juridică internațională conțin norme privind extrădarea și devin obligatorii după ratificarea lor și sunt socotite *izvoare directe* de drept penal.

***Secțiunea a VII-a* RAPORTURILE JURIDICE PENALE**

1. Noțiune și caracterizare

62.Noțiune. Orice raport juridic presupune o relație socială reglementată de o normă de drept.

Raportul juridic penal este o relație de apărare socială reglementată printr-o normă de drept penal.

Realizarea normelor de drept penal are loc prin respectarea de către marea majoritate a destinatarilor a exigențelor acestora, a conduitei pretinse prin normele penale.

Respectarea exigențelor legii penale are loc atât din convingere, din înțelegerea necesității că respectarea este în interesul lor (al destinatarilor), și al întregii societăți cât și din teama de represiune, de amenințarea cu sancțiunea pe care o prevede legea penala.

Realizarea normelor penale are loc în cazul săvârșirii de fapte interzise prin aplicarea de sancțiuni celor vinovați. În astfel de situații realizarea normelor penale are loc prin intermediul raportului juridic penal.

Deci raportul juridic penal ar lua naștere prin săvârșirea infracțiunii și ar putea fi definit ca un raport reglementat de norma juridică penală, între stat și infractor în virtutea căruia statul are dreptul de a pedepsi pe infractor, iar infractorul are obligația să suporte pedeapsa - să răspundă penal.

63.Raporturi juridice penale de conformare și raporturi juridice de conflict. În literatura juridică s-a pus problema dacă realizarea normelor penale are loc în cadrul unor raporturi juridice și în cazul în care aceasta (realizarea) are loc prin conformare la exigențele normelor penale.

Într-o opinie formulată în teoria generală a dreptului, susținută de mulți autori de drept penal, se consideră că în cazul normelor prohibitive cum sunt majoritatea normelor juridice penale, realizarea acestora nu are loc prin intermediul raporturilor juridice. Prin abținerea destinatarilor de a săvârși faptele penale interzise se realizează dreptul penal în afara unui raport juridic. Deci nu se naște un raport juridic între cel ce respectă norma și stat, în cazul abținerii de a săvârși fapta interzisă.

Într-o altă opinie se susține că realizarea oricăror norme juridice nu poate avea loc decât prin mijlocirea raporturilor juridice. Realizarea normelor juridice prin respectare are loc în cadrul unor raporturi numite de „conformare” de „cooperare”. Numai dacă se încalcă dispozițiile normei juridice fie ea prohibitivă ori onerativă, realizarea dreptului are loc prin constrângere, în cadrul unui raport de „conflict” de „contradicție”.

Aceasta trebuie să fie soluția și pentru dreptul penal, admiterea realizării acestuia prin conformare în cadrul unui raport de conformare, de cooperare, iar în caz de încălcare a obligației prevăzută în normă, realizarea normei penale, urmând a se face prin constrângere, în cadrul unui raport de conflict, de contradicție.

Neacceptarea acestei opinii conduce la concluzia greu de susținut că raportul juridic penal se poate naște din nerespectarea unei obligații extra-juridice. Mai mult, negarea raporturilor juridice de cooperare în dreptul penal pune sub semnul întrebării caracterul autonom, normativ al dreptului penal, reînviind teza caracterului pur sancționator al dreptului penal.

2. Structura raporturilor juridice penale

64 Subiectele. În raporturile juridice penale fie de conformare, fie de conflict vom întâlni întotdeauna *statul* ca titular al funcției de apărare socială.

Acționând ca reprezentant al societății, ca titular al puterii, *statul* apare în raporturile juridice penale ca subiect dominant.

În raporturile *de conformare*, *statul*, prin edictarea normelor penale, impune tuturor destinatarilor legii penale, în mod interdeterminant, norme obligatorii.

În *raportul juridic penal de conflict* *statul*, impune celui alt subiect al raportului juridic, persoana fizică, să suporte consecințele faptei sale adică să suporte răspunderea penală - pedeapsa.

Cel de al doilea subiect al raporturilor juridice penale este persoana fizică, destinatar al obligației, prevăzută în norma penală, în cadrul *raportului juridic de conformare*, persoana fizică nenominalizată.

În cadrul *raportului juridic penal de conflict* persoana fizică este determinată, anume persoana care a săvârșit fapta interzisă - infractorul.

De lege lata persoana juridică nu poate fi subiect activ al raporturilor juridice penale nici în raporturile de conformare, nici în raporturile de conflict. În adevăr, destinatarii obligației cerută de norma penală nu pot fi decât persoanele fizice, care trebuie să-și conformeze conduita obligației impuse. Normele penale nu se adresează persoanelor juridice, acestea au o capacitate, o competență stabilită, anume de a îndeplini activități licite, în acord cu interesul public.

Dacă un membru din conducerea persoanei juridice ori mai mulți, săvârșesc fapte prevăzute de legea penală, faptele nu sunt ale persoanei juridice ci ale celor care le-au comis.

De lege ferenda se propune ca și persoana juridică să răspundă penal în condițiile prevăzute de lege.

65 Conținutul raportului juridic penal. Ca la orice raport juridic conținutul este format din drepturile și obligațiile participanților (subiecților) la acel raport juridic.

În conținutul raportului juridic se reliefează *dreptul statului* de a pretinde o anumită conduită din partea destinatarilor legii penale, pentru apărarea

valorilor esențiale ale societății și a relațiilor sociale născute în legătură cu aceste valori, pe de o parte și *obligația* corelativă a celui alt subiect, persoana fizică de a-și conforma conduita exigențelor cerute prin norma penală, în cadrul raporturilor de conformare. În cadrul raportului penal de conflict, dreptul statului constă în impunerea unei sancțiuni pentru săvârșirea infracțiunii și obligația infractorului de a suporta consecințele săvârșirii faptei sale - pedeapsa,

În literatura juridică de specialitate se subliniază și alte drepturi și obligații corelative ale subiectelor raportului juridic penal.

66. Obiectul raportului juridic penal. Obiectul raportului juridic îl formează anumite acțiuni pe care titularul dreptului le efectuează sau le poate pretinde și pe care celălalt subiect este obligat a le săvârși sau a se abține de a le săvârși.

În cazul raporturilor juridice penale obiectul este format din conduita care urmează să fie obținută în cadrul său și cu privire la care sunt create și sunt exercitate drepturile și obligațiile subiectelor.

Drepturile și obligațiile subiectelor raporturilor juridice penale sunt create în legătură cu ceva — *conduita ce trebuie realizată*. Respectarea obligației impusă prin norma juridică în cadrul raporturilor de conformare și executarea pedepsei și a celorlalte sancțiuni aplicate pentru săvârșirea infracțiunii în cadrul raportului de conflict. Acesta este obiectul raportului juridic penal.

În urma realizării obiectului se realizează norma de drept penal - prin conformare în cadrul raportului juridic de cooperare și prin constrângere în cazul raportului juridic de conflict - conducând la realizarea și asigurarea apărării sociale.

67. Durata raporturilor juridice penale. Existența unui raport juridic este ținută de două momente: al nașterii sau formării și al încetării acestuia.

Particularitățile raporturilor juridice penale se răsfrâng și asupra duratei lor.

68. Începutul raporturilor juridice penale. Nașterea sau formarea raportului juridic penal de conformare are loc odată cu intrarea în vigoare a normei penale, pentru că de la această dată se instituie obligația pentru destinatarii legii penale de a-și conforma conduita preceptelor penale.

Trebuie subliniat că destinatarii legii penale, trebuie să îndeplinească condițiile cerute de lege, adică să aibă calitatea cerută de norma penală (funcționar, cetățean, străin) și de asemenea condițiile generale de vârstă, responsabilitate și libertate de voință și acțiune.

Dacă persoana nu are vârsta de 14 ani împliniți la data intrării în vigoare a normei penale, pentru ea raportul juridic de conformare nu s-a născut, el urmând a se naște la împlinirea acestei vârste. Tot astfel dacă persoana fizică nu are calitatea cerută de lege la data intrării acesteia în vigoare raportul juridic de conformare nu se naște pentru acea persoană fizică, dar se va naște la dobândirea calității cerută de norma penală de către persoana fizică (devine militar, funcționar etc).

În cazul raportului juridic de conflict momentul de început este marcat de săvârșirea infracțiunii, când raportul de conformare a fost încălcat.

69. Desfășurarea raporturilor juridice penale. Raportul juridic de conformare se desfășoară de la formarea sa până la ieșirea din vigoare a normei penale. Durata raportului juridic de conformare este aceea a legii penale și nelimitată de la început în cazul legilor penale ordinare, obișnuite.

În cazul legilor penale temporare durata raportului juridic de conformare este prestabilită.

Raportul juridic penal de conflict născut din săvârșirea unei infracțiuni se definitivează prin intermediul raporturilor procesuale în momentul rămânerii definitive a hotărârii judecătorești prin care s-a aplicat sancțiunea penală. Până în acest moment, raportul juridic penal de conflict născut din săvârșirea unei infracțiuni este afectat de o condiție suspensivă, rezolutorie.

Odată cu stabilirea sancțiunii pentru persoana vinovată de săvârșirea infracțiunii s-a definitivat raportul juridic penal de conflict care se va desfășura prin executarea sancțiunilor penale aplicate infractorului.

70. Stingerea raporturilor juridice penale. A. Raportul juridic penal de conformare se poate stinge prin: a) ieșirea din vigoare a normei penale; b) pierderea calității cerută de lege de către destinatarul obligațiilor instituite prin normă; c) săvârșirea faptei interzise - dând naștere raportului juridic penal de conflict.

B. Raportul juridic penal de conflict se stinge: a) prin executarea sancțiunilor aplicate infractorului; b) prin intervenția unei cauze care înlătură răspunderea penală; c) prin executarea sancțiunilor penale.

Menționăm că raportul juridic de conflict poate să se stingă mai înainte de definitivarea acestuia dacă intervin cauzele care înlătură răspunderea penală mai înainte de judecarea infractorului.

În legătură cu durata raportului juridic penal de conflict, în literatura juridică s-au exprimat opinii diferite, distingându-se mai multe etape în care ar lua sfârșit raportul juridic:

- etapa definitivării prin intermediul raporturilor juridice procesuale cu moment final - aplicarea sancțiunilor penale;

- etapa executării sancțiunilor penale ce durează până la stingerea executării printr-un mod prevăzut de lege: prin executare, prin grație, prin amnistie, prin prescripție;

- etapa după executarea sancțiunilor când pentru condamnat mai sunt prezente interdicții, decăderi și care se sting prin obținerea reabilitării.

Considerăm întemeiată opinia potrivit cu care raportul juridic penal de conflict ia sfârșit prin executarea ori stingerea executării sancțiunilor penale printr-un mod prevăzut de lege.

După executarea sancțiunilor ori stingerea executării acestora persoana se află în raporturi juridice de conformare. De altfel, nu trebuie uitat că și în timpul executării sancțiunilor, persoana se afla în raporturi juridice de conformare.

3. Faptele juridice penale

71. Noțiune și clasificări- într-o legătură intrinsecă cu raporturile juridice

penale se află faptele juridice penale. Acestea pot fi definite ca stări, situații, împrejurări, fapte, prevăzute de legea penală, care dau naștere, modifică ori sting raportul juridic penal.

Faptele juridice penale se pot clasifica în raport cu momentul lor de incidență cu raportul juridic penal în: fapte generatoare de raport juridic penal, fapte modificatoare de raport juridic penal și fapte extinctive de raport juridic penal.

În examinarea duratei raporturilor juridice penale s-au făcut referiri la situațiile, împrejurările, stările care dau naștere la raporturi juridice penale de conformare ori de conflict, ca și cele de modificare ori stingere a acestor raporturi, așa că trimitem la explicațiile din paragraful precedent.

CAPITOLUL II

Legea penală

Secțiunea I NOȚIUNE, STRUCTURĂ, INTERPRETARE

1. Noțiune și categorii de legi penale

72.Noțiune. Conceptul de lege penală este examinat în doctrina penală în două sensuri. Într-un sens larg, de regulă ori normă de drept penal, sens pe care îl are în vedere legiuitorul prin dispozițiile art. 141 Cp. În alt sens (restrâns) conceptul de lege penală, desemnează actul normativ emis de parlament, după o procedură specială și care conține norme de drept penal (art. 74 din Constituție).

Pentru o cunoaștere cât mai bună a legilor penale, în ce privește interpretarea și aplicarea, ca și a raporturilor dintre ele în doctrina penală se fac diferite clasificări.

2. Criterii de clasificare a legilor penale

73. Legi penale generale și legi penale speciale. Această clasificare se face după rolul pe care îl au în reglementarea relațiilor de apărare socială.

La rândul lor legile penale generale pot fi considerate:

- *într-un sens* - dispoziții de drept penal cu caracter de principiu ce se aplică unui mare număr de norme speciale. Sunt în acest sens normele din partea generală a codului penal;

- *în alt sens* - legea penală generală desemnează codul penal în ansamblu ca lege obișnuită (ordinară) spre a fi deosebită de legea specială - coduri penale speciale (al justiției militare, spre exemplu).

Și în cazul legilor penale speciale se disting:

- *într-un sens* - partea specială a Codului penal;

- *în alt sens* - coduri penale speciale (Codul justiției militare) ori legile penale speciale care cuprind dispoziții derogatorii de la dreptul obișnuit (ordinar) ca și legile care conțin numai dispoziții cu caracter penal, ori legile care pe lângă dispozițiile extrapenale conțin și câteva dispoziții cu caracter penal.

Importanța acestei clasificări trebuie observată în legătură cu aplicarea acestora. Când ambele legi - cea generală și cea specială, vin în concurs, adică sunt incidente pentru soluționarea unui raport juridic de conflict, problema se rezolvă după regula: legea penală specială derogă de la legea generală și se completează cu aceasta.

O altă importanță a clasificării de mai sus se observă în legătură cu structura lor diferită: legea penală generală cuprinde norme cu caracter de principii iar legea penală specială cuprinde norme de incriminare.

74 Legi penale cu durată nedeterminată și legi penale temporare. După durata de timp - legile penale pot fi:

a) Cu durată nedeterminată (permanente) - cum sunt marea majoritate a legilor penale - sunt cele obișnuite.

b) Cu durată predeterminată (temporare). Aceste legi au cuprins în conținutul lor și o dispoziție care limitează în timp aplicarea lor, până la o dată calendaristică, ori până la data încetării stării care a determinat adoptarea acestora.

Interesul distincției. Legea penală temporară se aplică și după ieșirea ei din vigoare, faptelor săvârșite cât timp era în vigoare (va ultraactiva).

75 Legi penale ordinare și legi penale excepționale. După natura necesității care a impus adoptarea legilor acestea pot fi:

a) Legile penale ordinare sau obișnuite. Acestea sunt legile penale adoptate în situații normale, obișnuite, de evoluție a societății;

b) Legi penale extraordinare sau excepționale care sunt adoptate în situații de excepție (ex. calamități naturale, stare de război), determinate de apărarea corespunzătoare a valorilor sociale.

Interesul distincției. Legile excepționale derogă de la legile ordinare.

3. Normele de drept penal

76. Noțiune: Normele de drept penal sunt o specie de norme de drept cu un specific, determinate de particularitatea reglementării relațiilor de apărare socială.

Cunoașterea normelor penale, a structurii lor, este importantă și de aceea în doctrina penală structura normei este examinată pornindu-se de la distincția care se face între normele penale generale și normele penale speciale.

77. Structura normelor penale. Se apreciază că *norma penală generală* conținând precepte cu valoare de principiu, nu se deosebește, prin structura ei, de alte norme de drept.

Probleme deosebite sub raportul structurii sale ridică *norma penală specială* (incriminatoare) care cuprinde pe de o parte descrierea conduitei interzise, iar pe

de altă parte sancțiunea ce urmează să se aplice în cazul nerespectării interdicției.

Cu privire la structura normei speciale în literatura juridică părerile sunt diferite.

Într-o opinie, se susține că aceasta ar avea o structură trihotomică: ipoteză, dispoziție, sancțiune.

În această opinie se precizează că *ipoteza* constă în descrierea faptei, iar *sancțiunea* constă în pedeapsa prevăzută pentru săvârșirea faptei.

Dispoziția nu este prevăzută explicit, ci rezultă din însăși incriminare, fiind contopită cu ipoteza.

Într-o altă opinie, se consideră că norma penală specială cuprinde numai două elemente: *dispoziția* și *sancțiunea*.

Dispoziția constă în interzicerea unei acțiuni sau inacțiuni.

Sancțiunea constă în pedeapsa ce urmează să se aplice ca urmare a nerespectării dispoziției.

Aceste două elemente sunt necesare și suficiente: *dispoziția* pentru a disciplina conduita indivizilor (destinatarii legii) și *sancțiunea* pentru a disciplina reacția față de încălcarea dispoziției.

Prevederea faptei și a condițiilor în care aceasta este infracțiune nu este o ipoteză în care intervine obligația, de a respecta regula de conduită, ci este prevederea acestei reguli.

Dispoziția normei de drept penal - regula de conduită (preceptul) nu ar putea fi exprimată altfel decât prin prevederea acțiunii sau inacțiunii interzise.

Săvârșirea faptei interzise nu este ipoteza în care intervine dispoziția, ci însăși înfrângerea dispoziției.

78. Categoriile de norme penale. Cunoașterea normelor penale, a conținutului acestora, a sferei lor de incidență se realizează observând și diferențierile ce se pot face între diferite norme penale, după anumite criterii.

79. Norme penale generale și norme penale speciale. După criteriul conținutului și sferei de incidență, se face distincție între: a) norme penale generale și b) norme penale speciale.

Normele penale generale sunt acele norme care prevăd condițiile în care se nasc, modifică ori sting raporturile juridice penale.

Normele penale speciale sunt acele norme care prevăd condițiile în care o faptă constituie infracțiune, pedeapsa ce se aplică.

Interesul distincției: normele penale speciale derogă de la normele penale generale.

80 Norme penale unitare și norme penale divizate. După criteriul cuprinderii dispoziției și sancțiunii în cadrul aceleiași norme se face distincție între: a) norme penale unitare și b) norme penale divizate.

Normele penale unitare cuprind în conținutul lor atât dispoziția cât și sancțiunea, deci sunt complete. Normele penale divizate sunt norme incomplete, în ce privește conținutul lor.

Normele divizate se împart la rândul lor în:

A. Norme de incriminare cadru (norme în alb).

B. Norme de trimitere și de referire.

81 Normele de incriminare cadru sau normele penale în alb au în conținutul lor o dispoziție de incriminare cadru și o sancțiune corespunzătoare acestei incriminări - prevederea faptelor interzise se face ulterior prin alte acte normative. De ex.: art. 281 Cp. (exercitarea fără drept a unei profesii): „Exercitarea fără drept a unei profesii sau a oricărei activități pentru care legea cere autorizație, ori exercitarea acestora în alte condiții decât cele legale, dacă legea prevede că săvârșirea unor astfel de fapte se sancționează potrivit legii penale se pedepsește cu închisoarea de la o lună la 1 an sau cu amendă”. Și un alt ex. - Legea nr. 79/1995 privind exercitarea profesiei de medic, înființarea, organizarea și funcționarea Colegiului Medicilor din România care prevede în dispozițiile art. 41: „Practicarea profesiei de medic de către o persoană care nu are această calitate constituie infracțiune și se pedepsește conform legii penale”.

Normele în alb prezintă avantajul unei economii de norme incriminatoare dar au neajunsuri și se impune renunțarea la folosirea lor.

82 Normele penale de trimitere și de referire. După felul în care se face completarea și anume în funcție de natura legăturii între norma ce se completează și norma complinitoare se face deosebirea între norme zise *de trimitere* și norme zise *de referire*.

Normele de trimitere sunt norme incomplete în ce privește dispoziția ori sancțiunea care se completează de la alte norme la care fac trimitere.

Norma penală de trimitere împrumută dispoziția ori sancțiunea ce îi lipsește și devine independentă față de norma la care s-a trimis. Aceasta presupune că orice modificare în norma de la care s-a împrumutat dispoziția ori sancțiunea nu afectează conținutul normei de trimitere care rămâne completă cu elementele împrumutate, așa cum se găseau acestea în momentul elaborării normei de trimitere. De ex.: art. 212 al. 2 Cp. Dacă pirateria a avut vreuna din urmările arătate în art. 182 Cp. pedeapsa este închisoare de la 5 la 20 de ani.

Normele de referire. Spre deosebire de normele de trimitere, normele de referire *nu devin independente* după ce se completează cu dispoziția ori sancțiunea din norma complinitoare ci își subordonează conținutul față de normele complinitoare, iar modificările acestora din urmă sunt obligatorii și pentru norma de referire. Spre ex.: Dispozițiile art. 255 al. 1 Cp. - darea de mită - trimit la dispozițiile art. 254 Cp. - luarea de mită în ce privește modurile și scopurile în care se realizează promisiunea, oferirea sau darea de bani ori alte foloase - și anume - „în scopul de a îndeplini, a nu îndeplini, ori a întârzia îndeplinirea unui act privitor la îndatoririle sale de serviciu, sau -în scopul de a face un act contrar acestor îndatoriri”.

4. Interpretarea legii penale

83. Noțiune. Interpretarea legii este o operațiune logico-rațională ce se efectuează cu ocazia aplicării normei de drept și are drept scop aflarea

voinței legiuitorului exprimată în acea normă.

În cazul legii penale - interpretarea are ca scop aflarea voinței legiuitorului exprimată în dispozițiile penale pentru a stabili dacă acestea sunt aplicabile cazului concret.

Interpretarea este *necesară* pentru că normele se referă la fapte tipice și trebuie aplicate unor fapte concrete care sunt variate.

Unele texte de lege nu sunt suficient de clare, situație ce poate rezulta din folosirea unor termeni sau expresii cu înțelesuri multiple, ori redactării neglijente.

84. Felurile (genurile) interpretării. Criterii de diferențiere. În literatura juridică se face distincție între diferite genuri de interpretări:

După organul sau persoana care face interpretarea aceasta poate fi: a) oficială; b) neoficială.

a) *Interpretarea oficială* - făcută de un organ sau subiect oficial și poate fi: autentică sau legală făcută de legiuitor și cauzală sau de caz făcută de organul judiciar la cazul concret.

b) *neoficială* sau doctrinală făcută de oamenii de știință și este materializată în tratate, monografii etc.

Această clasificare poate fi făcută și după forța obligatorie a interpretării. Interpretarea oficială este obligatorie, iar cea neoficială nu are forța obligatorie ce decurge de la un organ oficial.

Interpretarea autentică poate fi la rândul ei:

a) *contextuală* efectuată de legiuitor cu prilejul adoptării legii;

b) *posterioară* - printr-o lege interpretativă - care lege face corp comun cu legea interpretată și se aplică de la intrarea în vigoare a legii pe care o interpretează (deci legea de interpretare se aplică retroactiv).

Interpretarea autentică contextuală este cea mai frecventă. Interpretarea autentică se realizează cu ocazia adoptării normei penale.

Exemple de interpretări autentice: în *partea generală* a Cp. art. 140-154 sunt interpretate expresiile ori termenii: *legea penală, teritoriu, infracțiune săvârșită pe teritoriu, săvârșirea unei infracțiuni* etc. În *partea specială* a Cp. art. 208 al. 2, 3, 4 explică noțiunile de: bun mobil, furt al bunului propriu, flirt de folosință; art. 218 al. 2 explică termenul de „dezastru” folosit în legătură cu infracțiunea de distrugere; art. 277 Cp. explică termenul „accident” și expresia „catastrofă de cale ferată” etc.

85. Metodele de interpretare a legii penale. După metodele folosite interpretarea poate fi:

1. *Interpretarea literală sau gramaticală* consta în aflarea înțelesului normei de drept penal cu ajutorul cuvintelor prin care a fost exprimată. Se analizează textul din punct de vedere etimologic pentru a afla sensul cuvintelor, modul de folosire a acestora în text. Se analizează textul normei din punct de vedere sintactic și stilistic.

Când cuvintele, expresiile sunt susceptibile de un înțeles comun și unul tehnic, teza de la care se pornește este aceea că legiuitorul se adresează destinatarilor legii, deci sensul obișnuit este cel care trebuie avut în vedere față

de sensul tehnic.

În analiza sintactică a textului, substantivele sunt analizate împreună cu atributele, iar verbele sunt analizate împreună cu complementele lor.

Singularul presupune pluralul și invers (martor, martori).

Masculinul presupune și femininul și invers (minor, minoră, funcționar, funcționară, martor, martoră).

2. *Interpretarea rațională sau logică* - constă în folosirea procedee lor logice, a raționamentelor, pentru a afla voința legiuitorului. Interpretarea logică apare ca o desăvârșire a celorlalte metode.

Cunoașterea scopului legii, a necesităților ce au impus adoptarea legii (*ratio legis*).

Raționamente folosite:

a) „*A fortiori*” - se bazează - presupune - dacă legea penală interzice *mai puțin*, va interzice și mai mult (*a minori ad majus*) și invers, dacă legea permite mai mult, ea permite și mai puțin (*a majori ad minus*).

b) „*Per a contrario*” se bazează pe argumentul că dacă o dispoziție cu caracter penal interzice sau sancționează o faptă numai în anumite condiții, ea nu se referă și la alte situații de fapt deci incidența normei este exclusă la situațiile neprevăzute de aceasta.

c) „*Reductio ad absurdum*” presupune că orice altă interpretare decât cea propusă, ar duce la consecințe contrare legii, absurde, inadmisibile.

d) „*A pari*” presupune că pentru situații identice trebuie să existe aceeași soluție juridică (*ubi eadem ratio, ubi idem jus*) deci legea penală este incidentă și în raport cu cazuri neprevăzute în norma interpretată, dar *identice* cu cele care sunt prevăzute (atenție pentru a nu fi o extindere prin analogie).

Argument - legea se referă la modalitatea sau modalitățile cele mai frecvente ale unu caz dar le prevede implicit și pe celelalte. Este vorba despre *modalități ale aceluiași caz și nu despre cazuri asemănătoare*.

3. *Interpretarea istorică* - constă în aflarea înțelesului normei penale prin studierea condițiilor de ordin politic, economic, social, juridic, în care a fost adoptată legea.

Sunt cercetate actele preliminare, proiecte, anteproiecte, expuneri de motive, dezbaterile parlamentare, precedente legislative.

4. *Interpretarea sistematică* este o variantă a metodei raționale sau logice și constă în aflarea voinței exprimate în normă pornind de la corelația normei cu alte norme din aceeași lege sau alte acte normative din cadrul sistemului de drept.

5. *Interpretarea legii prin analogie* - constă în căutarea înțelesului unei norme penale cu ajutorul alteia care prevede un caz asemănător și care este mai clară.

Nu se confundă cu extinderea aplicării legii prin analogie, care nu este admisibilă - conduce la încălcarea principiului legalității.

4.4. **Interpretarea după rezultat.** După folosirea metodelor de interpretare, interpretul ajunge la o concluzie cu privire la concordanța între

voința legiuitorului și exprimarea acesteia în norma.

a) *Interpretarea este declarativă* - când există concordanță între voința legiuitorului și exprimarea din normă „*Lex dixit quant voluit*”.

b) *Interpretarea este extensivă* - când legiuitorul a vrut să spună mai mult decât a exprimat „*Lex dixit plus quam voluit*”. Interpretul în această situație trebuie să restrângă înțelesul normei la voința legiuitorului.

Legea penală este de strictă interpretare.

Secțiunea a II-a APLICAREA LEGII PENALE ÎN SPAȚIU

1. Considerații generale

87. Eficiența activă și eficiența reactivă a legii penale. Eficiența legii penale în apărarea valorilor sociale este reală din momentul intrării în vigoare a acesteia. Respectarea exigențelor legii penale de către marea majoritate a destinatarilor îi conferă legii penale o *eficiență activă*. Față de cei care săvârșesc faptele interzise (infracțiuni) ordinea de drept urmează să se realizeze prin constrângere, iar legea penală va avea o *eficiență reactivă*.

În literatura juridică, aplicarea legii penale este înțeleasă ca o problemă ce privește *eficiența reactivă* a acesteia, adică de realizare prin constrângere a ordinii de drept ce are loc prin intermediul raporturilor juridice penale de conflict.

Eficiența legii penale se raportează la anumite elemente care îi determină limitele de aplicare. Aceste elemente sunt: *spațiul, timpul, persoanele și faptele*.

Deși cele patru elemente sunt importante în aplicarea legii penale, codul penal român a consacrat principii în legătură numai cu *spațiul și timpul*, urmând ca problemele în legătură cu persoanele și faptele să-și găsească rezolvare în cadrul celor dintâi, fără a le minimaliza importanța în aplicarea legii penale.

2. Principiile de aplicare a legii penale în spațiu

88 Cadrul principiilor. Principiile de aplicare a legii penale în raport cu spațiul trebuie să ofere soluții la problemele ce se ivesc în interacțiunea spațiului cu faptele și persoanele care săvârșesc infracțiuni, adică să dea răspuns problemelor de aplicare a legii penale atunci când fapta s-a săvârșit în întregime pe teritoriul țării și făptuitorul se află în țară; când fapta s-a săvârșit în parte în țară, ori numai rezultatul s-a produs în țară; când fapta s-a săvârșit în întregime în străinătate, dar făptuitorul este cetățean român sau apatrid cu domiciliul în România; când infracțiunea s-a săvârșit în străinătate de către un cetățean străin ori apatrid care nu domiciliază în România dar împotriva statului român ori cetățenilor români; când fapta s-a săvârșit în străinătate de străini, dar după săvârșirea faptei aceștia s-au

refugiat pe teritoriul României.

Pentru a oferi soluții acestor probleme în codul penal (art. 3-9) au fost consacrate reguli cu valoare de principii.

Pentru infracțiunile săvârșite pe teritoriul țării a fost consacrat principiul teritorialității. Pentru situațiile ce privesc săvârșirea infracțiunilor în străinătate au fost consacrate principiile: personalității, realității și universalității.

În sinteză deci problemele privind aplicarea legii penale în spațiu privesc deopotrivă aplicarea legii penale române, infracțiunilor săvârșite pe teritoriul României cât și în afara teritoriului țării, la care se adaugă și cele ce privesc cooperarea internațională pentru combaterea criminalității.

3. Aplicarea legii penale în raport cu faptele săvârșite pe teritoriul țării

89. Principiul teritorialității. Este un principiu de bază al aplicării legii penale în spațiu, consacrat prin dispozițiile art. 3 Cp.: „Legea penală se aplică infracțiunilor săvârșite pe teritoriul României”.

Aplicarea legii penale române infracțiunilor săvârșite pe teritoriul țării este *exclusivă și necondiționată*, adică atât calificarea faptei ca infracțiune, condițiile răspunderii penale, aplicarea sancțiunilor ca și executarea acestora se realizează pe baza legii penale române, indiferent de calitatea făptuitorului (cetățean român, cetățean străin, apatrid cu domiciliul în țară sau în străinătate).

Principiul teritorialității legii penale române decurge și dă expresie principiilor suveranității și independenței țării.

Aplicarea legii penale române infracțiunilor săvârșite pe teritoriul României corespunde nevoilor de apărare socială a valorilor esențiale ale societății noastre democratice și a relațiilor născute în legătură cu aceste valori; este legea cunoscută și care apără în mod egal valorile sociale aflate pe teritoriul țării; este legea cunoscută de cei chemați să o aplice.

„Legea penală este teritorială fiindcă rostul ei este de a realiza, menține și reintegra ordinea juridică pe teritoriul statului căruia îi aparține”.

Cunoașterea sferei de aplicațiune a legii penale teritoriale presupune determinarea noțiunii de teritoriu în sens juridico-penal.

90. Noțiunea de teritoriu. Prin dispozițiile art. 142 Cp. s-a precizat că: „«Prin termenul teritoriu» din expresiile «teritoriul României» și «teritoriul țării» se înțelege întinderea de pământ și apele cuprinse între frontiere, cu subsolul și spațiul aerian, precum și marea teritorială cu solul, subsolul și spațiul aerian al acesteia”.

În noțiunea de teritoriu sunt cuprinse deci elementele:

a) *întinderea de pământ sau suprafața terestră* cuprinsă între frontierele politico-geografice stabilite de statul nostru prin convenții cu statele vecine;

b) *apele interioare*, adică apele cuprinse între frontiere ca: lacuri, bălți, râuri, apele maritime din golfuri.

O clarificare importantă o aduce *Legea nr. 17/1990 privind regimul juridic*

al apelor maritime interioare, al mării teritoriale și al zonei contigue ale României", modificată și completată prin Legea nr. 36 din 16 ianuarie 2002 și publicată în M. Of. nr. 77 din 31 ianuarie 2002, cu privire la *apele maritime interioare*, care se situează între țărmul mării și liniile de bază de la care se măsoară marea teritorială (art. 4 din Legea nr. 17/1990). *Liniile de bază* sunt liniile celui mai mare reflux de-a lungul țărmului sau după caz, liniile drepte care unesc punctele cele mai avansate ale țărmului, inclusiv ale țărmului dinspre larg al insulelor, ale locurilor de acostare, amenajărilor hidrotehnice și ale altor instalații portuare permanente (art. 1 al. 2 din Legea nr. 17/1990).

c) *Marea teritorială* a României ce cuprinde fâșia de mare adiacentă țărmului ori, după caz apelor maritime interioare pe o lățime de 12 mile marine (22.224 m) măsurată de la liniile de bază (art. 1 al. 1 din Legea nr. 17/1990 este linia care are fiecare punct situat la o distanță de 12 mile marine măsurată de la punctul cel mai apropiat al liniilor de bază, această limită „constituie frontiera de stat maritimă a României” (art. 3 din Legea nr. 17/1990).

d) *Subsolul*, corespunzător solului terestru, acvatic, mării teritoriale fără limite în adâncime (practic până unde poate ajunge omul).

e) *Spațiul aerian* sau coloana de aer de deasupra teritoriului (suprafeței terestre apelor interioare, mări teritoriale) până la limita spațiului cosmic - până unde se întinde suveranitatea statului nostru.

Suveranitatea absolută și exclusivă asupra spațiului aerian este consacrată și prin art. 1 din Codul aerian român, aprobat prin Decretul nr. 516/ 1953.

Spațiul cosmic este delimitat de spațiul aerian după *altitudinea celui mai de jos perigeu* ce permite menținerea pe orbită a unui satelit (90-110 km).

91 Infrațiuni săvârșite pe teritoriul țării. Înțelesul expresiei „infrațiuni săvârșite pe teritoriul țării” îl găsim în codul penal art. 143. „Prin infrațiuni săvârșite pe teritoriul țării se înțelege orice infracțiune comisă pe teritoriul arătat în art. 143 Cp. sau pe o navă ori aeronavă română”.

Deci pe lângă teritoriul arătat mai sus, infracțiunea săvârșită pe teritoriu este și cea săvârșită pe o navă ori aeronavă română, aflată în afara granițelor țării (oriunde s-ar afla nava ori aeronava).

Prin dispozițiile art. 143 al. 2 Cp. se precizează că: infracțiunea se consideră săvârșită pe teritoriul țării și atunci când pe acest teritoriu, ori pe o navă ori aeronavă română s-a efectuat numai un act de executare ori s-a produs rezultatul infracțiunii.

Prin aceste dispoziții se consacră criteriul zis al *ubicuității* sau al *desfășurării integrale* potrivit căruia infracțiunea se consideră săvârșită *pretutindeni* (termenul ubicuitate derivă din adverbul latin *ubique* = pretutindeni), unde s-a săvârșit fie și numai un act de executare ori s-a produs rezultatul infracțiunii. Este astfel competent să judece infracțiunea orice stat pe teritoriul căruia s-a săvârșit un act de executare ori s-a produs rezultatul. Teoria ubicuității a fost preferată altor teorii preconizate (teoria acțiunii, teoria rezultatului, teoria preponderenței sau a actului esențial, teoria ilegalității, teoria voinței infractorului) pentru determinarea locului săvârșirii infracțiunii fiindcă nu

restrânge acest loc la teritoriu pe care s-a săvârșit o anumită parte a activității infracționale cu excluderea competenței de jurisdicție a altor state ca în cazul teoriilor enumerate mai sus

Teoria ubicuității, a întrunit adeziunea celor mai mulți autori și a fost adoptată în cele mai multe legislații și oferă soluții problemelor ce privesc: infracțiunile continue, continuate, complexe, în cazul tentativei sau participării la infracțiune ca autor, instigator, complice, când activitatea infracțională se desfășoară în parte și în afara teritoriului țării.

92..Excepții de la principiul teritorialității. Sunt restrângeri ale principiului teritorialității și privesc infracțiunile săvârșite de persoanele care se bucură de imunitate de jurisdicție penală, precum și infracțiunile săvârșite de militarii unei armate străine aflate în trecere ori staționate pe teritoriul țării.

Aceste excepții nu știrbesc suveranitatea statului român, ele derivă din convențiile internaționale pe care le-a semnat statul român tocmai pentru că este suveran.

93. Imunitatea de jurisdicție. Potrivit art. 8 Cp. legea penală română nu se aplică infracțiunilor săvârșite de reprezentanții diplomatici ai statelor străine, sau de alte persoane care, în conformitate cu convențiile internaționale, nu sunt supuse jurisdicției penale a statului român.

Imunitatea de jurisdicție penală este unanim admisă în legislațiile penale moderne și presupune că infracțiunile săvârșite de reprezentanții diplomatici străini nu vor fi judecate după legea penală a statului unde sunt acreditați. Astfel legea penală română nu se va aplica infracțiunilor comise de reprezentanții diplomatici străini, nici pentru infracțiunile comise pe teritoriul României, nici pentru alte infracțiuni unde legea penală română ar fi incidență conform principiilor realității ori universalității. S-a recunoscut pentru personalul diplomatic imunitatea de jurisdicție penală a statului unde este acreditat, pentru a-i oferi acestuia condiții depline în îndeplinirea misiunilor încredințate.

Consacrarea în legea penală română a imunității de jurisdicție penală a reprezentanților diplomatici este o reflectare a Convenției de la Viena din 1961 ratificată și de România ca și a altor convenții și tratate încheiate de țara noastră cu alte state.

În afară de reprezentanții diplomatici se bucură de imunitate de jurisdicție penală, conform art. 8 Cp., și alte persoane prevăzute în convențiile internaționale care pot fi: șefi de state, șefi de guverne, miniștrii de externe, personalul tehnic și administrativ din cadrul misiunilor diplomatice, reprezentanți ONU, agenți consulari, care au doar o imunitate parțială în legătură cu actele săvârșite în îndeplinirea atribuțiilor de serviciu consulare.

Strâns legată de imunitatea personalului diplomatic se cuvine menționată și neaplicarea legii penale române infracțiunilor săvârșite în localurile și pe terenurile misiunilor diplomatice din România. Și în astfel de situații imunitatea de jurisdicție penală apare ca o excepție de ordin procedural, întrucât legea penală română nu poate fi aplicată, deoarece organelor de urmărire penală le este interzis accesul în localurile și terenurile misiunilor diplomatice care se bucură de inviolabilitate conform convențiilor internaționale. Dacă șeful misiunii

diplomatice încuviințează, ori cere autorităților române să intervină, atunci legea penală română se aplică.

Imunitatea de jurisdicție penală recunoscută personalului diplomatic ori altor persoane prin convențiile internaționale nu le pune pe acestea la adăpost de răspunderea penală la care pot fi supuse în statele cărora aparțin.

Statul unde reprezentantul altui stat se bucură de imunitate de jurisdicție penală are la îndemână alte mijloace de drept internațional pentru a atrage atenția statului acreditat asupra activității infracționale a reprezentantului său, declarându-l „persona non grata” și obligat să părăsească teritoriul țării.

În categoria altor persoane la care se referă dispozițiile art. 8 Cp., ce se bucură de imunitate sunt asimilați în doctrina penală, *militarii unei armate străine*, aflate în trecere ori staționate pe teritoriul țării în baza unui acord cu statul român.

Deci infracțiunile săvârșite de personalul acestor armate nu li se aplică legea teritoriului, ci legea statului căruia aparțin aceste trupe.

Regimul juridic al trupelor străine aflate pe teritoriul altor state este reglementat prin convenții. Tot prin convenții se poate prevedea și competența de a judeca infracțiunile săvârșite pe teritoriul țării împotriva militarilor străini și împotriva cetățenilor proprii.

În țara noastră, acum, nu se pune, în mod practic, o astfel de problemă.

94. Infracțiunile săvârșite la bordul navelor sau aeronavelor străine aflate pe teritoriul țării noastre. Problema se rezolvă diferit după cum navele și aeronavele sunt militare ori sunt folosite în scopuri comerciale.

Navele și aeronavele militare ori folosite în scopuri guvernamentale se află pe teritoriul țării cu acordul statului român și reprezintă statul cărora aparțin. Infracțiunile săvârșite la bordul lor nu cad sub incidența legii penale române.

Infracțiunile ce ar fi săvârșite de persoanele care fac parte din echipajul acestor nave sau aeronave pe timpul cât nava sau aeronava s-ar afla în porturi sau aeroporturi românești, ori când nava s-ar afla în apele maritime interioare ori marea teritorială, se judecă tot după legea statului căruia aparține nava ori potrivit convențiilor internaționale.

95 Infracțiunile săvârșite la bordul navelor sau aeronavelor comerciale. *Navele și aeronavele folosite în scopuri comerciale nu se bucură de același regim.* Infracțiunile săvârșite la bordul lor atâta timp cât se află în porturi ori aeroporturi românești se judecă după legea română.

Legea penală română se aplică și cu privire la orice infracțiune săvârșită pe teritoriul român de către persoane îmbarcate la bordul navelor străine folosite în scopuri comerciale, precum și cu privire la orice infracțiune săvârșită la bordul unei asemenea nave, pe timpul când aceasta se află în porturile românești sau în apele maritime interioare (art. 17 al. 1 din Legea nr. 17/1990).

96. Infracțiuni săvârșite la bordul navelor comerciale străine aflate în trecere prin marea teritorială. În cazul infracțiunilor săvârșite la bordul navelor comerciale aflate în trecere prin marea teritorială a României, situația este diferită.

În principiu *nu se aplică legea penală română* (deci este o excepție de la principiul teritorialității - art. 17 al. 2 din Legea nr. 17/1990).

Dar legea penală română se va aplica (art. 17 al. 2 din Legea nr. 17/1990) infracțiunilor săvârșite la bordul navelor comerciale străine aflate în trecere prin marea teritorială dacă:

a) interacțiunea a fost săvârșită de un cetățean român sau de o persoană fără cetățenie care are domiciliul pe teritoriul României;

b) infracțiunea este îndreptată împotriva intereselor României sau împotriva unui cetățean român, ori a unei persoane rezidente pe teritoriul României;

c) infracțiunea este de natură să tulbure ordinea și liniștea publică în țară sau ordinea în marea teritorială;

d) exercitarea jurisdicției române este necesară pentru reprimarea traficului ilicit de stupefiante sau de substanțe psihotrope;

e) asistența autorităților române a fost cerută, în scris, de căpitanul navei ori de un agent diplomatic sau un funcționar consular al cărui pavilion îl arborează nava.

Se cuvine menționat că prin Legea nr. 36/2002 de modificare și completare a Legii nr. 17/1990, printre altele, s-a prevăzut jurisdicția statului român asupra zonei economice exclusive a României la Marea Neagră privind:

- amplasarea și folosirea de insule artificiale, de instalații și lucrări;
- cercetarea științifică marină;
- protecția și conservarea mediului marin și a faunei marine, în conformitate cu legislația României (art. 12 al. 1 lit. d și al. 2 din Legea nr. 36/2002).

Potrivit art. 71 din Legea nr. 36/2002 „Zona economică exclusivă a României este instituită în spațiul marin al țărmului românesc la Marea Neagră, situat dincolo de limita apelor mării teritoriale și adiacent acestora, în care, România își exercită drepturi suverane și jurisdicția asupra resurselor naturale ale fundului mării, subsolului acestuia și coloana de apă de deasupra, precum și în ceea ce privește diferitele activități legate de explorarea, exploatarea, protecția, conservarea mediului și gestionarea acestora”.

Tot prin aceeași lege s-a prevăzut că „întinderea zonei economice exclusive a României se stabilește prin delimitarea pe bază de acord încheiat cu statele vecine ale căror țărmuri sunt limitrofe sau situate față în față cu litoralul românesc al Mării Negre, ținându-se seama de faptul că lățimea maximă a zonei economice exclusive, în conformitate cu prevederile Convenției Națiunilor Unite asupra dreptului mării ratificată de România prin Legea nr. 110/1996 poate fi de 200 mile marine măsurate de la liniile de bază”.

4. Aplicarea legii penale române infracțiunilor săvârșite în afara teritoriului țării

97. Cadrul principiilor. Legea penală română, pentru a acoperi întreaga gamă de situații ce se pot ivi în legătură cu locul săvârșirii infracțiunii, se aplică și infracțiunilor comise în străinătate exercitându-se un rol activ în combaterea criminalității pe plan internațional.

Principiile consacrate în legea penală română ale personalității, realității și universalității, oferă cadrul legal de reprimare al faptelor periculoase oriunde se vor săvârși și de către oricine.

98 Principiul personalității legii penale se mai numește al *naționalității active* și este prevăzut în art. 4 Cp. „Legea penală română se aplică infracțiunilor săvârșite în afara teritoriului țării, dacă făptuitorul este cetățean român sau dacă, neavând nici o cetățenie, are domiciliul în țară”.

Pentru aplicarea legii penale române conform acestui principiu sunt necesare condițiile:

a) infracțiunea să se săvârșească în străinătate;

b) fapta să fie considerată infracțiune potrivit legii penale române. Nu se cere ca fapta să fie incriminată și de legea locului unde s-a săvârșit;

c) infractorul în momentul săvârșirii infracțiunii să fie cetățean român, ori persoană fără cetățenie, dar cu domiciliul în România.

Nu este necesară prezența infractorului în țară.

Prin principiul personalității se stabilește competența *exclusivă și necondiționată* a legii penale române, în sensul că aceasta se va aplica indiferent dacă făptuitorul a fost condamnat în străinătate.

Pedeapsa executată în străinătate se deduce din pedeapsa pronunțată de instanțele române (art. 8 și 9 Cp.). *De lege ferenda* principiul ar putea fi reformulat în sensul că aplicarea legii penale române să fie posibilă numai dacă există dubla incriminare iar urmărirea și judecata să fie posibile atât potrivit legii penale străine cât și legii penale române.

99. Principiul realității. Este cunoscut și sub denumirea de *principiul protecției reale sau al naționalității pasive* (art. 5 Cp.). Prin acest principiu se consacră aplicarea legii penale române infracțiunilor săvârșite în străinătate, dacă acestea sunt contra statului român, contra vieții unui cetățean român sau prin care s-a pricinuit o vătămare gravă integrității corporale unui cetățean român, de către un cetățean străin ori de un apatrid care nu domiciliază în România.

Condiții de aplicare a legii penale române conform principiului realității.

a) Infracțiunea să se săvârșească în străinătate.

b) Infracțiunea să fie dintre cele arătate expres în art. 5 Cp.: contra siguranței statului român; contra vieții unui cetățean român; prin care s-a pricinuit o vătămare corporală gravă unui cetățean român.

c) Infractorul să fie cetățean străin ori apatrid care nu domiciliază în România.

d) Acțiunea penală se pune în mișcare cu autorizarea prealabilă a Procurorului general.

Aplicarea legii penale potrivit principiului realității este *exclusivă și necondiționată*.

Legea penală română se va aplica numai dacă nu se dispune altfel printr-o convenție internațională (art. 7 Cp.).

100. Principiul universalității (art. 6 Cp.)- Consacră aplicarea legii penale române infracțiunilor săvârșite în afara teritoriului țării, altele decât

cele arătate la art. 5 Cp., dacă infractorul este cetățean străin ori apatrid care nu domiciliază în România.

Principiul universalității consacră cooperarea României la lupta comună a statelor împotriva criminalității.

Aplicarea legii penale române conform principiului universalității este *condiționată* de:

a) Săvârșirea în afara teritoriului țării a unei infracțiuni, alta decât cea pentru care ar fi incidență legea penală conform principiului realității.

b) Infracțiunea să fie prevăzută ca atare atât în legea penală română cât și în legea locului unde s-a săvârșit (dubla incriminare).

c) Infractorul să fie cetățean străin sau dacă nu are cetățenie să nu aibă domiciliul în România.

d) Infractorul să se afle în România de bună voie, ori dacă s-a obținut extrădarea sa.

Numai în mod excepțional și anume în cazul infracțiunilor îndreptate împotriva intereselor statului român de ex.: infracțiunile de falsificare de monedă, timbre sau alte valori românești (art. 282-283 Cp.), sau contra unui cetățean român - altele decât cele pentru care funcționează principiul realității (art. 5 Cp.), infractorul poate fi judecat în România și atunci când s-a cerut și obținut extrădarea lui (art. 6 al. 2 Cp.).

Aplicarea legii penale române conform principiului universalității este posibilă numai dacă nu se dispune altfel prin convențiile internaționale.

În ce privește urmărirea și judecata se cere ca acestea să fie posibile și potrivit legii țării unde s-a săvârșit infracțiunea, adică să nu existe, potrivit acelei legi, vreo cauză care împiedică punerea în mișcare sau exercitarea acțiunii penale ori executarea pedepsei (amnistia, prescripția, abrogarea incriminării etc), iar dacă infractorul a fost judecat și condamnat în străinătate, pedeapsa aplicată să nu fi fost executată ori stinsă executarea prin vreun mod prevăzut de lege.

5. Cooperarea internațională în lupta contra criminalității

101. Necesitatea cooperării internaționale în lupta cu criminalitatea.

Creșterea îngrijorătoare a criminalității în lume după primul război mondial, proliferarea formelor organizate de criminalitate pe teritoriul mai multor state în ce privește traficul de stupefiante, traficul de femei, falsificarea de monede, furturi și tâlhării în mijloacele de transport internațional și altele, înlesnite și de dezvoltarea mijloacelor rapide de transport ca și a turismului internațional, au determinat o reacție de solidaritate din partea statelor pentru combaterea acestui fenomen periculos (criminalitatea).

Era necesară, deci, găsirea unor mijloace juridice de cooperare internațională pentru prevenirea și combaterea fenomenului infracțional care prin ramificațiile sale devenea internațional.

Începutul cooperării organizate a statelor în lupta contra criminalității este

marcat de crearea în 1923, la Viena, cu ocazia primului congres internațional al organelor de poliție criminală, a „Comisiei Internaționale de Poliție Criminală” (C.I.P.C.) cu sarcina de a organiza colaborarea internațională pentru descoperirea autorilor diferitelor infracțiuni.

Cooperarea s-a manifestat și în domeniul dreptului penal și a dreptului procesual penal, prin atragerea statelor, la inițiativa organizațiilor internaționale - Societatea Națiunilor, iar în prezent O.N.U. pentru cooperarea la prevenirea și combaterea unor infracțiuni periculoase pentru întreaga omenire.

Un rol important îl are în acest domeniu și Asociația Internațională de Drept penal în ce privește unificarea dreptului penal.

102 Forme ale cooperării internaționale în lupta contra criminalității. Formele pe care le îmbracă cooperarea internațională sunt diverse și se realizează deopotrivă prin mijloace de drept penal și de drept procesual penal.

Ca mijloace de drept penal sunt reținute în literatura de specialitate:

a) Aplicarea legii penale române conform principiului universalității (art. 6 Cp.);

b) Incriminarea și sancționarea în legea internă (Cod penal și legi speciale) a faptelor periculoase, pentru care țara noastră s-a angajat prin tratate internaționale să le incrimineze și sancționeze (așa-numitele *delicta iuris gentium*);

c) Recunoașterea prin normele dreptului intern (penal ori procesual penal) a hotărârilor judecătorești pronunțate în străinătate. (Ex.: Comutarea pedepsei private de libertate executată în străinătate în durata pedepsei pronunțată de instanțele române - art. 89 Cp.; reținerea condamnării pronunțate în străinătate ca prim termen al recidivei - art. 37 al. 2 Cp. ș.a.);

d) Asistența juridică internațională ce se realizează prin extrădare ca și prin alte forme ca de ex: transferul persoanelor condamnate în străinătate pentru a executa pedeapsa în statul al cărui cetățean este - vezi Legea nr. 756 din 27 decembrie 2001 asupra transferării persoanelor condamnate în străinătate, publicată în M. Of. nr. 2 din 4 ianuarie 2002.

În ce privește mijloacele de drept procesual penal, folosite în cooperarea internațională sunt menționate: comisia rogatorie internațională (art. 514-518 Cp.) și recunoașterea hotărârilor penale sau a altor acte juridice străine (art. 519-522 Cp.).

103 Cooperarea României la combaterea criminalității internaționale.

Cooperarea României la combaterea infracțiunilor ce aduc atingere intereselor comune ale statelor se realizează prin aderarea la convențiile internaționale pentru reprimarea infracțiunilor (*delicta iuris gentium*) și prin incriminarea și sancționarea în legea penală a acestor fapte periculoase. Prezintă mai jos unele convenții internaționale privind infracțiunile internaționale și dispozițiile din codul penal român adoptate în realizarea acestor convenții.

1. *Convenția internațională asupra falsificărilor de monedă*, semnată la Geneva la 20 aprilie 1929 și ratificată de România în 1930. În aplicarea

acestei convenții prin dispozițiile art. 284 Cp. a fost incriminată falsificarea de monede, timbre sau valori străine.

2. *Convenția pentru prevenirea și reprimarea terorismului internațional*, adoptată la Geneva în 1937. Urmarea acestei convenții a fost adoptată în codul penal, art. 171 - infracțiuni contra reprezentantului unui stat străin.

3. *Convenția pentru reprimarea și abolirea traficului de ființe umane și a exploatării prostituției altuia*, încheiată în 1949 la inițiativa O.N.U. Urmare a acestei convenții a fost incriminat prin dispozițiile art. 329 Cp. proxenetismul, constând între altele și în traficul de femei în scop de prostituție.

4. *Convenția de la Haga din 1954 pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat*, ratificată de România în 1958, în codul penal, ca urmare a acestei convenții, au fost incriminate prin dispozițiile art. 360 Cp. distrugerea, jefuirea sau însușirea unor valori culturale, ca infracțiuni contra omenirii.

5. *Convenția suplimentară pentru desființarea sclaviei, a traficului de sclavi și a instituțiilor similare sclavajului*, semnată la Geneva în 1956, în cadrul Conferinței O.N.U. privind lupta împotriva sclavajului.

În codul penal român, este incriminată sclavia prin dispozițiile art. 190.

6. *Convenția de la Geneva asupra mării libere din 1958*, care impune statelor semnatare obligația de a lua măsuri legislative pentru incriminarea și sancționarea faptei de rupere sau deteriorare a unui cablu sau a unei conducte în marea liberă, de natură a întrerupe sau împiedica comunicațiile cărora le sunt destinate.

În codul penal român aceste obligații sunt îndeplinite prin incriminarea din art. 217 al. 3 ca variantă agravantă a infracțiunii de distrugere, când are ca obiect echipamente sau instalații de telecomunicații, infracțiune susceptibilă de variante mai grave, art. 219 al. 2.

7. *Convenția asupra mării libere de la Geneva din 1958*, care califică pirateria drept crimă internațională. în codul penal român pirateria este incriminată prin art. 212.

8. *Convenția unică asupra stupefiantelor din 1961* a O.N.U. care a înlocuit convențiile anterioare privitoare la stupefiant, ratificată prin Decretul nr. 626 din 1973.

În codul penal a fost incriminată prin dispoziția art. 312 producția, prelucrarea, traficul și alte acțiuni privitoare la stupefiant. Convenția a fost avută în vedere și la adoptarea Legii nr. 73 din 1969 privind regimul produselor și al substanțelor stupefiant.

9. *Convenția pentru reprimarea actelor ilicite îndreptate contra securității aviației civile* încheiată la Montreal, la 23 septembrie 1971, semnată de Statul român la 10 iulie 1972 și ratificată prin decretul nr. 66/1975, iar ca urmare a fost modificat codul aerian, prin Decretul nr. 60/1975, introducându-se în dispozițiile acestuia, incriminările prevăzute în Convenția de la Montreal.

10. *Convenția internațională contra luării de ostatici*, adoptată la

New York la 17 decembrie 1979. România a aderat la această convenție prin Decretul-Lege nr. 111 din 30 martie 1990 al C.P.U.N. (M. Of. nr. 48 din 2 aprilie 1990). Prin Decretul-Lege nr. 112 din 30 martie 1990 al C.P.U.N. a fost modificat art. 189 Cp., introducându-se dispoziții incriminatoare corespunzătoare obligațiilor asumate prin convenția amintită.

11. *Convenția împotriva torturii și a altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante*, adoptată la New York la 10 decembrie 1984, la care România a aderat prin Legea nr. 19 din 9 octombrie 1990. Prin Legea nr. 20 din 9 octombrie pentru modificarea și completarea unor dispoziții din Codul penal și Codul de procedură penală, a fost adăugat un alineat nou, final la art. 117 Cp. privitor la neexpulzarea străinului dacă acesta riscă să fie supus la tortură în statul în care urmează să fie expulzat, iar prin dispozițiile art. 267 Cp., a fost incriminată tortura,

Putem remarca deschiderea ce se manifestă în prezent pentru modificarea legislației penale, pe măsura aderării la noi convenții internaționale pentru reprimarea faptelor periculoase pentru omenire.

6. Extrădarea

104 Noțiune. Extrădarea este un act bilateral între două state în baza căruia un stat pe al cărui teritoriu s-a refugiat un infractor sau un condamnat îl predă la cerere, altui stat pentru a fi judecat ori pus să execute pedeapsa la care fusese condamnat.

La extrădare participă întotdeauna două state:

- *Statul solicitat* - pe teritoriul căruia se găsește infractorul sau condamnatul.

- *Statul solicitant* (care cere) și care poate fi:

- a) statul pe teritoriul căruia s-a săvârșit infracțiunea;
- b) statul împotriva intereselor căruia a fost săvârșită infracțiunea;
- c) statul al cărui cetățean este infractorul.

105. Felurile extrădării.

a) *activă* - când se cere extrădarea;

b) *pasivă* - când se acordă extrădarea.

106. **Reglementarea extrădării.** Extrădarea este reglementată cu caracter principal în art. 9 Cp, „extrădarea se acordă sau poate fi solicitată pe bază de convenție internațională, pe bază de reciprocitate și în lipsa acestora în temeiul legii”.

Prin această reglementare s-a stabilit și ordinea de prioritate a reglementărilor privind extrădarea:

a) Prin convenții internaționale încheiate de România;

b) în lipsa convențiilor pe bază de reciprocitate (declarație de reciprocitate);

c) în temeiul legii interne (Legea nr. 296/2001 privind extrădarea). în legătură cu dispozițiile finale ale art. 9 Cp. ce privesc acordarea sau solicitarea extrădării „în temeiul legii” se cuvin unele precizări.

Constituția României din 1991 în dispozițiile art. 19 al. 2 privitor la extrădare prevede: „Cetățenii străini și apatrizii pot fi extrădați numai în baza unei convenții internaționale sau în condiții de reciprocitate. Așadar în Constituție - legea - nu mai este prevăzută expres ca temei al extrădării. Față de aceste precizări constituționale se pune întrebarea dacă legea internă mai poate constitui temei al extrădării, așa cum se prevede în art. 9 Cp.?

Răspunsul la această întrebare se desprinde din dispozițiile Legii privind extrădarea nr. 296/2001 care consacrand preeminența dreptului internațional în această materie a prevăzut prin dispozițiile art. 2 al. 1: „Prezenta lege se aplică numai în baza și pentru executarea normelor interesând extrădarea, cuprinse în convențiile internaționale în care România este parte pe care le completează în situațiile nereglementate”, al. 2: „în absența unei convenții internaționale, prezenta lege reprezintă dreptul comun în materie, aplicabil de statul român în virtutea curtoaziei internaționale sub garanția reciprocității”.

Întrucât „Declarația de reciprocitate - potrivit art. 3 al. 1 din Legea privind extrădarea nr. 296/2001 - făcută de statul solicitant, în lipsa unei convenții internaționale, în vederea obținerii extrădării, poate produce efecte în România numai după ratificarea prin lege a înțelegerii negociate între cele două state, în conformitate cu normele general admise ale dreptului internațional în materie” - apreciem că legea internă doar completează, dezvoltă principii ale extrădării, are caracter subsidiar convențiilor de extrădare ori declarațiilor de reciprocitate și nu mai poate constitui temei, izvor al extrădării, așa cum se desprinde din dispozițiile art. 9 Cp. în vigoare. În concluzie normele cuprinse în legea internă de extrădare, în lipsa unei convenții internaționale ori a reciprocității, nu pot constitui temei al extrădării, iar dispozițiile din Codul penal (art. 9) privind extrădarea trebuie puse de acord cu dispozițiile din Constituție.

107 Convenții încheiate de România privind extrădarea. România a încheiat convenții de extrădare cu multe state de pe toate continentele ca de exemplu: Albania 1961; Bulgaria 1959; R.D.P. Coreeană 1972;

Grecia 1973; Italia 1973; Iugoslavia 1961; Regatul Maroc 1972; R. P. Mongolă 1973; Polonia 1962; Tunisia 1972; Turcia 1970; Ungaria 1959; Franța 1975; Belgia 1977; Siria 1979; Algeria 1979; Cuba 1981.

În anul 1997 prin Legea nr. 80, România a ratificat Convenția europeană de extrădare încheiată la Paris la 13 decembrie 1957 și a protocoalelor sale adiționale, încheiate la Strasbourg la 15 octombrie 1975 și la 17 martie 1978. Ratificarea Convenției europene de extrădare și a protocoalelor adiționale s-a făcut de România cu unele declarații ce privesc terminologia și rezerve privind gravitatea minimă a faptelor pentru care se poate cere și acorda extrădarea.

Extrădarea va putea fi solicitată și acordată de România față de statele care au ratificat Convenția europeană de extrădare în temeiul acesteia, fiindcă o convenție bilaterală anterioară între România și un astfel de stat și-a încetat activitatea potrivit art. 28 paragraful 1 din Convenția europeană de extrădare.

În prezent România prin ratificarea Convenției europene de extrădare, cooperează în această materie cu 36 state, cu 16 din aceste state avea încheiate convenții bilaterale (Albania, Belgia, Bulgaria, Cehia, Croația, Franța, Grecia,

Italia, Marea Britanie, Republica Moldova, Polonia, Slovacia, Slovenia, Turcia, Ucraina și Ungaria), iar cu altele 20 de state s-a extins cooperarea ca urmare a ratificării Convenției europene, deși nu aveam convenții bilaterale de extrădare (de ex.: Austria, Islanda, Letonia, Liechtenstein, Lituania, Luxemburg, Malta, Norvegia, Olanda, Portugalia, Spania, Suedia și Israel - stat extraeuropean).

Se cuvine menționat că față de statele care nu au ratificat Convenția europeană de extrădare și cu care România a încheiat convenții de extrădare cooperarea continuă pe acest temei al convențiilor bilaterale (de exemplu cu: Algeria, Armenia, R. P. Chineză, R.P.D. Coreeană, Cuba, Maroc, Mongolia, Siria, S.U.A., Tunis).

Dispoziții ce privesc extrădarea au fost înscrise în alte convenții internaționale, ratificate de România, convenții ce privesc alte domenii de cooperare internațională ca de ex.: Convenția europeană de asistență judiciară în materie penală, adoptată la Strasbourg la 20 aprilie 1959, ratificată de România prin Legea nr. 236 din 9 decembrie 1998, publicată în M. Of. nr. 492 din 21 decembrie 1998; Convenția europeană pentru reprimarea infracțiunilor rutiere adoptată la Strasbourg la 30 noiembrie 1964, ratificată prin Legea nr. 183 din 12 noiembrie 1997, publicată în M. Of. nr. 316 din 18 noiembrie 1997; Convenția europeană privind transferul de procedură în materie penală, adoptată la Strasbourg, la 15 mai 1972, ratificată prin Ordonanța nr. 77 din 30 august 1999, publicată în M. Of. nr. 420 din 31 august 1999; Convenția europeană privind imprescriptibilitatea crimelor împotriva umanității și a crimelor de război, adoptată la Strasbourg, la 25 ianuarie 1974, ratificată prin Ordonanța de urgență nr. 91 din 31 august 1999 adoptată prin Legea publicată în M. Of. nr. 192 din 4 mai 2000; Convenția Națiunilor Unite asupra dreptului mării, încheiată la Montego Bay (Jamaica) la 10 decembrie 1982, ratificată prin Legea nr. 110 din 10 octombrie 1996, publicată în M. Of. nr. 300 din 21 noiembrie 1996; ș.a.

108. Condiții în care se poate solicita ori acorda extrădarea. Din reglementările privitoare la extrădare, Convenția europeană, convențiile bilaterale, legea internă de extrădare, se desprind condițiile cu privire la infracțiune, cu privire la infractor, cu privire la urmărirea penală sau executarea pedepsei, cu privire la cererea de extrădare.

a) *Condiții cu privire la infracțiune.*

1. Să se fi săvârșit o infracțiune pe teritoriul statului solicitant ori împotriva intereselor acestuia, sau de către un cetățean al acestui stat.

Să nu fie aplicabilă legea penală română (conform principiului teritorialității; - ubicuității ori principiului realității - când statul român este solicitat).

2. Fapta să fie incriminată în legile ambelor state (dubla incriminare) care participă la extrădare (art. 8 din Legea nr. 296/2001).

3. Pedepsa prevăzută de lege să fie privațiunea de libertate mai mare de 2 ani sau o pedeapsă mai severă. În cazul extrădării condamnatului, pedeapsa să fie închisoarea ori o pedeapsă echivalentă mai mare de 1 an. (Se prevede în convențiile bilaterale ale României și în Legea nr. 296/2001).

În Convenția europeană de extrădare se prevede că vor da loc la extrădare

faptele pedepsite de legile părții solicitante și ale părții solicitate cu o pedeapsă privativă de libertate sau cu o măsură de siguranță privativă de libertate de cel puțin 1 an sau cu o pedeapsă mai severă, dar la aceste dispoziții (art. 2 paragraful 1 din Convenție) România a făcut rezervă prin art. 3 din Legea nr. 80 din 9 mai 1997, în sensul de mai sus.

4. În ce privește gravitatea deosebită a faptelor pentru care se acordă ori cere extrădarea în Legea nr. 296/2001 se prevede că „Dacă fapta pentru care se cere extrădarea este pedepsită cu moartea de către legea statului solicitant, extrădarea nu va putea fi acordată decât cu condiția ca statul respectiv să dea asigurări considerate ca îndestulătoare de către statul român că pedeapsa capitală nu se va executa urmând a fi comutată” (art. 13). Aceste dispoziții sunt în concordanță cu dispozițiile din Convenția europeană de extrădare.

În adevăr, în Convenția europeană de extrădare (art. 11) se prevede expres că „Dacă fapta pentru care se cere extrădarea este pedepsită cu pedeapsa capitală de către legea părții solicitante și dacă, în acest caz, această pedeapsă nu este prevăzută de legislația părții solicitate, sau în mod normal aici nu este executată, extrădarea nu va putea să fie acordată decât cu condiția ca partea solicitantă să dea asigurări considerate ca îndestulătoare de către partea solicitată că pedeapsa capitală nu se va executa.

d) persoanele străine citate din străinătate în vederea audierii ca părți, martori sau experți în fața unei autorități judiciare române solicitante, în limitele imunităților conferite prin convenție internațională.

Extrădarea oricărei alte persoane străine poate fi refuzată sau amânată, dacă predarea acesteia este susceptibilă să aibă consecințele de o gravitate deosebită pentru ea, în mod special din cauza vârstei sau a stării sale de sănătate (art. 5 al. 2 din Legea nr. 296/2001).

Dispozițiile art. 5 al. 1 lit. a și b din Legea nr. 296/2001 citate mai sus în concordanță cu dispozițiile Constituției României care prevăd expres în art. 19 (al. 1) „cetățeanul român nu poate fi extrădat sau expulzat din România” și tot astfel art. 18 (al. 2) „dreptul de azil se acordă și se retrage în condițiile legii”.

În convenția europeană privind extrădarea este prevăzută posibilitatea extrădării și a naționalilor (art. 6), dar se prevede totodată că „orice parte contractantă are dreptul să refuze extrădarea resortisanților săi”, făcând o declarație în acest sens cu ocazia ratificării convenției și să definească termenul de resortisant.

Prin Legea nr. 80/1997 de ratificare a Convenției europene de extrădare s-a prevăzut în dispozițiile art. 2 că „ratificarea convenției se face cu următoarele declarații: „Cetățeanul român și persoana căreia i s-a acordat drept de azil în România nu pot fi extrădați” (art. 2 al. 1); și tot astfel „Prin termenul resortisant, în sensul prezentei convenții, se înțelege cetățeanul român sau persoana care a obținut drept de azil în România” (art. 2 al. 2).

Menționăm că refuzul extrădării propriului cetățean ori a refugiatului politic obligă statul român ca la cererea statului solicitant să supună cauza autorităților sale judiciare competente, astfel încât să se poată exercita urmărirea penală și judecata,

dacă este cazul (art. 7 al. 1 din Legea nr. 296/2001).

c) *Condiții privind urmărirea penală sau executarea pedepsei*

1. Infracțiunea pentru care se cere extrădarea să nu fie dintre acelea pentru care acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate, iar această persoană se opune extrădării (art. 17 din Legea nr. 296/2001).

2. Să nu fi intervenit potrivit legii penale române, ori potrivit legii penale a statului străin o cauză care înlătură răspunderea penală ori consecințele condamnării (amnistia, prescripția).

3. Față de infractor să nu se fi pronunțat pe teritoriul României o hotărâre de condamnare, de achitare ori de încetare a procesului penal ori să se fi emis ordonanță de către procuror pentru scoaterea de sub urmărire ori de încetare a urmăririi penale pentru infracțiunea săvârșită în străinătate.

Când infractorul a cărui extrădare se cere este învinuit ori inculpat pentru săvârșirea altei infracțiuni în fața organelor de urmărire sau de judecată română, ori are de executat o pedeapsă privativă de libertate aplicată de instanțele române - *extrădarea* nu poate avea loc decât după încetarea procesului, ori executarea pedepsei, după caz.

Se admite *extrădarea temporară* pentru a evita prescripția răspunderii penale (art. 47 al. 3 din Legea nr. 296/2001).

d) *Condiții privind cererea de extrădare*

Cererea de extrădare, formulată în scris de autoritatea competentă a statului solicitant se adresează Ministerului Justiției din România. Dacă cererea de adresează pe cale diplomatică, ea se transmite Ministerului Justiției.

Cererea de extrădare trebuie să fie însoțită de înscrisuri din care să rezulte temeiurile pentru admiterea extrădării (art. 24 din Legea nr. 296/2001):

- originalul sau copie autentică a mandatului de arestare sau după caz, copie a hotărârii de condamnare;

- o expunere a faptelor pentru care se cere extrădarea. Data și locul săvârșirii lor, calificarea lor juridică și referirile la dispozițiile legale care le sunt aplicabile;

- copie a textelor de lege aplicabile;

- alte date: privind eventuala executare parțială a pedepsei, unde locuiește infractorul etc.

109.Principiul specialității extrădării. Acest principiu presupune că persoana extrădată nu poate fi judecată decât pentru infracțiunea ori infracțiunile pentru care a fost extrădată, și tot astfel, nu poate fi pusă să execute decât pedeapsa ori pedepsele pentru care a fost extrădată (art. 51 din Legea nr. 296/2001). Persoana extrădată este într-un fel sub protecția statului care a acordat extrădarea.

Persoana ce a fost extrădată:

- va fi judecată și pentru alte infracțiuni, dar cu acordul prealabil al statului ce a acordat extrădarea și în același sens, pentru cazul extrădării condamnatului;

- va putea fi judecată și pentru alte infracțiuni dacă după executarea

pedepsei nu părăsește teritoriul în termen de 45 de zile de la liberarea sa definitivă sau după ce a părăsit teritoriul statului solicitant revine pe acesta (art. 51 al. 1 lit. b din Legea nr. 296/2001).

110. Sisteme de acordare a extrădării. Sunt cunoscute trei sisteme:

a) *Sistemul zis politic sau guvernamental*, în care extrădarea este un act politic și de aceea se acordă de guvernul statului solicitat, pe baza datelor culese de organele administrative sau judiciare.

b) *Sistemul jurisdicțional*, în care extrădarea este un act exclusiv jurisdicțional și vor decide asupra ei instanțele judecătorești.

c) *Sistemul mixt*, în care se recunoaște extrădării un caracter atât *politic*, cât și *jurisdicțional* la rezolvarea extrădării participând atât organele judiciare care verifică îndeplinirea condițiilor prevăzute de lege cât și autoritatea guvernamentală, ce decide asupra extrădării.

Sistemul mixt era prevăzut prin dispozițiile Legii nr. 4/1971 privind extrădarea, dar acesta a fost abrogat tacit prin dispozițiile Constituției din 1991.

Potrivit dispozițiilor constituționale și a Legii nr. 296/2001 sistemul de acordare al extrădării *este cel jurisdicțional*.

În adevăr doar instanța de judecată (Curtea de apel) judecă cererea de extrădare și decide acordarea ori respingerea ei.

Aspectele de ordin procedural vor fi examinate la disciplina drept procesual penal - proceduri speciale.

111 Ordinea de preferință în acordarea extrădării. Dacă extrădarea este cerută de mai multe state, fie pentru aceeași faptă, fie pentru fapte diferite, partea română hotărăște, ținând seama de toate împrejurările și, în mod deosebit, de gravitatea și de locul săvârșirii infracțiunilor, de datele depunerii cererilor respective, de naționalitatea persoanei reclamate, de existența reciprocității de extrădare în raport cu statul român și de posibilitatea unei extrădări ulterioare către alt stat solicitant.

Despre existența concursului de cereri Ministerul Justiției va înștiința de urgență autoritățile competente ale statelor în relație (art. 26 din Legea nr. 297/2001).

Secțiunea a III-a APLICAREA LEGII PENALE ÎN TIMP

1. Preliminarii

112 Cadrul principiilor. Principiile care guvernează aplicarea legii penale în timp sunt menite să ofere soluții problemelor de interacțiune a timpului cu faptele infracționale, adică să determine legea penală aplicabilă:

- când infracțiunea s-a săvârșit și se judecă sub imperiul aceleiași legi;
- când fapta la data când s-a săvârșit nu era infracțiune, dar o lege ulterioară o consideră infracțiune;
- când fapta la data săvârșirii era infracțiune dar până la judecarea ei ori până la executarea pedepsei pronunțate pentru acea infracțiune intervine

o lege care scoate în afara ilicitului penal fapta comisă;

- când fapta săvârșită sub o lege este considerată infracțiune, dar până la judecarea ei definitivă intervin una sau mai multe legi, care prevăd fapta ca infracțiune;

- când după aplicarea definitivă a pedepsei pentru o infracțiune, intervine o lege nouă care prevede o pedeapsă mai mică decât cea aplicată sub legea veche ori cu limite mai reduse decât legea veche;

- când infracțiunea se săvârșește sub imperiul unei legi penale temporare și nu este judecată până la ieșirea din vigoare a acesteia.

Răspunsurile la problemele de mai sus le găsim în principiile de aplicare a legii penale în raport cu timpul prevăzute în codul penal român art. 10-16.

2. Principiul activității

113. Determinarea legii penale în vigoare. Principiul activității este un principiu de bază al aplicării legii penale în timp, ce dă expresie și decurge din principiul legalității, ce corespunde nevoilor de apărare socială ca și al apărării drepturilor și libertăților cetățenilor.

Potrivit acestui principiu legea penală se aplică infracțiunilor săvârșite în timpul cât ea se află în vigoare (art. 10 Cp.).

Legea penală este în vigoare de la intrarea și până la ieșirea din vigoare.

Intrarea în vigoare a unei legi penale, *de regulă*, coincide cu publicarea ei în Monitorul Oficial.

Intrarea în vigoare a unei legi penale poate avea loc și la o dată *ulterioară* publicării ei - când se prevede o astfel de dată în respectiva lege. *Intrarea* în vigoare a legii penale la o dată ulterioară ei poate fi determinată de:

- a) necesitatea trecerii unui timp (*vacatio legis* - repausul legii) pentru a putea fi cunoscută atât de destinatari cât și de către organele de aplicare;

- b) pentru a da posibilitatea indivizilor să se conformeze noilor exigențe penale.

Exemple de legi penale ce au intrat în vigoare la o dată ulterioară publicării. Codul penal actual a fost adoptat la 21 iunie 1968, iar în vigoare a intrat la 1 ianuarie 1969 potrivit și dispoziției art. 363 Cp. Legea privind economia vânatului și vânătoarea din 12 noiembrie 1976, prevedea în dispoziția din art. 43 al. 1 că va intra în vigoare la 30 de zile de la data publicării ș.a.

Prin publicare se realizează o mai bună cunoaștere a legii și nimeni nu va putea invoca, în caz de încălcare, că nu au cunoscut-o (*nemo censetur ignorare legem*).

Ieșirea din vigoare are loc prin *abrogare*.

Abrogarea după întinderea ei poate fi *totală* - când întreaga lege este scoasă din vigoare și *parțială*, când doar o parte din lege este scoasă din vigoare.

Abrogarea, după caracterul ei poate fi: *expresă* — și *tacita*. O abrogare este expresă când se prevede în legea de abrogare, ce anume se scoate din vigoare: legea nr. ..., art. ..., al. ..., iar aceasta trebuie să fie regula în dreptul penal.

Abrogarea este *tacită* sau *implicită* când aceasta se desprinde din economia legii, ori a normelor ce privesc aceleași relații sociale de apărare, prevăzând aceleași fapte ca infracțiuni, cu aspecte deosebite de legea anterioară în ce privește condițiile de aplicare a unei sancțiuni penale, ori un nou regim de sancționare pentru minori: spre ex.: Decretul nr. 218/ 1977 în prezent și el abrogat, a abrogat tacit dispozițiile din codul penal privind răspunderea penală a minorilor și unele dispoziții privind executarea pedepsei închisorii prin muncă corecțională.

Între *intrarea* în vigoare și *ieșirea* din vigoare, legea penală este activă, se aplică faptelor săvârșite în acest interval de timp.

Aplicarea legii penale nu ridică probleme dacă infracțiunea **s-a** săvârșit și se judecă în timp ce este în vigoare aceeași lege penală.

114. Concursul de legi penale, a) Probleme speciale se pun în cazul infracțiunilor ce încep să fie săvârșite sub incidența unei legi și se epuizează sub incidența altei legi. Este cazul infracțiunilor: continui, continuate, de obicei, progresive.

Doctrina penală și practica judiciară sunt unanime în a aprecia că legea aplicabilă infracțiunilor a căror consumare se întinde pe durata a două sau mai multe legi, este cea din momentul epuizării infracțiunii, a producerii ultimului rezultat.

Așadar legea penală în vigoare din momentul epuizării infracțiunii este legea ce va fi aplicată.

Aceași concepție a unității ilicitului penal este adoptată și, în legătură cu actele de participare penală (instigare, complicitate) care vor fi judecate după legea în vigoare din momentul săvârșirii faptei de către autor.

b) Determinarea legii penale aplicabile se va pune și în situația în care la reglementarea aceleiași relații sociale vin în concurs două legi (una generală și una specială), ambele în vigoare. Regula că legea specială derogă de la legea generală va rezolva problema. Când în vigoare sunt două norme care incriminează aceeași faptă dar o normă este în partea specială a codului penal, iar alta într-o lege penală specială ori lege nepenală cu dispozițiuni penale, se va considera norma din partea specială a codului penal normă generală, iar norma aplicabilă este cea din legea penală specială. Se va păstra deci regula că legea specială derogă de la legea generală.

3. Principiul neretroactivității legii penale

115. Cadrul legal al principiului. Este consacrat prin dispozițiile art. 11 Cp. - „Legea penală nu se aplică faptelor care, la data când au fost săvârșite, nu erau prevăzute ca infracțiuni”.

Principiul neretroactivității legii penale conține regula că legea penală care incriminează (care prevede ca infracțiuni), fapte ce anterior nu erau prevăzute ca infracțiuni (*incriminatio ex novo*) nu se aplică faptelor săvârșite mai înainte de intrarea ei în vigoare. Legea penală dispune numai pentru viitor nu și pentru trecut când este vorba de incriminarea faptelor.

Principiul neretroactivității apare ca un aspect al principiului fundamental al

legalității.

În adevăr, prin dispozițiile prevăzute în art. 11 Cp. se consacră regula că nimeni nu poate fi ținut să răspundă de o faptă care la data săvârșirii ei nu era prevăzută ca infracțiune (*nullum crimen sine lege praevia*).

Dacă principiul legalității formulat în art. 2 Cp. ar fi cuprins și această regulă, a interzicerii retroactivității legii penale noi, care incriminează, el ar fi fost complet formulat, iar dispozițiile din art. 11 Cp. ar fi fost de prisos.

Întrucât principiul legalității nu cuprinde și o astfel de prevedere, de neretroactivitate a legii care incriminează, dispozițiile art. 11 Cp. sunt necesare și constituie o completare a principiului legalității, o garanție a libertății indivizilor.

4. Principiul retroactivității legii penale

116. **Cadrul legal al principiului.** Este consacrat în dispozițiile art. 12 Cp. și conține regula că legea nouă care dezincriminează (*abolitio criminis*) se aplică faptelor săvârșite înainte de intrarea ei în vigoare.

Așadar, principiul retroactivității legii penale are în vedere situația în care la data când este săvârșită fapta, aceasta este prevăzută de legea în vigoare ca infracțiune, dar ulterior, este adoptată o lege nouă care dezincriminează fapta, o scoate în afara ilicitului penal. Această lege nouă ce dezincriminează se aplică și faptelor săvârșite înainte de intrarea ei în vigoare.

Fundamentul acestui principiu trebuie observat în legătură cu scopul dreptului penal de apărare socială și care nu se mai justifică, dacă fapta și-a pierdut caracterul penal.

Legea care a incriminat fapta a fost scoasă din vigoare. Principiul retroactivității are în vedere ipoteza dezincriminării faptei prin legea nouă și nu situațiile în care fapta continuă să rămână infracțiune sub legea nouă sub altă denumire, ori prin abrogarea din legea specială, rămâne ca infracțiune în legea penală generală (codul penal) sau ca modalitate de săvârșire a altei infracțiuni.

Potrivit principiului retroactivității legii penale (art. 12 Cp.), odată cu intrarea în vigoare a legii noi care nu mai prevede fapta ca infracțiune, încetează executarea pedepselor, a măsurilor de siguranță și a măsurilor educative pronunțate în baza legii vechi, precum și toate consecințele penale ale hotărârilor judecătorești privitoare la faptele ce au fost dezincriminate. Față de un condamnat pentru o infracțiune ce ulterior a fost dezincriminată va înceta orice interdicție sau decădere, fiind considerat fără antecedente penale.

Un aspect special de retroactivitate îl reprezintă legea penală interpretativă care este adoptată ulterior legii penale interpretate, dar care explicând voința legiuitorului din momentul intrării în vigoare a legii ce o interpretează este firesc să-și găsească aplicarea din acest moment.

În dispozițiile alineatului 2 din art. 12 Cp. este consacrată retroactivitatea legii penale care prevede măsuri de siguranță sau măsuri educative și care se va aplica infracțiunilor care nu au fost definitiv judecate până la intrarea în vigoare a legii noi.

Considerăm că prevederile din acest alineat nu au legătură cu cele prevăzute în al. 1, art. 12 și care au în vedere dezincriminarea faptei.

De *lege ferenda* considerăm că prevederile al. 2, art. 12 Cp. trebuie să-și găsească locul în cadrul reglementărilor privind aplicarea legii penale mai favorabile - desigur ca o excepție de la aceste reglementări.

5. Principiul ultraactivității legii penale temporare

117 Cadrul legal al principiului. Ultraactivitatea este cunoscută numai legilor penale temporare. Este principiul consacrat prin dispoziția art. 16 Cp.

Legea penală temporară se aplică infracțiunilor săvârșite în timpul cât era în vigoare chiar dacă faptele nu au fost urmărite sau judecate în acel interval de timp.

Necesitățile de apărare socială care determină adoptarea legii penale temporare justifică aplicarea acesteia și ultraactiv, după ieșirea acesteia din vigoare, *dar numai faptelor săvârșite cât timp era în vigoare*, înlăturând posibilitatea pentru făptuitorii care săvârșesc infracțiuni aproape, de ieșirea din vigoare a legii penale temporare, pentru a rămâne nesancționați, ori de a fi sancționați potrivit legii penale mai favorabile.

6. Aplicarea legii penale în situații tranzitorii

118. Noțiunea de situații tranzitorii. Situațiile tranzitorii, determinate de succesiunea legilor penale, se referă la ipotezele în care de la săvârșirea unei infracțiuni și până la judecarea ei intervin una sau mai multe legi penale succesive care prevăd fapta ca infracțiune.

În astfel de situații s-a pus problema determinării legii penale aplicabile, deoarece legea penală din momentul săvârșirii faptei nu mai este în vigoare la data judecării.

Se pune problema, așadar a „extraactivității” uneia dintre legile penale succesive.

Dintre opiniile (ultraactivității și retroactivității) care s-au conturat în doctrina penală, una singură s-a impus și a fost consacrată în legislația penală și privește aplicarea *legii penale mai favorabile infractorului*, sau a „*legii penale mai blânde*”, ori „*mitior lex*”.

Aplicarea legii penale mai favorabile infractorului înlătură neajunsurile celorlalte opinii (*ultraactivitatea* ce propunea aplicarea legii penale din momentul săvârșirii faptei, legea ce era cunoscută de infractor și dând astfel efect ultraactiv legii vechi; iar *retroactivitatea* propunea aplicarea legii noi ce corespunde nevoilor de apărare socială, legea nouă este în vigoare și astfel să i se confere efect *retroactiv*); corespunde nevoilor de apărare socială întrucât fapta nu rămâne nesancționată, indiferent că se aplică legea nouă ori legea veche, iar pentru infractor este legea care îi conferă cea mai favorabilă situație.

7. Principiul aplicării legii penale mai favorabile infracțiunilor nedefinitiv judecate

119. Cadrul legal al principiului. Este consacrat în art. 13 Cp. și are în vedere ipoteza în care de la săvârșirea infracțiunii până la judecarea definitivă a cauzei intervin una sau mai multe legi penale succesive, când se va alege dintre acestea, legea mai favorabilă infractorului, ce va fi aplicată.

120. Determinarea legii penale mai favorabile. În determinarea legii penale mai favorabile infractorului, doctrina penală s-a oprit asupra a trei criterii:

- a) al condițiilor de incriminare;
- b) al condițiilor de tragere la răspundere penală;
- c) al sancțiunilor penale (pedepsei).

Criteriile de determinare a legii penale mai favorabile trebuie să conducă la aflarea acelei legi ce va permite, în cazul concret la o soluție mai blândă pentru infractor în cazul concret și nu la o apreciere generală a legii penale mai favorabile, care desprinsă de fapta concretă, poate conduce la aplicarea art. 11 sau art. 12 Cp.

Pentru determinarea legii penale mai favorabile trebuie comparate legile penale succesive (cea din momentul săvârșirii faptei, cea din momentul judecării faptei, ca și cele intermediare) în raport cu normele și instituțiile care guvernează răspunderea penală în cauza concretă dedusă judecății.

Prin compararea legilor și determinarea celei mai favorabile infractorului, nu trebuie să se ajungă la combinarea dispozițiilor mai favorabile din legile succesive - la o așa numită *lex tertia*. Legea mai favorabilă, în întregul ei, trebuie aleasă pentru a fi aplicată infractorului, dintre legile penale succesive.

Folosirea criteriilor de determinare a legii penale mai favorabile trebuie să conducă la găsirea acelei legi care oferă soluția cea mai favorabilă pentru infractor (chiar și cazul în care s-ar ajunge la nepedepsire) dar nu pentru că fapta nu este infracțiune, ci pentru că nu sunt realizate condițiile, în *cazul concret*, de incriminare ori de tragere la răspundere penală a făptuitorului.

Criteriul cel mai des folosit de determinare a legii penale mai favorabile este cel al pedepselor principale.

Situații:

a) între legile care prevăd fapta ca infracțiune, dacă pedepsele sunt de natură diferită (detențiunea pe viață și închisoarea) va fi mai favorabilă legea care prevede pedeapsa închisorii. Dacă într-o lege pedeapsa este închisoarea, iar în altă lege, pedeapsa prevăzută este amenda, atunci, de regulă, legea care prevede pedeapsa amenzii este mai blândă. *Excepția* ar fi în cazul în care, în cauză, s-au constatat circumstanțe atenuante, iar legea care prevede pedeapsa închisorii permite, pe baza circumstanțelor atenuante, aplicarea unei amenzi într-un quantum mai mic decât cel la care s-ar ajunge când s-ar aplica legea ce prevede pedeapsa amenzii.

b) Când între legile succesive pedepsele sunt de aceeași natură (închisoarea sau amenda), dar cu limitele speciale diferite va fi mai favorabilă, într-un caz când minimul este același, dar maximul diferit, legea care prevede un maxim mai redus, iar dacă maximul special al pedepsei este același, dar minimul diferit va fi mai favorabilă legea care prevede un minim mai scăzut.

În caz de pedepse asimetrice, legea penală mai favorabilă va fi determinată în concret de judecător și în funcție de împrejurările care atenuează ori agravează pedeapsa, astfel că dacă în cauză sunt circumstanțe de agravare - judecătorul trebuie să aplice o pedeapsă către maximul special și atunci este mai favorabilă legea care prevede o pedeapsa cu un maxim special mai redus, iar dacă fapta s-a săvârșit în circumstanțe de atenuare, judecătorul trebuie să aplice o pedeapsă spre minimul special, ori sub acest minim iar legea mai favorabilă este cea care are un minim special de pedeapsă mai redus.

Legea penală mai favorabilă nu se stabilește în funcție de pedepsele complementare - aceasta din urmă aplicându-se conform principiului *legii mai conforme cu interesele apărării sociale* (care este legea nouă). Acest principiu este consacrat în art. 13 al. 2, care prevede: „Când legea anterioară este mai favorabilă, pedepsele complementare care au corespondent în legea nouă se aplică în conținutul și limitele prevăzute de aceasta, iar cele care nu mai sunt prevăzute în legea nouă nu se mai aplică”.

8. Aplicarea legii penale mai favorabile în cazul pedepselor definitive

121.Cadrul legal al principiului. Este un principiu nou, consacrat în codul penal actual, în două variante:

- a) aplicarea obligatorie a legii penale mai favorabile (art. 14 Cp.);
- b) aplicarea facultativă a legii penale mai favorabile (art. 15 Cp.).

Aplicarea legii penale noi mai favorabile în cazul pedepselor definitive își are justificarea în principiile umanismului și al egalității în fața legii penale.

În adevăr, nu s-ar justifica executarea unui plus de sancțiune prevăzut de legea veche, de către cel care a fost condamnat după această lege, când legiuitorul stabilește prin legea nouă că pericolozitatea faptei este mai redusă și sancțiunea prevăzută este mai blândă, față de cel care a săvârșit fapta în aceeași perioadă cu primul, dar care a tergiversat judecata, iar după apariția legii noi va beneficia de legea penală mai favorabilă.

122.Aplicarea obligatorie a legii mai favorabile în cazul pedepselor definitive. Condițiile de aplicare a legii penale mai favorabile infracțiunilor definitiv judecate sunt arătate în art. 14 Cp. și au în vedere situațiile când legea nouă prevede pentru aceeași infracțiune o pedeapsă mai ușoară ca natură, ori ca maxim special decât pedeapsa aplicată.

Astfel:

a) Pedeapsa detențiunii pe viață aplicată în baza legii vechi se înlocuiește cu maximul pedepsei închisorii prevăzută de legea nouă (art. 14

al. 2 Cp.);

b) Când în baza legii vechi pedeapsa aplicată prin hotărâre judecătorească rămasă definitivă este închisoarea, iar legea nouă prevede numai pedeapsa amenzii, se va înlocui pedeapsa închisorii cu amenda, care nu va putea depăși maximul ei special, iar dacă o parte din pedeapsa închisorii a fost executată, se poate înlătura în total sau în parte executarea amenzii (art. 14 al. 3 Cp.);

c) Când pedepsele (cea aplicată prin hotărâre judecătorească rămasă definitivă și cea prevăzută de legea nouă) sunt de aceeași natură, în cazul pedepsei închisorii, pedeapsa aplicată după legea veche se reduce, la maximum special prevăzut în legea nouă, iar dacă pedeapsa pronunțată în baza legii vechi este amenda, aceasta va fi redusă la maximum special prevăzut în legea nouă (art. 14 al. 1 Cp.);

d) Efectele legii penale noi mai se întind și asupra pedepselor complementare, măsurilor de siguranță și măsurilor educative, în măsura în care nu au fost executate și constau în înlăturarea executării lor dacă nu mai sunt prevăzute în legea nouă, ori în executarea acestora în limitele și conținutul prevăzut de legea nouă (art. 14 al. 4 Cp.);

e) Efectele legii penale noi mai favorabile se întind și asupra pedepselor deja executate ori considerate ca executate până la adoptarea acesteia și constau în considerarea acestora (pedepselor), pentru viitor, ca având natura și limitele reduse conform legii noi (art. 14 al. 5 Cp.). Prevederea este importantă pentru că unele instituții de drept penal fac referire la condamnarea executată. În funcție de natura pedepsei, de durata acesteia, de data când a luat sfârșit executarea ori s-a atins executarea, sunt incidente instituții ca: reabilitarea, starea de recidivă (spre ex.: calcularea termenului de reabilitare se va face în raport de pedeapsa redusă ca urmare a aplicării dispozițiilor art. 14 Cp. și de la data când ar fi luat sfârșit executarea pedepsei astfel redusă) ș.a. Aplicarea obligatorie a legii penale mai favorabile prevăzută în art. 14 Cp., reprezintă cadrul comun de rezolvare a succesiunii legilor penale în timp. Este posibil ca legiuitorul să deroge de la aceste dispoziții cum a fost cazul punerii în aplicare a codului penal actual. Derogările sunt de strictă interpretare și aplicare.

123. Aplicarea facultativă a legii penale mai favorabile în cazul pedepselor definitive. Este reglementată prin dispozițiile art. 15 Cp. care prevăd *„când după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare și până la executarea completă a pedepsei închisorii a intervenit o lege care prevede o pedeapsă mai ușoară, iar sancțiunea aplicată este mai mică decât maximum prevăzut de legea nouă, ținându-se seama de infracțiunea săvârșită, de persoana condamnatului, de conduita acestuia după pronunțarea hotărârii sau în timpul executării pedepsei și de timpul cât a executat din pedeapsă, se poate dispune fie menținerea, fie reducerea pedepsei”*.

Pentru aplicarea facultativă a legii noi mai favorabile este necesar:

a) Să existe o hotărâre de condamnare definitivă la pedeapsa închisorii - nu la orice pedeapsă fiindcă dacă ar fi la detențiunea pe viață ar fi aplicabile dispozițiile art. 14 Cp., iar pedeapsa amenzii nu este avută în

vedere de legiuitor.

b) Legea nouă este mai favorabilă, aceasta reieșind din limitele mai reduse de pedeapsă față de legea anterioară.

c) Pedeapsa aplicată și rămasă definitivă este mai mică decât maximul prevăzut în legea nouă, ori *cel mult egală cu acest maxim* (situație neprevăzută de lege dar unanim acceptată de doctrina și practica judiciară).

d) Instanța de judecată să aprecieze că este necesară reducerea pedepsei, apreciere ce se va forma în raport cu criteriile oferite în lege (art. 15 al. 1 Cp.): infracțiunea săvârșită; persoana condamnatului; conduita condamnatului după pronunțarea hotărârii sau în timpul executării pedepsei; timpul cât a executat din pedeapsă.

Reducerea pedepsei nu este obligatorie, ci este lăsată la aprecierea instanței de judecată care procedând la o reindividualizare a pedepsei închisorii după criteriile de mai sus, poate să mențină aceeași pedeapsă, ori să o reducă.

În cazul în care instanța de judecată reduce pedeapsa, aceasta nu poate fi coborâtă sub limita ce ar rezulta din reducerea acestei pedepse proporțional cu micșorarea maximului special prevăzut pentru infracțiunea săvârșită (ex.: dacă pedeapsa aplicată a fost de 3 ani închisoare pentru o infracțiune pedepsită în legea veche cu închisoarea de la 2 la 8 ani, iar noua lege prevede pentru aceeași infracțiune pedeapsa închisorii de la 1 la 4 ani, fiindcă maximul special s-a redus în legea nouă la jumătate, în acest caz pedeapsa aplicată de 3 ani, va putea fi redusă, dar nu mai jos de un an și 6 luni).

De legea nouă mai favorabilă urmează să beneficieze și cei care au executat pedeapsa, ori executarea acesteia s-a stins prin vreun mod prevăzut de lege. În acest caz, pedeapsa aplicată prin hotărârea de condamnare se reduce cu o treime (art. 15 al. 2 Cp.). Această reducere este obligatorie.

În funcție de pedeapsa astfel redusă vor fi incidente unele instituții de drept penal ca reabilitarea, stabilirea stării de recidivă ș.a..

Titlul II

Infracțiunea și sancțiunile de drept penal

CAPITOLUL I

Noțiunea și trăsăturile esențiale ale infracțiunii

Secțiunea I NOȚIUNEA DE INFRACTIUNE

§ 1. Preliminarii

124. **Accepțiuni ale conceptului de infracțiune.** Conceptul de infracțiune în știința dreptului penal este folosit sub mai multe accepțiuni.

Într-o accepțiune - infracțiunea este o faptă a omului prin care se înfrânge o normă imperativă, se aduce atingere (se vătăma ori se periclitează) unei anumite valori sociale și pentru care cel ce a săvârșit o astfel de faptă urmează să suporte o pedeapsă. În această accepțiune infracțiunea îmbracă forme concrete de: trădare comisă de x, ucidere comisă de z, furt comis de z etc.

Fapta săvârșită în realitatea socială este infracțiune numai în măsura în care corespunde normei (tiparului) prevăzute în legea penală, adică îndeplinește condițiile cerute de norma de incriminare pentru a fi socotită, ca atare (infracțiune).

Într-o altă accepțiune, conceptul de infracțiune, desemnează fapta descrisă, prevăzută de legea penală cu elementele sale componente și care definește o anumită infracțiune. Este accepțiunea ce o are în vedere legiuitorul care observând faptele periculoase pentru valorile sociale esențiale ale societății, le interzice sub sancțiuni specifice pentru a preveni săvârșirea lor în viitor.

În această accepțiune - de faptă descrisă de legea penală - infracțiunea este prevăzută în partea specială a codului penal, în legile penale speciale și în legile nepenale cu dispozițiuni penale îmbrăcând forme diferite ca: trădare, spionaj, omor, furt, abandon de familie etc..

În această accepțiune dată conceptului de infracțiune întâlnim un prim grad de abstractizare, de generalizare, fiindcă legiuitorul creează noțiunile diferitelor infracțiuni prin reținerea aspectelor comune și specifice ale faptelor diverse ce se săvârșesc în realitatea socială.

În sfârșit, conceptul de infracțiune este examinat ca instituție fundamentală a dreptului penal care alături de alte două instituții tot fundamentale - răspunderea penală și sancțiunile de drept penal - formează structura dreptului penal, „pilonii” dreptului penal⁴. Instituția infracțiunii, în această accepțiune a fost considerată în doctrina penală, pe bună dreptate, ca „piatră de temelie” a oricărui sistem de drept penal.

Între accepțiunile conceptului de infracțiune nu se poate pune semnul egalității, ele fiind o reflectare a unghiului diferit de abordare a gradului mai

restrâns ori mai întins de generalizare.

§ 2. Definiția generală a infracțiunii

125. Noțiunea legală. Având în vedere importanța deosebită a instituției infracțiunii în cadrul dreptului penal, legiuitorul a definit pentru prima dată noțiunea de infracțiune prin trăsăturile ei esențiale.

Potrivit art. 117 C.p. *Infracțiunea este fapta care prezintă pericol social, săvârșită cu vinovăție și prevăzută de legea penală*),

Prin definirea noțiunii generale de infracțiune, legiuitorul nostru pune în evidență aspectele: material, uman, social, moral-politic și juridic ale acesteia, conferă cu alte cuvinte conceptului general de infracțiune un caracter realist, științific.

În adevăr, infracțiunea ca fenomen ce se petrece în realitatea socială, îmbracă aspectele de a fi: *material* în sensul că reprezintă o manifestare exterioară a individului; *uman* pentru că reprezintă o activitate omenească; *social* căci privește, se îndreaptă împotriva relațiilor sociale; *moral-politic*, căci reprezintă atitudinea morală și politică a făptuitorului față "de valorile sociale; *juridic* căci reprezintă o încălcare a unei norme juridice penale.

Prin definirea infracțiunii se stabilește regula de drept potrivit căreia orice faptă care va fi incriminată trebuie să întrunească trăsăturile caracteristice care o deosebesc de alte fapte (contravenții, abateri care pot fi combătute prin atâtea mijloace nepenale

Noțiunea generală de infracțiune dată de codul penal prezintă importanță sub un întreg aspect: a) reprezintă o regulă de drept de care însuși legiuitorul se folosește în stabilirea faptelor care urmează să fie trecute în legea penală (după vinovăție, grad de pericol social) ca infracțiuni, ca și pentru scoaterea din sfera ilicitului penal a acelor fapte care nu mai sunt periculoase ori nu se mai săvârșesc; b) servește la delimitarea infracțiunilor de alte fapte extra penale; c) pentru practician reprezintă un ghid de care se folosește în cadrul activității de aplicare a legii penale observând îndeplinirea (regăsirea), în fapta săvârșită a trăsăturilor esențiale ale infracțiunii, ori lipsa acestora cu consecința neconsiderării faptei respective ca infracțiune.

Instituția infracțiunii are consacrat *Titlul II* din partea generală a Codului penal român (art. 17-51) sistematizat pe 5 capitole astfel: Cap. I, *Dispoziții generale* (art. 17-19); Cap. II, *Tentativa* (art. 20-22); Cap. III, *Participația* (art. 23-31), Cap. IV, *Pluralitatea de infracțiuni* (art. 32-43); Cap. V, *Cauzele care înlătură caracterul penal al faptei* (art. 44—51).

Secțiunea a II-a TRĂSĂTURILE ESENȚIALE ALE INFRACȚIUNII

§ 1. Fapta care prezintă pericol social

126. Săvârșirea unei fapte. O primă trăsătură esențială a infracțiunii

ce se degajă din definiția dată în art. 17 Cp., este aceea de a fi o faptă care prezintă pericol social. Această trăsătură esențială a infracțiunii relevă aspectul material și social al infracțiunii.

Fapta este o manifestare a individului în sfera realității, în cadrul relațiilor sociale. Fapta reprezintă o activitate a unui membru al societății în cadrul relațiilor sociale, în cadrul relațiilor cu semenii lui.

127.Fapta săvârșită prezintă pericol social. Din noianul de activități sociale ale individului, pozitive în marea lor majoritate ne interesează numai cele negative prin care se aduce atingerea valorilor sociale, care pun în primejdie valorile sociale. Numai activitățile omenești au această însușire, de a prezenta pericol social, căci numai omul se află în relații sociale. Sub acest aspect subliniem că reacția animalului, evenimentele naturii (cutremur, inundație) care prin consecințele lor sunt periculoase (vătămări, distrugeri, pierderi de vieți omenești), *nu prezintă pericol social*, chiar dacă rezultatul se produce în societate, ci doar *pericol natural*.

Pericol social prezintă orice activitate contrară normelor în vigoare căci împiedică normala desfășurare a relațiilor sociale. Dintre faptele care prezintă pericol social se detașează prin gradul cel mai ridicat de pericol social - *infracțiunea*.

Gradul mai ridicat de pericol social al infracțiunii față de celelalte forme de ilicit juridic (civil, administrativ, disciplinar) conduce la deosebiri calitative între infracțiune și faptele extrapenale (abateri, contravenții).

Prin dispozițiile art. 18 Cp., s-au consacrat criteriile legale de diferențiere a pericolului social al infracțiunii de pericolul social al altor fapte extrapenale.

Pericolul social al infracțiunii este apreciat de legiuitor în funcție de valoarea socială căreia i se aduce atingere, de dinamica faptelor oferită de statistica penală, de împrejurările în care se săvârșesc faptele, de persoana infractorului ș.a. Pericolul social nu este același pentru toate infracțiunile, el diferă în funcție de valoarea socială primejduită prin fapta penală și poate fi diferit pentru aceeași infracțiune în funcție de interesul ocrotirii într-un moment ori altul al dezvoltării sociale.

În doctrina penală pericolul social ca trăsătură a infracțiunii este cunoscut sub două forme: generic sau abstract și concret.

128.Pericolul social generic sau abstract este apreciat de legiuitor în momentul înscrierii faptei periculoase în legea penală ca infracțiune. Aprecierea pericolului social generic are loc pe baza unor date obiective și subiective ca: însemnătatea valorii sociale ce trebuie ocrotită; gravitatea vătămării ce i se poate aduce valorii sociale, frecvența faptelor ce se pot săvârși, persoana făptuitorului, împrejurările în care se pot săvârși astfel de fapte ș.a. Rezultatul evaluării făcute de legiuitor se materializează în cuprinderea faptei în legea penală și prevederea pedepsei - între anumite limite - necesară pentru combaterea acestei fapte și totodată pentru prevenirea ei în viitor.

129.Pericolul social concret, este pericolul ce-1 prezintă o faptă

concretă săvârșită de o persoană și este apreciat de instanța judecătorească cu prilejul judecării faptei - el se reflectă în sancțiunea penală aplicată.

Aprecierea pericolului social concret al unei fapte are loc în funcție de anumite criterii ce sunt prevăzute în lege și privesc vătămarea adusă sau care putea fi adusă valorii sociale, condițiile în care s-a săvârșit fapta, circumstanțele acesteia, personalitatea făptuitorului ș.a.

Aprecierea gradului concret de pericol social al unei fapte este o operație importantă care poate conduce la concluzia, pe de o parte, ca fapta săvârșită nu are gradul concret de pericol social al unei infracțiuni și drept urmare fapta nu este infracțiune, iar pe de altă parte gradul de pericol social este un criteriu legal de individualizare a pedepsei (art. 72 Cp.). Prevederea pericolului social ca trăsătură esențială a oricărei infracțiuni, în definiția acesteia - are valoarea unei norme juridice ce servește deopotrivă legiuitorului când incriminează fapta cât și judecătorului în aprecierea concretă a pericolului social al faptei comise cu consecințe importante în individualizarea sancțiunilor atunci când pericolul social concret este al unei infracțiuni și cu neconsiderarea faptei ca infracțiune atunci când aceasta nu are gradul necesar de pericol social al unei infracțiuni.

§ 2. Fapta săvârșită cu vinovăție

130.Noțiune. O a doua trăsătură esențială a infracțiunii ce se degajă din definiția legală a acesteia în art. 17 Cp., privește săvârșirea faptei cu vinovăție.

Vinovăția reflectă aspectul subiectiv al infracțiunii și cuprinde atitudinea psihică a făptuitorului față de fapta săvârșită și de urmările acesteia.

Ca atitudine psihică a făptuitorului față de fapta săvârșită și față de urmările acesteia - vinovăția - este rezultatul interacțiunii a doi factori: *conștiință* și *voință*. În adevăr, vinovăția presupune o atitudine *conștientă* în sensul că făptuitorul își dă seama, are *reprezentarea* acțiunilor sau inacțiunilor sale, al rezultatului acestora, care este periculos și săvârșește cu *voință* aceste acțiuni sau inacțiuni antrenând energia sa fizică spre realizarea rezultatelor urmărite.

În literatura juridică de specialitate se menționează ca o caracteristică a vinovăției „preponderența factorului intelectual asupra celui volitiv, conștiința răsfrângându-se prin intermediul voinței asupra faptei și asupra urmărilor acesteia”.

Voința de a săvârși fapta este determinată, cu alte cuvinte, numai după reprezentarea în conștiința făptuitorului a urmărilor faptei.

Prezența atât a factorului intelectual cât și a celui volitiv în săvârșirea unei fapte este o condiție esențială a vinovăției.

Vinovăția nu poate exista, cu alte cuvinte, la săvârșirea unei fapte dacă făptuitorul nu a voit acea faptă (fiind constrâns) ori nu a putut avea reprezentarea rezultatului, din cauze neimputabile lui.

131. Formele vinovăției. Ca trăsătură esențială a infracțiunii, vinovăția îmbracă două forme principale: *intenția* și *culpa*. La acestea se mai adaugă și o formă mixtă - *praeterintenția* sau intenția depășită specifică

unor infracțiuni.

Intenția și culpa au fost reținute în codul penal și reflectă adoptarea de către legiuitorul penal român, dintre teoriile cunoscute în doctrina penală privind conținutul vinovăției, a teoriei psihologice. Factorul intelectual al prevederii sau al reprezentării urmărilor faptei cunoaște grade și intensități diferite și oferă criterii de diferențiere între formele vinovăției.

132. **Intenția.** Este o formă principală de vinovăție definiția în art 19 pct. 1 Cp. și reprezintă atitudinea psihică a făptuitorului rezultând din prevederea rezultatului faptei sale și urmărirea acelui rezultat prin săvârșirea faptei, ori numai acceptarea acelui rezultat.

Intenția este cunoscută în doctrină și în legislație sub două modalități: *directă și indirectă*.

a) *Intenția directă* (prevăzută în art. 19 pct. 1 lit. a Cp.) se caracterizează prin prevederea rezultatului faptei și urmărirea acelui rezultat prin săvârșirea faptei.

Intenția directă cu care se săvârșesc unele infracțiuni se deduce din observarea împrejurărilor în care se săvârșește fapta, voința de a săvârși fapta, urmărirea rezultatului (motivația săvârșirii).

b) *Intenția indirectă* (art. 19 pct. 1 lit. b Cp.) se caracterizează prin prevederea rezultatului de către făptuitor, rezultat care nu mai este urmărit ci acceptată eventualitatea producerii lui.

Ca formă a vinovăției intenția indirectă se întâlnește la săvârșirea unei fapte ce poate produce cel puțin două rezultate. Față de un rezultat, poziția psihică a făptuitorului este de urmărire a lui prin realizarea faptei (intenția directă), acest rezultat poate să fie deopotrivă licit ori ilicit; iar față de al doilea rezultat poziția psihică a făptuitorului este de acceptare a posibilității producerii lui (intenție indirectă). Datorită acestui aspect, că rezultatul, al doilea se poate produce, intenția indirectă, se mai numește și *intenție eventuală*. Față de acest rezultat eventual făptuitorul are o atitudine indiferentă - de acceptare a producerii lui, dacă însă, rezultatul prevăzut de făptuitor apare ca inevitabil, intenția cu care se săvârșește o astfel de faptă este directă, chiar dacă nu toate rezultatele sunt urmărite prin săvârșirea faptei. Un exemplu în acest sens: Infractorul dorind să ucidă pe rivalul său, care se afla într-un lift împreună cu alte persoane, provoacă căderea liftului, prin tăierea cablului de susținere. Față de rivalul său acționează evident cu intenția directă, dar nu se poate susține că față de celelalte persoane care se aflau în lift are altă modalitate de vinovăție, fiindcă producerea morții și a celorlalte persoane este inevitabilă, din moment ce toate victimele sunt supuse aceleiași acțiuni criminale. Uciderea și a celorlalte persoane nu este eventuală - ci tot atât de sigură - așadar intenția este directă față de toate victimele.

În literatura juridică de specialitate, pe lângă modalitățile normative ale intenției (directă și indirectă) se mai face deosebire între: intenția simplă și intenția calificată; intenția spontană (repentină) și intenția premeditată; intenția unică și intenția complexă; intenția inițială și intenția supravădită. Aceste modalități ale intenției sunt avute în vedere la individualizarea judiciară

a pedepsei fiindcă evidențiază grade deosebite de vinovăție cu răsfrângere asupra pericolozității infractorului.

133. **Culpa.** Ca formă a vinovăției culpa este definită prin dispozițiile art. 19 pct. 2 Cp. și constă în atitudinea psihică a făptuitorului care prevede rezultatul faptei sale, nu-l acceptă, socotind fără temei că acesta nu se va produce, ori nu prevede rezultatul faptei sale deși putea și trebuia să-l prevadă.

Culpa este cunoscută în doctrină și în legislație sub două modalități: culpa cu prevedere și culpa simplă.

a) *Culpa cu prevedere.* Se caracterizează prin aceea ca făptuitorul prevede rezultatul faptei sale, rezultat pe care nu-l urmărește, nu-l acceptă și consideră fără temei că acesta nu se va produce. Culpa cu prevedere mai este denumită în doctrina penală, culpa cu previziune, sau ușurință ori temeritate.

Fapte săvârșite din culpă cu previziune întâlnim foarte des, în practica judiciară, în domeniul circulației pe drumurile publice. Exemplu clasic care se dă pentru ilustrarea culpei cu previziune este fapta conducătorului auto care nu reduce viteza la trecerea pe lângă grupuri de persoane, prevăzând posibilitatea unui accident (vătămarea ori uciderea unei persoane, avarierea autovehiculului etc.) rezultat pe care nu-l acceptă și consideră neîntemeiat că acesta nu se poate produce, dar rezultatul se produce totuși. În astfel de situații conducătorul auto a săvârșit fapta din culpă cu prevedere.

Prevederea rezultatului socialmente periculos, în cazul culpei cu prevedere apropie această formă de vinovăție de intenție (atât directă cât și indirectă). Poziția psihică față de rezultat, diferențiază culpa cu prevedere de intenție, fiindcă dacă la intenția directă este urmărit rezultatul, la intenția indirectă era acceptat, în cazul ușurinței rezultatul nu este acceptat; infractorul a sperat în mod ușuratic că aceasta nu se va produce.

Întrucât deosebirea între intenția indirectă și culpa cu prevedere se prezintă numai sub raportul poziției psihice subiective, de acceptare ori de respingere a rezultatului, vor trebui analizate aspectele obiective care ne pot conduce la stabilirea formei de vinovăție. În doctrina penală, pe bună dreptate s-a arătat că în cazul intenției indirecte infractorul față de rezultatul pe care-l prevede, are o atitudine indiferentă de acceptare a acestuia, întrucât acesta nu face nimic pentru preîntâmpinarea rezultatului, rămâne pasiv, iar în cazul culpei cu previziune, rezultatul prevăzut nu este acceptat, neacceptarea rezultând din atitudinea făptuitorului care speră să-l preîntâmpine bazându-se pe elementele obiective ce țin de împrejurările în care are loc activitatea, proprietățile instrumentului cu care se acționează (în exemplul citat; vizibilitate bună, aderență bună la carosabil, frâne bune ș.a.) ca și pe elemente subiective (în același exemplu: calități de bun conducător auto, experiență îndelungată în conducere ș.a.). Toate acestea se dovedesc insuficiente, apreciate greșit, fiindcă rezultatul periculos se produce. Fapta este comisă din culpă cu previziune fiindcă făptuitorul a apreciat greșit, superficial, posibilitățile de preîntâmpinare a rezultatului.

b) *Culpa simplă* sau *culpa fără prevedere*, ori *neglijența* sau *greșeala* cum mai este denumită în doctrina penală, se caracterizează prin aceea că făptuitorul

nu prevede rezultatul faptei sale, deși trebuia și putea să-l prevadă.

Culpa simplă este singura formă a vinovăției în care făptuitorul nu prevede rezultatul faptei sale, iar pentru a fi vinovat de producerea rezultatului s-a prevăzut obligația de a prevedea acest rezultat și posibilitatea prevederii acestuia.

Obligația de prevedere a rezultatului se deduce de cele mai multe ori, din actele normative care reglementează exercitarea anumitor activități (conducător auto, electrician, medic, farmacist ș.a.).

Criteriu obiectiv care se propune în doctrina penală, în stabilirea obligației de prevedere este cel al împrejurărilor în care se săvârșește fapta, pentru a observa dacă orice om normal și atent" din categoria făptuitorului (pregătire, experiență de viață) avea în momentul săvârșirii faptei posibilitatea să prevadă rezultatul. Dacă se stabilește că rezultatul nu era previzibil, așadar făptuitorul nu trebuia să-l prevadă fapta nu mai este considerată săvârșită cu vinovăție (din culpă simplă și în caz fortuit) Dacă însă, se stabilește că rezultatul era previzibil, așadar făptuitorul trebuia să-l prevadă, se cercetează în continuare dacă acesta putea să-l prevadă.

Posibilitatea concretă de prevedere a făptuitorului este apreciată în funcție de personalitatea acestuia, experiența de viață, pregătirea profesională, dezvoltare intelectuală ș.a. Dacă în urma observării acestui criteriu subiectiv se stabilește că făptuitorul putea prevedea rezultatul, atunci vinovăția sub forma culpei simple există. Dacă rezultatul observării - după criteriul subiectiv de mai sus - este negativ, în sensul că făptuitorul nu a putut prevedea rezultatul - vinovăția sub forma culpei nu poate fi reținută - „datorită imposibilității subiective a făptuitorului de a-l prevedea”.

Culpa este cunoscută și sub alte modalități, decât cele prevăzute în art. 19 pct. 2 Cp., care au importanță în individualizarea răspunderii penale. Aceste modalități ale culpei sunt mai degrabă, denumiri ale culpei cuprinse în conținutul unor infracțiuni, ca de ex.: „nebăgare de seamă”; „nedibăcie”; „nesocotință”; „nepricepere”.

134. Intenția depășită (praeterintenția) este o formă mixtă de vinovăție, ce cuprinde intenția și culpa făptuite. Intenția depășită este forma de vinovăție ce se realizează prin săvârșirea unei fapte cu intenție și producerea unui rezultat mai grav decât cel urmărit ori acceptat de făptuitor prin săvârșirea faptei, rezultat ce se impută acestuia sub forma culpei, deoarece nu l-a mai văzut deși trebuia și putea să-l prevadă. Caracteristică pentru infracțiunile săvârșite este împrejurarea că făptuitorul săvârșește o faptă urmărind un anumit rezultat, dar care rezultat se amplifică, devenind mai grav și realizând conținutul unei alte infracțiuni (ex. lovirile sau vătămările cauzatoare de moarte - art. 183 Cp.), ori o variantă agravată a infracțiunii inițiale (ex.: tâlhăria care a avut ca urmare moartea victimei - art. 211 al. 3 C.p.).

Menționăm că în cazul praeterintenției făptuitorul acționează cu *intenție directă* pentru producerea (obținerea) unui anumit rezultat, iar rezultatul mai grav se produce din culpă. Existența acestei forme de vinovăție - culpa - în producerea rezultatului mai grav distinge

praeterintenția (intenția depășită) de interna indirectă sau eventuală pentru că în cazul în care făptuitorul a prevăzut rezultatul și totuși a acționat, infracțiunea mai gravă, realizată nu poate fi săvârșită decât cu intenție indirectă

§ 3. Prevederea în lege ca trăsătură esențială a infracțiunii

135. Elementul legal al infracțiunii. Cea de a treia trăsătură esențială a infracțiunii ce se desprinde din noțiunea dată acesteia prin dispozițiile art. 17 Cp., o reprezintă prevederea acesteia în lege.

Pentru existența oricărei infracțiuni sunt necesare cele trei trăsături esențiale: fapta ce prezintă pericol social, săvârșită cu vinovăție și prevăzută de lege, întrunite cumulativ. Lipsa oricăreia din aceste trei trăsături esențiale conduce la înlăturarea caracterului penal al faptei. Mai mult, putem observa că în considerarea unei fapte ca infracțiune se cercetează mai întâi dacă fapta este prevăzută de legea penală și dacă răspunsul este negativ, cercetarea celorlalte trăsături ale faptei (pericol social, vinovăție), nu se mai justifică. Dacă răspunsul este pozitiv, adică fapta este prevăzută de legea penală se vor cerceta și celelalte trăsături esențiale pentru a observa împlinirea lor cumulativă și considerarea faptei ca infracțiune.

Prin prevederea în legea penală, a faptei periculoase ce se săvârșește cu vinovăție se realizează diferențierea infracțiunii de celelalte forme de ilicit juridic.

Această trăsătură esențială - de faptă prevăzută de legea penală - a infracțiunii decurge din principiul fundamental al legalității în dreptul penal consacrat prin dispozițiile art. 2 C.p.

Trăsătura esențială a infracțiunii de a fi o faptă prevăzută de legea penală nu se poate confunda cu infracțiunea, care așa cum am precizat mai sus reprezintă întrunirea cumulativă și a celorlalte trăsături.

Orice infracțiune trebuie să fie prevăzută de legea penală ca atare, dar nu orice faptă prevăzută de legea penală este și infracțiune fiindcă prevederea în lege este doar o trăsătură a acesteia pe lângă celelalte de a prezenta pericol social și de a fi comisă cu vinovăție.

CAPITOLUL II

Conținutul infracțiunii

Secțiunea I ASPECTE GENERALE

§ 1. Noțiuni

136.Noțiunea de conținut a infracțiunii. Trăsăturile esențiale ale infracțiunii oferă criteriile generale de diferențiere ale acesteia de alte forme de ilicit juridic dar nu pot servi la deosebirea faptelor penale între ele, la cunoașterea particularităților, elementelor ce compun infracțiunea. De aceea în doctrina penală, infracțiunea este cercetată și sub raportul conținutului, al elementelor sale care o particularizează în raport cu alte fapte penale.

Conținutul infracțiunii nu se confundă cu trăsăturile esențiale ale acesteia, care își găsesc reflectarea în orice conținut punând în evidență caracterul penal al faptei comise.

Conținutul infracțiunii este prevăzut în norma incriminatoare și poate fi definit ca o totalitate de condiții prevăzute de lege pentru caracterizarea unei fapte ca infracțiune.

Prin conținutul infracțiunii prevăzut în norma de incriminare se determină cadrul, tiparul legal în care se vor înscrie faptele concrete săvârșite în realitatea socială.

137.Aspecte ale conținutului infracțiunii. Conținutul infracțiunii poate îmbrăca două aspecte: a) *conținutul legal* - cel descris prin norma de incriminare și cuprinde condițiile obiective și subiective în care o faptă devine infracțiune și b) *conținutul concret* - cel al unei fapte determinate, săvârșite în realitatea obiectivă de către o persoană și care se înscrie prin elementele sale în tiparul abstract prevăzut în norma de incriminare.

În doctrina penală se face deosebire între *conținutul juridic* și *conținutul constitutiv* al infracțiunii care ar cuprinde numai condițiile cerute de lege, cu privire la actul de conduită interzis, pe care le realizează infractorul prin săvârșirea faptei ori care devin relevante prin săvârșirea faptei.

Conținutul constitutiv, fiind dat întotdeauna în norma de incriminare, nu poate lipsi din conținutul juridic al infracțiunii.

Conținutul juridic al infracțiunii se identifică cu conținutul constitutiv atunci când în norma de incriminare nu sunt trecute decât condiții cu privire la actul de conduită interzis.

Conținutul juridic al infracțiunii poate cuprinde pe lângă conținutul constitutiv, și condiții privitoare la celelalte elemente.

Prin abstragerea condițiilor obiective și subiective din conținuturile legale ale infracțiunilor, în doctrina penală s-a conturat *conținutul generic*, care este cercetat, pentru o mai bună cunoaștere a infracțiunii în partea generală a dreptului penal.

Conținutul generic al infracțiunii ar cuprinde un ansamblu de condiții obiective și subiective, comune conținuturilor lor infracțiunilor.

Cunoașterea conținutului generic al infracțiunii necesită cunoașterea structurii acestuia, a elementelor componente și a raporturilor dintre ele.

§ 2. Structura conținutului infracțiunii

138. Elemente în structura conținutului. În conținutul infracțiunii sunt prevăzute condiții cu privire la anumite elemente ce privesc fapta, făptuitorul, valoarea socială căreia i se aduce atingere împrejurările de timp și de loc în care se săvârșește fapta.

Desigur că nu toate aceste condiții cu privire la elementele enumerate sunt prezente în conținutul infracțiunii și nu toate au aceeași valoare în stabilirea existenței infracțiunii.

Având în vedere că infracțiunea este o faptă, o manifestare în sfera relațiilor sociale a persoanei, s-a susținut că în conținutul acesteia nu poate intra cel ce săvârșește fapta - *subiectul infracțiunii*, după cum nu poate fi cuprinsă nici valoarea socială căreia i se aduce atingere - *obiectul infracțiunii*.

Obiectul și subiectul sunt elemente extrinseci conținutului infracțiunii, sunt factori, condiții preexistente oricărei infracțiuni săvârșite.

Într-o altă opinie se susține că în conținutul infracțiunii sunt cuprinse condiții atât cu privire la valoarea socială căreia i se aduce atingere, cât și cu privire la subiectul care săvârșește fapta și care se reflectă în condițiile cerute pentru existența diferitelor infracțiuni.

Fără a considera că obiectul și subiectul infracțiunii fac parte din conținutul infracțiunii, trebuie să admitem că anumite trăsături ce caracterizează obiectul și subiectul pot apărea în conținutul legal al unor infracțiuni. Prin aceasta se justifică cercetarea obiectului și subiectului infracțiunii în cadrul structurii conținutului infracțiunii.

Nu trebuie însă neglijată nici un moment ideea că toate elementele sunt strâns legate între ele, într-o intercondiționare în configurarea

Infracțiunii și că studierea lor separată se face doar din considerente metodologice.

139. Clasificări. Condițiile prevăzute în conținutul diferitelor infracțiuni, se pot clasifica după mai multe criterii:

Un criteriu ar fi acela al elementelor la care se referă și se deosebesc: *condiții cu privire la faptă, cu privire la făptuitor, cu privire la obiectul infracțiunii, cu privire la locul și timpul săvârșirii infracțiunii.*

După acest criteriu se pot face unele distincții între condițiile cu privire la actul de conduită și care desemnează conținutul constitutiv al infracțiunii și condițiile cu privire la celelalte elemente exterioare actului de conduită cu privire la obiectul, la subiectul infracțiunii, la locul și timpul săvârșirii infracțiunii.

140. Condiții preexistente, concomitente și subsecvente. După situarea în timp a condițiilor cerute de lege, față de săvârșirea faptei se

disting condiții: *preexistente, concomitente și subsecvente*.

După cum arată și denumirea, *condițiile preexistente* se situează în timp, anterior actelor de executare a faptei, și se pot referi atât la obiectul infracțiunii (natura acestuia, situarea lui într-un anumit loc etc), la subiecții infracțiunii de ex.: subiectul activ să aibă o anumită calitate - funcționar -pentru a putea săvârși abuz în serviciu; ori subiectul pasiv să aibă o anumită calitate — funcționar deținător al autorității de stat - pentru infracțiunea de ultraj; ori nou născut la infracțiunea de pruncucidere) ori la starea pe care trebuie să se grefeze fapta (de ex.: deținător legal al bunului în cazul infracțiunii de abuz de încredere).

Condițiile concomitente sunt cele în care se săvârșește fapta și pot privi: locul și timpul comiterii actului de conduită (de ex.: drum public, în cazul unor infracțiuni la regimul circulației pe drumurile publice, în public pentru infracțiunea de calomnie etc).

Condițiile subsecvente sunt situate în timp după comiterea actului incriminat și pot privi producerea unei anumite urmări (de ex.: producerea unor consecințe grave, ori deosebit de grave - la unele infracțiuni contra patrimoniului).

141. Condiții esențiale și condiții circumstanțiale. În funcție de rolul și importanța lor în caracterizarea faptei ca infracțiune, condițiile pot fi: *esențiale* sau *constitutive* și *accidentale* sau *circumstanțiale*.

Condițiile esențiale sau *constitutive* realizează conținutul infracțiunii, iar neîndeplinirea lor conduce la nerealizarea infracțiunii - deci fapta nu poate fi considerată infracțiune.

Condițiile accidentale sau *circumstanțiale* intră în conținutul calificat (aggravat) ori atenuat al infracțiunii. Nerealizarea acestor condiții nu conduce decât la nerealizarea conținutului agravat ori atenuat al infracțiunii, după caz, realizându-se însă conținutul infracțiunii tipice sau de bază (de ex.: nerealizarea condițiilor de agravare ale uciderii din culpă prevăzută în art. 178 al. 2 și al. 3 conduce la realizarea uciderii din culpă în forma tipică).

***Secțiunea a II-a* FACTORII INFRACTIUNII (Condiții preexistente)**

§ 1 Obiectul infracțiunii

142. Noțiune

Obiectul infracțiunii = valoarea socială și relațiile sociale create în jurul acestei valori, care sunt periclitate sau vătămate prin fapta infracțională.

Ocrotirea valorii sociale prin normele dreptului penal conferă obiectului infracțiunii caracterul de obiect juridic.

Importanța cunoașterii obiectului infracțiunii

Obiectul infracțiunii este un factor preexistent, necesar oricărei infracțiuni. Inexistența obiectului infracțiunii duce la inexistența infracțiunii.

În conținutul legal, la multe infracțiuni, lipsesc referirile cu privire la obiectul infracțiunii, acestea deducându-se indirect din descrierea faptei.

La infracțiunile în continuatul cărora se întâlnesc referiri la obiect acestea trebuie îndeplinite, pentru ca fapta să fie socotită ca infracțiune.

143. Aspecte (forme) ale obiectului infracțiunii

Obiect juridic general = totalitatea relațiilor sociale ocrotite prin normele dreptului penal. Se consideră că în ultimă instanță orice infracțiune lezează societatea, ordinea de drept.

Reproș: Nu orice infracțiune este îndreptată împotriva societății, ci doar împotriva unor relații sociale, împotriva unui fascicol cel mult, unui grup de relații sociale.

Obiect juridic generic (de OJG) - fascicolul, mănunchiul de valori sociale de aceeași natură ocrotite prin normele penale. Este comun pentru un grup de infracțiuni. Stă la baza sistematizării infracțiunilor în partea specială a codului.

Obiect juridic specific - valoarea socială concretă a căreia i se aduce atingere prin infracțiune. Această categorie de obiect servește la determinarea individualității unei infracțiuni în cadrul unui grup.

Obiect direct nemijlocit (material)

Obiect material nu au toate infracțiunile, ci doar acelea la care valoarea socială este exprimată într-o entitate materială - infracțiuni de rezultat (lipsa obiectului de la locul unde infractorul credea că acesta se află, în momentul săvârșirii faptei conduce la calificarea faptei drept tentativă improprie).

Tot la infracțiunile de rezultat va trebui cercetat și *raportul de cauzalitate între acțiune / inacțiune și urmările produse*.

Obiectul juridic complex

Este specific infracțiunilor complexe și este format dintr-un obiect juridic *principal* (relația principală a căreia i se aduce atingere) și dintr-un obiect juridic *adiacent*, *secundar* (relația socială secundară a căreia i se aduce atingere prin fapta infracțională). Ex: infracțiunea de tâlhărie - obiect juridic principal = relațiile sociale privitoare la apărarea avutului privat sau public, relațiile de detenție, de posesie; și un obiect juridic secundar = relațiile sociale privind ocrotirea persoanei cu viața, integritatea corporală, sănătatea, libertatea sa. obiect juridic principal fapta este trecută într-un grup de infracțiuni sau în altul, în codul penal.

§ 2. Subiecții infracțiunii

Persoanele implicate în săvârșirea unei infracțiuni fie prin săvârșirea infracțiunii, fie prin suportarea consecințelor acesteia, (persoana fizică care nu și-a respectat obligația din cadrul raportului juridic penal de conformare și a săvârșit fapta interzisă, cât și persoana fizică sau juridică beneficiară a ocrotirii juridice penale și care prin săvârșirea infracțiunii a suportat consecințele acesteia.)

În sfera noțiunii de subiecți de drept penal este mai extinsă, cuprinzând și persoanele neimplicate în săvârșirea unei infracțiuni, decât sfera noțiunii de subiecți ai infracțiunii. Altfel spus, subiecții de drept penal devin subiecți ai unei infracțiuni prin implicarea lor în săvârșirea unei infracțiuni.

În funcție de modul în care sunt implicați în săvârșirea infracțiunii, se face

distincție între subiecții activi sau propriu-ziși ai infracțiunii = persoanele fizice ce au săvârșit infracțiunea, și subiecții pasivi sau persoanele vătămate care suferă răul produs prin infracțiuni.

144. Subiectul activ al infracțiunii

Este persoana fizică ce a săvârșit fapta direct și nemijlocit (ca autor) ori a participat la săvârșirea infracțiunii (ca instigator sau complice) - infractor (făptuitor este persoana care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală) Pentru a fi subiect activ al infracțiunii pers fizica trebuie sa îndeplinească anumite condiții generale și speciale.

145. Condițiile generate:

- 1) Vârsta cerută de lege
- 2) Responsabilitatea
- 3) Libertatea de voință și acțiune
- 1) Vârsta cerută de lege

Obligația persoanelor fizice de a-și conforma conduita exigențelor normelor penale nu se stabilește de la naștere ci mai târziu, când dezvoltarea sa bio-psihică îi permite să-și dea seama de faptele sale, de rezonanța socială a lor, când poate să-și dirijeze conștient acțiunile sau inacțiunile (discernământ). Având în vedere particularitățile biopsihice ale minorului, legiuitorul român a stabilit ca vârsta de la care o persoană *poate* să răspundă penal, să devină subiect al infracțiunii, este de 14 ani împliniți. Până la 14 ani se *prezumează absolut* că minorul nu are discernământ (minoritatea făptuitorului - sub 14 ani - constituie o cauză care înlătură caracterul penal al unei fapte).

Între 14 și 16 ani va răspunde penal numai *dacă se dovedește* că în săvârșirea faptei concrete a avut discernământ (există o prezumție relativă a lipsei de discernământ).

Minorul de 16 ani este prezumat (prezumție relativă) că are capacitate penală.

146. Responsabilitatea

Nu este definită în codul penal, ci se poate deduce din interpretarea art 48 Cp., care definesc iresponsabilitatea - cauza care înlătură caracterul penal al faptei.

În doctrina penală este definită ca fiind aptitudinea persoanei de a-și da seama de faptele sale, de semnificația socială a acestora precum și de a-și putea determina și dirija în mod conștient voința în raport cu aceste fapte (se apreciază prin prisma a doi factori - intelectual și volitiv).

Responsabilitatea se prezuma. este starea normală a oricărei persoane care a împlinit 16 ani (= prezumție relativă)

147. Libertatea de voință și acțiune

Această condiție presupune că subiectul activ a decis în mod liber asupra săvârșirea faptei și a avut libertatea de hotărâre și de acțiune potrivit propriei sale voințe. (Dacă făptuitorul a acționat sub imperiul constrângerii fizice sau morale, fapta nu mai este imputabilă acestuia și fiind săvârșirea fără vinovăție, nu mai este infracțiune).

148. Condiții speciale privind subiectul activ al infracțiunii

Pe lângă condițiile generale sunt prezentate și alte condiții speciale pentru anumite infracțiuni - acestea se referă la anumite calități ca: străin pentru infracțiunea de spionaj, cetățean pentru infracțiunea de trădare, funcționar pentru infracțiunea de abuz în serviciu, neglijența în serviciu s.a.

Subiectul activ pentru care este necesar îndeplinirea unei condiții speciale se numește subiect activ calificat sau circumstanțial

149. Subiectul pasiv al infracțiunii

Este persoana fizică sau juridică titulară a unei valori sociale ocrotite și care este vătămată sau periclitate prin infracțiune.

150. Condiții generale

Persoana fizică sau juridică trebuie să fie titulară valorii sociale ocrotite penal.

De cele mai multe ori subiectul pasiv al infracțiunii este și persoana păgubită prin infracțiune (furt, distrugere, delapidare). Este posibil însă că persoana păgubită să fie alta decât subiectul pasiv al infracțiunii (în cazul infracțiunii de omor - subiectul pasiv este victima omorului, iar păgubitul este persoana care se afla în întreținerea victimei).

151. Condiții speciale privind subiectul pasiv

Sunt prevăzute în conținutul unor infracțiuni (este necesar de ex. pentru infracțiunea de ultraj ca subiectul pasiv să fie un funcționar ce îndeplinește o funcție ce implică exercițiul autorității de stat; pentru infracțiunea de pruncucidere subiectul pasiv trebuie să fie noul născut al mamei ucigașe).

§ 3. Locul și timpul săvârșirea infracțiunii

Sunt elemente preexistente infracțiunii fără de care nu poate fi concepută săvârșirea unei infracțiuni.

Ele pot apărea în conținutul unei infracțiuni influențând existența acesteia ori realizând un conținut calificat al infracțiunii.

152. Locul de săvârșirea a faptei - condiție esențială

Locul de săvârșirea a faptei poate constitui o condiție esențială de îndeplinire a căreia depinde existența infracțiunii.

Conducerea unui autovehicul cu tracțiune mecanică fără permis de conducere pentru a fi infracțiune trebuie să se facă pe drumurile publice.

153. Locul de săvârșirea a faptei - element circumstanțial - Locul de săvârșirea a infracțiunii poate constitui doar o condiție ce are rolul de element circumstanțial, de realizarea căreia nu depinde existența infracțiunii ci doar realizarea variantei calificate a acesteia (infracțiunea de furt se realizează în varianta calificată dacă furtul este săvârșirea într-un loc public, ori într-un mijloc de transport în comun).

154. Timpul în care se săvârșește fapta - condiție esențială de realizarea căreia depinde existența infracțiunii

155. Timpul în care se săvârșește fapta - element circumstanțial, de realizarea acestor condiții nu depinde existența infracțiunii ci doar varianta

calificata a acesteia, (infracțiunea de furt devine calificată când se săvârșește în timpul nopții, în timpul unei calamități etc)

***Secțiunea a III-a* CONȚINUTUL CONSTITUTIV AL INFRAȚIUNII**

§ 1. Noțiuni

156. Conținutul constitutiv al infracțiunii desemnează totalitatea condițiilor prevăzute în norma de incriminare cu privire la actul de conduită interzis pe care le îndeplinește făptuitorul ori devin relevante prin săvârșirea acțiunii sau inacțiunii de către acesta.

Are o sferă de cuprindere mai restrânsă decât conținutul juridic al infracțiunii care poate cuprinde și alte condiții privitoare la alte elemente ale infracțiunii.

Componenta esențială a conținutului constitutiv, acțiunea făptuitorului, interzisă prin norma penală, este cercetată sub două aspecte: obiectiv și subiectiv.

§ 2. Latura obiectivă

157. Structura laturii obiective:

- Elementul material
- Urmarea imediată
- Legătura de cauzalitate între elementul material și urmarea imediată.
- Anumite condiții, cerințe esențiale cu privire la elementul material.

158. Elementul material - desemnează actul de conduită interzis prin norma de incriminare.

Este elementul esențial al oricărei infracțiuni dacă avem în vedere că infracțiunea este fapta periculoasă, săvârșită cu vinovăție și prevăzută de legea penală.

În norma de incriminare, elementul material este desemnat printr-un cuvânt, expresie ce arată *acțiunea/inacțiunea* interzisă, este așa numitul „verbum regens”.

a) Acțiunea - desemnează o atitudine a făptuitorului prin care face ceva, ce legea penală ordonă să nu se facă. (se realizează prin *acte materiale* ca lovire, luare, distrugere, ucidere; prin cuvinte ca la infracțiunea de insultă, calomnie; prin scris la denunțare calomnioasă, falsificare, contrafacere etc)

b) Inacțiunea = desemnează atitudinea făptuitorului care nu face ceva ceea ce legea penală ordonă să facă. Inacțiunea nu constituie element material al infracțiunii dacă nu există o obligație legală ori convențională de a nu rămâne în pasivitate, pentru a împiedica o altă energie să producă rezultatul periculos, (prin inacțiune se comit infracțiuni ca: nedenunțarea, nedenunțarea unor infracțiuni, omisiunea de încunoaștință organelor judiciare, omisiunea de a da

ajutorul necesar - cazuri în care obligația de a ieși din pasivitate decurge din lege (sau din contract cum este cazul unor infracțiuni de serviciu sau în legătură cu serviciul, ori infracțiuni contra siguranței pe drumurile publice etc.)

Elementul material poate apare în conținutul unor infracțiuni într-o variantă *unică*, când constă fie într-o acțiune, fie într-o inacțiune; sau în mai multe variante *alternative* când constă din mai multe acțiuni sau inacțiuni (infracțiunea de luare de mită se poate săvârșirea de către un funcționar prin pretindere, primire, acceptare, nerespingere de bani sau alte foloase necuvenite) sau dintr-o acțiune și o inacțiune (de ex abuzul în serviciu, neglijența în serviciu) și care se poate realiza prin neîndeplinirea cu știință sau din culpa, ori prin îndeplinirea defectuoasă a unui act de către un funcționar în cadrul atribuțiilor de serviciu.

159. Cerințe esențiale - privesc elementul material și realizarea lor trebuie observată odată cu săvârșirea acestuia, pentru caracterizarea F ca infracțiune (se pot referi la locul săvârșirea faptei - în public pentru infracțiunea de calomnie, pe drumul public pentru unele infracțiuni la regimul circulației pe drumurile publice, uciderea copilului nou-născut imediat după naștere etc; sau la modul și mijloacele săvârșirea infracțiunii - de ex. împotrivirea la executarea unei hotărâri judecătorești prin acte de violență și amenințare, deschiderea fără drept a unei corespondențe adresată).

160. Urmarea imediată - constă în vătămarea adusă valorii sociale ocrotite, prin săvârșirea faptei interzise. Ea poate consta într-o schimbare a obiectului sau a poziției acestuia, când obiectul are un aspect material (distrugerea unui bun, diminuarea patrimoniului, moartea unui om) sau într-o stânjenire a normalei desfășurări a relațiilor sociale născute în legătură și datorită valorii sociale ocrotite, când o infracțiune are natura morală (insulta, calomnia).

Urmarea socială periculoasă trebuie să fie imediată, adică să fie rezultatul nemijlocit al acțiunii sau inacțiunii, (urmarea imediată este un element necesar al conținutului constitutiv al infracțiunii). Infracțiunile care au în conținut referiri la urmarea produsă prin infracțiune sunt infracțiuni de rezultat, materiale. (Rezultatul este perceptibil și trebuie constatat pentru calificarea faptei ca infracțiune). Dacă rezultatul nu s-a produs, atunci infracțiunea nu s-a consumat, a rămas în faza de tentativă, (prin faptă s-a creat o stare de pericol pentru valoarea socială ocrotită).

Infracțiunile care nu au în conținut referiri la rezultat sunt infracțiuni de pericol (formale). Fapta infracțiunile care au în conținutul lor prevăzută o urmare, sau mai multe urmări este necesară stabilirea legăturii de cauzalitate între elementul material și urmarea produsă prin fapta infracțională

161. Legătura de cauzalitate între acțiunea/inacțiunea făptuitorului și urmarea imediată.

Deci existența infracțiunii este condiționată de legătura de cauzalitate dintre actul de conduită interzis și urmarea imediată socialmente periculoasă prevăzută de lege.

În cazul infracțiunilor de pericol (formale) nu este necesară stabilirea

legăturii de cauzalitate, ea rezultând din însăși săvârșirea faptei - „ex re”.

§ 3. Latura subiectiva

Ca element al conținutului constitutiv al infracțiunii, totalitatea condițiilor cerute de lege cu privire la atitudinea conștiinței și voinței infractorului față de faptă și urmările acesteia, pentru caracterizarea faptei ca infracțiune. Structura laturii subiective

1) Elementul subiectiv (*vinovăția*) - element important, esențial. La care se adaugă 2) una sau mai multe condiții - cerințe esențiale (*mobiluri, scopuri*)

162. Vinovăția ca element subiectiv

Elementul subiectiv reprezintă atitudinea psihică a pers care a săvârșit o faptă, față de aceasta și de urmările ei, atitudine exprimată în vinovăția cerută de lege pentru existența acelei infracțiuni.

Distincția între vinovăție ca trăsătură esențială a infracțiunii și vinovăție ca element al conținutului unei anumite infracțiuni.

Astfel vinovăția ca trăsătură a infracțiunii este exprimată în formele și modalitățile prevăzute în art 19 Cp. și există ori de câte ori se constată îndeplinirea uneia dintre aceste modalități.

Vinovăția ca element al conținutului infracțiunii va exista numai atunci când elementul mat. al infracțiunii a fost săvârșirea cu forma de vinovăție cerută de lege.

Distincția este necesară pentru că existența vinovăției ca trăsătură esențială nu presupune întotdeauna și existența vinovăției ca element al conținutului infracțiunii (poate exista vinovăție ca trăsătură esențială a infracțiunii fără să existe vinovat ca element subiectiv al infracțiunii, de ex.: în cazul săvârșirii unei fapte din culpa se realizează vinovăție ca trăsătură esențială a infracțiunii, dar lipsește ca element subiectul în cazul în care legiuitorul incriminează acea faptă numai dacă este săvârșirea cu intenție).

În cazul faptelor comise în stare de legitimă apărare, stare de necesitate, constrângere fizică și morală etc, există vinovăție ca element al conținutului infracțiunii (fapta se săvârșește cu vinovăția cerută de lege) fără ca să existe ca trăsătură esențială a infracțiunii.

163. Formele vinovăției

Vinovăția ca element al conținutului infracțiunii se poate prezenta sub una din formele prevăzute în art 19 - intenție, culpa sau pretentție.

Ca element al conținutului infracțiunii vinovăția trebuie prevăzută în conținutul juridic al fiecărei infracțiuni (uciderea din culpa, distrugerea din culpa, neplata cu rea credință a pensiei de întreținere etc).

164. Reguli de determinare a formei de vinovăție - art 19 Cp. al. 2 și 3.

Două reguli generale - în cazul infracțiunilor comise infracțiunilor omisive.

În cazul infracțiunilor omisive faptele ce constau în acțiune sunt întotdeauna infracțiuni când se săvârșirea cu intenție, iar din culpa numai dacă se prevede expres aceasta.

În cazul infracțiunilor omisive faptele de inacțiune constituie infracțiuni fie ca se

săvârșirea cu intenție fie din culpa, afara de cazul în care legiuitorul restrânge sancționarea lor numai când se săvârșește cu intenție, caz în care trebuie să prevadă expres această limitare (se deduce din prevederea expresiilor „neindeplinirea cu știință”, „neplata cu rea credință” etc)

165. Cerințe esențiale în conținutul laturii subiective

În conținutul unor infracțiuni sunt prevăzute și anumite condiții - cerințe esențiale - care întregesc elementele subiectului, mobilul/scopul cu care se săvârșesc faptele.

166. Mobilul în conținutul laturii subiective

Sau cauza internă a actului de conduită desemnează acel sentiment (dorința, tendința, pasiune) ce a condus la nașterea în mintea făptuitorului a ideii săvârșirea unei anumite fapte (un indiciu de normalitate psihică = este responsabil). Mobilul constituie un element necesar pentru cunoașterea actului de conduită și a pericolozității infractorului, cu consecințe pe planul sancțiunilor penale, chiar dacă pentru existența infracțiunii nu se cere un anumit mobil.

Cu titlu de excepție, sunt și cazuri în care pentru întregirea laturii subiective pe lângă intenție ca element subiectului să se prevadă în conținutul infracțiuni și un anumit mobil sau motiv.

Mobilul faptei poate apărea ca element circumstanțial în conținutul calificat al unei infracțiuni, de ex.: omorul devine calificat când este săvârșirea din interes material.

Mobilul săvârșirii faptei ei poate constitui circumstanța agravantă generală fiind cuprins în denumirea generală de „motive josnice” - lăcomia, ura, răzbunarea, gelozia - conducând la agravarea facultativă a sancțiunilor penale față de cei care au săvârșit fapta din motive josnice.

167. Scopul în conținutul laturii subiective

Apare destul de rar în conținutul juridic al infracțiunii și desemnează o realitate care se situează în afara infracțiunii.

Va fi îndeplinită această cerință când făptuitorul a urmărit realizarea scopului prevăzut de lege, indiferent dacă acesta a fost atins sau nu prin săvârșirea faptei, elementul subiectului luând forma intenției calificate prin scop (în cazul înșelăciunii inducerea în eroare se face în scopul obținerii unui folos material injust).

Sunt și situații în care scopul ca cerință esențială este atașat elementului obiectiv - infracțiunile în care „scopul” este folosit cu înțelesul de destinație (deținerea de valori falsificate în scopul punerii lor în circulație)

Scopul poate apărea și ca element circumstanțial în conținutul calificat al unor infracțiuni (omorul săvârșit pentru a se sustrage sau pentru a sustrage pe altul de la urmărire, arestare sau executarea pedepsei) Cunoașterea scopului urmărit de infractor este importantă în individualizarea sancțiunilor.

CAPITOLUL III

Înlăturarea caracterului penal al faptei

Secțiunea I ASPECTE GENERALE

§ 1. Preliminarii despre înlăturarea caracterului penal al faptei

188. Noțiunea de caracter penal al faptei. Caracterul penal sau infracțional al unei fapte este definit în doctrina penală, ca o „însușire sintetică a faptei ce decurge din întrunirea trăsăturilor esențiale ale infracțiunii”.

Prin definirea noțiunii generale de infracțiune în art. 17 Cp., legiuitorul a stabilit trăsăturile esențiale necesare ale unei fapte pentru a fi considerată infracțiune.

Caracterul infracțional sau penal al unei fapte concrete este consecința, rezultatul întrunirii trăsăturilor prevăzute de lege prin care acea faptă este caracterizată ca infracțiune și în care se vor regăsi desigur trăsăturile esențiale ale infracțiunii prevăzute în art. 17 al. 1 Cp.

Caracterul infracțional al faptei este exclus atunci când nu sunt îndeplinite condițiile prevăzute în textul incriminator pentru calificarea faptei respective ca infracțiune, lipsindu-i ultima analiză o trăsătură esențială a infracțiunii - vinovăția, pericolul necesar, prevederea în lege.

Întrucât caracterul penal al faptei este stabilit prin lege, stările, situațiile, împrejurările care conduc la excluderea caracterului penal - prin nerealizarea unei trăsături esențiale a infracțiunii nu pot avea acest efect decât dacă sunt prevăzute de lege.

Cauzele care înlătură caracterul penal al faptei constau din anumite situații, stări, împrejurări existente în momentul săvârșirii faptei, care împiedică realizarea unei trăsături esențiale a infracțiunii și prin aceasta exclud caracterul penal al faptei.

Cauzele care înlătură caracterul penal al faptei înlătură pe cale de consecință și răspunderea penală, care nu poate avea alt temei decât săvârșirea unei infracțiuni (art. 17 al. 2 Cp.).

189. Diferențieri ale cauzelor care înlătură caracterul penal al faptei de alte instituții de drept penal cu care se aseamănă. Cauzele care înlătură caracterul penal al faptei nu se confundă cu cauzele generale care înlătură răspunderea penală (amnistia, prescripția răspunderii penale, lipsa plângerii prealabile și împăcarea părților) cazuri în care fapta este infracțiune și doar consecința ei - răspunderea penală este înlăturată.

Cauzele care înlătură caracterul penal al unei fapte nu se confundă nici cu cauzele de nepedepsire (de impunitate) care sunt cauze speciale, subiective ce au în vedere conduita făptuitorului în timpul și după săvârșirea infracțiunii și care înlătură aplicarea pedepsei, fapta fiind infracțiune și doar consecința ei -

răspunderea penală este înlăturată.

Cauzele de impunitate pot fi *generale* când au efecte mai întinse și sunt prevăzute în partea generală a codului penal (de ex.: desistarea și împiedicarea producerii rezultatului - art. 22 Cp., împiedicarea de către participant a consumării faptei - art. 30 Cp.) și *speciale* prevăzute pentru anumite infracțiuni ca de ex.: denunțarea faptei (art. 167 al. ultim Cp.), retragerea mărturiei mincinoase (art. 260 al. 2 Cp.), denunțarea mitei (art. 255 al. 3 Cp.).

§ 2. Cadrul cauzelor care înlătură caracterul penal al faptei

190. Criterii de clasificare. în literatura juridică cauzele care înlătură caracterul penal al faptei au fost clasificate după diferite criterii care privesc: trăsăturile esențiale ale infracțiunii, sfera de aplicare, caracterul acestora.

191. Criteriul trăsăturilor esențiale. După criteriul trăsăturii esențiale a infracțiunii asupra căreia se răsfrânge în principal conducând la nerealizarea acesteia, cauzele care înlătură caracterul penal al faptei se pot împărți în: a) cauze care privesc pericolul social; b) cauze care privesc vinovăția; c) cauze care privesc prevederea în legea penală a faptei.

Această clasificare, s-a subliniat în doctrina penală, după criteriul trăsăturilor esențiale, are caracter convențional, deoarece în realitate, înlăturarea unei trăsături esențiale influențează existența și a celorlalte trăsături. Astfel când este înlăturat pericolul social datorită unor cauze, este înlăturată implicit și trăsătura prevederii în lege sau când o cauză de înlăturare a caracterului penal privește în principal vinovăția, aceasta se va răsfrânge și asupra pericolului social căci dacă este săvârșită fără vinovăție fapta nu poate fi socialmente periculoasă.

192. Criteriul sferei de aplicare. Cauzele care înlătură caracterul penal al faptei se mai clasifică după sfera de aplicare în cauze generale și cauze speciale.

a) *Cauzele generale* care înlătură caracterul penal al faptei își au sediul de reglementare în partea generală a codului penal și sunt aplicabile oricăror cauze concrete, de ex.: cauzele care înlătură vinovăția (art. 44-51 Cp.), abrogarea incriminării (art. 12 Cp.), lipsa de pericol social (art. 18 Cp.).

b) *Cauzele speciale* au o aplicațiune mai restrânsă la cazurile anume prevăzute de lege. Sediul de reglementare poate fi atât în partea generală cât și în partea specială a codului penal, de ex.: lipsa dublei incriminări (art. 6 al. 1 Cp.), proba verității (art. 207 Cp.), constrângerea la darea de mită (art. 255 Cp.).

193. Cauze reale și cauze personale care înlătură caracterul penal al faptei. După caracterul lor cauzele care înlătură caracterul infracțional al faptei pot fi: reale și personale.

a) *Cauzele reale* sunt cele privitoare la faptă și care se răsfrâng cu efectele lor asupra tuturor participanților, de ex.: lipsa pericolului social, lipsa prevederii în legea penală.

b) *Cauzele personale* sunt cele privitoare la persoana făptuitorului și produc efecte numai în raport cu persoana care s-ar afla în astfel de situații

în momentul comiterii faptei, ca de ex.: cauzele care Mătură vinovăția (art. 44-51 Cp.).

În codul penal român sub denumirea de *cauze care înlătură caracterul penal al faptei* - în Titlul II, Cap. V - sunt grupate numai cauzele care înlătură vinovăția, dar sfera acestor cauze se poate întregi cu cele ce privesc lipsa prevederii în legea penală și lipsa pericolului social concret al unei infracțiuni, cauze care vor fi examinate separat.

Secțiunea a II-a CAUZELE CARE ÎNLĂTURĂ CARACTERUL PENAL AL FAPTEI PRIN ÎNLĂTURAREA VINOVĂȚIEI

Subsecțiunea I LEGITIMA APĂRARE

§ 1. Noțiune și caracterizare

194.Noțiune și natură juridică. Legitima apărare este o cauza care exclude caracterul penal al faptei, datorită lipsei de vinovăție în condițiile în care aceasta este săvârșită.

Potrivit art. 44 Cp.: „(1) *Nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea penală, săvârșită în stare de legitimă apărare.*

(2) *Este în stare de legitimă apărare acela care săvârșește fapta pentru a înlătura un atac material, direct, imediat și injust îndreptat împotriva sa, a altuia sau împotriva unui interes obștesc și care pune în pericol grav persoana și drepturile celui atacat ori interesul obștesc.*

(3) *Este de asemenea în legitimă apărare și acela care din cauza tulburării sau temerii a depășit limitele unei apărări proporționale cu gravitatea pericolului și cu împrejurările în care s-a produs atacul”.*

În proiectul Legii privind modificarea și completarea Codului penal, a Codului de procedură penală și a unor legi speciale, adoptate de cele două camere ale Parlamentului și în urma medierii se propune ca la art. 44, după alineatul 2 să se introducă un nou alineat, 2, cu următorul cuprins: „*Se prezumă că este în legitimă apărare, și acela care săvârșește fapta pentru a respinge pătrunderea fără drept a unei persoane prin violență, viclenie, efracție sau prin alte asemenea mijloace, într-o locuință, încăpere, dependență sau loc împrejmuit ținând de acestea*”.

Legitima apărare apare ca o ripostă pe care o dă o persoană împotriva unui atac ce pune în pericol grav persoana, drepturile acesteia ori interesul public, ripostă determinată de necesitatea apărării valorilor sociale periclitare.

Cel ce ripostează împotriva atacului pentru a salva valorile sociale periclitare săvârșește o faptă prevăzută de legea penală. Această faptă nu este săvârșită cu vinovăție deoarece făptuitorul nu a acționat cu voință liberă ci constrâns de necesitatea apărării valorilor sociale amenințate grav prin atacul periculos. Acesta este și temeiul înlăturării vinovăției și al caracterului penal al faptei săvârșite în legitimă apărare.

§ 2. Condițiile legitimei apărări

195. Clasificarea condițiilor. Considerarea unei fapte prevăzute de legea penală ca fiind săvârșită în legitimă apărare impune cercetarea condițiilor desprinse din dispozițiile art. 44 Cp. privitoare pe de o parte la atac și pe de altă parte privitoare la apărare.

196. Condițiile atacului. Atacul sau agresiunea este o comportare violentă a omului, o atitudine ofensivă ce se materializează de regulă într-o acțiune îndreptată împotriva valorilor sociale ocrotite.

În literatura juridică s-a argumentat că și inacțiunea reprezintă un atac împotriva căruia se poate riposta legitim. *Inacțiunea* reprezintă un atac numai dacă există obligația de a acționa și agentul nu iese din pasivitate. Activitatea de apărare menită să-l determine la acțiune pe cel obligat nu va fi considerată infracțiune dacă vor fi îndeplinite și celelalte condiții, căci a fost îndreptată împotriva atacului ce constă în inacțiune, de ex.: pentru a determina pe acar să-și îndeplinească obligația de serviciu, de a schimba acele și a evita o catastrofa feroviară iminentă, șeful stației îl vatamă, îl amenință.

Pentru a da naștere unei apărări legitime atacul trebuie să îndeplinească mai multe condiții:

1. Atacul trebuie să fie material, direct, imediat și injust.

2. Atacul să fie îndreptat împotriva unei persoane, a drepturilor acesteia sau împotriva unui interes public.

3. Atacul să pună în pericol grav valorile sociale ocrotite.

1. a) *Atacul să fie material.* Un atac este material când se obiectivizează prin acțiuni fizice, menite să periclitizeze în substanța lor fizică valorile sociale ocrotite.

Atacul este material când pentru realizarea lui se folosește forța fizică ori instrumente, mijloace care sunt în măsură să producă o modificare fizică a valorilor ocrotite.

Și inacțiunea poate reprezenta un atac material, căci permite altor forțe să periclitizeze fizic valorile ocrotite.

Condiția atacului de a fi material este subliniată pentru a-l deosebi de un atac verbal sau scris (insultă, calomnie, amenințare, șantaj, denunțare calomnioasă etc), prin care se poate aduce atingere valorilor sociale dar care nu poate fi respins pe căi de fapt.

Un atac verbal nu dă dreptul unei riposte legitime. Fapta prevăzută de legea penală comisă pentru respingerea unui atac verbal este infracțiune, săvârșită eventual cu reținerea circumstanței atenuante a provocării prevăzută în art. 73 lit. b Cp.

1. b) *Atacul să fie direct.* Atacul este direct când se îndreaptă și creează un pericol nemijlocit pentru valoarea socială ocrotită.

Atacul este direct, s-a susținut în literatura juridică, și atunci când vizează una din valorile sociale apărate chiar dacă nu are un contact nemijlocit cu acea valoare.

Condiția atacului de a fi direct vizează raportul în spațiu între atac și valoarea ocrotită. Atacul nu este direct dacă între agresor și victimă se află un obstacol (poartă închisă, ușă închisă, zid, gard etc), care face ca atacul să nu creeze un pericol pentru valoarea socială ocrotită.

Atacul nu este direct dacă între agresor și valoarea ocrotită există o distanță mai mare în spațiu, de ex.: nu este un atac direct atacul dezlănțuit de la o distanță de 100 m cu o secură.

1. c) *Atacul să fie imediat*. Atacul este imediat când pericolul pe care-l reprezintă pentru valoarea socială s-a ivit, este actual sau este pe cale să se ivească (pericol iminent). Deci atacul este imediat atunci când este dezlănțuit sau este pe cale să se dezlănțuie. Caracterul imediat al atacului vizează raportul în timp între atac și obiectul vizat.

Caracterul imediat al atacului este reliefat de intervalul scurt între începutul atacului și momentul ivirii pericolului. Când intervalul este mare și există posibilitatea înlăturării pericolului prin alte mijloace, atacul nu mai este imediat și nu se justifică săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală.

Caracterul imediat al atacului presupune atât iminența lui (când este pe cale să se dezlănțuie) cât și declanșarea lui. Atacul iminent trebuie să fie real, obiectiv și presupune că acesta este pe calc să se dezlănțuie.

Atacul imediat este atacul din momentul declanșării și până în momentul consumării acestuia, perioadă în care apărarea este legitimă.

După consumarea atacului, apărarea nu mai este legitimă, deoarece nu se mai desfășoară împotriva unui atac imediat.

În desfășurarea atacului sunt posibile anumite întreruperi scurte, în care agresorul se reînarmează pentru intensificarea atacului, perioadă care nu echivalează cu încetarea atacului în care apărarea făcută este tot legitimă.

Momentul final al atacului, până când acesta fiind actual permite și o apărare legitimă, nu este același pentru toate infracțiunile.

În doctrina penală și în practica judiciară se face distincție între infracțiunile care prin consumarea lor creează un prejudiciu ireparabil și infracțiunile care prin consumare produc un prejudiciu ce poate fi înlăturat sau micșorat printr-o atitudine pozitivă chiar după consumarea infracțiunii.

Pentru infracțiunile care produc un prejudiciu ireparabil, consumarea acestuia înseamnă și consumarea atacului și deci o ripostă după consumarea atacului nu se mai admite ca legitimă.

Pentru infracțiunile care prin consumare produc un prejudiciu ce poate fi înlăturat sau micșorat printr-o atitudine pozitivă, consumarea nu înseamnă și încetarea atacului și permit o apărare legitimă chiar după consumarea infracțiunii.

1. *Atacul să fie injust*, adică să nu aibă temei legal în baza căruia se efectuează.

Atacul este just și nu poate da naștere unei apărări legitime dacă constă dintr-o activitate prevăzută sau permisă de lege (spre ex.: nu reprezintă un atac injust împotriva libertății, arestarea unei persoane pe baza mandatului de arestare).

Atacul permis sau ordonat de lege își păstrează caracterul just atâta timp

cât este efectuat în limitele prevăzute de lege. O acțiune, ce poate prezenta un atac provenit din partea autorității care are un vădit caracter ilegal poate da naștere unei apărări legitime.

Riposta împotriva unui atac injust nu trebuie să fie exagerată căci se transformă în contrariul ei, din legitimă, riposta devine un atac injust care să permită o apărare legitimă.

Deși este o condiție a atacului de a fi injust, ni se pare corectă opinia potrivit cu care această condiție a atacului trebuie apreciată și din punctul de vedere al celui care face apărarea. În adevăr, nu se vor rezolva în același fel situațiile când cel ce face apărarea își dă seama de caracterul just ori injust al agresiunii pe care o respinge.

Împotriva unui atac dezlănțuit de un iresponsabil se va riposta în stare de necesitate, dacă cel ce ripostează cunoaște starea de iresponsabilitate a agresorului și deci va trebui să comită fapta prevăzută de legea penală numai dacă nu putea înlătura altfel pericolul.

Dacă cel ce face apărarea nu cunoaște starea de iresponsabilitate a agresorului el va riposta în legitimă apărare înlăturând pericolul prin mijloacele pe care le consideră eficiente, nefiind obligat să caute o soluție mai puțin periculoasă. În acest caz legitima apărare va veni în concurs și cu eroarea de fapt.

2. Atacul să fie îndreptat împotriva persoanei care se apără, ori împotriva alteia sau împotriva unui interes obștesc. Atacul se îndreaptă împotriva persoanei, a drepturilor acesteia susceptibile de a fi atacate direct, material, imediat și injust. Aceste drepturi ale persoanei pot privi: viața, integritatea corporală, sănătatea, libertatea, onoarea, averea.

Împotriva unui atac periculos poate riposta victima agresiunii și oricare altă persoană care este prezentă la desfășurarea atacului. Nu se cere ca între persoana care intervine să respingă atacul și victima agresiunii să existe vreun grad de rudenie sau înțelegere prealabilă. Nu are importanță de asemenea dacă victima putea să înlătore singură atacul sau nu, ori dacă victima dorea sau nu să se apere împotriva atacului.

Atacul îndreptat împotriva unui interes obștesc justifică o apărare legitimă. Interesul obștesc poate consta într-o stare, situație, relație, activitate ce interesează o organizație publică.

3. Atacul să pună în pericol grav persoana celui atacat ori interesul obștesc. Caracterul grav al pericolului care ar amenința valorile ocrotite se apreciază în funcție de intensitatea acestuia, de urmările ireparabile ori greu de remediat care s-ar produce în cazul în care nu s-ar interveni (spre ex.: pierderea vieții, cauzarea unei vătămări corporale, distrugerea unor bunuri importante etc).

Având în vedere că împotriva atacului care a generat pericolul grav se ripostează cu o faptă prevăzută de legea penală și cum între atac și apărare trebuie să existe o proporționalitate, se poate afirma că atacul are caracter penal, deși nu întotdeauna ar reprezenta o infracțiune.

197. Condițiile apărării. Pentru a fi legitimă, apărarea trebuie să îndeplinească mai multe condiții: să se realizeze printr-o faptă prevăzută de legea

penală, să fie precedată de atac, să fie îndreptată împotriva agresorului, să fie necesară pentru înlăturarea atacului, să fie proporțională cu atacul.

a) *Apărarea se realizează printr-o faptă prevăzută de legea penală.* Dacă s-a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală se cercetează condițiile în care aceasta a avut loc, dacă sunt îndeplinite condițiile cu privire la atac pentru a putea decide dacă a fost săvârșită în legitimă apărare.

b) *Apărarea să fie precedată de atac.* Această condiție are în vedere desfășurarea apărării după începutul atacului când acesta devine actual. Simpla presupunere că agresorul va dezlănțui un atac nu dă dreptul la o apărare legitimă.

c) *Apărarea să se îndrepte împotriva agresorului* pentru a înceta atacul și a salva valorile periclitate.

Apărarea se poate îndrepta împotriva vieții, sănătății, libertății agresorului, dar nu împotriva bunurilor sale.

Apărarea îndreptată din eroare împotriva altei persoane decât a agresorului va duce la înlăturarea caracterului penal al faptei și pe cauza erorii de fapt coroborată cu legitima apărare.

d) *Apărarea să fie necesară pentru înlăturarea atacului.* Necesitatea apărării se apreciază atât sub raportul *întinderii* în care aceasta poate fi făcută cât și sub raportul *intensității*.

Apărarea este necesară sub raportul *întinderii* când are loc după ce atacul a devenit iminent sau actual și până în momentul când acesta a încetat prin dezarmarea agresorului, imobilizarea acestuia.

Apărarea este necesară și atunci când infracțiunea s-a consumat, dar există posibilitatea înlăturării ori diminuării efectelor. Astfel, în cazul infracțiunii de furt atacul îndreptat împotriva avutului nu încetează prin luarea bunurilor din detenția sau posesia persoanei vătămate, ci durează și în timpul cât hoțul se îndepărtează cu lucrul furat de la locul comiterii infracțiunii, iar în timpul cât infracțiunea este flagrantă, apărarea este necesară pentru restabilirea situației anterioare, pentru prinderea hoțului și predarea lui organelor penale.

Apărarea este necesară sub raportul *intensității* cât a condus la înlăturarea atacului și nu a depășit gravitatea pericolului care amenința valorile sociale.

Caracterul necesar al apărării trebuie analizat nu numai în raport cu gravitatea atacului ci și cu posibilitățile celui atacat de a-l înfrunța.

Necesitatea actului în apărare nu presupune exclusivitatea acestuia.

În doctrina penală s-a decis întemeiat că există legitimă apărare și atunci când cel atacat se putea salva prin fugă, ascunderea din fața agresorului.

e) *Apărarea să fie proporțională cu gravitatea atacului.* Această condiție ce privește proporționalitatea dintre atac și apărare se degajă din dispozițiile art. 44 al. 3 Cp. Proporționalitatea dintre apărare și atac nu este de ordin matematic și nu presupune echivalența mijloacelor. Proporționalitatea apărării cu gravitatea atacului are în vedere respectarea unei echivalențe între actul de apărare și cel de atac, astfel că la un atac îndreptat împotriva integrității corporale se poate riposta cu o faptă de apărare ce privește integritatea corporală a agresorului.

Dacă apărarea este vădit disproporționată față de gravitatea atacului și de

împrejurările în care acesta a avut loc, fapta este săvârșită cu depășirea limitelor legitimei apărări.

198. Depășirea limitelor legitimei apărări. Depășirea limitelor legitimei apărări poate constitui tot legitimă apărare când se întemeiază pe tulburarea sau temerea în care se găsea făptuitorul în momentul comiterii faptei. Este așa numitul *exces justificat*.

Pentru existența excesului justificat se cer îndeplinite condițiile cu privire la atac, condițiile cu privire la apărare pentru existența legitimei apărări, cu deosebire că fapta în apărare a depășit marginile unei apărări proporționale cu intensitatea și gravitatea atacului, depășire întemeiată pe tulburarea sau temerea în care se găsea făptuitorul.

Determinarea stării de tulburare sau temere implică cercetarea tuturor împrejurărilor de fapt în care s-a produs atacul, condiția psihofizică a celui ce face apărarea.

Dacă depășirea limitelor legitimei apărări nu se întemeiază pe tulburare sau temere, fapta nu mai este considerată săvârșită în legitimă apărare ci este infracțiune săvârșită în circumstanța atenuantă prevăzută de art. 73 Lit. a Cp. Excesul de data aceasta este *scuzabil*.

199. Efectele legitimei apărări. Fapta săvârșită în stare de legitimă apărare nu este infracțiune pentru că îi lipsește trăsătura esențială a vinovăției. Făptuitorul a fost constrâns de necesitatea înlăturării agresiunii care punea în pericol grav valorile sociale ocrotite și nu a acționat cu voință liberă.

Fapta săvârșită în legitimă apărare nu este infracțiune și pe cale de consecință nu atrage răspunderea penală a făptuitorului.

În general se apreciază că fapta săvârșită în legitimă apărare propriu-zisă nu are caracter ilicit și nu poate atrage nici o altă răspundere juridică.

În cazul excesului justificat (art. 44 al. 3 Cp.) răspunderea civilă nu este înlăturată întotdeauna

Când legitima apărare vine în concurs cu alte cauze care înlătură caracterul penal al faptei, răspunderea civilă poate interveni, tocmai pentru astfel de cauze.

Subsecțiunea a II-a STAREA DE NECESITATE

200. Noțiune și caracterizare. Starea de necesitate este o cauză care înlătură caracterul penal al faptei.

Potrivit dispozițiilor art. 45 Cp.: „*Este în stare de necesitate acela care săvârșește fapta pentru a salva de la un pericol iminent și care nu putea fi înlăturat altfel, viața, integritatea corporală, sau sănătatea sa, a altuia sau un bun important al său ori al altuia sau un interes obștesc*”.

Fapta săvârșită în stare de necesitate nu este infracțiune deoarece nu este săvârșită cu vinovăție. Făptuitorul a fost constrâns la săvârșirea faptei de necesitatea apărării împotriva unui pericol iminent, care nu putea fi înlăturat altfel, a anumitor valori sociale, expres arătate de lege.

Se consideră fapte săvârșite în stare de necesitate: spargerea unui zid, a unei încuietori pentru a salva o persoană imobilizată într-o încăpere care este

incendiată, ori distrugerea unui pod de lemn peste râu care împreună cu obiectele aduse de ape au format un baraj în calea apelor și astfel prezintă un pericol iminent de inundare a unei localități, a unei uzine etc, sau se sustrage un autovehicul pentru a transporta de urgență la spital pe o persoană accidentată.

Pericolul care amenință valorile sociale ocrotite în cazul stării de necesitate este generat de diferite întâmplări: inundații, cutremure, incendii, reacții ale animalelor etc. și nu de atacul unei persoane ca în cazul legitimei apărări.

201. Condițiile stării de necesitate. Condițiile în care o faptă prevăzută de legea penală este considerată ca fiind săvârșită în stare de necesitate sunt prevăzute în art. 45 Cp. și privesc pe de o parte pericolul, iar pe de altă parte fapta săvârșită pentru salvarea valorilor sociale ocrotite.

202. Condiții privitoare la pericol. Geneza pericolului, care poate determina săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală, este cel mai adesea un eveniment întâmplător (un cutremur, o inundație, un incendiu provocat de fulger, alunecare de teren etc), dar poate fi creat și prin activități omenesti, imprudente ori intenționate (un incendiu declanșat de un individ).

Sursa pericolului poate consta chiar în comportarea victimei ce urmează a fi salvată (de ex.: o persoană lucrează într-o încăpăre cu substanțe inflamabile, provoacă un incendiu în care se accidentează grav și pentru transportarea ei de urgență la spital se ia fără drept un autovehicul).

Pericolul pentru înlăturarea căruia se săvârșește o faptă prevăzută de legea penală în stare de necesitate trebuie să îndeplinească condițiile:

a) *Să fie iminent.* Pericolul este iminent când este pe cale să se producă. Iminența se situează în anticamera actualului, ceea ce presupune că este îndeplinită această condiție de a fi iminent când pericolul este deja actual.

Iminența pericolului nu presupune că acesta ar fi instantaneu, fiindcă nu ar mai permite o faptă pentru înlăturarea lui. Deci este posibil ca pericolul iminent să permită luarea unor măsuri de salvare mai înainte ca el să devină actual⁴⁵.

b) *Pericolul iminent să amenințe valorile sociale arătate în art. 45 al. 2 Cp.* O faptă este considerată săvârșită în stare de necesitate când a fost necesară pentru a salva de la un pericol iminent valorile sociale: **viața, integritatea corporală, sănătatea persoanei, un bun important al acesteia ori un interes obștesc.**

Pericolul poate amenința și un bun important al său sau al altuia.

Prin „*bun important*” trebuie înțeles acel bun care prin valoarea sa deosebită artistică, științifică, istorică ori afectivă legitimează acțiunea de salvare din fața pericolului.

În sfârșit pericolul iminent poate amenința și interesul obștesc a cărui salvare constituie și o îndatorire civică pentru orice persoană.

c) *Pericolul să fie inevitabil,* adică să nu poată fi înlăturat în alt mod decât prin săvârșirea faptei prevăzute de legea penală.

Aprecierea caracterului inevitabil al pericolului se face în concret prin luarea în considerare a tuturor împrejurărilor în care persoana a fost nevoită să acționeze sub amenințarea pericolului. Vor fi avute în vedere, de asemenea,

particularitățile psihofizice ale persoanei ce a acționat, pentru a decide dacă aceasta putea să prevadă și altă posibilitate de salvare, eventual mai puțin dăunătoare.

203. Condițiile acțiunii de salvare. Acțiunea de salvare a valorilor sociale arătate în art. 45 al. 2 Cp. pentru a fi considerată săvârșită în stare de necesitate trebuie să îndeplinească condițiile:

a) *Să se realizeze prin comiterea unei fapte prevăzute de legea penală;*

b) *Acțiunea de salvare prin săvârșirea faptei prevăzută de legea penală să fi constituit singurul mijloc de înlăturare a pericolului.*

Acțiunea de salvare este considerată necesară când se efectuează între momentul în care pericolul a devenit iminent și până la încetarea acestuia.

Dacă făptuitorul avea posibilitatea să înlătore pericolul prin alte mijloace fără a săvârși fapta prevăzută de legea penală, era *obligat la aceasta*.

În aprecierea posibilităților de înlăturare a pericolului în alt mod decât prin fapta prevăzută de legea penală se ține seama de condițiile de fapt și de persoana celui care desfășoară acțiunea de salvare.

Acțiunea de salvare poate fi desfășurată atât de persoana expusă pericolului cât și de altă persoană.

c) *Prin acțiunea de salvare să nu se cauzeze urmări vădit mai grave decât acelea care s-ar fi produs dacă pericolul nu era înlăturat.* Acțiunea de salvare a valorilor sociale împotriva pericolului iminent este necesară numai dacă nu produce urmări mai grave decât s-ar fi produs dacă pericolul nu era înlăturat.

În acest sens în art. 45 al. 3 Cp. s-a prevăzut că „*nu este în stare de necesitate persoana care în momentul când a săvârșit fapta și-a dat seama că pricinuiește urmări vădit mai grave decât cele care s-ar fi putut produce dacă pericolul nu era înlăturat*”.

Persoana care acționează pentru salvarea valorilor sociale de la pericolul iminent trebuie să aibă reprezentarea atât a gravității pericolului, ale urmărilor acestuia cât și ale urmărilor faptei de salvare.

Dacă prin faptă s-au cauzat urmări mai grave, dar făptuitorul nu și-a dat seama în momentul săvârșirii faptei că urmările vor fi mai grave, fapta urmează a fi considerată tot în stare de necesitate.

Când însă făptuitorul și-a dat seama că pricinuiește urmări vădit mai grave prin săvârșirea faptei decât dacă pericolul nu era înlăturat, atunci fapta nu mai este săvârșită în stare de necesitate, ci este infracțiune și atrage răspunderea penală a făptuitorului, recunoscându-se eventual în favoarea acestuia circumstanța atenuantă a depășirii limitelor stării de necesitate prevăzută de art. 73 Lit. a Cp. (spre ex.: nu va fi în stare de necesitate persoana care, pentru a salva de la inundație grădina sa de legume, distruge un baraj de o valoare mult mai mare).

d) *Fapta să nu fie săvârșită de către sau pentru a salva o persoană care avea obligația de a înfrunta pericolul.* Există anumite profesii care prin natura lor obligă pe profesionist să înfrunte pericolul. Cel care are obligația să înfrunte pericolul nu poate invoca stare de necesitate pentru a se apăra de răspundere în

cazul în care nu acționează pentru a înlătura pericolul (spre ex.: pompierul nu poate invoca starea de necesitate în ne-îndeplinirea ordinului de a localiza incendiul ori medicul nu poate invoca starea de necesitate pentru a nu-și îndeplini obligațiile de a merge într-o zonă contaminată și a asigura îngrijirea bolnavilor).

204.Efecte juridice. Fapta săvârșită în stare de necesitate nu are un caracter infracțional, căci nu este săvârșită cu vinovăție.

Fapta de salvare a fost comisă sub imperiul constrângerii, al amenințării pericolului iminent. Făptuitorul nu a acționat cu voința liberă ci sub amenințarea pericolului și de aceea nu este vinovat.

Fapta săvârșită în stare de necesitate nu este infracțiune și pe cale de consecință nu atrage răspunderea penală. Starea de necesitate nu are drept consecință și înlăturarea răspunderii civile căci de cele mai multe ori prejudiciul este adus unei persoane nevinovate de ivirea pericolului.

Repararea prejudiciului cauzat prin fapta de apărare în stare de necesitate poate reveni persoanei salvate când ivirea pericolului ce a generat starea de necesitate se datorează unui eveniment (cutremur, inundație etc).

Când pericolul s-a produs prin fapta persoanei vătămate atunci este înlăturată și răspunderea civilă.

***Subsecțiunea a III-a* CONSTRÂNGEREA FIZICĂ ȘI CONSTRÂNGEREA MORALĂ**

§ 1. Constrângerea fizică

205.Noțiune și caracterizare. Constrângerea fizică este o cauză care înlătură caracterul penal al faptei. Constrângerea fizică este presiunea pe care o forță căreia nu i se poate rezista o exercită asupra energiei fizice a unei alte persoane în așa fel încât aceasta comite o faptă prevăzută de legea penală fiind în imposibilitatea fizică să acționeze altfel.

Sub imperiul constrângerii fizice sau forței majore cum mai este denumită în doctrina penală, persoana este împiedicată să acționeze (spre ex.: militarul sechestrat nu se poate prezenta la unitate, acarul este imobilizat de răufăcători și nu poate schimba macazul la calea ferată etc).

În practica judiciară cele mai multe fapte prevăzute de legea penală săvârșite sub imperiul constrângerii fizice sunt fapte de inacțiune. Făptuitorul este împiedicat să-și îndeplinească obligațiile legale.

Pot fi săvârșite și fapte de acțiune când făptuitorul este un simplu instrument la comanda unei energii străine (spre ex.: o persoană este împiedicată și cade peste un copil vătămându-l ori alunecă pe gheață și cade într-o vitrină, distrugând-o).

206. Condițiile constrângerii fizice:

a) *Să existe o constrângere asupra fizicului unei persoane.* Acțiunea de constrângere asupra fizicului unei persoane poate proveni din partea altei persoane (imobilizare, sechestrare); constrângerea poate fi și din partea

unui animal (un câine dresat care imobilizează făptuitorul) ori din partea unui eveniment (inundație, viscol, cutremur etc.) care răpește libertatea de mișcare a făptuitorului în sensul că îl oprește de la acțiune, ori îl împinge la o activitate ca pe un simplu instrument (căderea pe gheață, leșinul, epilepsia etc).

b) *Constrângerea la care a fost supusă persoana să nu i se fi putut rezista.* Această condiție are în vedere natura constrângerii căreia nu i s-a putut opune o rezistență eficace. Cel constrâns nu a putut rezista constrângerii săvârșind în acest fel fapta.

Dacă exista posibilitate de a rezista constrângerii, cel constrâns era obligat la aceasta (de ex.: militarul sechestrat într-o încăpere, la parterul unei locuințe avea posibilitatea să se elibereze prin fereastra care era deschisă).

Posibilitatea de a rezista constrângerii fizice se apreciază la cazul concret ținând seama deopotrivă de natura și de intensitatea forței de constrângere ca și de capacitatea și starea psihică a persoanei constrânse.

c) *Sub imperiul constrângerii fizice persoana să săvârșească o faptă prevăzută de legea penală.*

Este condiția care determină cercetarea îndeplinirii și a celorlalte condiții. Dacă cel constrâns fizic nu a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală nu sunt incidente dispozițiile ce prevăd constrângerea fizică.

207. Efecte juridice. Fapta săvârșită sub imperiul constrângerii fizice nu este infracțiune, nu are caracter penal pentru că îi lipsește vinovăția. Vinovăția nu poate exista când făptuitorul nu are libertatea de acțiune.

Fapta nefiind infracțiune, pe cale de consecință nu atrage răspunderea penală. Răspunderea civilă este înlăturată și ea în principiu.

§ 2. Constrângerea morală

208. Noțiune și caracterizare. Constrângerea morală este o cauză care înlătură caracterul infracțional al unei fapte.

Constrângerea morală constă în presiunea exercitată prin amenințarea cu un pericol grav, pentru persoana făptuitorului ori a altuia și sub imperiul căreia cel amenințat săvârșește o faptă prevăzută de legea penală.

Sub imperiul amenințării cu pericolul grav cel amenințat nu mai are libertate de voință și săvârșește o faptă prevăzută de legea penală (spre ex.: sub amenințarea cu pistolul funcționarul întocmește un act fals).

209. Condițiile constrângerii morale. Pentru a exista constrângere morală sub imperiul căreia se săvârșește o faptă prevăzută de legea penală trebuie să fie îndeplinite condițiile:

a) Să se săvârșească o faptă prevăzută de legea penală sub imperiul unei constrângeri exercitate prin amenințare.

b) Să existe o acțiune de constrângere exercitată prin amenințare cu un pericol grav.

Acțiunea de constrângere executată prin amenințare cu un pericol grav creează persoanei amenințate un sentiment de teamă sub imperiul căreia

săvârșește fapta prevăzută de legea penală.

Sub imperiul amenințării persoana are de ales între: să sufere răul grav cu care este amenințată sau să săvârșească fapta ce i se pretinde.

Amenințarea poate fi făcută oral sau în scris.

Pericolul grav cu care se amenință, dacă nu se săvârșește fapta pretinsă poate privi viața, integritatea corporală, libertatea, demnitatea, averea celui amenințat ori a altei persoane.

În practică s-a decis, pe bună dreptate, că „nu există constrângere morală dacă inculpatul - complice la delapidare - a dat ajutor autorului să comită infracțiunea, datorită temerii pe care i-au inspirat-o amenințările acestuia că îl va îndepărta din serviciu deoarece este recidivist”,

c) Pericolul grav cu care se amenință să nu poată fi înlăturat altfel decât prin săvârșirea faptei pretinse - care este o faptă prevăzută de legea penală.

Această condiție desprinsă din dispozițiile art. 46 al. 2 Cp., presupune că făptuitorul să fi recurs la săvârșirea faptei numai dacă nu avea altă posibilitate de a înlătura pericolul provenit din amenințare.

Dacă făptuitorul putea înlătura pericolul printr-o faptă neprevăzută de legea penală era obligat să săvârșească o astfel de faptă.

Stabilirea evitabilității ori inevitabilității pericolului pe altă cale este o problemă ce se rezolvă în concret ținând seama atât de împrejurările în care a avut loc cât și de persoana făptuitorului.

210.Efecte juridice. Fapta săvârșită sub imperiul unei constrângeri morale nu este infracțiune, fiind săvârșită fără vinovăție.

Nu poate exista vinovăție când lipsește libertatea de voință a făptuitorului.

Nefiind infracțiune fapta săvârșită sub imperiul constrângerii morale nu atrage nici răspunderea penală a făptuitorului.

Subsecțiunea a IV-a CAZUL FORTUIT

211.Noțiune și caracterizare. Cazul fortuit este o cauză care înlătură caracterul penal al faptei.

Cazul fortuit desemnează situația, starea, împrejurarea în care acțiunea sau inacțiunea unei persoane a produs un rezultat pe care acea persoană nu l-a conceput și nici urmărit și care se datorează unei energii a cărei intervenție nu a putut fi prevăzută. Un exemplu clasic ce se găsește în literatura juridică: un tractorist în timp ce ara cu tractorul, atinge cu plugul un obuz, rămas neexplodat în pământ din timpul războiului, care explodează și rănește un muncitor agricol.

Peste acțiunea tractoristului de a ara se suprapune o altă energie a cărei intervenție este imprevizibilă (explozia obuzului), care produce rezultatul socialmente periculos - vătămarea corporală a muncitorului agricol.

Specific deci pentru cazul fortuit este faptul că acțiunea sau inacțiunea unei persoane produce un rezultat socialmente periculos datorită intervenției unei forțe a cărei apariție nu a putut fi prevăzută și care produce în fapt acel rezultat.

Imposibilitatea de prevedere în cazul fortuit a intervenției forței străine

(energiei străine) care a determinat producerea rezultatului socialmente periculos, este generală și obiectivă, ține de limitele generale omenești ale posibilității de prevedere.

Sursa împrejurărilor fortuite poate fi:

- a) *fenomenele naturii* (cutremure, furtuni, trăsnete, alunecări de teren, invazia unor insecte) a căror producere în timp nu poate fi prevăzută;
- b) *tehnificarea activităților umane* (defectarea unui mecanism),
- c) *conduita imprudentă a unei persoane* (apariția bruscă, în fața unui autovehicul în viteză, a unei persoane);
- d) *starea maladivă a unei persoane* (epilepsie, leșin, atac de cord etc).

Împrejurarea neprevizibilă poate fi anterioară, concomitentă sau subsecventă acțiunii făptuitorului.

212. Condiții de existență. O faptă se consideră săvârșită în caz fortuit când sunt îndeplinite condițiile:

- a) Rezultatul socialmente periculos al faptei să fie consecința intervenției unei împrejurări străine de voința și conștiința făptuitorului.

Între împrejurarea neprevăzută și rezultatul produs trebuie să existe legătură de cauzalitate.

Dacă nu există legătură de cauzalitate în sensul că rezultatul s-ar fi produs ca urmare a acțiunii sau inacțiunii făptuitorului și fără intervenția neprevăzută a energiei străine, nu există caz fortuit.

- b) Făptuitorul să fi fost în imposibilitatea de a prevedea intervenția împrejurării (forței străine) care a produs rezultatul.

Imprevizibilitatea se referă la intervenția împrejurării, a momentului de apariție al acestei împrejurări și nu la rezultatul care poate fi general previzibil.

- c) în sfârșit pentru a fi cercetată existența cazului fortuit, se cere ca fapta care a produs un rezultat socialmente periculos datorat intervenției imprevizibile a unei energii străine, să fie prevăzută de legea penală.

213. Efecte juridice. Fapta prevăzută de legea penală săvârșită în caz fortuit nu este infracțiune, îi lipsește trăsătura esențială a vinovăției.

Vinovăția făptuitorului este exclusă fiindcă acesta s-a aflat în imposibilitatea de a prevedea intervenirea împrejurării ce a produs rezultatul socialmente periculos.

Imposibilitatea prevederii intervenției energiei străine este generală și obiectivă și datorită acestui aspect efectele cazului fortuit operează *in rem* adică se vor răsfrânge asupra tuturor participanților.

Cazul fortuit înlăturând caracterul penal al faptei, înlătură pe cale de consecință și răspunderea penală.

Răspunderea civilă este de asemenea înlăturată numai dacă nu vine în concurs cu alte cauze de înlăturare a caracterului infracțional al faptei.

Subsecțiunea a V-a IRESPONSABILITATEA

214. **Noțiune și caracterizare.** Iresponsabilitatea făptuitorului este o cauză care înlătură caracterul penal al faptei.

Iresponsabilitatea este starea de incapacitate psiho-fizică a unei persoane care nu poate să-și dea seama de semnificația socială a acțiunilor sau inacțiunilor sale ori nu poate fi stăpână pe ele.

Iresponsabilitatea privește incapacitatea psihică a persoanei atât *sub raport intelectual*, când aceasta nu-și poate da seama de semnificația socială a acțiunilor sau inacțiunilor ei cât și *sub raport volitiv* când nu-și poate determina și dirija în mod normal voința.

Incapacitatea psihică a unei persoane se poate datora: unor anomalii care împiedică dezvoltarea facultăților psihice (idiotenia, infantilism, cretinism, debilitate mintală), unor maladii neuropsihice (somnia naturală, somn hipnotic, lipotimie etc), unor tulburări psihice provocate prin intoxicații (stări de inconștiență ce pot avea cauza în consumul de alcool, substanțe stupefiante, alimente alterate etc.).

Incapacitatea psihică poate fi permanentă ori temporară, congenitală sau survenită.

Pentru a duce la înlăturarea caracterului penal al faptei săvârșite, starea de ireponsabilitate a făptuitorului trebuie să existe în momentul săvârșirii faptei și să fie totală.

Constatarea existenței incapacității psihice a persoanei se face de către medicii specialiști, care vor stabili dacă în momentul comiterii faptei, persoana avea capacitatea psihică de a înțelege sensul și valoarea acțiunii sale și dacă putea să-și dirijeze voința în mod conștient.

Pe baza concluziilor medicale organele judiciare stabilesc dacă făptuitorul răspunde sau nu penal pentru fapta săvârșită.

215. **Condițiile stării de ireponsabilitate.** Iresponsabilitatea făptuitorului înlătură caracterul penal al faptei dacă sunt îndeplinite condițiile:

a) **Făptuitorul** să aibă incapacitatea psihică intelectuală și volitivă cu privire la acțiunile sau inacțiunile lui. Făptuitorul, cu alte cuvinte, nu are capacitatea de a înțelege caracterul penal al faptei (nu are discernământ ori este în stare de inconștiență) sau nu are capacitate de a-și determina și dirija manifestările de voință (este stăpânit de o impulsivitate irezistibilă ori de un indiferentism total).

b) Starea de incapacitate psihică să existe în momentul săvârșirii faptei.

Este îndeplinită această condiție și atunci când, după săvârșirea faptei, făptuitorul și-a recăpătat capacitatea intelectuală și volitivă.

Nu poate fi considerat în stare de ireponsabilitate cel care și-a provocat o astfel de stare ori care a acceptat să i se provoace o stare de inconștiență (spre ex.: făptuitorul a acceptat să fie hipnotizat, ori narcotizat pentru a invoca această stare în apărarea sa ori și-a provocat starea de inconștiență - s-a culcat și a adormit în timpul serviciului și astfel nu și-a îndeplinit obligațiile de pază, de

asigurare a asistenței medicale de urgență etc.).

Dacă în momentul săvârșirii faptei, făptuitorul avea capacitatea psiho-fizică intelectuală și volitivă, dar și-a pierdut-o după săvârșirea faptei, aceasta nu va duce la înlăturarea caracterului penal al faptei.

c) Incapacitatea psiho-fizică a făptuitorului să se datoreze alienației mintale ori altor cauze Sursa incapacității psiho-fizice poate fi deci atât în alienația mintală cât și în alte cauze, în afară de cele care provin din stări oarecum normale (minoritatea) ori care limitează unciile aptitudini ale capacității psihice (ignoranța, eroarea) - cauze care sunt distinct reglementate în codul penal.

d) Fapta săvârșită în stare de incapacitate psiho-fizică intelectuală ori volitivă (în stare de iresponsabilitate) să fie prevăzută de legea penală, pentru că numai în această condiție se poate vorbi de înlăturarea caracterului penal al faptei.

216.Efecte juridice. Fapta săvârșită în stare de iresponsabilitate nu este infracțiune pentru că nu este săvârșită cu vinovăție. Făptuitorul iresponsabil nu are capacitatea psihică intelectuală și volitivă cu privire la acțiunile sau inacțiunile lui.

Iresponsabilitatea este o cauză personală, produce efecte numai față de persoana care a săvârșit fapta în această stare și nu se răsfrânge asupra participanților.

Iresponsabilitatea înlătură caracterul penal al faptei și înlătură pe cale de consecință răspunderea penală. Față de făptuitorul iresponsabil se pot lua măsuri de siguranță cu caracter medical (art. 113-114 Cp.).

Iresponsabilitatea făptuitorului nu înlătură răspunderea civilă.

Subsecțiunea a VI-a BEȚIA

217.Noțiune. Beția reprezintă o stare psiho-fizică anormală a persoanei datorată efectelor pe care le au asupra organismului și facultăților psihice ale persoanei, anumite substanțe excitante ori narcotice consumate ori introduse în corpul său.

Substanțele alcoolice ori narcotice introduse în corpul persoanei provoacă devieri de la starea normală psiho-fizică a acesteia, de la diminuarea până la anihilarea completă a capacității psiho-fizice intelective și volitive în determinarea atitudinii față de faptele pe care le săvârșește în această stare.

Interesând capacitatea psiho-fizică a persoanei starea de beție influențează răspunderea penală a acesteia în cazul săvârșirii unei fapte prevăzute de legea penală, în această stare.

218.Felurile stării de beție. În doctrina penală se face deosebirea între diferite forme de beție, de care sunt legate și consecințe juridice distincte.

A. După atitudinea persoanei care a dorit sau nu să ajungă în stare de beție, se face distincție între beția accidentală și beția voluntară.

a) *beția accidentală*, involuntară sau fortuită este beția în care a ajuns o persoană independent de voința ei (spre ex.: o persoană lucrează într-un

mediu cu vapori de alcool și fără să-și dea seama inhalează astfel de vapori și ajunge în stare de beție ori persoana este constrânsă să consume băuturi alcoolice sau consumă substanțe aparent inofensive fără să-și dea seama de efectul lor).

b) *beția voluntară* este starea în care ajunge o persoană care consumă voit băuturi alcoolice, ori substanțe al căror efect ebriant îl cunoaște. În doctrina penală beția voluntară este cunoscută sub două forme: beție voluntară *simplă* și beție *preordinată*. Importanța acestei distincții constă în consecințele juridice pe care le poate avea asupra răspunderii penale.

Beția preordinată sau premeditată este totdeauna o circumstanță agravantă a răspunderii penale deoarece persoana și-a provocat anume această stare pentru a avea mai mult curaj în săvârșirea faptei ori pentru a o invoca drept scuză a săvârșirii faptei.

Beția simplă, poate fi dimpotrivă și o circumstanță atenuantă deoarece făptuitorul în momentul când și-a provocat această stare nu avea intenția să săvârșască o fapta prevăzută de legea penală.

B. După gradul de intoxicație cu alcool ori alte substanțe, beția poate fi: *completă* sau *incompletă*.

Beția completă se caracterizează prin paralizarea aproape completă a energici fizice și o întunecare a facultăților psihice. În această stare persoana este incapabilă de a înțelege caracterul acțiunii ori inacțiunii sale și de a fi stăpân pe ea.

Beția incompletă, după cum arată și denumirea se caracterizează prin aceea că intoxicația cu alcool ori alte substanțe ebriante este într-o faza incipientă, manifestată de regulă, prin excitabilitate și impulsivitate. În această stare capacitatea persoanei de a înțelege și de a voi nu este abolită ci doar slăbită.

Influența stării de beție asupra răspunderii penale este diferită după felul în care aceasta este realizată și după gradul de intoxicare.

Beția poate fi: cauză care înlătură caracterul penal al unei fapte (art. 49 al. 1. Cp.); circumstanță agravantă (art. 75 al. 1 lit. e Cp.), circumstanță atenuantă sau agravantă după caz (art. 49 al. 2 Cp.).

În această subsecțiune vom analiza starea de beție, cauză care înlătură caracterul penal al faptei prevăzută la art. 49 al. 1 Cp., adică beția accidentală completă produsă de alcool sau de alte substanțe.

219. Condițiile stării de beție. Pentru existența acestei cauze care înlătură caracterul penal al faptei se cer îndeplinite condițiile:

a) În momentul săvârșirii faptei, făptuitorul să se fi găsit în stare de beție produsă prin alcool ori alte substanțe.

b) Starea de beție în care se găsea făptuitorul să fie accidentală, involuntară, fortuită.

c) Starea de beție să fi fost completă.

d) Fapta comisă în această stare de beție accidentală și completă să fie prevăzută de legea penală, pentru că numai astfel își găsesc incidența dispozițiile art. 49 Cp.

220. Efecte juridice. Fapta săvârșită în stare de beție accidentală

completă nu este infracțiune, fiind săvârșită fără vinovăție.

Făptuitorul, în momentul săvârșirii faptei, s-a aflat, din cauze independente de voința sa, în imposibilitatea de a-și da seama de acțiunile sau inacțiunile sale și de a fi stăpân pe ele, săvârșind fapta fără vinovăție.

Când beția accidentală nu este completă, atunci caracterul penal al faptei nu este înlăturat, iar starea de beție poate constitui o circumstanță atenuată.

***Subsecțiunea a VII-a* MINORITATEA FĂPTUITORULUI**

221. **Noțiune și caracterizare.** Minoritatea făptuitorului este o cauză care înlătură caracterul penal al faptei.

Minoritatea este starea în care se găsește făptuitorul minor, care în momentul săvârșirii faptei prevăzute de legea penală nu împlinise vârsta răspunderii penale.

Capacitatea psiho-fizică a persoanei de a-și da seama de semnificația socială a acțiunilor sau inacțiunilor sale și de a și le dirija în mod voit nu există din momentul nașterii, ci se formează odată cu dezvoltarea acesteia.

Având în vedere particularitățile dezvoltării biopsihice a persoanei, în dreptul penal, s-a impus cu necesitate stabilirea unei limite de vârstă sub care să fie exclusă răspunderea penală a minorului. Până la o anumită vârstă minorul este deci, prezumat ca fiind lipsit de *capacitate penală* deoarece nu are reprezentarea semnificației sociale a acțiunilor sau inacțiunilor lui.

Prin dispozițiile art. 99 al. 1 din codul penal s-a stabilit că „minorul care nu a împlinit vârsta de 14 ani nu răspunde penal”, iar în al. 2 al aceluiași articol s-a stabilit că „minorul care are vârsta între 14 și 16 ani răspunde penal numai dacă se dovedește că a săvârșit fapta cu discernământ.

Minoritatea făptuitorului - cauză care înlătură caracterul penal al faptei - privește atât pe minorul care nu a împlinit 14 ani cât și pe minorul între 14 și 16 ani care a săvârșit fapta fără discernământ.

Pentru minorul care nu a împlinit vârsta de 14 ani se prezumă absolut că nu are responsabilitate penală. Minorul care are vârsta între 14 și 16 ani este prezumat relativ că nu are discernământul faptelor sale. Această prezumție fiind relativă se poate răsturna prin dovada că la săvârșirea faptei concrete a avut discernământ.

Dovada discernământului în săvârșirea faptei concrete revine acuzării, în favoarea minorului existând prezumția relativă a lipsei discernământului.

222. **Condițiile stării de minoritate.** Minoritatea făptuitorului înlătură caracterul penal al faptei dacă sunt îndeplinite condițiile:

- a) să se săvârșească o faptă prevăzută de legea penală;
- b) făptuitorul, la data săvârșirii faptei, să nu îndeplinească condițiile legale pentru a răspunde penal (art. 50 Cp.)-

Această condiție privește așadar situația că la data săvârșirii faptei minorul să nu aibă împlinită vârsta de 14 ani (art. 99 al. 1 Cp.). Condiția este îndeplinită și atunci când minorul avea vârsta între 14 și 16 ani și nu se constatase

săvârșirea faptei cu discernământ.

Înlăturarea caracterului penal al faptelor care se prelungește în timp (infracțiuni continui, continuate) după împlinirea vârstei de 14 ani va fi posibilă numai dacă nu se dovedește existența discernământului în săvârșirea acțiunilor ori inacțiunilor ce au fost comise după împlinirea vârstei de 14 ani.

În cazul infracțiunilor progresive, este înlăturat caracterul penal dacă în momentul comiterii acțiunii făptuitorul era minor sub 14 ani, chiar dacă rezultatul se produce după împlinirea acestei vârste.

223. **Efecte juridice.** Fapta prevăzută de legea penală săvârșită de un minor care la data comiterii acesteia nu îndeplinea condițiile legale pentru a răspunde penal, nu este infracțiune, fiind săvârșită fără vinovăție. Făptuitorul nu îndeplinea condițiile de dezvoltare biopsihică care să-i permită înțelegerea caracterului acțiunilor sau inacțiunilor lui și să le dirijeze în mod conștient.

Minoritatea este o cauză personală și nu se răsfrânge asupra participanților la săvârșirea faptei.

Când minorul care nu răspunde penal a săvârșit fapta fiind determinat ori sprijinit cu intenție de alți participanți se realizează condițiile participăției improprie (art. 31 al. 2 Cp.).

Starea de minoritate înlătură caracterul penal al faptei și pe cale de consecință și răspunderea penală. Răspunderea civilă nu este înlăturată pentru persoanele care l-au avut sub îngrijire ori supraveghere pe minor, dacă se reține culpa acestora.

Față de minorul care nu răspunde penal și care săvârșește fapte prevăzute de legea penală se iau măsuri de ocrotire prevăzute în Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 26 din 12 iunie 1997 privind protecția copilului aflat în dificultate, modificată prin Legea nr. 108 din 2 iunie 1998.

Subsecțiunea a VIII-a EROAREA DE FAPT

224. **Noțiune și caracterizare.** Eroarea este definită în doctrina penală ca „reprezentarea greșită de către cel ce săvârșește o faptă prevăzută de legea penală a realității din momentul săvârșirii faptei, reprezentare determinată de necunoașterea sau cunoașterea greșită a unor date ale realității”.

Reprezentarea greșită a realității din momentul săvârșirii faptei are influență asupra vinovăției făptuitorului, putând chiar s-o înlătore.

Existența vinovăției în săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală este condiționată de cunoașterea de către făptuitor a tuturor împrejurărilor în care acționează și care cunoaștere îi permite acestuia să prevadă ori să poată prevedea rezultatul faptei sale.

Dacă în momentul săvârșirii faptei, făptuitorul nu a cunoscut ori a cunoscut greșit anumite date ale realității care sunt de natură să confere faptei un caracter socialmente periculos, eroarea în care se află îl lipsește de posibilitatea de a prevedea rezultatul faptei sale și implicit de a-și determina în mod conștient voința.

Spre deosebire de celelalte cauze care înlătură caracterul penal al faptei

analizate mai sus, unde vinovăția era înlăturată datorită constrângerii la care era supus făptuitorul (legitimă apărare, stare de necesitate, constrângere fizică și constrângere morală) ori datorită incapacității psiho-fizice a acestuia (iresponsabilitate, minoritate) în cazul erorii de fapt, făptuitorul are capacitatea psiho-fizică normală, dar voința și conștiința lui s-au format pe date greșite ale realității săvârșind o faptă prevăzută de legea penală.

225. **Felurile erorii.** În doctrina penală și legislație eroarea se diferențiază în raport de: obiectul asupra căruia poartă, factori care au determinat-o, posibilitatea de evitare și întinderea consecințelor.

A. După obiectul asupra căruia poartă, se distinge: eroarea de fapt și eroarea de drept.

a) *eroarea de fapt* există atunci când necunoașterea sau cunoașterea greșită poartă asupra unor date ale realității (stări, situații, împrejurări etc).

b) *eroarea de drept* sau *de normă* constă în necunoașterea sau cunoașterea greșită a unei norme juridice.

Deosebirea între eroarea de fapt și eroarea de drept prezintă importanță sub raportul consecințelor juridice pe care le generează fiecare.

Eroarea de fapt poate constitui o cauză care înlătură caracterul infracțional al faptei. Eroarea de drept penal nu înlătură niciodată caracterul penal al faptei, dar când eroarea privește o normă extrapenală poate duce și la înlăturarea caracterului penal al faptei.

În codul penal român au fost înscrise dispoziții cu privire la efectele ce le produc cele două feluri de eroare.

B. După factorii care determină eroarea, aceasta poate fi:

a) eroarea prin *necunoaștere* sau *ignoranță* cum mai este denumită în literatura juridică și reprezintă o stare psihică determinată de regulă de lipsa de cultură.

b) *amăgirea* sau *inducerea în eroare* care reprezintă o stare psihică provocată de acțiunea de înșelare exercitată de o persoană asupra alteia.

C. După consecințele ce le poate avea, eroarea poate fi:

a) *eroare esențială* când reprezintă pentru făptuitorul aflat în eroare o justificare a activității lui și exclude vinovăția.

b) *eroarea este neesențială* când apare ca o scuză pentru făptuitorul aflat în eroare, iar pe planul consecințelor juridice - reprezintă o circumstanță atenuantă.

D. Tot în raport de criteriul de mai sus completat cu cel al obiectului asupra căruia poartă, eroarea poate fi:

a) *eroare principală* când aceasta privește date de fapt referitoare la elementele constitutive ale infracțiunii, de care depinde însăși existența infracțiunii.

b) *eroarea secundară* când aceasta privește o stare, o situație, împrejurare ce reprezintă o circumstanță agravantă de săvârșire.

Această clasificare în eroare principală și secundară este importantă sub raportul consecințelor: eroarea principală poate conduce la inexistența infracțiunii, iar eroarea secundară nu conduce decât la înlăturarea circumstanței

agravante nu și la înlăturarea infracțiunii în forma tip.

E. După posibilitatea de evitare a erorii, aceasta poate fi:

a) eroare de *neînlăturat* sau *invincibilă* când se datorează completei necunoașteri a realității și care nu ar fi putut fi înlăturată oricâtă diligentă ar fi depus făptuitorul.

b) *eroare vincibilă* sau *înlăturabilă* care, cum arată și denumirea, ar fi putut fi înlăturată dacă făptuitorul era mai atent, mai diligent.

Sub raportul consecințelor juridice se cuvine subliniat că eroarea invincibilă înlătură caracterul penal al faptei, iar eroarea vincibilă nu înlătură caracterul penal al faptei afară de cazul când faptele sunt incriminate numai dacă se săvârșesc cu intenție.

226. Eroarea de fapt - caracterizare. Dintre multiplele feluri, sub care se poate prezenta eroarea, un interes deosebit pentru dreptul penal prezintă eroarea de fapt care reprezintă o cauză care înlătură caracterul penal al faptei și ale cărei efecte și condiții sunt prevăzute în art. 51 Cp..

Din reglementarea legală se observă că eroarea poate privi:

a) o stare, o situație, o împrejurare de fapt de care depinde caracterul penal al faptei, caz în care fapta nu are caracter penal;

b) o circumstanță agravantă a infracțiunii, situație în care este înlăturată această circumstanță, fapta rămânând infracțiune în varianta tip.

227. Condițiile erorii de fapt. Eroarea de fapt înlătură caracterul penal al faptei săvârșite dacă sunt îndeplinite condițiile:

a) să se fi comis o faptă prevăzută de legea penală, deoarece eroarea de fapt înlătură vinovăția, ori problema vinovăției, se pune numai în legătură cu o faptă prevăzută de legea penală;

b) în momentul săvârșirii faptei, făptuitorul să nu fi cunoscut existența unor stări, situații sau împrejurări de care depinde caracterul penal al faptei. Obiectul erorii poartă deci asupra stării, situației, împrejurării de care depinde caracterul penal al faptei (art. 51 al. 1 Cp.). În doctrina penală s-au conturat diferite sensuri pentru aspectele prevăzute în dispozițiile art. 51 al. 1 Cp., astfel: „*starea*” desemnează modul în care se prezintă o *persoană* (spre ex.: starea civilă, pregătirea intelectuală, starea de minoritate, starea de sănătate etc.), ori un *bun* (valoarea economică, stare de uzură etc), ori o *instituție* (utilare tehnică, sarcinile ce-i revin etc); „*situația*” privește poziția pe care o are o *persoană* (căsătorită, rudă apropiată etc), ori un bun (aparține avutului personal sau avutului public, bun ce provine din săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală etc); prin „*împrejurare*” se desemnează o circumstanță în care are loc săvârșirea faptei (timpul nopții, timp de război, loc public etc);

c) starea, situația sau împrejurarea care nu au fost cunoscute pot să reprezinte un element constitutiv al infracțiunii ori o circumstanță a acesteia.

Când starea, situația, împrejurarea necunoscută de făptuitor este o condiție de existență, a infracțiunii, atunci caracterul penal al faptei este înlăturat.

Dimpotrivă nu va fi înlăturat caracterul penal al faptei când eroarea poartă asupra identității persoanei - în cazul unor infracțiuni contra persoanei (*error in persona*) sau asupra obiectului material al infracțiunii.

Eroarea care privește un element constitutiv al infracțiunii pentru a conduce la înlăturarea caracterului penal al faptei trebuie să subziste pe tot parcursul executării acțiunii, în situațiile în care fapta presupune o durată în timp (infracțiuni continui, continuitate).

Eroarea nu se confundă cu îndoiala care presupune că făptuitorul este conștient că nu poate să-și reprezinte realitatea, caz în care ar trebui să nu treacă la acțiune.

Când în pofida acestei îndoieli a trecut la executarea acțiunii, va răspunde pentru fapta comisă deoarece a acceptat producerea unui rezultat socialmente periculos, a acționat cu vinovăție - forma intenției indirecte - de regulă.

Când starea, situația, împrejurarea necunoscută de făptuitor reprezintă o circumstanță agravantă a infracțiunii, eroarea va duce la înlăturarea acesteia, a răspunderii penale pentru forma agravantă, dar el va răspunde penal pentru infracțiunea în varianta tip.

228. Efectele erorii de fapt - diferențieri. Eroarea de fapt are efecte diferite după cum poartă asupra unui element al infracțiunii ori unei circumstanțe agravante și după cum faptele prevăzute de legea penală, săvârșite din eroare, sunt incriminate numai când sunt săvârșite cu intenție sau sunt incriminate și atunci când sunt săvârșite din culpă.

229. Efectele erorii de fapt când aceasta privește un element constitutiv al infracțiunii.

a) eroarea de fapt în cazul faptelor săvârșite cu intenție.

Fapta prevăzută de legea penală săvârșită în eroare de fapt cu privire la o stare, situație sau împrejurare care sunt prevăzute de lege ca elemente constitutive ale infracțiunii, nu este infracțiune și pe cale de consecință nu atrage răspunderea penală (art. 51 al. 1 Cp.).

Fapta este săvârșită fără vinovăție, deoarece făptuitorul, datorită necunoașterii ori cunoașterii greșite a unei stări, situații sau împrejurări, de care depinde de caracterul penal al faptei, nu a avut reprezentarea caracterului periculos al acesteia.

b) Dacă fapta este incriminată atât atunci când este săvârșită cu intenție, cât și atunci când este săvârșită din culpă, eroarea de fapt va înlătura vinovăția și deci caracterul penal al faptei și atunci când este săvârșită din culpă, numai dacă se constată că eroarea nu este ea însăși rezultatul culpei (art. 51 al. 3 Cp.).

Așadar pentru a înlătura caracterul penal al faptei săvârșite din culpă, eroarea de fapt nu trebuie să fie ea însuși imputabilă făptuitorului.

Dacă făptuitorul acționează din grabă și neatenție, fără să cunoască existența unei stări, situații, împrejurări care constituie element al unei infracțiuni din culpă, eroarea nu mai conduce la înlăturarea caracterului penal al faptei, fiind imputabilă făptuitorului, care trebuia să acționeze mai diligent.

230. Efectele erorii de fapt asupra circumstanțelor. Și în cazul când eroarea de fapt privește o stare, o situație, o împrejurare ce constituie element de circumstanțiere, efectele acesteia sunt diferențiate după cum fapta este incriminată când este săvârșită cu intenție, ori și din culpă, sau

numai din culpă.

Regula este aceeași, eroarea de fapt înlătură agravarea când poartă asupra unor circumstanțe de agravare ale unei infracțiuni intenționate, iar când poartă asupra unei circumstanțe agravante la o infracțiune incriminată și atunci când este săvârșită din culpă va duce la înlăturarea ei numai dacă necunoașterea sau cunoașterea greșită a stării, situației, împrejurării ce constituie circumstanță de agravare nu este ea însăși rezultatul culpei,

231. Eroarea de drept penal. Necunoașterea ori cunoașterea greșită a unei norme juridice are efecte diferite după cum ea poartă asupra unei norme penale sau norme extrapenale.

Eroarea cu privire la o normă penală sau *eroarea de drept penal* nu înlătură caracterul penal al faptei (art. 51 al. 4 Cp.). Este consecința firească a faptului că legea penală trebuie cunoscută de toți destinatarii care trebuie să-și conformeze conduita exigențelor ei.

În doctrina penală este unanim admis principiul că „nu se poate invoca necunoașterea legii”, fiindcă nimeni nu poate fi presupus că o ignoră „*nemo censetur legeni ignorare*”.

232. Eroarea de drept extrapenal. Eroarea cu privire la o normă extrapenală are aceleași efecte ca și eroarea de fapt, adică înlătură caracterul infracțional al faptei.

Eroarea cu privire la o normă extrapenală este posibilă cel mai adesea în situațiile în care normele incriminatoare prevăd ca element constitutiv al unei infracțiuni condiția săvârșirii unei fapte „*pe nedrept*” sau „*contra dispozițiilor legale*”.

Secțiunea a IV-a ÎNLĂTURAREA CARACTERULUI PENAL AL FAPTEI PRIN LIPSA PERICOLULUI SOCIAL

§ 1. Preliminarii

233. Noțiune și cadru. Lipsa pericolului social, ca trăsătură esențială a infracțiunii, conduce la înlăturarea caracterului infracțional al faptei săvârșite.

Ca și în cazul celorlalte cauze care înlătură caracterul penal al faptei și pentru lipsa pericolului social, stările, situațiile, împrejurările care conduc la lipsa de pericol social trebuie să fie prevăzute prin lege.

Spre deosebire de cauzele ce privesc vinovăția și cele ce privesc prevederea în lege, în care înlăturarea caracterului penal al faptei conducea pe cale de consecință la înlăturarea răspunderii penale, uneori și a altor forme de răspundere juridică, înlăturarea caracterului penal al faptei prin lipsa de pericol social prezintă particularitatea că nu înlătură de regulă alte forme de răspundere juridică, deoarece un anumit grad de pericol social - e drept nepenal - mai prezintă fapta.

Considerăm că lipsa pericolului social care conduce la înlăturarea caracterului penal al unei fapte privește mai multe aspecte:

a) Pericolul social ca trăsătură esențială a infracțiunii lipsește în anumite situații, stări, cazuri sau împrejurări prevăzute de lege.

b) Pericolul social caracteristic infracțiunii lipsește în cazul faptelor concrete și pentru care nu este necesară aplicarea unei pedepse.

§ 2. Lipsa pericolului social ca trăsătură esențială a infracțiunii

234. Stări, situații, împrejurări în care pericolul este înlăturat.

Pericolul social ca trăsătură esențială a infracțiunii este înlăturat în anumite stări, situații, împrejurări prevăzute de lege.

a) Pericolul social este înlăturat pentru anumite fapte determinate prin legea care prevede atât fapta al cărui pericol este înlăturat cât și împrejurarea în care este înlăturat pericolul social.

Sunt astfel considerente ca fiind lipsite de pericol social: arestarea învinutului sau inculpatului, percheziția domiciliara, etc..

b) Pericolul social este înlăturat pentru anumite acte inerente desfășurării unor activități permise de lege (spre exemplu: nu sunt considerate periculoase penal actele de lovire, vătămare a integrității corporale care se produc în cazul practicării boxului sau altor activități sportive, ori în cazul operațiilor chirurgicale).

c) Sunt considerate ca lipsite de pericol social și faptele comise din culpă, dacă legiuitorul le-a incriminat numai atunci când sunt săvârșite cu intenție.

Tot astfel este lipsită de pericol social tentativa la unele infracțiuni, la care nu este pedepsită.

d) Pericolul social ca trăsătură esențială a infracțiunii este înlăturat, pe cale de consecință când fapta este săvârșită fără vinovăție.

Efecte. Fapta care nu prezintă pericolul social al infracțiunii nu este infracțiune și pe cale de consecință nu atrage răspunderea penală.

§ 3. Lipsa pericolului social concret al faptei prevăzută de legea penală

235. Preliminarii. Caracterul penal al faptei este înlăturat dacă fapta concretă nu prezintă gradul de pericol necesar al unei infracțiuni.

Pericolul social al infracțiunii, stabilit în abstract de legiuitor în momentul incriminării faptei trebuie să existe, să se verifice prin fiecare faptă săvârșită, pentru a caracteriza fapta respectivă ca infracțiune.

Este posibil ca în concret fapta săvârșită, deși formal să îndeplinească toate trăsăturile pentru a fi caracterizată ca infracțiune, adică este prevăzută de legea penală, este săvârșită cu vinovăția cerută de lege, dar pericolul social să nu evidențieze o periclitare a valorilor sociale ocrotite, să fie minim, să nu fie suficient pentru a caracteriza fapta ca infracțiune.

Este posibil, cu alte cuvinte, ca în concret fapta săvârșită să fie lipsită de importanță prin pericolul social minim pe care-l prezintă, iar pentru combaterea ei, nu este necesară aplicarea unei pedepse. În astfel de situații, când pericolul

social concret al faptei săvârșite este minim, când nu este suficient pentru a caracteriza fapta ca infracțiune - este înlăturat caracterul infracțional al faptei și pe cale de consecință este înlăturată și răspunderea penală. Cum însă, la incriminarea unei fapte legiuitorul ia în considerare printre altele și pericolul social ce-l reprezintă fapta, tot legiuitorul trebuie să prevadă în ce condiții fapta concretă nu are gradul de pericol social necesar al unei infracțiuni.

Posibilitatea pentru organele de aplicare a legii penale de a aprecia în concret gradul de pericol social a fost prevăzută în legislațiile penale ca o reflectare a concepției materiale, științifice în materia infracțiunii.

În legislațiile penale sunt înscrise dispoziții potrivit cu care fapta lipsită de pericolul social concret necesar al unei infracțiuni nu este infracțiune și nu atrage astfel răspunderea penală.

O astfel de dispoziție a fost înscrisă în codul penal român anterior în art. 1 al. 3 prin modificarea adusă în anul 1960, prevăzându-se: „nu constituie totuși infracțiune fapta incriminată prin lege, dacă prin conținutul ei concret și prin condițiile în care a fost săvârșită nu prezintă pericolul social al unei infracțiuni, fiind lipsită în mod vădit de importanță”.

Prin această dispoziție s-a oferit organelor de aplicare a legii penale posibilitatea să aprecieze gradul de pericol social concret al faptei săvârșite și dacă acesta era minim, iar fapta lipsită astfel în mod vădit de importanță să nu fie considerată infracțiune.

Codul penal român adoptat în 1968 nu a mai prevăzut o astfel de dispoziție care ar fi fost incompatibilă cu principiul legalității în dreptul penal.

Prin definiția dată pericolului social în art. 18 Cp., se stabilea regula că asupra pericolului social al faptei se pronunță numai legiuitorul.

Cu alte cuvinte, pericolul social fiind apreciat de legiuitor ca fiind suficient pentru caracterizarea faptei ca infracțiune, din momentul incriminării ei, organele de aplicare a legii penale, ori de câte ori constatau că formal, erau întrunite trăsăturile unei fapte pentru a fi infracțiune, aplicarea unei pedepse era obligatorie.

Aceasta a condus în practica judiciară la aplicarea pedepsei și pentru fapte mărunte, lipsite de gravitate și importanță, a condus la o extindere artificială a sferei ilicitului penal, la o statistică penală care nu reflecta real fenomenul infracțional ceea ce nu era de natură să orienteze just politica represivă și activitatea de perfecționare a mijloacelor de drept penal pentru combaterea faptelor grave care sunt cu adevărat infracțiuni. Necesitatea unei modificări a codului penal, ca însuși acesta să ofere posibilitatea organelor penale să aprecieze, gradul de pericol social concret și să stabilească astfel dacă fapta prezintă pericolul social necesar al unei infracțiuni, sau nu, era evidentă.

Față de situația ivită, legiuitorul român prin Legea nr. 6/1973 a modificat dispozițiile art. 18 prevăzând: „Fapta care prezintă pericol social în înțelesul legii penale este orice acțiune sau inacțiune prin care se aduce atingere uneia dintre valorile arătate în art. 1 și pentru sancționarea căreia *este necesară aplicarea unei pedepse*” (sub. ns. CM.) oferind implicit posibilitatea organelor de aplicare a legii să aprecieze pericolul social concret al faptei și să decidă dacă

este necesară ori nu aplicarea unei pedepse. Prin modificarea art. 18 Cp. în sensul celor de mai sus a fost posibilă introducerea în codul penal a art. 18 care prevede înlăturarea caracterului penal al faptei prevăzută de legea penală care nu prezintă în concret gradul de pericol social necesar al unei infracțiuni.

236. Înlăturarea caracterului penal al faptei prevăzută de legea penală care nu prezintă în concret gradul de pericol social al unei infracțiuni.

a) *Noțiune și caracterizare.* Prin modificarea art. 18 Cp. și introducerea art. 181 Cp. s-a creat cadrul legal de rezolvare a problemei ce privește lipsa de pericol social infracțional al faptei prevăzută de legea penală.

În art. 18 Cp. se prevede că „nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea penală dacă prin atingerea minimă adusă uneia dintre valorile apărute de lege și prin conținutul ei concret, fiind lipsită în mod vădit de importanță, nu prezintă gradul de pericol social al unei infracțiuni”.

Prin aceste dispoziții, așa cum am arătat mai sus se stabilește pentru organul de aplicare a legii sarcina de a stabili pe baza unor criterii legale prevăzute în art. 18 al. 2 Cp. dacă fapta săvârșită prezintă sau nu gradul de pericol social necesar pentru caracterizarea acesteia ca infracțiune.

Când pericolul social concret nu este suficient pentru caracterizarea faptei ca infracțiune, caracterul penal al faptei este înlăturat, iar făptuitorului i se aplică o sancțiune cu caracter administrativ prevăzută de art. 91 Cp.

Menționăm că, prin aprecierea ce o fac asupra pericolului social concret al faptei săvârșite și prin constatarea lipsei acestuia, organele de aplicare a legii penale nu fac operă de dezincriminare a faptei, activitate ce este de atributul exclusiv al legiuitorului, ci doar de aplicare a legii în limitele stabilite de aceasta.

b) *Natură juridică.* Problema naturii juridice a instituției prevăzute în art. 181 Cp. este larg discutată în literatura juridică de specialitate.

Într-o opinie s-a susținut că prin introducerea art. 181 Cp., s-a creat posibilitatea dezincriminării judiciare în cadrul căreia organele judiciare au obligația de a examina pericolul social concret al faptei pentru a stabili dacă aceasta prezintă un grad de pericolozitate atât de pronunțat încât să atribuie faptei caracterul unei infracțiuni.

O astfel de opinie a fost respinsă, pe bună dreptate, fiindcă dezincriminarea este o activitate specifică și exclusivă a legiuitorului, iar în cazul aplicării art. 181 Cp., organele judiciare nu procedează la o dezincriminare, pentru că nu este posibil să se dezincrimineze ceea ce legiuitorul nu a voit să fie incriminat.

Concluzia la care ajung organele de aplicare a legii penale, că fapta nu prezintă gradul concret de pericol social necesar al unei infracțiuni reprezintă, o consecință, a lipsei trăsăturii esențiale a pericolului social al faptei.

Fapta nu este infracțiune prin voința legiuitorului care a stabilit că dacă aceasta nu are pericolul social al unei infracțiuni să nu fie socotită ca atare și nu prin voința judecătorului ori procurorului care nu au dreptul să statueze în domeniul legislativ.

Pusă astfel problema, considerăm că nu se împieteează asupra principiului

legalității incriminării statornicit în legislația noastră.

În literatura juridică s-a subliniat întemeiat că sancțiunile aplicabile pentru fapta lipsită de pericolul social concret al unei infracțiuni nu trebuie să conducă la concluzia că instituția juridică prevăzută de art. 181 Cp. reprezintă o formă de înlocuire a răspunderii penale.

În cazul înlocuirii răspunderii penale, fapta este și rămâne infracțiune, se înlocuiește doar răspunderea penală proprie infracțiunii, cu altă formă a răspunderii juridice - răspunderea administrativă.

În cazul instituției prevăzute la art. 181 Cp., fapta nu este infracțiune și astfel nu poate antrena pe cale de consecință răspunderea penală dar prezentând un oarecare grad de pericol social se impune sancționarea acesteia cu o sancțiune prevăzută la art. 91 Cp., care este specifică formei de înlocuire a răspunderii penale cu o sancțiune cu caracter administrativ, așa cum am arătat mai sus.

Prin această trimitere, ca tehnică legislativă nu s-a conferit instituției prevăzute de dispozițiile art. 181 Cp. o natură juridică similară formei de înlocuire a răspunderii penale.

Fapta prevăzută de legea penală lipsită de pericolul social concret al infracțiunii nu poate fi socotită nici contravenție, de care s-ar apropia, dar care își are sediu de reglementare în alte acte normative decât legea penală.

În literatura juridică s-a mai arătat că prin instituția prevăzută de dispozițiile art. 181 Cp. nu s-a reglementat o cauză care înlătură caracterul penal al faptei, deoarece nu a fost trecută în capitolul privind cauzele care înlătură caracterul penal al faptei, iar în codul de procedură penală a fost prevăzută o cauză specială care împiedică punerea în mișcare sau exercitarea acțiunii penale (art. 10 al. 1 lit. b C pr. pen.).

Considerăm că instituția introdusă prin dispozițiile art. 181 Cp. reprezintă, în ultima analiză, tot *o cauză care înlătură caracterul penal al faptei*, prin înlăturarea trăsăturii esențiale a pericolului social.

Faptul că nu a fost trecută (instituția prevăzută în art. 181 Cp.) în rândul cauzelor care înlătură caracterul penal al faptei (art. 44-51) Cp. nu împieteză asupra naturii sale juridice, fiindcă în Capitolul V (art. 44-51 Cp.) au fost grupate numai cauzele care înlătură trăsătura esențială a vinovăției, așadar a uneia singure, dintre cele trei trăsături esențiale ale infracțiunii.

Instituția prevăzută în art. 181 Cp. este așadar o cauză care înlătură caracterul penal al faptei prin neîntrunirea gradului de pericol social necesar al unei infracțiuni.

Deși are aceeași natură juridică ca și celelalte cauze care înlătură caracterul penal al faptei, nu trebuie neglijată particularitatea acestei instituții, ce se degajă din natura trăsăturii esențiale a infracțiunii asupra căreia poartă, pericolul social - și care presupune antrenarea unei răspunderi juridice, aplicarea unei sancțiuni cu caracter administrativ dintre cele prevăzute de art. 91 Cp.

Datorită acestei particularități - antrenarea unei răspunderi cu caracter administrativ - a fost necesară prevederea specială a acesteia în codul de procedură penală [art. 10 al. 1 lit. B1 și nu era suficientă prevederea art. 10 lit. e

C. pr. pen. care se referă doar la cauzele cuprinse sub această denumire (art. 44-51 Cp.)].

237. Condiții în care fapta prevăzută de legea penală nu prezintă pericolul social al unei infracțiuni. Fapta prevăzută de legea penală care nu prezintă pericolul social al unei infracțiuni, potrivit art. 181 Cp. este o faptă lipsită în mod vădit de importanță, concluzie ce rezultă din atingerea minimă adusă valorilor ocrotite de legea penală și din conținutul ei concret.

Așadar, fapta prevăzută de legea penală lipsită de pericol social are ca trăsături caracteristice o atingere minimă adusă valorii sociale ocrotite penalicește și prin aceasta reliefează o lipsă vădită de importanță.

Instituția prevăzută în art. 181 Cp. are un caracter general în sensul că este aplicabilă în principiu în cazul tuturor faptelor prevăzute de legea penală indiferent de natura lor și de pedeapsa prevăzută pentru ele.

Cu tot caracterul său general instituția prevăzută în art. 181 Cp. nu va putea fi incidentă în cazul unor fapte grave cum este omorul fiindcă prin valoarea deosebită a obiectului ocrotirii penale nu s-ar putea susține că atingerea este minimă.

238. Criterii de apreciere a gradului concret de pericol social.

Înlăturarea caracterului penal al faptei prevăzute de legea penală ca urmare a constatării lipsei de pericol social concret are loc cu îndeplinirea condițiilor prevăzute de lege.

Prevederea condițiilor în care o faptă prevăzută de legea penală nu are caracter penal asigură cadrul legal în care organele de aplicare a legii penale evaluează pericolul social concret cu evitarea arbitrariului, subiectivismului, abuzurilor.

La stabilirea în concret a gradului de pericol social - potrivit dispozițiilor art. 181 al. 2 Cp. se ține seama de: modul și mijloacele de săvârșire a faptei, de scopul urmărit de făptuitor, de împrejurările în care fapta a fost comisă, de urmarea produsă sau care s-ar fi putut produce, de persoana și conduita făptuitorului.

Criteriile prevăzute în lege se folosesc împreună pentru a stabili gradul de pericol social al faptei comise și necesitatea ori inutilitatea pedepsei în cazul concret.

a) Modul și mijloacele de săvârșire pot reliefa un pericol social concret suficient pentru a caracteriza fapta ca infracțiune, când au fost folosite mijloacele de săvârșire periculoase (explozii, otrăvirea apei ori a alimentelor care urmează să fie servite mai multor persoane) ori prin numărul mare de acte comise.

b) După scopul urmărit de făptuitor pericolul social poate fi scăzut când fapta a fost comisă pentru satisfacerea unei trebuințe (cumpărarea unui medicament pentru cineva bolnav din familie cu banii sustrași din gestiune). Când infracțiunea a fost comisă pentru înlesnirea ori acoperirea altei infracțiuni, pericolul social de data aceasta este ridicat și suficient pentru a caracteriza fapta ca infracțiune.

c) împrejurările în care fapta a fost comisă sunt relevante pentru cunoașterea pericolului social al acesteia și al pericolozității făptuitorului. Dacă fapta a fost comisă în împrejurări agravante (noaptea) ori profitând de situația creată de o calamitate, pericolul social este ridicat, iar fapta poate fi infracțiune. Dimpotrivă fapta comisă în împrejurări nefavorabile pentru făptuitor (o suferință, starea de ebrietate în care a ajuns întâmplător etc.) pot reliefa un pericol social scăzut.

d) După urmarea produsă sau care s-ar fi putut produce. Când prin faptă s-a produs un prejudiciu foarte mic, fapta după acest criteriu nu are pericolul social suficient al unei infracțiuni. Dacă prin faptă s-ar fi putut produce prejudicii mari, fapta are pericolul social al unei infracțiuni.

e) Persoana și conduita făptuitorului este examinată de asemenea pentru a stabili gradul de pericol social al faptei comise de acesta. Se ține seama fără îndoială de atitudinea făptuitorului înainte de săvârșirea faptei, după săvârșirea acesteia, de antecedentele penale, de orice circumstanțe personale ale acestuia.

În practica judiciară, s-a decis în mod concret că antecedentele penale ale făptuitorului nu exclud de principiu incidența art. 181 Cp.

Antecedentele penale ale inculpatului își relevă importanța în caracterizarea gradului de pericol social al faptei numai dacă sunt examinate în contextul împrejurărilor în care fapta a fost comisă, al rezultatelor acesteia și a celorlalte date privind persoana făptuitorului.

239. Efecte juridice. Fapta lipsită de pericolul social concret caracteristic infracțiunii nu are caracter penal și deci nu atrage pe cale de consecință răspunderea penală pentru această faptă.

Întrucât fapta prezintă totuși un pericol social, ea va atrage aplicarea unei sancțiuni cu caracter administrativ prevăzută de legea penală.

Potrivit dispozițiilor art. 181 al. ultim Cp. în cazul faptelor prevăzute de legea penală care nu prezintă pericolul social al unei infracțiuni, procurorul sau instanța de judecată aplică una din sancțiunile cu caracter administrativ prevăzute de art. 91 Cp. care pot fi: *muștrarea, muștrarea cu avertisment, amenda de la 100.000 lei la 10.000.000 lei.*

Aplicarea unei sancțiuni cu caracter administrativ este *obligatorie* ori de câte ori se constată că pericolul social concret al faptei săvârșite nu este suficient pentru a caracteriza fapta ca infracțiune, fiindcă fapta are un anumit pericol social. Dacă făptuitorul a comis mai multe fapte, considerate fiecare în parte ca fiind lipsite de pericol social se va aplica o singură sancțiune cu caracter administrativ prevăzută de legea penală.

***Secțiunea a IV-a* LIPSA PREVEDERII ÎN LEGEA PENALĂ**

§ 1. Noțiune și cadru

240. Noțiune. Între cauzele care înlătură caracterul infracțional al

faptei prin lipsa unei trăsături esențiale, un loc aparte ocupă neprevăderea faptei în legea penală. Este de altfel trăsătura esențială care se verifică mai întâi pentru constatarea caracterului penal al faptei. Rezultatul negativ obținut în urma acestei verificări, în sensul că fapta nu este prevăzută de legea penală conduce la neconsiderarea faptei ca infracțiune și implicit face de prisos cercetarea celorlalte trăsături esențiale.

Lipsa prevederii faptei în legea penală este așadar o situație, o împrejurare în care o faptă care aparent întrunește trăsăturile esențiale ale infracțiunii nu are în realitate caracter penal deoarece nu este ori nu mai este prevăzută de legea penală ca infracțiune în modalitatea în care s-a săvârșit ori îi lipsește un element constitutiv pentru ca aceasta să constituie o anumită infracțiune.

Trăsătura esențială a prevederii în lege se realizează atunci când fapta este caracterizată ca infracțiune într-o lege.

241. Cadru. Trăsătura esențială a infracțiunii de prevedere în legea penală lipsește în situațiile:

a) Dezincriminarea faptei sau abrogarea incriminării care se realizează prin scoaterea în afara ilicitului penal al faptei considerată infracțiune până la o anumită dată. Prin abrogarea legii care prevedea fapta ca infracțiune, această faptă nu mai este socotită pe viitor ca infracțiune.

Abrogarea incriminării are efect înlăturarea trăsăturii esențiale a prevederii în lege a faptei indiferent de momentul în care intervine față de săvârșirea faptei.

Orice faptă comisă după abrogarea incriminării nu va mai fi considerată infracțiune. Nu vor mai fi considerate infracțiuni nici cele comise anterior abrogării, iar consecințele penale ale hotărârilor judecătorești privitoare la aceste fapte încetează odată cu abrogarea incriminării (art. 12 Cp.).

b) O altă situație în care lipsește prevederea în legea penală a faptei privește cazul *neîndeplinirii de către fapta concretă a unui element constitutiv al infracțiunii*. Este situația în care fapta concretă săvârșită nu îndeplinește unul sau mai multe elemente constitutive prevăzute în norma de incriminare. Lipsește cu alte cuvinte, o condiție cerută de lege pentru caracterizarea faptei ca infracțiune și astfel fapta concretă săvârșită nu este prevăzută de legea penală.

c) Trăsătura esențială a prevederii în legea penală este înlăturată și atunci când lipsește dubla incriminare.

În cazurile de aplicare a legii penale române conform principiului universalității (art. 6 al. 1 lit. a Cp.), se cere dubla incriminare a faptei, deci atât legea penală română cât și legea penală străină de la locul unde s-a săvârșit fapta să o prevadă ca infracțiune.

Dacă fapta nu este infracțiune și în legea locului unde a fost săvârșită, acest aspect echivalează cu neprevăderea faptei ca infracțiune și legea penală română nu va putea fi aplicată conform principiului universalității.

§ 2. Efecte juridice

242. Efecte. Neîndeplinirea de către fapta concretă, săvârșită a trăsăturii esențiale a prevederii în legea penală are drept efect înlăturarea caracterului

penal al faptei și pe cale de consecință înlăturarea și a răspunderii penale.

Această cauză de înlăturare a caracterului infracțional al faptei are caracter obiectiv, real și se restrânge asupra tuturor participanților la comiterea acesteia.

CAPITOLUL IV

Aspecte generale privind sancțiunile de drept penal

***Secțiunea I* PRELIMINARII PRIVIND SANCTIUNILE DE DREPT PENAL**

§ 1. Noțiunea și caracterele sancțiunilor de drept penal

243. **Noțiune.** Orice normă juridică cuprinde în conținutul ei consecința nerespectării dispoziției, adică sancțiunea la care este expus cel care a nesocotit această dispoziție.

Sancțiunile de drept penal reprezintă consecințe ale încălcării normelor penale.

Realizarea normelor de drept penal are loc, după cum se știe prin respectarea de bună voie de către marea majoritate a indivizilor a percepțelor penale. Pentru cei ce respectă normele penale, care își conformează conduita percepțelor penale din convingere că respectarea acestora este în interesul lor și al întregii societăți, sancțiunile penale din normele respective evidențiază doar importanța valorilor sociale ocrotite prin incriminarea faptelor care ar aduce atingere acestor valori.

Față de cei care își conformează conduita dispozițiilor din normele penale, din teama de a nu fi sancționați, sancțiunile penale reprezintă amenințarea cu anumite privațiuni și suferințe inevitabile în cazul încălcării normelor penale. Prin prevederea sancțiunilor în normele penale se realizează prevențiunea generală, se atrage atenția tuturor destinatarilor, că în apărarea valorilor sociale este interesată întreaga societate, iar întinderea sancțiunilor sunt o reflectare a importanței acordate valorilor sociale respective apărute prin normele penale.

Față de cei care, cu toată amenințarea sancțiunilor din normele penale, au săvârșit faptele interzise, au încălcat dispozițiile din normele penale, sancțiunile: sunt consecințele inevitabile ale conduitei lor periculoase, sunt *menite să asigure atât constrângerea* cât și reeducarea celor care au comis fapte interzise prin normele penale.

Prin aplicarea sancțiunilor de drept penal, se restabilește ordinea de drept, se realizează atât prevenirea săvârșirii de infracțiuni din partea celui sancționat, cât și prevenirea săvârșirii de către alții de fapte interzise prin normele penale.

Sancțiunile de drept penal reprezintă o instituție de bază a dreptului penal care alături de instituția infracțiunii și instituția răspunderii penale formează pilonii oricărui sistem de drept penal.

Reglementarea sancțiunilor de drept penal este importantă pentru întreaga

reglementare penală, înscriindu-se ca aspect esențial al principiului fundamental al legalității și contribuind așa cum s-a arătat, la realizarea ordinii de drept atât prin conformare cât și prin constrângerea exercitată față de cei care au nesocotit dispozițiile normelor penale.

Sancțiunea este consecința stabilirii răspunderii penale a făptuitorului, iar la rândul ei, răspunderea penală este consecința săvârșirii unei infracțiuni.

244. Caracterele sancțiunilor de drept penal. Prin trăsăturile caracteristice sancțiunile de drept penal se deosebesc de celelalte sancțiuni juridice, astfel:

a) Sancțiunile de drept penal sunt prevăzute în norme penale și se aplică ori se iau numai de către organele penale;

b) Sancțiunile de drept penal au caracter retributiv, represiv, implică o restrângere a drepturilor, o privațiune, o suferință (caracter aflictiv). Astfel de caractere au prin excelență pedepsele;

c) Sancțiunile de drept penal au ca scop prevenirea săvârșirii de noi fapte periculoase atât de cel căruia i se aplică sancțiunea cât și prin exemplaritate față de ceilalți indivizi care ar fi tentați să săvârșescă fapte prevăzute de legea penală;

d) Sancțiunile de drept penal sunt necesare pentru apărarea valorilor sociale și sunt inevitabile atunci când s-a stabilit răspunderea penală a făptuitorului.

§ 2. Felurile sancțiunilor de drept penal

245. Categoriile de sancțiuni de drept penal. În lupta împotriva infracționalității, măsurile de apărare socială s-au diversificat, rod al dezvoltării științelor penale (criminologia, știința penitenciară) care au reliefat necesitatea găsirii celor mai eficiente măsuri de restabilire a ordinii de drept încălcate, de prevenire a săvârșirii acestora în viitor.

Corespunzător acestor cerințe, în legislațiile penale, pe lângă pedepse considerate mult timp singurele sancțiuni de drept penal eficace în lupta împotriva infracționalității, au fost introduse și alte sancțiuni de drept penal cu rol preponderent preventiv, educativ.

În codul penal român sunt prevăzute trei categorii de sancțiuni de drept penal: pedepsele, măsurile de siguranță și măsurile educative.

246. Pedepsele sunt singurele sancțiuni penale, celelalte: măsurile de siguranță și măsurile educative, sunt sancțiuni de drept penal

Distincția este importantă deoarece pedepsele sunt singurele care îndeplinesc un rol complex de constrângere, de reeducare, de prevenire a săvârșirii de noi infracțiuni.

În adevăr pedepsele sunt sancțiuni specifice dreptului penal și sunt cele mai grele sancțiuni juridice, cu caracter aflictiv și care sunt menite să împiedice făptuitorul să comită noi fapte periculoase, să-l determine pe acesta să-și schimbe atitudinea sa antisocială prin acțiunea modelatoare coercitivă și educativă ce o exercită pedeapsa asupra lui.

Pedeapsa se aplică ori de câte ori s-a stabilit răspunderea penală a infractorului, având un caracter inevitabil.

247.Măsurile educative sunt sancțiuni de drept penal care se iau față de minori care au săvârșit infracțiuni.

Spre deosebire de pedepse care în principal au un rol de constrângere, măsurile educative au un rol preponderent educativ, de refacere sau corectare a procesului educativ al minorilor.

Măsurile educative, ca orice sancțiuni de drept penal, nu sunt lipsite de un caracter coercitiv fiindcă implică anumite restrângeri ale libertății persoanei (de ex. internarea într-un centru de reeducare art. 101 lit. c) ele neavând însă un caracter represiv care este specific numai pedepselor,

248.Măsurile de siguranță sunt sancțiuni de drept penal care se iau față de persoanele care au săvârșit fapte prevăzute de legea penală pentru a înlătura o stare de pericol și a preveni săvârșirea de noi fapte prevăzute de legea penală.

Măsurile de siguranță spre deosebire de pedepse nu au caracter represiv, ci preventiv, ele luându-se pentru a împiedica săvârșirea de noi fapte prevăzute de legea penală.

Măsurile de siguranță se iau numai dacă făptuitorul a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală, indiferent dacă acestuia i se aplică ori nu o pedeapsă.

249.Alte sancțiuni în dreptul penal. Pe lângă cele trei categorii principale de sancțiuni de drept penal, în legislațiile penale se mai întâlnesc și alte sancțiuni care se aplică în anumite cazuri, pentru soluționarea unor conflicte de drept penal și care pentru a fi deosebite de sancțiunile de drept penal s-a propus să se numească „sancțiuni în dreptul penal”. Astfel de sancțiuni sunt sancțiunile cu caracter administrativ, sancțiunile civile ce constau în restituiri și despăgubiri.

Sancțiuni cu caracter administrativ sunt prevăzute și în codul penal român actual (art. 91) care sunt aplicate de organele penale (procurorul sau instanța de judecată) în anumite cazuri. Deși sunt aplicate de organele penale, ele nu devin sancțiuni de drept penal pentru că nu antrenează nici o consecință pe planul dreptului penal, de aceea sunt denumite sancțiuni extrapenale.

***Secțiunea a II-a* SANȚIUNILE DE DREPT PENAL ÎN LEGISLAȚIA PENALĂ ROMÂNĂ ACTUALĂ**

§ 1. Principiile sancțiunilor de drept penal

250.Cadrul principiilor. În stabilirea și aplicarea sancțiunilor de drept penal se disting idei diriguitoare, principii instituționale care corespund de altfel principiilor fundamentale ale dreptului penal, dar care acționează într-un mod specific.

În literatura juridică sunt considerate principii ale sancțiunilor de drept penal: legalitatea sancțiunilor de drept penal, stabilirea unor sancțiuni compatibile cu conștiința morală și juridică a societății, stabilirii unor sancțiuni

revocabile, individualizării sancțiunilor de drept penal, al personalității sancțiunilor de drept penal.

251.Principiul legalității sancțiunilor de drept penal. Principiul legalității sancțiunilor de drept penal este un aspect al principiului fundamental al dreptului penal, ca de altfel a întregului nostru sistem de drept. Acest principiu presupune că numai prin lege se pot stabili sancțiunile de drept penal. Legalitatea sancțiunilor de drept penal este cerută de natura acestora fiind cele mai grave sancțiuni juridice, și astfel numai legiuitorul este îndrituit să le stabilească.

Principiul legalității, așa cum s-a arătat, are și o consacrare în art. 2 din codul penal, unde, pe lângă legalitatea infracțiunii și a răspunderii penale, este prevăzută și legalitatea sancțiunilor de drept penal prin dispozițiile: „legea prevede ... pedepsele ce se aplică infractorilor și măsurile ce se pot lua în cazul săvârșirii acestor fapte”.

Se poate aprecia că legiuitorul a consacrat expres principiul legalității nu numai a pedepsei, ci și a celorlalte sancțiuni de drept penal. Sub acest aspect, pe bună dreptate s-a subliniat în literatura juridică de specialitate că adagiul „*nulla poena sine lege*”, ar trebui completat, extins și la celelalte sancțiuni și astfel să devină „*nulla sanctio poenalis sine lege*”.

252.Principiul stabilirii unor sancțiuni compatibile cu conștiința juridică și morală a societății. Acest principiu este un aspect al principiului fundamental al umanismului dreptului penal și presupune că sancțiunile de drept penal să fie acceptate de conștiința juridică și morală a societății, adică sancțiunile de drept penal să nu conducă la înjosirea persoanei umane.

Acest principiu presupune că nu se vor admite sancțiuni care provoacă suferințe fizice, care înjosesc persoana umană (ca de ex.: bătaia, însemnarea pe corp, legarea la stâlpul infamiei etc, sancțiuni cunoscute în istoria dreptului penal).

Principiul își găsește consacrarea și în codul penal român în art. 52 unde se arată că: „*executarea pedepsei nu trebuie să cauzeze suferințe fizice și nici să înjosească persoana condamnatului*”.

253.Principiul stabilirii unor sancțiuni revocabile. Acest principiu este determinat de natura coercitivă a sancțiunilor de drept penal și presupune stabilirea unor sancțiuni care să poată fi retrase, remise în caz de eroare, în caz de iertare etc., care să nu aibă efecte definitive odată aplicate.

254.Principiul individualizării sancțiunilor de drept penal. Acest principiu presupune că sancțiunile de drept penal să fie astfel stabilite încât să permită o adaptare, o gradare a lor în funcție de pericolozitatea făptuitorului și de pericolul social al faptei.

Principiul individualizării sancțiunilor de drept penal privește deopotrivă *stabilirea* cât și *aplicarea* acestor sancțiuni.

În stabilirea sancțiunilor de drept penal se urmărește găsirea acelor sancțiuni care permit o individualizare, o adaptare a acestora în funcție de gradul de pericol social al faptei, al pericolozității făptuitorului.

Corespunzător acestui principiu în legislația penală română au fost înscrise

sanctiuni de drept penal relativ determinate, care permit adaptarea acestora, astfel: *pedeapsa închisorii* este prevăzută în partea generală între anumite limite, numite limite generale, de la 15 zile la 30 de ani, iar pentru infracțiunile din partea specială între limite speciale (minim special și maxim special); *pedeapsa amenzii* are stabilite prin lege limite generale (de la 100.000 lei la 50 milioane lei) și limite speciale pentru infracțiunile la care este prevăzută (minim special și maxim special). Și celelalte sancțiuni de drept penal sunt astfel reglementate încât permit o adaptare, o gradare la scopul și funcțiile prevăzute de lege pentru acestea.

255. Principiul personalității sancțiunilor de drept penal. Acest principiu presupune că sancțiunile de drept penal se stabilesc și se aplică numai celor care au săvârșit o faptă prevăzută de legea penală.

Personalitatea răspunderii penale se răsfrânge și presupune personalitatea sancțiunilor de drept penal. Cu alte cuvinte, principiul personalității sancțiunilor de drept penal presupune că sancțiunea se răsfrânge numai asupra celui care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală. Sancțiunea nu trebuie să se răsfrângă asupra altor persoane. Chiar și atunci când sancțiunea de drept penal privește patrimoniul făptuitorului, aceasta trebuie astfel stabilită și aplicată ca să nu se răsfrângă asupra persoanelor aflate în întreținerea făptuitorului.

Ca o consecință a caracterului personal al sancțiunilor de drept penal, în caz de deces al făptuitorului, acestea nu se transmit altor persoane (moștenitori) chiar dacă sunt pecuniare (amenda), ci încetează.

§ 2. Cadrul sancțiunilor de drept penal în codul penal român

În legislația penală română sunt prevăzute toate cele trei sancțiuni de drept penal: *pedepsele*, *măsurile educative*, *masurile de siguranță*.

În codul penal sunt cuprinse astfel norme prin care sunt stabilite sancțiunile de drept penal, limitele lor generale, condițiile de aplicare sau de luare, modalitățile de executare, consecințele juridice ale acestora.

256. Pedepsele. Dispozițiile privitoare la pedepse sunt grupate în principal în Titlul III al părții generale a codului penal, între art. 52-89.

Titlul III este structurat pe 5 capitole, corespunzător principalelor aspecte ale instituției pedepsei. Astfel în Capitolul I intitulat, „Dispoziții generale” sunt prevăzute scopul și funcțiile pedepsei (art. 52); în Capitolul II sunt cuprinse dispozițiile privind categoriile și limitele generale ale pedepselor (art. 53-55); în Capitolul III sunt reglementate problemele privind pedepsele principale (art. 56-63); în Capitolul IV sunt prevăzute pedepsele complementare și accesorii (art. 64-71) iar Capitolul V este consacrat dispozițiilor privind individualizarea pedepselor (art. 72-89).

Problematica pedepselor nu este epuizată în Titlul V ci anumite aspecte privind executarea, înlăturarea executării ori a înlăturării consecințelor condamnării se găsesc și în Titlul VII (art. 120 - grațierea; art. 125, 127, 128 - prescripția executării pedepsei; reabilitarea - art. 133-139 Cp.).

257. Măsurile educative sunt prevăzute în Titlul V al codului penal

intitulat. „Minoritatea” art. 99-109 și acestea sunt: a) mustrarea; b) libertatea supravegheată; c) internarea într-un centru de reeducare; d) internarea într-un institut medical educativ. Condițiile în care se pot lua aceste măsuri educative și conținutul lor sunt prevăzute în art. 101-108 C.p.

258. **Măsurile de siguranță** au sediu de reglementare în Titlul VI al părții generale a codului penal (art. 111-118 și **118^L**). Pe lângă aceste categorii principale de sancțiuni de drept penal, în Codul penal român mai sunt prevăzute și sancțiunile cu caracter administrativ care se aplică de organele penale în cazul înlocuirii răspunderii penale (art. 90) cât și în cazul constatării lipsei de pericol social concret necesar unei infracțiuni (art. 18 Cp.).

Sancțiunile cu caracter administrativ sunt prevăzute în art. 91 Cp.

CAPITOLUL V

Pedepsele

Secțiunea I ASPECTE GENERALE

§ 1. Noțiunea și caracterizarea pedepsei

259. Noțiunea de pedeapsă. În cadrul sancțiunilor de drept penal un loc important îl ocupă pedeapsa care este singura sancțiune penală și este menită să asigure restabilirea ordinii de drept ce a fost încălcată prin săvârșirea de infracțiuni.

Pedeapsa este o măsură de constrângere și un mijloc de reeducare, prevăzută de lege, aplicată de instanța judecătorească infractorului în scopul prevenirii săvârșirii de infracțiuni.

Trăsăturile pedepsei reținute în definiția de mai sus se regăsesc și în definiția legală dată acesteia prin dispozițiile art. 52 Cp., unde se prevede că: „Pedeapsa este o măsură de constrângere și un mijloc de reeducare a condamnatului. Scopul pedepsei este prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni”.

260. Trăsăturile caracteristice ale pedepsei. Din noțiunea pedepsei se desprind trăsăturile caracteristice ale acesteia.

a) Pedeapsa este o măsură de constrângere, o măsură de represiune, de privațiune pentru cel care a nesocotit dispozițiile imperative ale normei penale și a comis fapta incriminată.

Ca măsură de constrângere, pedeapsa implică deci, o suferință (afiliațiune), o privațiune sau o restrângere de drepturi civice, o privațiune de bunuri, o privațiune de libertate, uneori în cazuri excepționale chiar de viață în unele țări.

Prin caracterul său de constrângere pedeapsa se diferențiază de celelalte sancțiuni de drept penal și de orice sancțiuni juridice.

b) Pedeapsa este un mijloc de reeducare. Prin aplicarea pedepsei nu se urmărește doar reprimarea infractorului ci și formarea la acesta a unei

noi atitudini față de valorile sociale.

Față de persoanele care nu au săvârșit infracțiuni, pedeapsa prevăzută în lege exercită un rol preventiv. Când, cu toată amenințarea ce a exercitat-o pedeapsa prevăzută în legea penală, o persoană a săvârșit infracțiunea, pedeapsa pe lângă constrângerea ce o presupune are și un rol de reeducare în sensul că prin aplicarea și prin executarea ei se urmărește formarea unei conștiințe noi condamnatului, astfel ca acesta să nu mai săvârșască infracțiuni în viitor.

Între cele două fațete ale pedepsei, de a fi o măsură de constrângere și un mijloc de reeducare, există o concordanță deplină: „Constrângerea apare ca mijloc sau instrument de continuare în condiții speciale a procesului educativ”.

c) Pedeapsa este prevăzută în lege. Prin prevederea în lege a pedepsei se dă expresie deplină principiului legalității în dreptul penal și se exprimă implicit caracterul de constrângere statală ce se realizează prin pedeapsă.

d) Pedeapsa este aplicată numai de instanțele judecătorești. Prin aceasta se realizează importanța deosebită a pedepsei în cadrul sancțiunilor de drept penal, faptul că aplicarea acesteia este de atributul exclusiv al unor organe specializate ale statului - instanțele judecătorești - care vor aplica pedeapsa numai dacă se stabilește răspunderea penală a infractorului.

e) Pedeapsa are caracter personal. Ea se aplică deci numai celui care a săvârșit ori a participat la săvârșirea unei infracțiuni în calitate de autor, instigator ori complice, în sensul pe care-l prevăd dispozițiile art. 144 Cp.

f) Pedeapsa se aplică în scopul prevenirii săvârșirii de noi infracțiuni. Prin această trăsătură pedeapsa realizează împiedicarea făptuitorului

să mai comită alte fapte prevăzute de legea penală, determinând o schimbare de atitudine, o atenționare cu privire la inevitabilitatea pedepsei în caz de săvârșirea de noi infracțiuni.

Prin aplicarea pedepsei se atenționează și alți indivizi care ar fi tentați să săvârșască infracțiuni, făcându-i să se convingă că pedeapsa li se va aplica și lor avertizându-i implicit să-și conformeze conduita dispozițiilor normelor penale.

§ 2. Scopul și funcțiile pedepsei

261. Scopul pedepsei. Scopul pedepsei este consacrat în dispozițiile art. 52 al. 1 din codul penal unde se arată că „Scopul pedepsei este prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni”.

Prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni se realizează atât pentru cel căruia i se aplică o pedeapsă care este menită să asigure constrângerea și reeducarea infractorului, așa numita „*prevenție specială*” cât și pentru ceilalți destinatari ai legii penale care sub amenințarea cu pedeapsa prevăzută în norma penală își conformează conduita exigențelor acesteia, așa numita „*prevenție generală*”.

Prevenția specială și generală constituie scopul *imediat al pedepsei*, scop care este determinat de aplicarea concretă a pedepsei pentru săvârșirea de infracțiuni.

Scopul imediat al pedepsei care este tot prevenirea săvârșirii de infracțiuni se realizează prin incriminarea unor fapte periculoase și prevederea pedepsei corespunzătoare. Deci prin amenințarea cu pedeapsa, se realizează prevenirea săvârșirii de infracțiuni chiar din momentul incriminării faptei periculoase.

262. Funcțiile pedepsei. Funcțiile pedepsei reprezintă mijloace de realizare a scopului acesteia adică prevenirea săvârșirii de infracțiuni.

Aplicarea pedepsei constituie totodată un avertisment pentru alți indivizi care ar fi tentați să săvârșescă infracțiuni, fiindcă răspunderea penală și aplicarea pedepsei sunt de neînlăturat.

În literatura juridică penală se consideră că pedeapsa îndeplinește următoarele funcții:

a) *Funcția de constrângere*, este unanim recunoscută în literatura juridică și consacrată expres în definiția legală a pedepsei (art. 52 Cp.) „pedeapsa este o măsură de constrângere”.

Funcția de constrângere a pedepsei este de esența acesteia implicând o privațiune de drepturi, de bunuri, o restrângere a acestora. Condamnatul este forțat să suporte privațiunile, restricțiile prevăzute ca pedeapsă, ca răspuns la conduita lui periculoasă prin care a nesocotit dispozițiile legii penale.

Deși îndeplinește o funcție de constrângere de reprimare, pedeapsa nu trebuie să provoace suferințe fizice sau să înjosească persoana condamnatului (art. 52 al. 2 Cp.).

b) *Funcția de reeducare*, este funcția pedepsei evidențiată în doctrina penală și consacrată legislativ (art. 52 Cp.).

Pedeapsa pe lângă funcția de constrângere ce o exercită asupra condamnatului îndeplinește și funcția de reeducare a acestuia, fiindcă pedeapsa în dreptul penal încetează de a mai fi o pură retribuție (rău pentru rău), ci este menită să determine înlăturarea deprinderilor antisociale ale condamnatului.

Funcția de reeducare a pedepsei se poate observa în înrâurirea pe care o exercită asupra conștiinței condamnatului pe parcursul procesului penal, din momentul judecății, al aplicării pedepsei cât mai ales în timpul executării pedepsei unde măsurile de reeducare sunt adaptate în funcție de gravitatea pedepsei și personalitatea infractorului (în cazul pedepsei închisorii).

Pe lângă funcțiile de constrângere și reeducare ale pedepsei care servesc în principal prevenirii speciale, în doctrina penală mai sunt examinate funcțiile de exemplaritate și de eliminare care, ar îndeplini în principal prevenția generală.

c) *Funcția de exemplaritate* a pedepsei se manifestă și decurge din caracterul ei inevitabil atunci când a fost săvârșită o infracțiune.

Funcția de exemplaritate a pedepsei nu se poate restrânge la exemplaritatea pedepsei aplicate, în sensul de gravitate, ce ar viza maximul pedepsei prevăzute pentru respectiva infracțiune.

Fermitatea, promptitudinea, intransigența cu care este pedepsit infractorul exercită o influență pozitivă asupra altor indivizi care vor fi determinați astfel să nu săvârșescă infracțiuni deoarece pedeapsa este inevitabilă.

d) *Funcția de eliminare*. Constă în înlăturarea temporară sau definitivă a condamnatului din cadrul societății. În codul nostru penal această funcție a

pedepsei se realizează în ambele forme: izolarea temporară a infractorului când i se aplică pedeapsa închisorii care întotdeauna este pe timp mărginit și eliminarea definitivă, când în cazuri excepționale, se aplică pedeapsa detențiunii pe viață.

§ 3. Felurile pedepselor

Principalele sancțiuni de drept penal - pedepsele - sunt cunoscute în legislații într-o diversitate de forme.

În doctrină și în legislații se fac diferite clasificări în funcție de diferite criterii și care ajută la o mai bună cunoaștere a pedepselor.

A. După rolul și importanța atribuită pedepsei se disting:

- a) pedepse principale;
- b) pedepse complementare;
- c) pedepse accesorii.

263. Pedepsele principale sunt de sine stătătoare, au rol principal în sancționarea infractorului. De aceea pentru orice faptă incriminată, este prevăzută în lege, în mod obligatoriu pedeapsa principală aplicabilă în cazul săvârșirii acesteia. Este pedeapsa care, cu alte cuvinte, se poate aplica singură infractorului, fără a fi condiționată de aplicarea altor sancțiuni de drept penal.

264. Pedepsele complementare sunt acele pedepse care au rolul de a complini, completa represiunea și sunt aplicabile numai pe lângă o pedeapsă principală.

Pedepsele complementare nu pot ființa de sine stătător de aceea mai sunt numite și pedepse secundare sau alăturate.

265. Pedepsele accesorii după cum se desprinde și din denumire, sunt un accesoriu al pedepsei principale, decurg din pedeapsa principală.

B. După obiectul asupra căruia poartă sancțiunea, se disting:

- a) pedepse privative de viață;
- b) pedepse corporale;
- c) pedepse privative de libertate;
- d) pedepse privative sau restrictive de drepturi;
- e) pedepse morale;
- f) pedepse pecuniare.

266. Pedepse privative de viață prin care se ridică viața infractorului - pedeapsa cu moartea;

267. Pedepse corporale care privesc corpul persoanei, provocarea unei suferințe fizice (bătaia, ciuntirea etc);

268. Pedepse privative de libertate care privesc lipsirea de libertate a infractorului pe timp determinat, ori perpetuu;

269. Pedepse privative ori restrictive de drepturi care privesc interzicerea exercitării unor drepturi politice sau civile;

270. Pedepse morale care se adresează moralului infractorului prin care se manifestă dezaprobarea publică a infractorului pentru fapta comisă, neimplicând alte restrângeri de drepturi;

271. **Pedepse pecuniare** care privesc patrimoniul condamnatului (amenda, confiscarea averii).

Clasificarea pedepselor după obiectul asupra căruia poartă poate permite și o altă grupare, decât cea prezentată mai sus fiindcă specificul pedepsei este de a restrânge, de a lipsi pe infractor de anumite drepturi.

Astfel toate pedepsele sunt privative de drepturi: de dreptul la viață, de dreptul la integritate corporală (în cazul pedepselor corporale unde mai există în lume), de dreptul la libertate, de drepturi patrimoniale etc.

C. După gradul de determinare a pedepselor prin lege, se disting: pedepse determinate și pedepse nedeterminate.

272. **Pedepsele determinate** se caracterizează prin prevederea acestora în lege atât în natura lor cât și în quantum. La rândul lor, pedepsele determinate pot fi: absolut determinate și relativ determinate.

Pedepsele absolut determinate presupun prevederea în lege a duratei, a quantumului fix în care se aplică respectiva pedeapsă (de ex.: 3 ani închisoare, 1.000.000. lei amendă, detențiunea pe viață, etc).

Pedepsele relativ determinate sunt acelea pentru care prin lege sunt prevăzute limitele între care, astfel de pedepse, pot fi aplicate.

Determinarea pedepsei poate avea loc prin: a) prevederea unei limite maxime și minime între care pedeapsa se poate aplica; b) prin prevederea doar a minimului pedepsei, caz în care maximul pedepsei este cel general; c) prin prevederea maximului până la care se poate aplica pedeapsa, caz în care limita minimă este aceeași cu minimul general.

Sistemele pedepselor relativ determinate este cel mai folosit în legislații.

273. **Pedepsele nedeterminate** presupun prevederea în lege doar a naturii lor, iară a fi determinate limitele acestora între care pot fi aplicate pentru săvârșirea de infracțiuni.

Datorită neajunsurilor, care ar genera arbitrarul, abuzurile, sistemul pedepselor nedeterminate nu este acceptat în legislațiile penale moderne.

D. În literatura juridică se mai disting: pedepse *unice* și pedepse *multiple* după cura pentru sancționarea infracțiunii este prevăzută o singură pedeapsă sau mai multe.

274. **Pedepsele unice sau singulare** sunt prevăzute câte una pentru fapta incriminată.

275. **Pedepsele multiple** la rândul lor se caracterizează prin prevederea pentru aceeași infracțiune a mai multor pedepse de natură diferită.

Pedepsele multiple pot fi: *cumulative* când se aplică toate pentru sancționarea făptuitorului și *alternative* când din cele două sau trei pedepse prevăzute pentru aceeași infracțiune instanța alege doar una.

În dreptul nostru penal, pentru aceeași infracțiune cumularea este posibilă între pedeapsa principală și cele complementare, nu însă și între pedepsele principale. Pedepsele principale multiple sunt prevăzute numai sub formă de pedepse alternative, conferind astfel instanței judecătorești posibilități largi de individualizare a pedepsei.

În alte legislații, pedepsele se mai clasifică după natura infracțiunilor care

sunt împărțite în crime, delikte și contravenții, de drept comun ori politice și pentru fiecare din acestea sunt prevăzute pedepse de natură diferită.

Secțiunea a II-a PEDEPSELE PRINCIPALE ÎN DREPTUL PENAL ROMÂN

§ 1. Preliminarii privind pedepsele principale

276. **Noțiune.** Pedepsele principale sunt acele pedepse care au rolul important în sancționarea infractorului, sunt prevăzute în lege pentru orice infracțiune, se pot aplica singure sau însoțite de alte pedepse complementare, accesorii și de alte sancțiuni de drept penal (de ex.: măsuri de siguranță).

277. **Felurile pedepselor principale.** Pedepsele principale în dreptul penal român sunt prevăzute expres în art. 53 Cp. care consacră implicit o scară a acestora.

Sunt astfel pedepse principale:

- a) detențiunea pe viață;
- b) închisoarea de la 15 zile la 30 de ani;
- c) amenda de la 100.000 lei la 50.000.000 lei.

Deci pedepsele principale din legislația română în ordinea gravității lor sunt: detențiunea pe viață, închisoarea și amenda.

În proiectul Legii privind modificarea și completarea Codului penal, a Codului de procedură penală și a unor legi speciale, adoptat de cele două camere și aflat la mediere pentru alte instituții decât amenda se propune ca art. 53 pct. 1 lit. c să aibă următorul cuprins:

„c) amenda de la 1.000.000 lei la 500.000.000 lei”.

§ 2. Detențiunea pe viață

278. **Noțiune și caracterizare.** Detențiunea pe viață este pedeapsa cea mai severă din legislația penală actuală. Constă în lipsirea de libertate a condamnatului pentru restul vieții lui.

Pedeapsa detențiunii pe viață este privativă de libertate, dar nu cu un caracter temporar cum este închisoarea, ci cu un caracter perpetuu (permanent).

Detențiunea pe viață a fost introdusă prin Decretul-Lege nr. 6 din 7 ianuarie 1990 înlocuind pedeapsa cu moartea.

În adevăr, potrivit dispozițiilor art. 1 din Decretul-Legc nr. 6 din 7 ianuarie 1990 al Consiliului F.S.N. „Pedeapsa cu moartea prevăzută pentru unele infracțiuni din codul penal și legile speciale este abolită și se înlocuiește cu pedeapsa detențiunii pe viață”. Potrivit dispozițiilor art. 2 din același Decret-Legc toate dispozițiile privind pedeapsa cu moartea din codul penal și codul de procedură penală și alte acte normative sunt considerate că se referă la pedeapsa detențiunii pe viață cu excepția prevederilor art. 54, 55, 120 al. 4 și 130 din codul penal, precum și a prevederilor referitoare la executarea pedepsei cu moartea din Legea nr. 23/1969 și din Regulamentul aprobat prin H.C.M. nr.

2282/1969 care sunt abrogate conform art. 4 din același Decret-Lege.

Detențiunea pe viață este o pedeapsă principală, prevăzută în Codul penal art. 53 lit. a; art. 54; art. 55 și art. 55¹.

În partea specială a codului penal și în legile penale speciale sunt prevăzute faptele deosebit de grave pentru care se poate aplica pedeapsa detențiunii pe viață.

În codul penal pedeapsa cu detențiunea pe viață este prevăzută spre ex.: pentru infracțiunile grave contra siguranței statului (art. 155-163 și art. 167 Cp.), pentru infracțiunile de omor deosebit de grav (art. 176 Cp.), pentru infracțiunile grave contra siguranței transporturilor (distrugerea și semnalizarea falsă care a avut ca urmare o catastrofa de cale ferată art. 276 al. 3 Cp.), pentru unele infracțiuni grave contra capacității de apărare (capitularea, art. 338 Cp.; părăsirea câmpului de luptă, art. 339 Cp.) pentru unele infracțiuni contra păcii și omenirii.

Pedeapsa cu detențiunea pe viață este prevăzută și în legile penale speciale pentru fapte deosebit de grave: împiedicarea exploatării aeronavei (art. 107² C. aerian), împiedicarea exploatării navei (art. 123 al. 3 din Decretul nr. 443/1972 privind navigația civilă).

Pedeapsa cu detențiunea pe viață este prevăzută alternativ cu pedeapsa închisorii de până la 25 de ani pentru marea majoritate a infracțiunilor foarte grave oferind largi posibilități de individualizare judiciară prin recurgerea la pedeapsa cu detențiunea pe viață numai în cazuri extreme.

Pedeapsa cu detențiunea pe viață nu este alternativă cu închisoarea ci unică în două cazuri: pentru infracțiunea de genocid săvârșită în timp de război (art. 357 al. 2 Cp.) și pentru infracțiunea de tratamente neomenoase săvârșite în timp de război (art. 358 al. 4 Cp.).

Spre deosebire de pedeapsa cu moartea, detențiunea pe viață are avantajul că poate fi retrasă în caz de eroare judiciară.

Detențiunea pe viață este o pedeapsă absolut determinată și sub acest aspect nu poate fi adaptabilă.

279. Neaplicarea pedepsei detențiunii pe viață. Detențiunea pe viață deși prevăzută pentru infracțiunea săvârșită, nu va putea fi aplicată dacă infractorul, la data pronunțării hotărârii de condamnare a împlinit vârsta de 60 de ani (art. 55 Cp.). În astfel de cazuri în locul pedepsei detențiunii pe viață se aplică pedeapsa închisorii pe timp de 25 de ani și pedeapsa interzicerii unor drepturi pe durata ei maximă.

Pedeapsa detențiunii pe viață nu se aplică nici infractorului minor (art. 109 al. 2 Cp.) acestuia aplicându-i-se pedepsa închisorii de la 5 la 20 de ani.

Având în vedere că pentru majoritatea infracțiunilor pentru care se prevede pedeapsa detențiunii pe viață este prevăzută și pedeapsa alternativă a închisorii între 15 și 25 de ani, considerăm că aplicarea pedepsei pe 25 de ani în cazul prevăzut de art. 55 Cp. ori a pedepsei închisorii între 5 și 20 de ani în cazul prevăzut de art. 109 al. 2 Cp. pentru minori se va putea dispune numai dacă inițial instanța optase, între cele două pedepse alternative, pentru pedeapsa detențiunii pe viață, pedeapsă pe care nu o poate aplica.

A decide altfel, ar însemna să se creeze de la început o situație mai grea pentru infractorul în vârstă de peste 60 de ani la data condamnării față de care s-ar aplica o pedeapsă absolut determinată, de 25 de ani închisoare, fără a ține seama de eventualele circumstanțe atenuante și care circumstanțe ar fi determinat instanța să aleagă dintre cele două pedepse alternative, pe cea care prevede închisoarea între 15-25 de ani;

Aceleași rațiuni pot fi invocate și în cazul prevăzut de art. 109 al. 2 Cp. - când instanța alegând pedeapsa închisorii, dintre cele alternative, ar putea aplica minorului pedeapsa închisorii între 5 și 12 ani și 6 luni (art. 109 al. 1) față de situația când alegând pedeapsa detențiunii pe viață, pe care nu o poate aplica, va aplica pedeapsa închisorii de la 5 la 20 de ani.

§ 3.Închisoarea

280.Noțiune și caracterizare. închisoarea este o pedeapsă principală, privativă de libertate și constă în lipsirea condamnatului de libertate prin plasarea lui într-un mediu închis unde este supus unui regim de viață și de muncă impus.

Conținutul pedepsei închisorii constă în izolarea condamnatului de societate, de familie, scoaterea acestuia din mediul său de viață, pe o perioadă determinată prin hotărârea de condamnare și supunerea acestuia unui regim de viață ordonat, sever, pentru a determina o schimbare în conștiința și atitudinea sa față de valorile sociale.

Pedeapsa închisorii, datorită calităților sale de a fi adaptabilă, revocabilă precum și că îmbină constrângerea cu reeducarea, este prevăzută ca sancțiune aproape pentru toate infracțiunile.

Pedeapsa închisorii este prevăzută în legislația penală de cele mai multe ori singură, și într-o anumită măsură ca pedeapsă alternativă cu amenda ori cu pedeapsa detențiunii pe viață.

În legislația penală română limitele generale ale pedepsei închisorii sunt prevăzute între 15 zile și 30 de ani (art. 53 pct. 1 lit. b Cp.).

În partea specială a codului penal pedeapsa închisorii este prevăzută în limite speciale: limita minimă specială este de o lună, limită ce poate fi coborâtă până la minimul general de 15 zile în cazul reținerii circumstanțelor atenuante (art. 76 lit. d și- e Cp.) și în limita maximă specială de 25 de ani, care poate fi depășită până la maximul general de 30 de ani, în prezența cauzelor și circumstanțelor de agravare (art. 80 al. 3 Cp.).

281. Regimul de executare, a) Aspecte generale. Regimul de executare a pedepsei închisorii a făcut obiect de cercetare pentru științele penale începând cu sec. XVIII.

În general, sunt cunoscute în legislații mai multe regimuri de executare a pedepsei închisorii: regimul deținerii în comun, regimul izolării celulare (filadelfian sau pensii vani an), regimul mixt (auburnian), regimul progresiv (irlandez) și regimul deschis sau pe încredere.

În dreptul penal român, regimul de executare a pedepsei închisorii ținând

de esență și funcționalitatea acesteia este reglementat principal în codul penal.

Cunoașterea regimului de executare a pedepsei închisorii ajută la o bună individualizare a acesteia, la asigurarea legalității în aplicarea și executarea ei. Normele principale din codul penal (art. 56-58) se completează cu dispozițiile Legii nr. 23/1969 privind executarea pedepselor.

Potrivit dispozițiilor art. 56 al. 1 Cp. - regimul executării pedepsei închisorii se întemeiază pe: obligația condamnatului de a presta o muncă utilă, pe acțiunea educativă ce se desfășoară cu condamnații, pe respectarea de către aceștia a disciplinei și a ordinii interioare la locurile de deținere, pe stimularea și recompensarea celor stăruitori în muncă, disciplinați și care dau dovezi temeinice de îndreptare.

După cum se poate observa, din economia dispozițiilor art. 56 Cp., regimul executării pedepsei închisorii este întemeiat în principal pe obligația condamnaților de a presta o muncă utilă ca scop educativ și preventiv. În adevăr, valențele educative ale muncii organizate, desfășurată zi de zi determină la condamnați deprinderea de a munci, obținerea unei pregătiri (calificări) astfel ca la terminarea executării pedepsei, aceștia să se integreze cât mai ușor în societate.

Obligația de a munci revine condamnaților apti pentru aceasta (art. 56 al. 1 Cp.).

Nu au obligația de a munci condamnații bărbați care au împlinit 60 de ani și condamnatele femei care au împlinit 55 de ani, dar și aceștia pot fi admiși la muncă dacă cer și bineînțeles sunt apti din punct de vedere medical, cerându-se și avizul medicului în astfel de cazuri.

Pentru reeducarea condamnaților trebuie folosite toate mijloacele pe care codul penal și legea privind executarea pedepselor le stabilesc în legătură cu regimul de executare a pedepselor.

Munca de reeducare nu se bazează numai pe stimulente și recompense ci implică și sancțiuni atunci când este cazul și toate își găsesc consacrarea în legea privind executarea pedepselor.

282.Regimul de deținere. Executarea pedepsei închisorii se face în locuri de deținere anume destinate, numite penitenciare.

Regimul de executare este cel al deținerii în comun. Condamnatele femei execută pedeapsa închisorii separat de condamnații bărbați (art. 57 al. 2 Cp.). Condamnații mai sunt separați la locurile de deținere după natura infracțiunii săvârșite, durata pedepsei, starea de recidivă precum și în funcție de comportarea și receptivitatea acestora la acțiunile de reeducare.

283.Regimul de muncă. Având în vedere rolul esențial al muncii în cadrul regimului de executare a pedepsei închisorii, ca mijloc important de reeducare a condamnaților în codul penal și cu deosebire în legea privind executarea pedepselor au fost înscrise dispoziții cu privire la desfășurarea acesteia.

Munca se desfășoară cu respectarea normelor de protecție a muncii și a celor ce privesc concediul de maternitate. Aceasta înseamnă că drepturile acordate salariaților privind protecția muncii sunt prevăzute și pentru

condamnați (ca de ex.: timp de lucru mai redus în locurile de muncă cu toxicitate, echipament de protecție, antidoturi etc., iar femeile gravide nu vor fi folosite la muncă în perioada corespunzătoare concediului de naștere, nu vor fi folosite în locuri de muncă cu toxicitate după ce au născut ori cât timp au copii mai mici de 1 an). Durata zilei de muncă nu poate depăși 12 ore.

Folosirea condamnaților la muncă se face potrivit calificării profesionale a acestora, iar dacă nevoile de munci calificate sunt satisfăcute, pot fi folosiți și la munci necalificate.

Retribuirea muncii condamnaților se face după cantitatea și calitatea acesteia, potrivit normelor stabilite din ramura de activitate unde aceștia muncesc. Din retribuția cuvenită pentru munca prestată 10% revine condamnatului, iar restul administrației penitenciarului, care se face venit la stat.

Cota este de 50% pentru condamnat din sumele cuvenite acestuia pentru invenții, inovații și raționalizări create în timpul executării pedepsei închisorii, iar restul se face venit la stat.

Partea din retribuție care revine condamnatului se consemnează la CEC. Din aceste sume 1/3 pot fi folosite de condamnat în timpul executării pedepsei, iar restul de 2/3 se înmânează la eliberarea din penitenciar.

§ 4. Amendă

284. Noțiune și caracterizare. Amendă este pedeapsa principală pecuniară ce constă în suma de bani pe care infractorul este condamnat să o plătească în contul statului.

Amenda ca sancțiune juridică este cunoscută în legislație atât ca sancțiune penală cât și ca sancțiune administrativă, disciplinară, civilă, fiscală, procedurală.

Amenda penală se deosebește de toate celelalte prin caracterul său specific coercitiv. În adevăr, pedeapsa amenzii ca orice pedeapsă principală se aplică numai de către instanța judecătorească ca urmare a stabilirii răspunderii penale a infractorului pentru fapta comisă.

Amenda ca sancțiune penală se trece în cazierul judiciar și constituie un antecedent penal al persoanei condamnate.

Datorită caracteristicilor sale de a fi adaptabilă, remisibilă, amenda este frecvent prevăzută pentru sancționarea faptelor care prezintă un pericol social redus.

Funcția de constrângere a pedepsei amenzii se realizează prin micșorarea patrimoniului condamnatului și implicit o îngreunare a vieții acestuia.

Pentru a asigura caracterul personal al pedepsei amenzii și a limita răsfângerea acesteia asupra familiei condamnatului, prin dispozițiile art. 63 al. ultim Cp. s-a prevăzut că la adaptarea amenzii se va ține seama de criteriile generale de individualizare a pedepsei prevăzută în art. 72 Cp., amenda stabilindu-se într-un quantum care să nu pună pe infractor în situația de a nu-și îndeplini îndatoririle privitoare la întreținerea, creșterea, învățătura și pregătirea profesională a persoanelor față de care are aceste obligații legale.

285.Cadrul și limitele amenzii. Pedeapsa amenzii este prevăzută în partea generală a codului penal în art. 63 și 63. Amenda este prevăzută în dreptul penal român numai ca pedeapsă principală. Ea este prevăzută ca pedeapsă unică pentru un număr foarte mic de infracțiuni, și în legile nepenale cu dispozițiuni penale (de ex.: în codul silvic), Pedeapsa amenzii este prevăzută alternativ cu pedeapsa închisorii de până la 2 ani, aproape pentru toate infracțiunile.

Limitele generale ale amenzii sunt stabilite prin dispozițiile art. 53 pct. c Cp. între 100.000 lei și 50.000.000 lei. Aceste limite se propun a fi modificate prin proiectul Legii privind modificarea și completarea Codului penal, a Codului de procedură penală și a unor legi speciale și să fie cuprinse între 1.000.000 lei și 500.000.000 lei (vezi mai sus pct. 277).

286.Limitele speciale ale amenzii. Limitele speciale ale amenzii sunt stabilite pentru fiecare infracțiune în parte, limite care se cuprind între limitele generale. Este posibil ca legiuitorul să nu prevadă limitele speciale ale amenzii, ci doar că infracțiunea se pedepsește cu amendă.

În astfel de situații sunt aplicabile dispozițiile din partea generală a codului penal (art. 63 al. 2 și 3) care stabilesc limitele amenzii.

Astfel amenda are limite speciale între 150.000 lei și 10.000.000 lei dacă este prevăzută ca pedeapsă unică pentru sancționarea unei infracțiuni și nu-i sunt arătate limitele (art. 63 al. 2 Cp.).

Dacă amenda este alternativă cu închisoarea și nu îi sunt arătate limitele, atunci limitele acesteia potrivit art. 63 al. 3 Cp. sunt între 250.000 lei și 15.000.000 lei când este alternativă cu închisoarea de cel mult 1 an și între 350.000 lei și 30.000.000 lei când este alternativă cu închisoarea mai mare de 1 an.

În proiectul Legii privind modificarea și completarea Codului penal, a Codului de procedură penală și a unor legi speciale (vezi mai sus pct. 277) se propune ca art. 63 al. 2 și 3 să aibă următorul cuprins: *„ori de câte ori legea prevede că o infracțiune se pedepsește numai cu amendă, fără a-i arăta limitele, minimul special al acesteia este de 1.500.000 lei, iar maximul de 100.000.000 lei.*

Când legea prevede pedeapsa amenzii fără a-i arăta limitele, alternativ cu pedeapsa închisorii de cel mult un an, minimul special al amenzii este de 3.000.000 lei și maximul special de 150.000.000 lei, iar când prevede pedeapsa amenzii alternativ cu pedeapsa închisorii mai mare de un an, minimul special este de 5.000.000 lei și maximul special de 300.000.000 lei”.

Limitele generale ale amenzii nu pot fi depășite în cazul aplicării cauzelor de agravare sau de atenuare (art. 63 al. 4 Cp.).

287.Executarea pedepsei amenzii. Pedeapsa amenzii aplicată, trebuie executată. Condamnatul trebuie să depună la instanța de executare recipisa de plată integrală a amenzii, în termen de trei luni de la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare.

Instanța de executare, la cererea motivată a condamnatului, poate eșalona plata amenzii în rate pe cel mult 2 ani când este salariat ori pensionar, caz în

care ratele se rețin de cei care fac plățile încunștințați de instanța de judecată (art. 425 C.p.p.).

Dacă în raport de quantumul amenzii și de veniturile celui condamnat, rezultă că amenda nu poate fi achitată în întregime în termen de 2 ani, executarea acesteia se face și asupra altor bunuri ale condamnatului.

Neplata amenzii în termenul de trei luni ca și neplata ratelor în cazul în care plata amenzii a fost eșalonată pe o perioadă de timp, atrage executarea silită a hotărârii de condamnare.

Dacă și de la executarea silită condamnatul se sustrage cu rea credință, pentru a asigura autoritatea hotărârii judecătorești de condamnare și realizarea funcției coercitive și preventive a pedepsei, în codul penal a fost prevăzută posibilitatea înlocuirii amenzii cu închisoarea (art. 63 Cp.).

288. Înlocuirea pedepsei amenzii. Prin înlocuirea amenzii cu închisoarea, instanța judecătorească reindividualizează sancțiunea penală prevăzută pentru infracțiunea săvârșită. Aceasta presupune că înlocuirea amenzii cu închisoarea este posibilă numai în cazul infracțiunilor la care închisoarea este alternativă cu amenda și nu la acele infracțiuni, la care pedeapsa amenzii este prevăzută ca unică.

În caz de înlocuire a pedepsei amenzii cu închisoarea, limitele speciale ale acesteia sunt cele prevăzute de lege. La stabilirea pedepsei închisorii se va ține seama și de partea din pedeapsa amenzii care a fost executată.

În doctrina penală s-a subliniat întemeiat că înlocuirea pedepsei amenzii cu închisoarea se rezolvă diferit după cum amenda a fost stabilită ca efect al circumstanțelor atenuante și în funcție de minimul special al pedepsei închisorii prevăzută pentru acea infracțiune ca pedeapsă unică ori alternativă cu amenda.

Când amenda a fost stabilită ca efect al reținerii circumstanțelor atenuante iar pedeapsa prevăzută de lege este amenda alternativ cu închisoarea ori numai închisoarea ce avea un minim de 3 luni ori mai mare atunci este posibilă înlocuirea pedepsei amenzii cu închisoarea ce va avea ca limite speciale, potrivit art. 76 lit. e Teza 1 Cp., minimul special al pedepsei închisorii prevăzut pentru infracțiunea respectivă și minimul general al închisorii (15 zile).

Când amenda a fost stabilită ca efect al circumstanțelor atenuante iar pedeapsa pentru infracțiune era închisoarea alternativă cu amendă, ori numai închisoarea al cărei minim special era mai mic de 3 luni, înlocuirea nu mai este posibilă fiindcă odată recunoscute circumstanțele atenuante prin hotărârea de condamnare, rămân dobândite și nu pot fi înlăturate.

Secțiunea a III-a PEDEPSELE COMPLIMENTARE ȘI PEDEPSELE ACCESORII

§ 1. Aspecte generale privind pedepsele complementare

289. Noțiune. Pedepsele complementare sunt menite să completeze represiunea instituită prin pedeapsa principală. Pedepsele complementare sunt prevăzute de lege, aplicate de instanța judecătorească numai pe lângă o

pedeapsă principală.

Ca sancțiune penală și pedepsele complementare îndeplinesc alături de pedepsele principale funcții de constrângere, de reeducare și de exemplaritate.

Prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni ca scop al pedepsei se realizează și prin aplicarea pedepselor complementare.

290. Felurile pedepselor complementare. După obiectul asupra căruia poartă constrângerea ce o instituie, pedepsele complementare sunt privative de drepturi (interzicerea unor drepturi și degradarea militară).

În dreptul penal român pedepsele complementare sunt de două feluri: interzicerea unor drepturi și degradarea militară. Pedepsele complementare sunt reglementate în texte distincte în partea generală a codului penal și sunt prevăzute de cele mai multe ori în partea specială a codului penal și în legile speciale pe lângă pedeapsa principală.

§ 2. Interzicerea unor drepturi

291. Noțiune. Interzicerea unor drepturi este pedeapsa complementară ce constă în interzicerea pe o perioadă de timp a exercițiului anumitor drepturi ale condamnatului.

Interzicerea unor drepturi se pronunță de instanța de judecată, pe lângă pedeapsa principală a închisorii dacă sunt îndeplinite și alte condiții ce privesc durata pedepsei pronunțate, aprecierea necesității acesteia de către instanță ș.a.

292. Conținutul interzicerii unor drepturi. Potrivit art. 53 pct. 2 lit. a și a art. 64 Cp., pedeapsa complementară a interzicerii unor drepturi constă în interzicerea pe o perioadă cuprinsă între unu și zece ani a unuia sau a mai multor drepturi din cele prevăzute de lege. Se pot interzice ca pedeapsă complementară:

1) *Dreptul de a alege și de a fi ales în autoritățile publice sau în funcții electivă publice* (art. 64 lit. a Cp.).

Se interzice de exemplu condamnatului dreptul de a participa la alegerile de deputați și de a candida pentru a fi ales deputat.

2) *Dreptul de a ocupa o funcție implicând exercițiul autorității de stat* (art. 64 lit. b Cp.).

Pedeapsa privește interzicerea dreptului de a ocupa funcții în aparatul de stat care implică pentru îndeplinirea lor exercițiul autorității de stat, adică dreptul de a da dispoziții obligatorii și de a controla îndeplinirea lor (de ex.: funcția de secretar de stat, ministru, prefect).

Interzicerea acestui drept este condiționată de interzicerea și a dreptului prevăzut la art. 64 lit. a (art. 64 al. 2 Cp.),

Față de aceste precizări făcute de legiuitor (art. 64 al. 2 Cp.) se pune firesc întrebarea dacă interzicerea drepturilor prevăzute la art. 64 lit. a Cp. se poate aplica fără a se pronunța și interzicerea drepturilor prevăzute la art. 64 lit. b Cp.

În practica judiciară răspunsul a fost afirmativ, în sensul că s-a aplicat numai interzicerea dreptului prevăzut la art. 64 lit. a, soluție criticată, pe bună dreptate, în doctrina penală fiindcă apare de neconceput ca un condamnat la

pedeapsa închisorii de cel puțin 2 ani, după executarea ori stingerea executării unei astfel de pedepse, să poată ocupa o funcție implicând exercițiul autorității de stat - adică funcții publice și totodată să-i fie interzis exercițiul drepturilor de a alege și de a fi ales în autoritățile publice, sau în funcții electivă publice.

De lege ferenda s-ar putea prevedea că „interzicerea drepturilor prevăzute la art. 64 lit. a și b se poate dispune numai împreună.

3.*Dreptul de a ocupa o funcție sau de a exercita o profesie de natura aceleia de care s-a folosit condamnatul pentru săvârșirea infracțiunii* (art. 64 lit. c Cp.).

Interzicerea acestui drept este determinată de pericolozitatea condamnatului care s-a folosit de funcția, de profesia sa pentru a săvârși infracțiunea. Prin săvârșirea infracțiunii folosindu-se de funcția, de profesia sa, condamnatul este socotit nedemn să o mai exercite în continuare, pe o anumită perioadă de timp, stabilită de instanță, între unu și 10 ani. Spre exemplu: se interzice exercitarea profesiei de învățător dacă acesta a fost condamnat pentru infracțiunea de vătămare corporală a unui elev aflat în supravegherea sa ș.a.

4.*Drepturile părintești* (art. 64 lit. d Cp.). Sunt interzise drepturile părintești acelora care au calitatea de părinți, pentru infracțiunile comise în legătură cu exercitarea acestor drepturi (de ex.: rele tratamente aplicate minorului - art. 306 Cp.; incest - art 203 Cp.; proxenetism - art. 329 Cp.).

Prin săvârșirea unor astfel de infracțiuni părinții sunt nedemni să mai exercite drepturile părintești, iar prin interzicerea acestor drepturi ca pedeapsă complementară, este ocrotit minorul.

5.*Dreptul de a fi tutore sau curator* (art. 64 lit. e Cp.). Și interzicerea acestor drepturi este determinată de nedemnitățile infractorului care prin infracțiunile săvârșite a demonstrat că nu prezintă garanții morale să exercite drepturile prevăzute în codul familiei pentru tutore (art. 113-145 C. fam.) sau curator (art. 152-157 C fam.).

293. **Condiții de aplicare.** Pedeapsa complementară a interzicerii unor drepturi se aplică de instanța judecătorească pe lângă pedeapsa închisorii de cel puțin 2 ani.

Din economia dispozițiilor art. 65 al. 1 Cp. rezultă că interzicerea unor drepturi se aplică numai pe lângă o pedeapsă principală stabilită pentru o infracțiune. Aceasta înseamnă că interzicerea unor drepturi nu va putea fi aplicată pe lângă o pedeapsă rezultantă, în caz de pluralitate de infracțiuni, dacă nu a fost mai întâi aplicată pe lângă o pedeapsă stabilită pentru infracțiunile ce au format pluralitatea.

Aplicarea pedepsei complementare a interzicerii unor drepturi este obligatorie ori de câte ori este prevăzută în lege, cu condiția ca pedeapsa principală să fie închisoarea de cel puțin 2 ani.

Pedeapsa complementară a interzicerii drepturilor prevăzute de art. 64 lit. a și b nu poate fi aplicată inculpaților cetățeni străini, chiar dacă aceasta este prevăzută în lege pentru infracțiunea săvârșită și pedeapsa principală aplicată este mai mare de 2 ani, s-a decis corect în practica judiciară.

Aplicarea pedepsei complementare a interzicerii unor drepturi este

facultativă în cazurile în care nu este prevăzută pentru infracțiunea respectivă, dar instanța apreciază motivat că față de natura și gravitatea infracțiunii, împrejurările cauzei și persoana făptuitorului, este necesară aplicarea acesteia (art. 65 al. 1 Cp.). Și în cazul aplicării facultative a interzicerii unor drepturi este necesar ca pedeapsa principală să fie închisoarea de cel puțin 2 ani.

294.Executarea pedepsei. Potrivit dispozițiilor art. 66 Cp., interzicerea unor drepturi se execută după executarea pedepsei principale, după grațierea totală sau a restului de pedeapsă ori după prescripția executării pedepsei, deci întotdeauna după stingerea executării pedepsei principale prin modurile prevăzute de lege.

§ 3. Degradarea militară

295.Noțiune și caracterizare. Degradarea militară este pedeapsa complementară ce constă în pierderea gradului militar și a dreptului de a purta uniforma (art. 67 al. 1 Cp.).

Potrivit naturii sale, degradarea militară este o pedeapsă privativă de drepturi, care se poate aplica numai acelor condamnați care au calitatea de militari activi sau rezerviști.

Degradarea militară ca pedeapsă complementară privativă de drepturi se deosebește de interzicerea unor drepturi unde exercitarea drepturilor este numai temporar interzisă (între 1 și 10 ani), prin aceea că gradul militar și dreptul de a purta uniformă sunt pierdute pentru totdeauna, pedeapsa constând tocmai în pierderea acestora.

296.Condiții de aplicare. Degradarea militară se aplică numai condamnaților militari activi sau rezerviști și sub acest aspect sfera subiecților cărora li se poate aplica este mai restrânsă decât în cazul interzicerii unor drepturi.

Degradarea militară se aplica în mod obligatoriu în cazul infracțiunilor grave care au atras aplicarea pedepsei cu închisoarea mai mare de 10 ani sau detențiunea pe viață (art. 67 al. 2 Cp.).

Degradarea militară se poate aplica, fiind facultativă, când pedeapsa aplicată de instanță este închisoarea de cel puțin 5 ani și cel mult 10 ani și a fost pronunțată pentru o infracțiune săvârșită cu intenție (art. 67 al. 3 Cp.).

Deoarece este condiționată de durata pedepsei închisorii aplicate, prevederea în partea specială, a infracțiunilor pentru care se aplică degradarea militară, nu a mai fost necesară.

297.Executarea degradării militare. Pedeapsa complementară a degradării militare se execută, se aduce la îndeplinire după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare.

§ 4. Pedepsele accesorii

298.Noțiune și conținut. Pedepsele accesorii sunt pedepse alăturate, secundare, accesorii ale pedepselor principale, închisoarea și detențiunea pe

viață și constau în interzicerea de regulă a tuturor drepturilor ce fac obiectul pedepsei complementare a interzicerii unor drepturi, pe durata executării pedepsei, până la grațierea totală sau a restului de pedeapsă ori până la împlinirea termenului de prescripție a executării pedepsei (art. 71 al. 2 Cp.)

Pedeapsa accesorie decurge din executarea pedepsei privative de libertate și presupune că în timpul executării acesteia, condamnatului îi sunt interzise de regulă toate drepturile prevăzute la art. 64 Cp.

Spre deosebire de pedeapsa complementară a interzicerii unor drepturi care putea consta și în interzicerea unuia sau a mai multor drepturi, pedeapsa accesorie constă în interzicerea, de regulă, a tuturor drepturilor prevăzute în art. 64 Cp., fără a fi nevoie de îndeplinirea vreunei condiții. Aceasta înseamnă că sunt interzise pe timpul executării pedepselor, toate drepturile prevăzute la art. 64 Cp., ca pedeapsă accesorie, chiar dacă unele din aceste drepturi nu ar fi putut fi interzise ca pedeapsă complementară,

Rațiunea instituirii pedepsei accesorii trebuie observată în incompatibilitatea exercitării drepturilor prevăzute la art. 64 Cp., pe timpul executării pedepselor privative de libertate.

299. Aplicarea pedepsei accesorii. Cu toate că pedeapsa accesorie decurge de drept din pedeapsa principală a închisorii și aplicarea ei în principiu nu este necesară, prin dispozițiile art. 357 al. 3 C.p.p., s-a prevăzut obligația menționării în dispozitivul hotărârii de condamnare că persoana condamnată este lipsită de drepturile arătate în art. 71 Cp., pe durata prevăzută de lege.

Menționarea pedepsei accesorii în dispozitivul hotărârii de condamnare este necesară pentru punerea în executare a hotărârii sub aspectul interzicerii drepturilor electorale.

Această menționare apare cu atât mai necesară în cazul în care se dispune executarea pedepsei închisorii la locul de muncă, caz în care interzicerea drepturilor părintești și a drepturilor de a fi tutore sau curator este lăsată la aprecierea instanței (art. 71 al. 3 Cp.). În acest caz instanța de judecată va trebui să se pronunțe dacă sunt interzise ca pedeapsă accesorie toate drepturile prevăzute la art. 64 Cp. sau le exceptează pe cele prevăzute la lit. d și e ale aceluiași articol - respectiv drepturile părintești și dreptul de a fi tutore sau curator.

Menționăm de asemenea că de la aplicarea și executarea pedepsei accesorii sunt prevăzute și alte exceptări prin dispozițiile art. 71 al. 3 Cp. ce privesc executarea pedepsei la locul de muncă, mai precis din reglementarea cuprinsă în art. 86 al. 2 Cp. în care se prevede că „pe durata executării pedepsei condamnatului / *se interzice dreptul electoral de a fi ales*”, se desprinde soluția că dreptul *de a alege* nu i se interzice condamnatului. Această soluție se întemeiază pe specificul executării pedepsei la locul de muncă, în libertate, iar interzicerea exercitării tuturor drepturilor prevăzute la art. 64 Cp., fără diferențiere, nu a fost în intenția legiuitorului care a făcut precizarea că doar dreptul electoral de a fi ales i se interzice condamnatului (art. 86 al. 2 Cp.), iar prin dispozițiile art. 71 al. 3 Cp. sunt prevăzute excepțiile la care ne referim.

Tot o exceptare de la aplicarea și executarea pedepselor accesorii se

desprinde și din dispozițiile art. 86 al. 1 lit. f Cp. unde se prevede că „pe durata executării pedepsei la locul de muncă în raport cu fapta săvârșită, condamnatul nu poate ocupa funcții care implică exercițiul autorității de stat” lăsând loc concluziei că instanța de judecată poate să nu interzică condamnatului exercitarea unei funcții ce implică exercițiul autorității de stat, dacă fapta pentru care a fost condamnat nu a avut legătură cu exercițiul autorității de stat ori nu a fost o faptă care să-l facă nedemn ocupării unei astfel de funcții.

300. Executarea pedepsei accesorii. Potrivit dispozițiilor art. 71 al. 2 Cp., condamnarea la pedeapsa detențiunii pe viață, a închisorii atrage de drept interzicerea drepturilor prevăzute la art. 64 Cp. din momentul rămânării definitive a hotărârii de condamnare și până la terminarea executării pedepsei ori stingerea pedepsei prin grațiere totală ori a restului de pedeapsă ori prin prescripție.

Între momentul când hotărârea judecătorească de condamnare a rămas definitivă și momentul când executarea condamnării s-a stins, se execută pedeapsa accesorie.

Executarea pedepsei principale a închisorii nu coincide întotdeauna cu executarea pedepsei accesorii. Pedeapsa accesorie poate avea o durată mai scurtă decât pedeapsa închisorii când condamnatul a executat o parte din pedeapsă prin deținerea preventivă.

Cel mai adesea pedeapsa accesorie are o durată mai lungă decât pedeapsa închisorii, fiindcă pedeapsa accesorie începe să fie executată de la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare, iar executarea pedepsei închisorii poate începe mai târziu prin încarcerarea celui condamnat, ori prin prezentarea la unitatea unde urmează să execute închisoarea la locul de muncă, sau executarea pedepsei închisorii poate fi amânată în cazurile prevăzute de lege.

Executarea pedepsei accesorii durează până la executarea pedepsei ori stingerea executării prin modalitățile prevăzute de lege, așadar durează și în timpul liberării condiționate ca și al întreruperii executării pedepsei, al încetării condiționate a executării pedepsei închisorii la locul de muncă ori al evadării.

În cazul prescripției executării pedepsei închisorii, pedeapsa accesorie are durata termenului de prescripție.

CAPITOLUL VI

Răspunderea penală a minorilor

Secțiunea I ASPECTE GENERALE PRIVIND SANȚIONAREA **INFRACTORILOR MINORI**

301. Prevenirea și sancționarea infracțiunilor săvârșite de minori.

Prevenirea și combaterea infracționalității minorilor a constituit și constituie o preocupare permanentă de politică penală a statelor moderne.

Specificul fenomenului infracțional în rândul minorilor ridică probleme

deosebite de prevenire și de combatere deoarece cauzalitatea acestuia se interacționează cu o multitudine de factori ca: lipsa de experiență de viață socială a minorului cu consecința neînțelegerii depline a semnificației sociale a conduitei lui periculoase pentru valorile sociale ca și a sancțiunilor care li s-ar aplica, deficiențe în procesul educativ ce s-a desfășurat în familie, școală, influența negativă exercitată de unii majori care îi atrag pe minori pe calea infracțională etc.

Necesitatea prevenirii și combaterii infracțiunilor comise de minori apare cu atât mai evidentă cu cât fenomenul cunoaște uneori recrudescențe, iar faptele pot fi deosebit de periculoase.

Găsirea celor mai eficiente măsuri de prevenire și combatere a fenomenului infracțional în rândul minorilor a ridicat și problema stabilirii vârstei de la care minorul răspunde penal, adică a vârstei de la care, corespunzător cercetărilor de psihologic pedagogică se apreciază că acesta are înțelegerea semnificației sociale a conduitei sale periculoase ca și a scopului sancțiunilor aplicate pentru o astfel de conduită.

Legiuitorul penal român prin dispozițiile art. 99 Cp. a stabilit că răspunderea penală a minorilor începe de la 14 ani sub condiția dovedirii că în săvârșirea faptei minorul a avut discernământ și în toate cazurile de la 16 ani fără vreo condiționare.

Limita superioară a vârstei până la care persoana este considerată minor este de 18 ani, indiferent de dobândirea prin căsătorie a capacității depline de exercițiu, deoarece minor în dreptul penal este persoana care nu a împlinit vârsta de 18 ani.

302. Sanctionarea minorilor infractori. Sanctionarea minorilor care săvârșesc infracțiuni trebuie să corespundă particularităților psiho-fizice ale acestora, să asigure educarea și reeducarea lor.

Preocupările pentru diversificarea sancțiunilor aplicabile minorilor sunt stimulate de rezultatele cercetărilor criminologice și de psihologic pedagogică, de la sfârșitul secolului și continuate până în secolul al XIX-lea.

În adevăr, particularitățile infractorilor minori, reclamă măsuri de apărare socială adecvate care să vizeze, refacerea educației deficitare a minorului acestea fiind măsurile educative.

Măsurile educative s-au impus în legislații, în general, treptat, dar niciodată complet, pentru minori preconizându-se un sistem sancționator mixt format atât din pedepse cât și din măsuri educative.

Secțiunea a II-a MĂSURILE EDUCATIVE

303. Noțiune. Măsurile educative sunt sancțiuni de drept penal speciale pentru minori care sunt menite să asigure educarea și reeducarea acestora prin instruire școlară și profesională, prin cultivarea în conștiința acestora a respectului față de valorile sociale.

Măsurile educative în dreptul penal român sunt consecințe ale răspunderii penale și se iau numai dacă minorul a săvârșit o infracțiune.

Scopul măsurilor educative este de a educa și reeduca pe minorul care a săvârșit o infracțiune, de a asigura o schimbare în conștiința acestuia pentru respectarea valorilor sociale, prin dobândirea unei pregătiri școlare și profesionale care să-i permită o deplină integrare în viața socială.

Spre deosebire de pedepse, unde caracterul coercitiv se situează pe primul plan, măsurile educative au caracter preponderent educativ și nu lasă să subziste nici o consecință penală, ele neconstituind antecedente penale pentru persoana față de care s-au luat.

304. Cadrul măsurilor educative. Măsurile educative ca sancțiuni specifice aplicabile minorilor au căpătat o reglementare distinctă de celelalte sancțiuni de drept penal prin dispozițiile codului penal intrat în vigoare la 1 ianuarie 1969.

Sistemul de sancționare prevăzut în codul penal român este un sistem mixt, adică cuprinde atât măsuri educative cât și pedepse.

Luarea unei măsuri educative ori aplicarea unei pedepse față de un minor pentru infracțiunea săvârșită era lăsată la aprecierea instanței de judecată. În lege s-a prevăzut, de principiu, că „pedeapsa se aplică numai dacă se apreciază că luarea unei măsuri educative nu este suficientă pentru îndreptarea minorului” (art. 100 al. 2 Cp.).

Măsurile educative care se pot lua față de infractorii minori, prevăzute în codul penal sunt: a) mustrarea; b) libertatea supravegheată; c) internarea într-un centru de reeducare; d) internarea într-un institut medical-educativ.

305. Mustrarea (art. 102 Cp.)- Este măsura educativă pe care o ia instanța de judecată față de minorul care a săvârșit o infracțiune și constă în dojenirea acestuia, în arătarea pericolului social al faptei săvârșite, sfatuindu-l să aibă o conduită bună în viitor, dovedind că s-a îndreptat, atrăgându-i totodată atenția că dacă va săvârși o nouă infracțiune se va lua față de el o măsură mai severă sau i se va aplica o pedeapsă.

306. Libertatea supravegheată (art. 103 Cp.) Este măsura educativă ce constă în punerea minorului, care a săvârșit o infracțiune, sub supraveghere deosebită pe timp de un an. Supravegherea este încredințată părinților, celui ce l-a înfiat, ori tutorelui, iar dacă aceștia nu există ori nu pot asigura supravegherea în condiții satisfăcătoare, instanța poate dispune încredințarea supravegherii minorului, pe aceeași perioadă de un an, unei persoane de încredere, de preferință unei rude apropiate la cererea acesteia, ori unei instituții legal însărcinate cu supravegherea minorilor.

Pe timpul libertății supravegheate, persoana căreia i s-a încredințat supravegherea are obligația, să vegheze îndeaproape asupra comportării minorului, pentru îndreptarea lui. De asemenea i se pune în vedere că are obligația, în caz că minorul se sustrage de la supraveghere, are o conduită rea, ori a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală, să înștiințeze instanța de judecată (art. 103 al. 2 Cp.).

Odată cu luarea măsurii educative, instanța atrage atenția minorului asupra conduitei sale viitoare și a consecințelor comportării necorespunzătoare (art. 103 al. 4). Instanța poate impune totodată minorului respectarea uneia sau mai

multor din următoarele obligații:

- a) să nu frecventeze anumite locuri stabilite;
- b) să nu intre în legătură cu anumite persoane;
- c) să presteze o activitate neremunerată într-o instituție de interes public fixată de instanță, cu o durată între 50 și 200 de ore, de maximum 3 ore pe zi, după programul de școală, în zilele nelucrătoare și în vacanță (art. 103 al. 3 Cp.).

Pentru reeducarea minorului sunt solicitate să coopereze cu persoana căreia i s-a încredințat supravegherea și școala unde minorul învață ori unitatea unde acesta este angajat și, după caz instituția la care prestează activitatea stabilită de instanță, încunoștiințate în acest scop de instanța judecătorească (art. 103 al. 5 Cp.).

Dacă în timpul libertății supravegheate minorul se sustrage de la supraveghere, ori are purtări rele sau săvârșește o faptă prevăzută de legea penală, instanța revocă libertatea supravegheată și dispune internarea minorului într-un centru de reeducare. Dacă fapta nouă este infracțiune, instanța ia măsura internării într-un centru de reeducare ori aplică o pedeapsă.

307. Internarea într-un centru de reeducare (art. 104 Cp.). Este măsura educativă ce constă în internarea minorului infractor într-un centru de reeducare - din subordinea Ministerului Justiției - în scopul reeducării minorului, căruia i se asigură posibilitatea de a dobândi învățătura necesară și o pregătire profesională potrivit cu aptitudinile sale.

Internarea într-un centru de reeducare se poate lua de către instanța de judecată în cazurile în care se apreciază că celelalte măsuri educative nu ar fi fost suficiente pentru îndreptarea minorului. Măsura se poate lua pe o durată nedeterminată și poate dura până la împlinirea vârstei majoratului, iar dacă internarea este necesară pentru realizarea scopului acesteia (interesul dobândirii unei pregătiri profesionale, terminarea pregătirii școlare etc.), instanța judecătorească poate prelungi durata internării și după împlinirea vârstei de 18 ani, cu o perioadă de cel mult 2 ani.

Pentru minorii care dau dovezi temeinice de îndreptare, se poate dispune de către instanța de judecată, după trecerea a cel puțin un an de la data internării, liberarea acestora înainte de a deveni majori (art. 107 Cp.). Dacă pe timpul liberării, până la împlinirea vârstei de 18 ani, minorul are o purtare necorespunzătoare, se poate dispune revocarea liberării (art. 108 al. 1 Cp.).

Dacă minorul, în timpul executării internării în centrul de reeducare, ori în timpul liberării din centru, înainte de a deveni major, săvârșește din nou o infracțiune și se apreciază ca nu este necesară aplicarea unei pedepse se revocă liberarea și se menține internarea într-un centru de reeducare. Dacă se apreciază de către instanța de judecată că este necesară aplicarea unei pedepse pentru infracțiunea săvârșită din nou, se revocă măsura educativă a internării, și se aplică o pedeapsă (art. 108 al. 2 Cp.).

308. Internarea într-un institut medical-educativ (art. 105 Cp.).

Este măsura educativă ce constă în internarea minorului infractor care din cauza stării sale fizice sau psihice are nevoie de un tratament medical și totodată

de un regim special de reeducare. Măsura se ia pe un timp nedeterminat și durează până la împlinirea vârstei de 18 ani, iar dacă starea psihofizică a minorului care a determinat luarea măsurii a încetat mai înainte, măsura trebuie ridicată de îndată, de către instanța de judecată.

Ridicând măsura educativă a internării medical-educative, instanța poate, dacă apreciază că este necesară, să ia măsura internării într-un centru de reeducare până la majorat.

Secțiunea a III-a PEDEPSELE APLICABILE MINORULUI ȘI PARTICULARITĂȚILE REGIMULUI DE APLICARE ȘI EXECUTARE A ACESTORA

309. Cazuri în care se aplică pedepse minorilor. Față de minorul care răspunde penal se ia cu prioritate o măsură educativă, așa cum s-a arătat mai sus. Când măsura educativă nu este suficientă pentru îndreptarea minorului, care a săvârșit o faptă ori mai multe fapte grave i se va aplica acestuia o pedeapsă. Aplicarea unei pedepse infractorului minor este impusă uneori și din rațiuni practice, cum s-a subliniat în doctrina penală, indiferent de gravitatea infracțiunii săvârșite. În adevăr, aplicarea pedepsei infractorului minor este cerută de situația concretă, când luarea unei măsuri educative nu mai este posibilă fiindcă infracțiunea a fost săvârșită cu puțin timp mai înainte de împlinirea vârstei de 18 ani ori judecarea acestuia pentru fapta săvârșită când era minor are loc aproape de împlinirea vârstei majoratului sau după ce devine major. În astfel de situații, luarea unei măsuri educative nu mai este posibilă și se impune aplicarea unei pedepse.

§ 1. Pedepse aplicabile minorului

Pedepse ce se pot aplica minorului sunt *închisoarea* sau *amenda*, ca pedepse principale. Pedepse complementare nu se aplică minorului (art. 109 al. 3 Cp.)- Minorului nu i se aplică nici pedeapsa detențiunii pe viață.

310. Limitele pedepsei închisorii pentru minor. Limitele pedepsei închisorii pentru minor sunt determinate în raport cu limitele speciale prevăzute de lege pentru infracțiunea săvârșită de major - limite ce sunt prevăzute în normele de incriminare. Pentru minor, limitele pedepselor se reduc la jumătate (art. 109 al. 1 Cp.), iar în urma reducerii, în cazul pedepsei cu închisoarea minimul pedepsei nu va depăși, în nici un caz, 5 ani.

Reducerea limitelor pedepsei pentru minori se face în raport atât cu pedeapsa prevăzută pentru infracțiunea tip, cât și cu pedeapsa prevăzută pentru variantele agravante, ori atenuante ale infracțiunii comise, după caz. Dacă minorul a săvârșit o tentativă, limitele pedepsei aplicabile acestuia pentru tentativă se vor stabili în raport de limitele pedepsei reduse ca urmare a aplicării dispozițiilor art. 109 al. 1 Cp. Într-o astfel de situație, se va da eficiență mai întâi dispozițiilor privitoare la minoritate - stare pentru care este instituit un regim

sanctionator special, iar apoi vor fi aplicate dispozițiile privind sancționarea tentativei.

311. Neaplicarea pedepsei detențiunii pe viața minorului. *Pedeapsa detențiunii pe viață* nu se aplică minorului. Când pentru infracțiunea săvârșită de minor legea prevede pedeapsa detențiunii pe viață, minorului nu i se va aplica pedeapsa detențiunii pe viață, ci i se va aplica pedeapsa închisorii de la 5 la 20 de ani (art. 109 al. 2 Cp.).

Pedeapsa detențiunii pe viață este prevăzută ca pedeapsă unică doar în două cazuri: pentru infracțiunea de genocid săvârșită în timp de război (art. 357 al. 2 Cp.) și pentru infracțiunea de tratamente neomenoase săvârșită în timp de război (art. 358 al. 4 Cp.), iar în restul cazurilor este alternativă cu pedeapsa închisorii. În cazurile în care pedeapsa detențiunii pe viață este alternativă cu pedeapsa închisorii, instanța de judecată va trebui mai întâi să aleagă, pe baza criteriilor generale de individualizare prevăzute prin dispozițiile art. 72 Cp., una din pedepsele alternative ce ar trebui aplicată minorului. Când instanța de judecată a ales detențiunea pe viață - pedeapsă ce nu se poate aplica minorului - va aplica pedeapsa închisorii de la 5 la 20 de ani. Dacă însă instanța de judecată a ales pedeapsa alternativă a închisorii, o va aplica pe aceasta între limitele reduse la jumătate, conform dispoziției din art. 109 al. 1 Cp., fără ca minimul special al pedepsei să depășească 5 ani, adică o pedeapsă cu închisoarea cuprinsă între 5 ani și 12 ani și 6 luni.

312. Individualizarea pedepsei pentru minor. După ce a fost stabilită pedeapsa aplicabilă minorului, operațiunea de individualizare va continua, în raport cu cauzele de atenuare sau de agravare ale pedepsei, care își vor produce efectele în raport cu limitele pedepsei determinate pentru infracțiunea săvârșită de minor.

Condamnarea la pedeapsa închisorii pentru o infracțiune săvârșită în timpul minorității nu poate constitui primul termen al recidivei, în cazul în care condamnatul ar săvârși din nou infracțiunea (art. 38 lit. a Cp.).

Dacă de o condamnare pentru o infracțiune săvârșită în timpul minorității, nu se ține seama de stabilirea stării de recidivă și deci nu poate atrage o agravare a pedepsei ce ar decurge din această stare, nu este mai puțin adevărat că o astfel de condamnare, reprezintă un antecedent penal de care instanța va ține seama la individualizarea pedepsei pentru infracțiunea săvârșită din nou.

Dacă minorul săvârșește mai multe infracțiuni ce sunt concurente, vor fi aplicabile dispozițiile art. 34 Cp. privind contopirea pedepselor stabilite pentru infracțiunile concurente, dacă s-au stabilit numai pedepse, iar dacă pentru unele din infracțiunile concurente s-au stabilit pedepse, iar pentru altele s-au luat măsuri educative, minorului i se va aplica o pedeapsă rezultantă a contopirii pedepselor, iar măsurile educative vor fi revocate fiindcă minorul nu poate fi supus în același timp la executarea pedepsei și acțiunii măsurilor educative, cele două sancțiuni de drept penal neputând fi aplicate, scopul și funcțiile pedepsei acoperind scopul măsurilor educative.

Cât privește executarea pedepsei închisorii de către minor, subliniem că aceasta se desfășoară cu respectarea regulilor speciale, adecvate stării

psihofizice a acestuia, prevăzute în codul penal și în legea de executare a pedepselor. Astfel, condamnații minori execută pedeapsa separat de condamnații majori, separația putând fi realizată în secții speciale din cadrul locului de deținere ori în locuri de deținere speciale.

Condamnaților minori - potrivit dispozițiilor din art. 57 al. 3 Cp. -li se asigură posibilitatea de a continua învățământul general obligatoriu și de a dobândi o pregătire profesională potrivit cu aptitudinile lor.

Din executarea pedepsei, condamnații pentru infracțiunile săvârșite în timpul minorității pot fi eliberați condiționat după executarea unei fracțiuni mai reduse de pedeapsă decât în cazul condamnaților pentru infracțiuni săvârșite ca majori (vezi liberarea condiționată - art. 59-61 Cp.).

Deși condamnarea pentru o infracțiune săvârșită în timpul minorității nu atrage incapacități sau decăderi (art. 109 al. 4 Cp.), subliniem faptul ca pe durata executării pedepsei închisorii, de la data când condamnatul a devenit major, ori chiar de la data când a rămas definitiv hotărârea de condamnare când cel condamnat împlinise 18 ani, acestuia îi este interzis ca pedeapsă accesorie - potrivit dispozițiilor art. 71 Cp. - exercițiul drepturilor prevăzute de dispozițiile art. 64 Cp.

313. Aplicarea pedepsei amenzii pentru minor. Și pedeapsa amenzii se poate aplica infractorului minor, în limitele prevăzute de lege pentru infracțiunea săvârșită, reduse însă la jumătate (art. 109 al. 1 Cp.).

Aplicarea pedepsei amenzii infractorului minor nu este condiționată de realizarea unor venituri proprii de către acesta și constituie de cele mai multe ori o soluție oportună pentru instanța de judecată care judecând pe minor nu poate lua față de acesta o măsură educativă, fiindcă până la împlinirea vârstei de 18 ani a rămas foarte puțin timp, ori chiar în timpul judecății devine major, iar aplicarea pedepsei închisorii ar fi o sancțiune prea severă. Individualizarea pedepsei amenzii se face, în general după aceleași reguli ca în cazul pedepsei închisorii. Cât privește executarea pedepsei amenzii de către minor sunt aplicabile dispozițiile generale de executare a acestei pedepse, inclusiv cele ce privesc înlocuirea pedepsei amenzii cu închisoarea potrivit dispozițiilor din art. 63 Cp.

314. Suspendarea condiționată a executării pedepsei aplicate minorului. Pedepsei aplicate minorului îi sunt incidente toate mijloacele de individualizare, inclusiv suspendarea condiționată a executării acesteia.

Suspendarea condiționată a executării pedepsei aplicate minorului se poate dispune în aceleași condiții ca și pentru condamnatul major, cu unele particularități ce se desprind din dispozițiile art. 110 Cp.; astfel termenul de încercare se compune din durata pedepsei închisorii la care se adaugă un interval de timp de la 6 luni la 2 ani, fixat de instanță, iar când pedeapsa aplicată este amenda, termenul de încercare este de 6 luni. Tot ca o particularitate privind suspendarea condiționată a executării pedepsei pentru condamnatul minor, s-a prevăzut în lege (art. 110 al. 2 Cp.) că odată cu suspendarea, se poate dispune încredințarea supravegherii minorului unei persoane sau instituții în condițiile prevăzute în art. 103 Cp. privitor la libertatea supravegheată. Menționăm că această măsură nu poate dura decât până la data când condamnatul împlinește

vârsta de 18 ani. Când la data pronunțării hotărârii prin care s-a dispus suspendarea condiționată condamnatul devenise major, măsura libertății supravegheate nu mai putea fi luată.

315. Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere sau sub control. Această măsură de individualizare a executării pedepsei închisorii aplicate minorului a fost introdusă în dispozițiile art. 110 Cp. prin Legea nr. 140/1996.

Prin dispozițiile art. 110 Cp. s-a prevăzut că odată cu suspendarea condiționată a executării pedepsei aplicate minorului, instanța poate dispune, pe durata termenului de încercare, dar până la împlinirea vârstei de 18 ani, încredințarea minorului unei persoane sau instituții din cele arătate în art. 103, putând stabili totodată, pentru minor una sau mai multe obligații dintre cele prevăzute în art. 103 al. 3 (vezi pct. nr. 305), iar după împlinirea vârstei de 18 ani, respectarea de către acesta a măsurilor de supraveghere și a obligațiilor prevăzute în art. 86, pentru condamnatul cu suspendarea executării pedepsei sub supraveghere. Și în acest caz dispozițiile art. 81 al. 3 și 4; art. 82 al. 3 și art. 83, 84 și 86 se aplică în mod corespunzător, adică există obligația de reparare integrală a prejudiciului și de plată a despăgubirilor civile dispuse prin hotărârea de condamnare, fiind aplicabile totodată dispozițiile ce privesc revocarea și anularea suspendării ca și cele ce privesc realitatea de drept a condamnatului.

Sustragerea minorului de la îndeplinirea obligațiilor prevăzute în art. 103 al. 3 Cp. poate atrage revocarea suspendării condiționate. Dacă minorul nu respectă măsurile de supraveghere sau obligațiile stabilite de instanță, potrivit art. 86, aceasta (instanța) poate dispune revocarea suspendării executării pedepsei și executarea în întregime a pedepsei ori să nu revoce suspendarea și să dispună prelungirea termenului de încercare cu cel mult 3 ani.

Tot în lege (art. 110 al. 4 Cp.) se prevede că dispozițiile privitoare la suspendarea executării pedepsei sub supraveghere sau sub control se aplică în mod corespunzător și în caz de liberare condiționată a minorului.

CAPITOLUL VII

Măsurile de siguranță

Secțiunea I ASPECTE GENERALE

§ 1. Noțiune și caracterizare

316.Noțiune. Măsurile de siguranță sunt sancțiuni de drept penal menite să lărgască gama de sancțiuni necesare prevenirii fenomenului infracțional.

Prin săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală, se pun în evidență anumite împrejurări din realitatea socială, care sunt implicate în cauzalitatea acestora și care dacă nu sunt combătute, există pericolul săvârșirii de noi fapte

prevăzute de legea penală, de ex.: starea de nepregătire profesională a făptuitorului care a comis infracțiuni din culpă datorită acestei nepregătiri, poate constitui sursa unor noi fapte prevăzute de legea penală; ori săvârșirea unor infracțiuni a fost favorizată de prezența infractorului în anumite localități și există pericolul săvârșirii de noi infracțiuni prin prezența lui în aceste localități etc.

Combaterea acestor stări de pericol nu se poate realiza prin pedepse căci astfel de stări își au izvorul în realități ce nu reprezintă încălcări ale legii penale, ci prin măsuri specifice preventive - măsuri de siguranță. Măsurile de siguranță sunt sancțiuni de drept penal, preventive, prevăzute de lege, care se iau de instanța de judecată față de persoanele care au săvârșit fapte prevăzute de legea penală pentru a înlătura o stare de pericol generatoare de noi fapte prevăzute de legea penală.

317.Caracterizare. Din noțiune se desprind trăsăturile caracteristice ale măsurilor de siguranță: a) sunt sancțiuni de drept penal prevăzute în legea penală; b) se iau față de persoanele care au săvârșit fapte prevăzute de legea penală, dar nu ca o consecință a săvârșirii unei infracțiuni, acest rol revenind pedepselor; c) luarea măsurilor de siguranță este determinată de necesitatea prevenirii repetării de fapte periculoase în viitor.

Măsurile de siguranță, spre deosebire de pedepse nu sunt consecințe ale răspunderii penale și nu depind de gravitatea faptei săvârșite, ele putând fi luate chiar dacă făptuitorului nu i se aplică o pedeapsă, fiindcă luarea acestor măsuri este provocată de existența stării de pericol pe care o reprezintă în special persoana făptuitorului. Fiind menite să combată starea de pericol pusă în evidență prin săvârșirea faptei prevăzute de legea penală și să prevină săvârșirea de noi infracțiuni, măsurile de siguranță se iau de regula pe durată nedeterminată (atâta timp cât durează starea de pericol) și indiferent dacă făptuitorului i se aplică ori nu o pedeapsă.

318. Condiții generale în care se pot lua măsurile de siguranță.

Măsurile de siguranță având ca scop prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni prin înlăturarea stării de pericol, se pot lua dacă sunt îndeplinite condițiile: a) făptuitorul să fi săvârșit o faptă prevăzută de legea penală; b) prin săvârșirea faptei să se fi dat în vileag o stare de pericol a făptuitorului care poate constitui în viitor sursa săvârșirii unor noi fapte prevăzute de legea penală; c) combaterea stării de pericol să nu fie posibilă doar prin aplicarea de pedepse ci prin luarea de măsuri de siguranță.

§ 2. Cadrul măsurilor de siguranță

319.Măsurile de siguranță: enumerare și clasificări. Măsurile de siguranță sunt prevăzute în codul penal în Titlul VI, art 111-118 și 118.

Sunt prevăzute în acest titlu dispoziții ce privesc scopul măsurilor de siguranță, conținutul fiecărei măsuri și condițiile în care se poate lua fiecare măsură de siguranță.

Potrivit dispozițiilor art. 112 Cp. măsurile de siguranță sunt:

-
- a) obligarea la tratament medical;
 - b) internarea medicală;
 - c) interzicerea de a ocupa o funcție sau de a exercita o profesie, o meserie ori o altă ocupație;
 - d) interzicerea de a se afla în anumite localități;
 - e) expulzarea străinilor;
 - f) confiscarea specială;
 - g) interdicția de a reveni în locuința familiei pe o durată determinată.
- După natura lor măsurile de siguranță se pot împărți în:

- *măsuri cu caracter medical* (obligarea la tratament medical și internarea medicală);

- *măsuri restrictive de drepturi* (interzicerea unei funcții sau profesii, interzicerea de a se afla în anumite localități, interdicția de a reveni în locuința familiei pe o durată determinată și expulzarea;

- *măsuri restrictive de lucruri* (confiscarea specială). Cunoașterea deplină a măsurilor de siguranță, a conținutului acestora, precum și a condițiilor în care se pot lua, implică examinarea dispozițiilor care le reglementează pe fiecare în parte (art. 113-118 și 118 Cp.).

Secțiunea a II-a MĂSURILE DE SIGURANȚĂ ÎN SPECIAL

§ 1. Obligarea la tratament medical

320. Noțiune. Obligarea la tratament medical este o măsură de siguranță cu caracter medical și constă în obligarea făptuitorului, care din cauza intoxicării cronice, prin alcool, stupefiante ori alte asemenea substanțe, prezintă pericol pentru societate, de a se prezenta în mod regulat la tratament medical până la însănătoșire. Cauza care determină luarea măsurii de siguranță a obligării la tratament medical o reprezintă starea anormală a făptuitorului, care din cauza unei boli, ori a intoxicării cu alcool, stupefiante ori alte asemenea substanțe prezintă pericol pentru societate, adică prezintă pericol de a săvârși din nou fapte prevăzute de legea penală.

Măsura de siguranță a obligării la tratament medical va putea fi luată dacă se apreciază că pericolozitatea făptuitorului, ce rezultă din starea patologică sau intoxicația acestuia, poate fi înlăturată prin această măsură,

321. Condiții în care se poate lua măsura de siguranță.

a) Măsura obligării la tratament medical se ia numai față de făptuitor adică față de o persoană care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală, indiferent dacă fapta este sau nu infracțiune;

b) Făptuitorul să prezinte pericol pentru societate din cauza unei boli, ori a intoxicării cronice prin alcool, stupefiante ori alte asemenea substanțe;

c) Instanța să aprecieze că prin obligarea făptuitorului la tratament medical, starea anormală a acestuia va înceta și nu va mai săvârși fapte prevăzute de legea penală.

Măsura obligării la tratament medical se poate lua indiferent dacă

făptuitorului i se aplică ori nu o pedeapsă.

Pentru a putea fi luată măsura de siguranță a obligării la tratament medical nu este nevoie ca fapta să se datoreze stării anormale a făptuitorului, ce ar rezulta din cauza unei boli, ori a intoxicării cu alcool, stupefiante ori alte asemenea substanțe, ci este suficient să se constate că această stare anormală a făptuitorului prezintă pericol pentru societate.

322. Conținutul măsurii de siguranță. Obligarea la tratament medical constă în obligația impusă făptuitorului, pe calc judiciară de a urma tratamentul medical stabilit de medicii specialiști, prin prezentarea în mod regulat la locul și datele stabilite pentru efectuarea tratamentului. Dacă făptuitorul obligat la tratament medical nu se prezintă în mod regulat la tratament, instanța judecătorească poate înlocui această măsură cu internarea medicală (art. 113 al. 2 Cp.).

Când măsura de siguranță însoțește pedeapsa detențiunii pe viață sau pedeapsa închisorii, tratamentul medical se efectuează și în timpul executării pedepsei (art. 113 al. 3 Cp.).

Având în vedere cauza care determină luarea măsurii de siguranță -starea de boală ori intoxicație a făptuitorului și pericolul de a săvârși fapte prevăzute de legea penală - în lege s-a prevăzut posibilitatea luării acestei măsuri cu caracter *provizoriu* în timpul urmăririi penale și al judecății (art. 113 al. ultim Cp.).

Cu ocazia judecății, instanța, poate confirma măsura luată cu caracter provizoriu și astfel măsura devine definitivă, ori o poate infirma dacă constată că nu sunt îndeplinite condițiile.

323. Durata măsurii de siguranță. Obligarea la tratament medical se ia pe o durată nedeterminată. Măsura de siguranță durează cât durează cauza care a determinat luarea acesteia, până la însănătoșirea făptuitorului.

Când se constată că a intervenit însănătoșirea, măsura de siguranță se revocă.

Când tratamentul medical a fost efectuat în timpul detenției și nu a intervenit însănătoșirea până la terminarea executării pedepsei, tratamentul medical va continua în libertate, fostul condamnat urmând să se prezinte cu regularitate la unitatea sanitară pentru efectuarea tratamentului.

Într-o astfel de situație, s-a decis în practica judiciară, nu se schimbă natura măsurii ci numai modul de executare a ei.

§ 2. Internarea medicală

324. Noțiune. Internarea medicală este măsura de siguranță ce constă în internarea făptuitorului, care este bolnav mintal sau toxicoman și care se află într-o stare care prezintă pericol pentru societate, într-o instituție medicală de specialitate până la însănătoșire (art. 114 Cp.).

Cauza care determină luarea măsurii de siguranță a internării medicale o reprezintă starea de pericol pentru societate ce decurge din starea psiho-fizică anormală a făptuitorului care este bolnav mintal ori toxicoman și care prezintă pericolul de a săvârși noi fapte prevăzute de legea penală.

325. **Condiții în care se poate lua măsura de siguranță.**

a) Internarea medicală se poate lua numai față de făptuitor adică față de o persoană care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală. Atâta timp cât persoana bolnavă mintal sau toxicomană nu a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală, față de ea nu se poate lua o măsură de siguranță. Față de o persoană bolnavă mintal ori toxicomană care nu a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală se pot lua măsuri de ocrotire prevăzute în Decretul nr. 313/1980 privind asistența bolnavilor psihic periculoși.

b) Făptuitorul să fie bolnav mintal ori toxicoman și să se afle într-o stare care prezintă pericol pentru societate.

Pentru luarea măsurii de siguranță nu este suficient deci să se constate că făptuitorul este bolnav mintal ori toxicoman ci trebuie să se mai constate că se află într-o stare care prezintă pericol social.

Starea de pericol a făptuitorului bolnav mintal ori toxicoman se deduce din legătura causală ce există între fapta săvârșită și starea de boală a făptuitorului adică făptuitorul a comis fapta tocmai datorită bolii mintale sau toxicomaniei de care suferă.

Internarea medicală nu se poate lua față de făptuitorul care nu era iresponsabil ci doar prezenta tulburări de comportament ce constituie simple elemente de individualizare a pedepsei.

Internarea medicală se poate lua și față de făptuitorul responsabil care nu a respectat obligațiile ce-i reveneau în cazul obligării la tratament medical sau față de care tratamentul medical s-a dovedit inefficient, iar starea de pericol s-a agravat.

c) Internarea medicală se va lua dacă instanța de judecată apreciază că starea de pericol a făptuitorului bolnav mintal ori toxicoman poate fi înlăturată prin această măsură de siguranță.

326. Conținutul măsurii. Internarea medicală constă în internarea forțată a făptuitorului bolnav mintal sau toxicoman și care se află într-o stare care prezintă pericol social într-o instituție de specialitate unde este supus unui tratament medical obligatoriu până la însănătoșire.

Măsura de siguranță a internării medicale implică și restrângerea libertății făptuitorului.

Internarea medicală poate fi luată cu caracter provizoriu și în timpul urmăririi penale de către procuror ori în timpul judecății de instanța judecătorească pentru aceleași rațiuni ca și în cazul obligării la tratament medical.

327. Durata măsurii. Internarea medicală se ia pe o durată nedeterminată și durează până la însănătoșirea făptuitorului când se revocă.

Dacă în timpul internării medicale se observă o ameliorare se poate înlocui măsura de siguranță a internării medicale cu măsura de siguranță a obligării la tratament medical.

§ 3. Interzicerea unei funcții sau profesii

328. Noțiune. Interzicerea unei funcții sau profesii este măsura de siguranță ce se poate lua față de făptuitorul care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală datorită incapacității, nepregătirii sau altor cauze care îl fac impropriu pentru ocuparea unei anumite funcții ori pentru exercitarea unei profesii, meserii sau alte ocupații, pentru a împiedica săvârșirea altor asemenea fapte în viitor.

Cauza care determină luarea măsurii de siguranță prevăzută la art. 115 Cp. o reprezintă starea de pericol ce izvorăște din condițiile necorespunzătoare și primejdioase în care făptuitorul exercită funcția, profesia, ocupația sau meseria în îndeplinirea căreia el a comis fapta prevăzută de legea penală.

Cu alte cuvinte cauza care generează starea de pericol social constă în inaptitudinea făptuitorului de a-și exercita funcția, profesia, meseria ori ocupația în exercitarea căreia a comis fapta prevăzută de legea penală.

Starea de pericol ce își are izvorul în inaptitudinea făptuitorului așa cum am arătat mai sus se poate datora: *nepregătirii* (ignoranță, lipsă de experiență, superficialitate etc); *incapacității psiho-fizice* (boală, infirmitate etc.); *lipsei de cunoștințe necesare*; *nepăsării față de regulile și cerințele de care depinde buna desfășurare a activității*.

Măsura de siguranță a interzicerii unei funcții sau profesii se deosebește de pedeapsa complementară prevăzută la art. 64 lit. c. Cp. (interzicerea dreptului de a ocupa o funcție sau de a exercita o profesie de natura aceleia de care s-a folosit condamnatul pentru săvârșirea infracțiunii) atât prin natura ei juridică cât și prin finalitate.

În adevăr, pedeapsa complementară prevăzută la art. 64 lit. c. Cp., își are cauza în nedemnitatea infractorului de a mai exercita funcția sau profesia de care s-a folosit pentru săvârșirea infracțiunii, pe când măsura de siguranță prevăzută la art. 115 Cp. își are cauza în starea de pericol ce rezultă din nepregătirea, incapacitatea făptuitorului de a exercita funcția sau profesia, în exercitarea căreia a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală.

Având în vedere natura și finalitatea diferită a celor două sancțiuni de drept penal, incidența lor concomitentă este posibilă.

Măsura de siguranță prevăzută la art. 115 Cp. se poate lua indiferent dacă făptuitorului i se aplică ori nu o pedeapsă.

Luarea măsurii de siguranță a interzicerii funcției sau profesiei nu exclude luarea și altor măsuri de siguranță.

329. Condiții în care se poate lua măsura de siguranță.

a) Interzicerea unei funcții sau profesii, meserii sau ocupații se poate lua numai față de persoana care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală;

b) Fapta prevăzută de legea penală să fi fost săvârșită în exercitarea funcției sau profesiei, meseriei sau ocupației făptuitorului;

c) Săvârșirea faptei să se datoreze incapacității, nepregătirii ori altor cauze care îl fac impropriu pentru ocuparea unei funcții, exercitarea unei

profesii, meserii sau ocupații;

d) Existența acestor cauze, care îl fac impropriu pe făptuitor pentru exercitarea funcției, profesiei, meseriei, ocupației creează o stare de pericol prin posibilitatea comiterii altor fapte în viitor;

c) Instanța să aprecieze că înlăturarea stării de pericol și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni se poate realiza prin luarea măsurii de siguranță prevăzută de art. 115 Cp.

330. Conținutul măsurii. Măsura de siguranță a interzicerii funcției sau profesiei, constă în interdicția impusă făptuitorului de a mai ocupa funcția ori de a exercita profesia, meseria, ocupația în exercitarea căreia a săvârșit fapta prevăzută de legea penală.

Nerespectarea interdicției atrage răspunderea penală pentru săvârșirea infracțiunii de nerespectare a hotărârilor judecătorești (art. 271 al. ultim Cp.).

331. Durata măsurii. Fiind instituită pentru a înlătura o stare de pericol și a preveni săvârșirea de noi fapte, ca de altfel orice măsură de siguranță și interzicerea unei funcții sau profesii se ia pe timp nedeterminat și durează cât durează starea de inaptitudine a făptuitorului.

Încetarea cauzei care a determinat luarea măsurii, face posibilă revocarea acesteia.

Revocarea se face la cerere, după trecerea unui termen de cel puțin 1 an, dacă se constată că temeiurile care au impus luarea măsurii de siguranță au încetat (art. 115 al. 2 Teza I Cp.).

Dacă cererea de revocare a măsurii de siguranță este respinsă o nouă cerere nu poate fi făcută decât după trecerea unui termen de cel puțin un an de la data respingerii cererii anterioare (art. 115 al. II Teza a II-a Cp.).

§ 4. Interzicerea de a se afla în anumite localități

332. Noțiune. Măsura de siguranță a interzicerii de a se afla în anumite localități constă în interzicerea condamnatului de a se afla o anumită perioadă de timp în localitatea sau localitățile stabilite prin hotărârea de condamnare.

Cauza care determină luarea acestei măsuri constă în starea de pericol pe care o relevă prezența infractorului în anumite localități. Deci cauza rezidă pe de o parte în personalitatea infractorului care datorită simptomelor sale puse în evidență prin săvârșirea de infracțiuni, prezintă pericolul de a săvârși altele noi, iar pe de altă parte în condițiile specifice ale unor localități care ar favoriza săvârșirea de infracțiuni.

333. Condiții pentru luarea măsurii.

a) Măsura interzicerii de a se afla în anumite localități se poate lua numai față de infractor. Spre deosebire de alte măsuri de siguranță unde luarea măsurii presupunea doar calitatea de făptuitor, interzicerea de a se afla în anumite localități se ia numai față de un infractor adică față de o persoană care a săvârșit o infracțiune.

b) O a doua condiție privește durata condamnării și natura infracțiunii

pentru care a fost pedepsit infractorul. Astfel este necesar ca infractorul să fie pedepsit la pedeapsa închisorii de cel puțin un an și anterior să mai fi fost condamnat (art. 116 al. 1 Cp.)- Această condiție ca infractorul să mai fi fost anterior condamnat nu mai este necesară dacă pentru infracțiunea săvârșită instanța pronunță o condamnare la pedeapsa închisorii mai mare de 5 ani (art. 116 al. 2 Cp.).

Condamnarea anterioară nu mai este necesară dacă infractorul este condamnat pentru o infracțiune de: furt, tâlhărie, speculă, ultraj contra bunelor moravuri și tulburarea liniștii publice, cerșetorie, prostituție, viol, perversiune sexuală, când măsura de siguranță, a interzicerii de a se afla în anumite localități se poate lua oricare ar fi pedeapsa aplicată, durata sau cuantumul acesteia (art. 116 al. 4 Cp.).

c) O altă condiție privește aprecierea instanței că prezența infractorului în localitate unde a săvârșit infracțiunea ori în alte localități prezintă pericol grav pentru societate.

Constatarea instanței de judecată că prezența infractorului în localitatea unde a săvârșit infracțiunea prezintă un pericol grav și este deci necesară interzicerea aflării acestuia în acea localitate poate fi desprinsă din: numărul de infracțiuni comise (flirturi repetate); gravitatea infracțiunii (un omor comis prin cruzimi care a produs o indignare generală iar prezența infractorului în această localitate ar reprezenta o sursă de conflicte, determinată de răzbunarea rudelor victimei); modul în care a acționat infractorul profitând de aglomerația din orașul respectiv.

Interzicerea de a se afla și în alte localități decât aceea, ori acelea în care a săvârșit infracțiunea este determinată de natura infracțiunilor comise, de frecvența acestora. Astfel prezența infractorului în centre aglomerate (localități, stațiuni balneo-climaterice), localități de frontieră, poate constitui un pericol grav pentru comiterea de infracțiuni ca: furturi din buzunare, vagabondaj, cerșetorie, prostituție, speculă, contrabandă etc.

Practica judiciară este constantă în a aprecia că luarea măsurii de siguranță a interzicerii de a se afla în anumite localități, trebuie dispusă numai atunci când se apreciază că prezența infractorului într-o anumită localitate prezintă un pericol grav și prin luarea măsurii se împiedică săvârșirea de noi infracțiuni.

334. Conținutul măsurii. Măsura de siguranță prevăzută la art. 116 Cp., constă în interzicerea condamnatului de a se afla în localitățile anume prevăzute prin hotărârea judecătorească.

Nerespectarea acestei interdicții atrage răspunderea penală a infractorului pentru infracțiunea prevăzută la art. 271 al. 4 Cp. de nerespectare a hotărârilor judecătorești.

335. Durata măsurii. Interzicerea de a se afla în anumite localități se poate lua pe o durată de până la 5 ani, iar dacă pericolul subzistă, instanța poate prelungi măsura, dar prelungirea nu poate depăși durata măsurii luată inițial (art. 116 al. 3 Cp.).

Este o măsură care se ia pe o durată determinată de către instanța de judecată și implică restrângerea libertății condamnatului care nu se poate afla în

localitățile interzise prin hotărârea de condamnare.

Măsura de siguranță se execută după executarea pedepsei ori stingerea executării pedepsei prin grațiere totală sau a restului de pedeapsă.

Când condamnatul execută pedeapsa închisorii la locul de muncă și față de el s-a luat și măsura interzicerii de a se afla în anumite localități, firesc este ca interdicția să opereze și în timpul executării pedepsei. Interdicția de a se afla în anumite localități va opera și în cazul amânării ori întreruperii executării pedepsei, ca și în cazul în care condamnatul se sustrage de la executarea pedepsei închisorii.

Executarea măsurii de siguranță a interzicerii de a se afla în anumite localități poate fi amânată sau întreruptă pentru cauză de boală ori alt motiv în condițiile prevăzute de art. 436 al. 3 C. proc. p.

Măsura de siguranță poate fi revocată la cerere ori din oficiu când se apreciază că a încetat starea de pericol ce a determinat luarea acesteia dar nu mai devreme de un an de la data când a fost luată.

Când cererea de revocare a fost respinsă o nouă cerere poate fi făcută după trecerea unui termen de cel puțin un an de la data respingerii cererii anterioare (art. 116 al. ultim Cp.).

Prin prevederea termenului după care se poate cere revocarea interzicerii de a se afla în anumite localități de cel puțin 1 an, se deduce că limitele speciale între care se poate lua măsura de siguranță sunt între un an și 5 ani.

§ 5. Expulzarea

336. Noțiune. Expulzarea este măsura de siguranță ce constă în scoaterea în afara teritoriului țării a cetățeanului străin ori a persoanei fără cetățenie care nu domiciliază în România, dacă a săvârșit o infracțiune și se apreciază că rămânerea acestuia pe teritoriul României prezintă pericol social.

Cauza care impune luarea acestei măsuri o reprezintă pericolozitatea cetățeanului străin ori a persoanei fără cetățenie, care a săvârșit o infracțiune ce se judecă de instanțele române și care dacă ar rămâne pe teritoriul țării noastre și ar putea comite noi infracțiuni.

337. Condiții în care se poate lua măsura de siguranță.

a) Expulzarea se poate lua față de infractorul cetățean străin ori față de o persoană fără cetățenie care nu are domiciliul în România.

b) Cetățeanul străin ori persoana fără cetățenie și fără domiciliu în România să fi săvârșit o infracțiune de competența instanțelor penale române. Această condiție este îndeplinită atât atunci când infracțiunea este săvârșită pe teritoriul țării noastre cât și atunci când este săvârșită în afară, dar se judecă de instanțele române conform principiilor realității ori universalității legii penale.

c) Instanța de judecată să aprecieze că rămânerea infractorului pe teritoriul țării prezintă pericol social. Aprecierea că prezența infractorului în România este periculoasă se poate desprinde din complexul datelor ce

privesc infracțiunea săvârșită, personalitatea infractorului;

d) Expulzarea nu va putea fi luată dacă există motive serioase de a se crede că persoana, față de care este incidentă această măsură, riscă să fie subjucată. tortură în statul în care urmează a fi expulzată (art. 17. al. 4 introdus prin Legea nr. 20 din 10 octombrie 1990 pentru modificarea și completarea unor dispoziții din codul penal și codul de procedură penală).

338. Conținutul măsurii. Expulzarea constă în îndepărtarea silită a infractorului străin de pe teritoriul României.

Expulzarea străinului se face de regulă către țara al cărui cetățean este, ori dacă nu are cetățenie, în țara unde își are domiciliul. În orice caz expulzarea se face cu o destinație precisă într-o anumită țară și nu doar prin scoaterea în afara granițelor țării.

Expulzarea se poate lua singură sau însoțind o pedeapsă, caz în care se va aduce la îndeplinire după executarea pedepsei (art. 117 al.3 Cp.) ori stingerea pedepsei prin grațiere totală ori a restului de pedeapsă. Împrejurarea că pedepsele aplicate inculpatului cetățean străin au fost grațiate nu are influență asupra măsurii de siguranță a expulzării ce a fost dispusă în cauză, s-a decis corect în practica judiciară.

339. Durata măsurii. Măsura expulzării se ia pe durată nedeterminată, în lege nu se prevede posibilitatea revocării ei, dar aceasta nu înseamnă că este pentru totdeauna, putând fi revocată, și astfel fostul expulzat poate reveni în România.

Nerespectarea interzicerii de a se reîntoarce în țară de către expulzat va constitui infracțiune pentru care va fi pedepsit și din nou expulzat după executarea pedepsei.

§ 6. Confiscare specială

340. Noțiune. Confiscarea specială constă în trecerea silită și gratuită în proprietatea statului a anumitor lucruri ce aparțin persoanei care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală, a căror deținere de către făptuitor datorită naturii lor ori datorită legăturii acestora cu fapta prezintă pericolul săvârșirii unor noi fapte prevăzute de legea penală.

Cauza care determină luarea măsurii de siguranță a confiscării speciale o reprezintă starea de pericol ce decurge din deținerea unor lucruri ce au legătură cu săvârșirea infracțiunii ori care ar putea fi folosite la săvârșirea de fapte prevăzute de legea penală în viitor.

341. Condiții de luare a confiscării speciale.

a) Confiscarea specială se ia numai față de persoana care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală (art. 111 al. 2 Cp.);

b) Confiscarea specială se ia cu privire la anumite lucruri care au legătură cu săvârșirea faptei prevăzută de legea penală ori a căror deținere este contrară legii;

c) Instanța de judecată să aprecieze că prin luarea măsurii de siguranță este anihiliat pericolul social, ce decurge prin deținerea anumitor lucruri,

de a săvârși **noi** fapte prevăzute de legea penală.

342. Conținutul măsurii. Confiscarea specială este o sancțiune de drept penal și constă în scoaterea forțată din patrimoniul celor care le dețin și trecerea în patrimoniul statului a lucrurilor anume determinate prin lege (art. 118 Cp.).

Măsura confiscării speciale luându-se cu privire la anumite lucruri are caracter „*in rem*” și produce efecte față de orice persoană la care s-ar găsi lucrurile confiscate, care va trebui să le predea organelor competente.

343. Categoriile de lucruri supuse confiscării speciale. Prin dispozițiile art. 118 Cp. s-au determinat categoriile de lucruri supuse confiscării speciale.

a) *Lucrurile produse prin fapta prevăzută de legea penală.* Prin lucruri produse prin fapta prevăzută de legea penală se înțeleg acele lucruri care au luat ființă prin săvârșirea faptei, care deci nu au existat înainte de săvârșirea faptei ca: bancnote false, titluri de credit false, alimente falsificate, arme confecționate, materiale explozive, medicamente falsificate etc.

În literatura juridică s-a susținut întemeiat, că sunt asimilate cu lucrurile produse prin fapta prevăzută de legea penală, lucrurile care au căpătat prin săvârșirea faptei o astfel de stare (de ex.: lucrurile introduse în țară prin contrabandă).

b) *Lucrurile care au servit care au fost destinate să servească la săvârșirea unei infracțiuni, dacă sunt ale infractorului* (art. 118 lit. b Cp.).

Lucrurile care au servit la săvârșirea infracțiunii sunt acelea de care s-a folosit inculpatul pentru săvârșirea infracțiunii ca de ex: cuțitul sau arma cu care s-a comis omorul.

Este supusă confiscării speciale conform art. 118 lit. b și arma de vânătoare folosită de inculpat în comiterea infracțiunii de braconaj. Nu poate fi supus confiscării speciale: atelajul (calul și căruța) care trebuia să fie folosit de inculpat pentru transportul lucrurilor sustrase un astfel de lucru (atelaj) nu a servit și nici nu a fost destinat să servească la comiterea infracțiunii de furt. Tot astfel, întemeiat s-a decis în practica judiciară, că „servieta în care inculpatul a introdus sticla de vin furată din magazinul cu autoservire, nu constituie un bun destinat să servească la săvârșirea unei infracțiuni ci un obiect de uz curent al inculpatului în care el a introdus sticla, așa cum ar fi introdus-o în buzunarul paltonului și deci servieta nu poate fi confiscată”.

Sunt supuse confiscării speciale și lucrurile care au fost destinate să servească la săvârșirea unei infracțiuni, adică lucrurile anume produse, adaptate pentru a fi folosite la săvârșirea de infracțiuni, chiar dacă nu au fost folosite efectiv la comiterea faptei căci nu s-a ivit ocazia (de ex.: cheile confecționate pentru deschiderea încuietorilor, scara ce urma să fie folosită pentru escaladare etc).

c) *Lucrurile care au fost date pentru a determina săvârșirea unei infracțiuni sau pentru a răsplăti pe infractor.* În această categorie intră sumele de bani ori alte lucruri ce au fost date infractorului pentru a-l determina să săvârșască infracțiunea (de ex.: mărturie mincinoasă,, trafic de influență etc).

Sunt supuse confiscării speciale lucrurile care au fost date pentru a determina pe infractor să comită fapta atât atunci când acesta a săvârșit infracțiunea în formă consumată, cât și atunci când a realizat doar o tentativă, ca și atunci când a săvârșit o altă faptă.

În literatura juridică s-a subliniat întemeiat că vor fi confiscate lucrurile și atunci când instigatul nu a trecut la săvârșirea faptei, ori a denunțat oferta ce i s-a făcut în cazul infracțiunii prevăzută la art. 255 al. 4 raportat la art. 254 al. 2 Cp.

d) *Lucrurile dobândite în mod vădit prin săvârșirea infracțiunii dacă nu sunt restituite persoanei vătămate și în măsura în care nu servesc la despăgubirea acesteia* (art. 118 lit. d. Cp.). Prin lucruri dobândite prin săvârșirea faptei se înțeleg lucrurile care au fost însușite, care au ajuns în mod direct ori indirect în stăpânirea ilegală a unor persoane.

Spre deosebire de lucrurile „ produse ” prin fapta prevăzută de legea penală (prevăzute la art. 118 lit. d Cp.), care nu aveau o existență anterioară săvârșirii faptei, lucrurile „ dobândite ” prin infracțiune au o existență anterioară săvârșirii faptei. Sunt astfel lucruri dobândite prin săvârșirea infracțiunii: lucrurile furate, delapidate, lucrurile obținute prin înșelăciune, prin amenințare etc.

Confiscarea specială a lucrurilor dobândite prin săvârșirea infracțiunii va putea fi luată numai în măsura în care lucrurile nu sunt restituite persoanei vătămate ori nu servesc la despăgubirea acesteia.

Dacă persoana vătămată nu este cunoscută, ori nu cere să fie despăgubită, lucrurile sunt supuse confiscării.

Când lucrurile dobândite prin infracțiune au fost înstrăinate, sumele ori lucrurile obținute iau locul celor dobândite prin infracțiune și confiscarea specială a acestora se poate dispune de asemenea, numai când nu servesc la despăgubirea persoanei vătămate.

Dacă infractorul a realizat din vânzarea bunului furat o sumă mai mare decât cea pe care a fost obligat să o plătească părții civile, diferența trebuie să fie confiscată.

Când bunul dobândit prin infracțiune a fost înstrăinat unui dobânditor de bună-credință, atunci, s-a decis just în practica judiciară, bunul nu poate fi confiscat, dar infractorul este obligat la plata sumei obținută prin înstrăinarea bunului supus confiscării speciale.

e) *Lucrurile deținute în contra dispozițiilor legale*. Intră în această categorie lucrurile a căror deținere constituie o faptă prevăzută de legea penală, și deci implicit, ca orice faptă prevăzută de legea penală prezintă pericol social (de ex. deținerea de arme și muniții - art. 279 Cp.; deținerea de instrumente în vederea falsificării de valori - art. 285 Cp. etc.).

§ 7. Interdicția de a reveni în locuința familiei pe o perioadă determinată

344.Noțiune. Interdicția de a reveni în locuința familiei pe o perioadă determinată este măsura de siguranță ce se poate lua pe o durată de

până la 2 ani față de persoana condamnată la pedeapsa închisorii de cel puțin un an pentru loviri sau orice alte acte de violență cauzatoare de suferințe fizice și psihice, săvârșite asupra membrilor de familie, dacă instanța constată ca prezența acestuia în locuința familiei constituie un pericol grav pentru ceilalți membri ai familiei.

Cauza care a determinat luarea acestei măsuri de siguranță o reprezintă pericolozitatea infractorului, pusă în evidență prin lovirea sau orice alte acte de violență cauzatoare de suferințe fizice și psihice săvârșite asupra membrilor familiei.

Măsura de siguranță a fost introdusă în Codul penal român prin Legea nr. 197 din 15 noiembrie 2000.

345. Condiții în care se poate lua măsura de siguranță:

a) Interdicția de a reveni în locuința familiei se poate lua numai împotriva infractorului, condamnat la pedeapsa închisorii de cel puțin un an, pentru loviri sau orice alte acte de violență cauzatoare de suferințe fizice și psihice, săvârșite asupra membrilor familiei. Înțelesul expresiei „membru de familie” este cel prevăzut în dispozițiile art. 149 Cod penal, introdus prin aceeași lege modificatoare nr. 197/2000 și care privește *„soțul sau ruda apropiată, dacă aceasta din urmă locuiește și gospodărește împreună cu făptuitorul”*.

b) Instanța de judecată să aprecieze că prezența persoanei condamnate în locuința familiei constituie un pericol grav pentru ceilalți membri ai familiei.

c) Măsura interzicerii de a reveni în locuința familiei se poate lua numai la cererea părții vătămate.

346. Conținutul măsurii. Măsura de siguranță constă în interdicția pronunțată de instanța judecătorească față de condamnat de a reveni în locuința familiei pe o perioadă determinată. În lege nu sunt prevăzute alte dispoziții care să precizeze noțiunile, astfel apreciem că interdicția presupune nu numai locuirea efectivă, ci și aflarea în trecere pe la locuința familiei, pentru a fi realizat scopul luării măsurii - înlăturarea pericolului ce ar rezulta din prezența condamnatului la locuința familiei.

347. Durata măsurii. Măsura de siguranță se ia pe o perioadă determinată de până la 2 ani. Limita minimă nu este fixată, dar ea nu poate fi redusă - apreciem - la o durată care ar face imposibilă realizarea finalității acesteia.

În lege nu s-a prevăzut posibilitatea cu durata măsurii să poată fi redusă, dar considerăm că, având în vedere întreaga reglementare a măsurilor de siguranță, ca și a celor de care ne ocupăm (art. 118 Cp.), măsura se poate revoca dacă au încetat cauzele care au determinat luarea măsurii, iar persoana vătămată care a cerut luarea măsurii poate să-și manifeste voința și în sensul retragerii acesteia.

În lege nu s-au prevăzut, de asemenea, consecințele nerespectării măsurii de siguranță de către cel condamnat, situație ce ar putea ridica unele probleme în practica judiciară și care s-ar putea rezolva socotind fapta ca o violare de domiciliu, iar ca soluție legală de viitor - cuprinderea acesteia ca modalitate de săvârșire a infracțiunii de nerespectare a hotărârii judecătorești, prevăzute în art.

271 al. 4 Cp., alături de sustragerea de la executarea măsurilor de siguranță prevăzute de art. 112 lit. c și d Cp.

Măsura de siguranță se execută după executarea pedepsei principale a închisorii și după stingerea executării acesteia prin modalitățile prevăzute de lege.

CAPITOLUL VIII

FORMELE INFRAȚIUNII

Secțiunea I Considerații generale

§ 1. Desfășurarea activității infracționale

Ca act de conduita exterior infracțiunea presupune o desfășurare în spațiu și în timp.

Doctrina penală este unanima în a distinge două perioade în care se desfășoară activitatea infracțională: *perioada internă* și *perioada externă*.

349. Perioada internă (sau psihică) - în cadrul acesteia se disting 3 momente:

- 1) al nașterii, conceperii ideii de săvârșire a infracțiunii.
- 2) al deliberării, în care persoana cântărește motivele pro și contra ideii de a săvârși o infracțiune.
- 3) al deciziei, al hotărârii de a săvârși o infracțiune.

Această perioadă internă, psihică este întâlnită numai la infracțiunile intenționate

Nu are relevanță penală (luarea hotărârii de a săvârși o infracțiune nu este incriminabilă deoarece nu este o manifestare a individului în sfera relațiilor sociale)

Această fază internă precede faza externă chiar și în situațiile în care timpul de la luarea hotărârii până la executarea infracțiunii este foarte scurt.

Uneori perioada internă poate avea și o latură externă, atunci când hotărârea de a săvârși infracțiunea a fost luată în comun de către mai multe persoane.

Tot în perioada internă dar ca fază adiacentă externă, se mai distinge așa numita fază oratorie în care cel care va lua hotărârea de a săvârși infracțiunea o face cunoscută altor persoane. (este o manifestare exterioară a gândului intențional, dar nu se întreprinde nimic pentru realizarea hotărârile infracționale, a.i. nu poate fi considerată infracțiune și nu atrage răspunderea penală a celui care a luat hotărârea infracțională)

350. Perioada externă (sau de executare) - în această perioadă se disting mai multe momente, etape în realizarea hotărârii infracționale, ce se succed spre

obținerea rezultatului socialmente periculos, și anume:

- 1) Faza actelor de pregătire
- 2) Faza actelor de executare
- 3) Faza urmărilor.

Astfel de faze sunt posibile la orice infracțiune intenționată dar nu sunt obligatorii la toate aceste infracțiuni (de ex. poate lipsi faza de pregătire a infracțiunii)

351. Faza de pregătire (sau a actelor preparatorii)

Se caracterizează prin desfășurarea unor activități menite să pregătească executarea activității infracționale (se procură date, informații, se procură și se adaptează mijloacele ce vor fi folosite la săvârșirea faptei.) În această fază nu se execută acțiuni ce intră în actul de conduită interzis - elementului material al laturii obiective -, ci doar activități menite să pregătească executarea hotărârii infracționale.

352. Faza de executare

În aceasta fază se trece la executarea hotărârii infracționale, adică se îndeplinesc acțiuni, activități prin care este realizat actul de conduită interzis prevăzut în normele penale.

Este posibil ca activitatea de executare să se întrerupă ori să fie dusă până la capăt dar rezultatul cerut de lege pentru întregirea laturii obiective a infracțiunii să nu se producă.

Când rezultatul prevăzut de lege se realizează, se trece în ultima etapă, fază a perioadei externe, faza urmărilor.

353. Faza urmărilor - se caracterizează prin producerea urmărilor socialmente periculoase prevăzute în latura obiectivă a infracțiunii.

Această fază este țărmută de executarea în întregime a acțiunii pe de o parte și producerea urmărilor imediate pe de alta parte.

§ 2. Formele infracțiunii după fazele de executare a activității infracționale

Perioada externa a activității infracționale în care se realizează latura obiectivă a infracțiunii este susceptibilă de *etape, faze*.

Se admite ca pot exista atâtea forme de infracțiune câte faze are activitatea infracțională:

- A. Forma *actelor preparatorii*
- 3) Forma *tentativei*
- 4) Forma *faptului epuizat*.

Secțiunea a II-a Actele preparatorii

Noțiune prima fază a perioadei externe a activității infracționale și constau în anumite acte, activități de procurare de date, informații ori de adaptare a mijloacelor sau instrumentelor ce vor fi folosite la săvârșirea infracțiunii sau în activități de creare a condițiilor favorabile săvârșirii infracțiunii.

Sunt posibile numai la infracțiunile intenționate.

Pentru a fi considerate acte de pregătire a infracțiunii, activitățile desfășurate trebuie să îndeplinească anumite condiții:

1) Din conținutul activității să rezulte neîndoiește că este efectuată pentru săvârșirea infracțiunii (adică să aibă caracter univoc)

2) Actul preparator să se concretizeze într-o activitate obiectivă de creare a condițiilor pentru săvârșirea infracțiunii (de ex. procurarea de instrumente, de date., informații în legătura cu locul și timpul săvârșirii infracțiunii)

3) Activitatea de pregătire să nu cuprindă acte ce intra în conținutul elementului material al laturii obiective, adică să nu facă parte din actele de executare.

4) Actele de pregătire să fie intenționate

Felurile

După natura și conținutul lor actele de pregătire se pot împărți în:

a) Acte de pregătire materială

b) Acte de pregătire morală

Actele de pregătire materială constau în pregătirea materială a infracțiunii ca: procurarea de instrumente, de mijloace , în adaptarea lor pentru săvârșirea infracțiunii (procurarea unui cuțit, substanțe otrăvitoare, unei scări, a cheilor pentru deschiderea încuietorilor, asigurarea mijloacelor de transport, înlăturarea unor obstacole)

Actele de pregătire morală constau în culegerea de date, informații cu privire la locul și timpul în care urmează să se săvârșască infracțiunea, în atragerea de complici.

Prin aceste acte de pregătire morală sau intelectuală se creează condiții psihice favorabile săvârșirii infracțiunii.

Regimul actelor preparatorii

În doctrina penală s-au conturat două teze principale în legătură cu incriminarea actelor preparatorii:

1) Teza incriminării actelor preparatorii

2) Teza neincriminării actelor preparatorii

Teza incriminării actelor preparatorii

Adepții acestei teze susțin necesitatea incriminării actelor preparatorii ca faza de desfășurare a activității infracționale.

Argumente:

- pericolozitatea socială a unor acte de pregătire ce reiese din: crearea condițiilor favorabile pentru săvârșirea infracțiunii, inserarea lor în antecedenta cauzală a infracțiunii.

- este necesară incriminarea acestora pentru a opri de la început activitatea infracțională.

- neincriminarea ar putea fi interpretată de infractori ca o încurajare la pregătirea cu răbdare și perseverență a infracțiunii.

În cadrul acestei teze a incriminării se disting două variante:

a) Incriminarea nelimitată - ce presupune incriminarea actelor de pregătire la toate infracțiunile unde acestea sunt posibile.

b) Incriminarea limitata a actelor de pregătire, adică numai la infracțiunile periculoase

Trebuie menționate opiniile privind sancționarea lor - la paritate cu infracțiunea consumată

- diferita fata de infracțiunea consumată.

Teza neincriminării actelor preparatorii

Argumente:

- echivocitatea mării majorități a actelor de pregătire
- situarea lor în afara acțiunii tipice a elementului material
- în raportul de cauzalitate actele de pregătire reprezintă doar condiții care nu pot genera niciodată rezultatul socialmente periculos
- lipsa lor de pericol social evident situarea lor în timp departe de rezultatul socialmente periculos.
- neincriminarea lor înseamnă o încurajare pentru cel ce s-a pregătit să săvârșească o infracțiune, de a renunța cât nu este prea târziu.
- dacă s-ar incrimina actele de pregătire implicit făptuitorul este îndemnat să continue, să treacă la executare, dacă tot este pedepsit.

Regimul actelor de pregătire în dreptul penal roman

Legiuitorul penal român a îmbrățișat principial teza neincriminării actelor de pregătire.

Pe cale de excepție actele preparatorii la unele infracțiuni sunt incriminate dar nu ca fază de desfășurare a activității infracționale, ci *ca tentativă*, ori *ca infracțiuni de sine stătătoare* ori *ca acte de complicitate anterioară când sunt săvârșite de alta persoana*.

Actele preparatorii sunt asimilate tentativei si pedepsite ce atare la unele infracțiuni grave prin folosirea expresiei „se considera tentativa si producerea sau procurarea mijloacelor sau instrumentelor...”

Actele preparatorii sunt incriminate ca infracțiuni autonome (de sine stătătoare) atunci când pericolozitatea lor este evidentă, când caracterul lor este univoc (de ex. -art 285 Cp. , deținerea de instrumente in vederea falsificării de valori)

Actele de pregătire săvârșite de alta pers decât autorul (de ex. culegerea de date, informații, procurarea de mijloace instrumente pentru săvârșirea infracțiunii) atunci când autorul a săvârșit o infracțiune consumată sau tentativă pedepsibilă, constituie acte de complicitate anterioară.

Un criminal nu reprezintă un pericol (o amenințare) câtă vreme nu s-a realizat într-o faptă.

Atât în legiurile din vechime cât și în dreptul penal modern simpla cugetare (*nuda cogitatio*) nu a fost și nu este sancționată (*cogitatonis poe-nam nemo patitur*).

Se cuvine subliniată ideea că faza internă, psihică, precede faza externă chiar și în situațiile în care timpul de la luarea hotărârii până la executarea infracțiunii este foarte scurt.

Așa cum s-a subliniat în doctrina penală, perioada internă poate avea uneori și o latură externă, atunci când hotărârea de a săvârși infracțiunea a fost luată în

comun de către mai multe persoane. Tot în perioada internă, dar ca faza adiacentă externă, doctrina penală mai distinge așa numita *fază oratorie* în care cel ce a luat hotărârea de a săvârși infracțiunea o face cunoscută altor persoane. Este deci o manifestare exterioară a gândului infracțional. Întrucât în această fază nu se întreprinde nimic pentru realizarea hotărârii infracționale, se apreciază că nu poate fi considerată infracțiune și pe cale de consecință nu atrage răspunderea penală a celui ce a luat hotărârea infracțională. Dacă însă, comunicarea hotărârii de a săvârși o infracțiune este făcută cu scopul de a atrage și pe alții la săvârșirea infracțiunii, ori de a ajunge la cunoștința viitoarei victime, această activitate este periculoasă și poate îmbrăca o formă a pluralității de infractori (de ex.: complot - art. 167 Cp.; asocierea pentru săvârșirea de infracțiuni — art. 323 Cp.) ori o infracțiune de sine stătătoare (sui generis) cum ar fi de ex.: amenințarea - art. 193 Cp.

350. Perioada externă. Perioada externă sau de executare este țărurită pe de o parte de actele și activitățile persoanei, efectuate în vederea pregătirii și realizării infracționale și obținerea rezultatului periculos, uneori la unele infracțiuni a ultimei evoluții a acestui rezultat.

În perioada externă a activității infracționale se disting mai multe momente, etape în realizarea hotărârii infracționale, ce se succed spre obținerea rezultatului socialmente periculos. Aceste momente, etape, în desfășurarea activității infracționale pe drumul infracțional „*iter criminis*” capătă relevanță penală pe măsură ce se apropie de realizarea rezultatului socialmente periculos.

În perioada externă a activității infracționale se disting ca faze: *faza actelor de pregătire*, *faza actelor de executare* și *faza urmărilor*.

Astfel de faze sunt posibile la orice infracțiune, intenționată însă nu sunt obligatorii toate. Poate, de exemplu, lipsi faza de pregătire a infracțiunii, la infracțiunile ce se comit cu intenție repentină.

351. Faza de pregătire. Faza actelor de pregătire sau a actelor preparatorii, cum mai este denumită în doctrina penală, se caracterizează prin desfășurarea unor activități menite să pregătească executarea hotărârii infracționale. În această fază de pregătire se procură date, informații, se procură și se adaptează mijloacele ce vor fi folosite la comiterea faptei. În această fază nu se execută acțiuni, activități ce intră în actul de conduită interzis (elementul material al laturii obiective), ci doar acele activități menite să pregătească executarea.

352. Faza de executare. În această fază se trece la executarea hotărârii infracționale adică se îndeplinesc acțiuni, activități prin care este realizat actul de conduită interzis prevăzut în norma penală.

În faza de executare se disting momente care capătă individualitate și semnificație pe planul dreptului penal. Este posibil astfel ca activitatea de executare să se întrerupă ori să fie dusă până la capăt, dar rezultatul cerut de lege pentru întregirea laturii obiective a infracțiunii să nu se producă.

Când rezultatul prevăzut de lege se realizează, se trece în ultima etapă, fază a perioadei externe, faza urmărilor.

353. Faza urmărilor se caracterizează prin producerea urmărilor socialmente periculoase prevăzute în latura obiectivă a infracțiunii. Această fază

este țărmurită de executarea în întregime a acțiunii pe de o parte și producerea urmărilor imediate pe de altă parte.

§ 2. Formele infracțiunii după fazele de desfășurare a activității infracționale

354. Precizări. Perioada externă a activității infracționale în care se realizează latura obiectivă a infracțiunii este susceptibilă de etape, faze. Aceste etape se autonomizează printr-un anumit grad de realizare a hotărârii infracționale și de periculozitate socială. Întrucât și aceste faze în care se poate afla activitatea infracțională, prezintă pericol social, s-a pus, în literatura juridică și în legislație, problema incriminării și sancționării lor, ca și necesitatea stabilirii formelor ce le poate avea infracțiunea în raport cu gradul de realizare a laturii obiective și a periculozității sociale.

În doctrina penală prin forme ale infracțiunii se înțeleg formele pe care aceasta le poate avea în funcție de fazele de desfășurare a activității infracționale.

În literatura juridică de specialitate se admite că pot exista atâtea forme de infracțiune câte faze are activitatea infracțională. Se disting astfel: 1) forma actelor preparatorii; 2) forma tentativei; 3) forma faptului consumat; 4) forma faptului epuizat.

Secțiunea a II-a ACTELE PREPARATORII

§ 1. Noțiune și feluri

355. Noțiune. Actele de pregătire sau preparatorii reprezintă prima fază a perioadei externe a activității infracționale și constau în anumite acte, activități de procurare de date, informații ori adaptare a mijloacelor sau instrumentelor ce vor fi folosite la comiterea infracțiunii ca și de crearea condițiilor favorabile săvârșirii acesteia.

Actele de pregătire fiind comise în vederea realizării unei hotărâri infracționale sunt posibile numai la infracțiunile intenționate.

Pentru a fi considerate acte de pregătire a infracțiunii, activitățile desfășurate trebuie să îndeplinească anumite condiții:

a) Din conținutul activității să rezulte neîndoielnic că este efectuată pentru săvârșirea infracțiunii. Să aibe cu alte cuvinte un caracter univoc.

b) Actul preparator să se concretizeze într-o activitate obiectivă de creare a condițiilor pentru săvârșirea infracțiunii (spre ex.: procurarea de instrumente, de date, de informații în legătură cu locul și timpul unde urmează să fie săvârșită infracțiunea etc);

c) Activitatea de pregătire să nu cuprindă acte ce intră în conținutul elementului material al laturii obiective, să nu facă parte din actele de executare;

d) Actele de pregătire să fie intenționate.

356. Felurile actelor de pregătire. După natura și conținutul lor actele de pregătire se pot împărți în: *acte de pregătire materială* și *acte de pregătire orală*.

Actele de pregătire materială, după cum arată și denumirea, constau în pregătirea materială pentru săvârșirea infracțiunii ca: procurarea de instrumente, de mijloace, în adaptarea acestora pentru comiterea infracțiunii (spre ex.: procurarea unui cuțit, a unei substanțe otrăvitoare, a unei frânghii, a unei scări, a cheilor pentru deschiderea încuietorilor, asigurarea mijloacelor de transport, înlăturarea unor obstacole etc).

Actele de pregătire morală constau în culegerea de date, informații cu privire la locul și timpul în care urmează să se săvârșească infracțiunea, în atragerea de complici. Prin actele de pregătire morală sau intelectuală cum se mai numesc, se creează condiții psihice favorabile comiterii infracțiunii.

§ 2. Regimul actelor preparatorii

357. Concepții în doctrina penală privind incriminarea actelor preparatorii. În doctrina penală s-au conturat două teze principale în legătură cu incriminarea actelor preparatorii: teza incriminării actelor preparatorii și teza neincriminării acestor acte.

358. Teza incriminării actelor preparatorii. Adepții acestei teze susțin necesitatea incriminării actelor preparatorii ca fază de desfășurare a activității infracționale. În motivarea acestei teze se aduc argumente ce privesc pericolozitatea socială a unor acte de pregătire ce reiese din: crearea condițiilor favorabile pentru comiterea infracțiunii, inserarea lor în antecedenta cauzală a infracțiunii. Este necesară incriminarea actelor de pregătire - s-a susținut - pentru a opri de la început activitatea infracțională. Neincriminarea actelor de pregătire ar putea fi interpretată de infractori ca o încurajare la pregătirea cu răbdare și perseverență a infracțiunii.

În cadrul acestei teze a incriminării actelor preparatorii se disting două variante: a) a incriminării nelimitate a actelor de pregătire ce presupune incriminarea acestora la toate infracțiunile unde sunt posibile și b) teoria incriminării limitate a actelor de pregătire, adică incriminarea acestora numai la infracțiunile periculoase.

Tot în legătură cu teza incriminării actelor de pregătire se cuvin menționate și opiniile privind sancționarea actelor preparatorii la paritate cu infracțiunea consumată ori sancționarea diferită față de infracțiunea consumată.

359. Teza neincriminării actelor preparatorii. Susținătorii acestei teze aduc ca argumente: echivocitatea marii majorități a actelor de pregătire, situarea acestora în afara acțiunii tipice a elementului material, în raportul de cauzalitate actele de pregătire reprezintă doar condiții care nu pot genera niciodată rezultatul socialmente periculos, lipsa lor de pericol social evident, situarea în timp departe de rezultatul socialmente periculos. Neincriminarea actelor de pregătire înseamnă o „încurajare pentru cel ce s-a pregătit să săvârșească o infracțiune, de a renunța cât nu este prea târziu”. Dacă s-ar

incrimina actele de pregătire implicit făptuitorul este îndemnat să continue, să treacă la executare, dacă tot este pedepsit.

360. Regimul actelor de pregătire în dreptul penal român actual.

Legiuitorul penal român a îmbrățișat principial teza neincriminării actelor preparatorii.

Examinând legislația penală română se poate constata că pe cale de excepție actele preparatorii la unele infracțiuni sunt incriminate dar nu ca fază de desfășurare a activității infracționale ci ca tentativă, ori ca infracțiuni de sine stătătoare ori ca acte de complicitate anterioară când sunt săvârșite de altă persoană.

a) Actele preparatorii sunt asimilate tentativei și pedepsite ca atare la unele infracțiuni grave prin folosirea expresiei „*Se consideră tentativă și producerea sau procurarea mijloacelor ori instrumentelor...*”. De ex.: art. 173 al. 2 Cp. privind sancționarea tentativei, la infracțiunile contra siguranței statului, art. 189 al. ultim Cp. privind lipsirea de libertate în mod ilegal, art. 13 al. 2 din Legea nr. 143/2000 privind combaterea traficului și consumului ilicit de droguri, unde se prevede: „*Se consideră tentativă și producerea sau procurarea mijloacelor ori instrumentelor, precum și luarea de măsuri în vederea comiterii infracțiunilor prevăzute la al. 1*”.

b) Actele preparatorii sunt incriminate ca infracțiuni autonome²⁰ (de sine stătătoare) atunci când pericolozitatea lor este evidentă, când caracterul lor este univoc (spre ex.: art. 285 Cp., deținerea de instrumente în vederea falsificării de valori ș.a.).

c) Actele de pregătire săvârșite de altă persoană decât autorul (de ex.: culegerea de date, informații, procurarea de mijloace, de instrumente pentru săvârșirea infracțiunii) atunci când autorul a săvârșit o infracțiune consumată ori tentativă pedepsibilă, constituie acte de complicitate anterioară.

Secțiunea a III-a TENTATIVA

§ 1. Aspecte generale

361. Noțiune. Tentativa este forma de infracțiune care se situează în faza de executare a infracțiunii, între începutul executării acțiunii ce conține clementul material al laturii obiective și producerea rezultatului socialmente periculos.

Tentativa este definită în doctrină ca formă a infracțiunii ce constă în punerea în executare a hotărârii de a săvârși infracțiunea, executare care a fost întreruptă ori nu și-a produs efectul deși executarea a fost efectuată în întregime²¹.

Tentativa este o formă a infracțiunii deoarece întotdeauna rezultatul nu se va produce fie datorită întreruperii actului de executare, fie datorită altor împrejurări, când actul de executare a fost efectuat în întregime.

362. Condițiile tentativei. Din noțiunea dată tentativei rezultă condițiile pe care aceasta trebuie să le îndeplinească și care o deosebesc

de actele preparatorii și de infracțiunea consumată. Condițiile privesc, a) existența unei hotărâri sau rezoluții de a săvârși o infracțiune; b) rezoluția infracțională să fie pusă în executare; c) executarea să fie întreruptă ori să nu-și producă rezultatul.

363. Existența hotărârii infracționale. O primă condiție se referă la existența unei hotărâri de a săvârși infracțiunea. Această condiție se deduce din dispozițiile art. 20 Cp., care prevăd că „tentativa constă în punerea în executare a hotărârii de a săvârși infracțiunea...”.

Hotărârea de a săvârși o infracțiune se manifestă numai prin intenție ca formă a vinovăției care poate fi directă sau indirectă, fiind exclusă în cazul culpei cu prevedere, în cazul culpei simple ca și în cazul praeterintenției.

364. Punerea în executare a hotărârii infracționale. A doua condiție a tentativei privește începerea executării hotărârii infracționale, adică a realizării acțiunii ce constituie elementul material al laturii obiective. Prin începerea acțiunii se declanșează procesul causal spre producerea rezultatului urmărit ori acceptat de făptuitor, se marchează trecerea de la actele de pregătire la etapa următoare a actelor de executare

Delimitarea actelor de pregătire de cele de executare este o problemă importantă a dreptului penal.

În doctrina penală sunt cunoscute mai multe teorii pentru delimitarea actelor de pregătire de cele de executare, teorii ce pot fi sistematizate după criteriile de soluționare pe care le propun în: teorii subiective, teorii obiective și teorii formale.

365. Teoriile subiective. În cadrul acestor teorii se consideră că o anumită activitate este de executare dacă prin ea însăși, singură ori corelată cu alte împrejurări scoate în evidență, dă în vileag hotărârea infracțională în vederea căreia a fost realizată. Actele de executare pun în evidență, trădează rezoluția în vederea căreia s-au realizat - *sunt univoce*. Actele de pregătire sunt de regulă echivoce, nu pun în evidență rezoluția în vederea căreia au fost realizate.

Când activitatea desfășurată de o persoană capătă caracter univoc, acea activitate a devenit de executare, a marcat trecerea la actul de executare (spre ex.: procurarea unei substanțe otrăvitoare reprezintă un act de pregătire pentru că nu dă în vileag rezoluția în vederea căreia a fost realizată; când însă, otrava a fost pusă în mâncarea ce urmează să fie servită unei persoane, această activitate are un caracter univoc și este o activitate de executare). S-a reproșat teoriilor subiective că extind sfera actelor de executare și acolo unde acestea sunt doar de pregătire. Este dat ca exemplu luarea amprente unei chei de la o casă de bani și care punând în evidență intenția de a fura poate fi socotită activitate de executare, ori în realitate rămâne doar o activitate de pregătire.

366. Teoriile obiective. În cadrul teoriilor obiective, criteriul de distincție între actele de pregătire și actele de executare este cel al poziției acestora în procesul dinamic ce duce la săvârșirea faptei.

Între teoriile obiective, reprezentativă este teoria zisă a *cauzalității inerte* în care se consideră ca acte de executare acelea care au primit o orientare

precisă în cadrul activității infracționale, adică acele acte care sunt îndreptate împotriva obiectului infracțiunii. Câtă vreme actele făptuitorului nu au o astfel de orientare, spre obiectul infracțiunii, rămân acte de pregătire. Actele de executare, fiind îndreptate împotriva obiectului infracțiunii sunt în măsură prin ele însele, fără a fi nevoie de alte acte ulterioare să realizeze clementul material al laturii obiective a infracțiunii. Când însă actele comise de făptuitor, pentru a realiza elementul material al laturii obiective au nevoie de alte acte ulterioare, atunci acele acte sunt de pregătire. Sunt considerate acte de pregătire, potrivit teoriilor obiective: procurarea unui cuțit, a unor chei, a unei substanțe otrăvitoare, obiecte și respectiv substanțe ce ar putea fi folosite la săvârșirea unor infracțiuni (omor, furt) fiindcă acestea nu realizează elementul material al laturii obiective a infracțiunii; vor fi însă acte de executare, acelea care au primit o orientare spre obiectul infracțiunii, când, în exemplele de mai sus otrava a fost pusă în mâncarea ce urmează să fie servită unei persoane, când cuțitul a fost ridicat pentru a lovi victima, când cheia a fost introdusă în încuietoare pentru a fi deschisă ușa, poarta, seiful etc.

367. Teoriile formale. În cadrul acestor teorii criteriul de distincție are în vedere identitatea între actul comis de făptuitor și acțiunea interzisă prin legea penală și care reprezintă elementul material al laturii obiective. Când actul comis de o persoană se înscrie în cadrul acțiunii prevăzute de *verbum regens*, atunci acel act este de executare. Potrivit teoriilor formale, procurarea unui cuțit, a unui sac, a unei chei, sunt activități de pregătire fiindcă acestea nu se înscriu în cadrul acțiunii interzise (lovirea sau uciderea cu cuțitul ori de luarea în cazul faptelor de furt). Când făptuitorul a fost surprins pe când își umplea sacul cu grâu din magazia unei unități economice ori cu porumb de pe terenul altuia acestea sunt acte de executare deoarece corespund acțiunii tipice „de luare” prevăzută în norma penală care incriminează furtul.

Teoriilor formale li s-a reproșat că restrâng sfera actelor de executare, lăsând în afara lor acte ce nu corespund formal acțiunii prevăzute în *verbum regens*, dar care sunt în realitate acte de executare. Este edificator în acest sens următorul exemplu: o persoană care a fost surprinsă noaptea în curtea unui gospodar, lângă cotețul cu păsări, pe care intenționa să le sustragă. Acțiunea de luare nu a început, deci fapta, potrivit teoriilor formale, nu este act de executare ci doar de pregătire. O astfel de soluție înfrânge însă realitatea, activitatea făptuitorului este de executare.

368. Recomandări practice. De remarcat că fiecare teorie luată în parte nu satisface în total, nu oferă criterii precise de delimitare a actelor de pregătire de actele de executare și de aceea s-a propus în doctrina penală să se folosească toate criteriile oferite de teoriile analizate mai sus într-o opinie, ori numai criteriile din teoriile formale și obiective într-o altă opinie.

În cadrul primei opinii s-a propus să se pornească de la teoriile formale, iar când acestea sunt nesatisfăcătoare să fie completate cu teoriile echivocității și a cauzalității inerte.

În cadrul celei de a doua opinii se propune completarea criteriilor oferite de

teoriile formale cu cele din teoriile obiective. În teoriile formale, așa cum s-a arătat mai sus se consideră că un act este de executare sau de pregătire după cum acesta se integrează ori nu în acțiunea ce constituie elementul material al laturii obiective desemnat prin „*verbum regens*” și care criteriu restrânge sfera actelor de executare; dar care se completează cu criteriile obiective ce permit cuprinderea în categoria actelor de executare și acele activități care se plasează în timp înainte de începutul acțiunii tipice ori concomitent cu acestea și care se leagă nemijlocit sub raportul continuității de această acțiune iar pentru realizarea căreia nu este necesară o activitate ulterioară distinctă.

Potrivit acestui criteriu mixt vor fi considerate acte de executare nu numai acelea ce se înscriu în acțiunea tipică ci și cele care sunt legate nemijlocit de aceasta prin aceeași orientare împotriva obiectului infracțiunii.

În sprijinul acestei soluții se pot invoca și dispozițiile art. 20 Cp. în care se arată că tentativa constă în „*punerea în executare a hotărârii de a săvârși infracțiunea*”, ce permite deci cuprinderea în acte de executare și a acelor acțiuni angajate direct în săvârșirea faptei. Dacă legiuitorul ar fi restrâns tentativa numai la executarea acțiunii tipice ar fi prevăzut în lege că aceasta ar consta în începutul de executare. Practica judiciară a îmbrățișat acest criteriu mixt de delimitare a actelor de executare de cele de pregătire, considerând că săvârșește o tentativă de furt acela care urmărind să sustragă grâu dintr-o magazie este surprins în timp ce își umplea sacul³⁴ sau care a fost găsit de ciobanul care păzea oile, ținând în brațe un miel pe care urmărea să-l sustragă ori a fost surprins într-o cameră în fața șifonierului având în brațe mai multe haine sau făptuitorul a fost surprins în timp ce ridicase autoturismul pe un cric în vederea sustragerii unei roți.

369.Înteruperea executării ori neproducerea rezultatului. Cea de a treia condiție a tentativei privește întreruperea executării și neproducerea rezultatului pentru o formă a tentativei, ori executarea este dusă până la capăt și rezultatul nu se produce, pentru alte forme ale acesteia.

Prin această condiție se marchează limita superioară a tentativei și o delimitează de infracțiunea consumată.

Înteruperea executării și neproducerea rezultatului, chiar dacă executarea a fost integral realizată sunt datorate unor împrejurări independente de voința făptuitorului ori țin de voința acestuia.

§ 2. Felurile tentativei

370.Criterii de clasificare. Din definiția dată conținutului tentativei prin art. 20 Cp., reiese că acesta se poate realiza sub mai multe forme. Aceste forme se disting între ele după: a) gradul de realizare a acțiunii ce constituie elementul material al laturii obiective a infracțiunii; b) după cauzele care determină neproducerea rezultatului, legate fie de mijloacele folosite de făptuitor, fie de obiectul material al infracțiunii.

După criteriul gradului de realizare a acțiunii se disting în doctrină: *tentativa întreruptă sau imperfectă* și *tentativa terminată sau perfectă*.

După cel de al doilea criteriu al cauzelor care determină neproducerea rezultatului se disting: *tentativa proprie* și *tentativa improprie*.

Modalitățile tentativei, după criteriile de mai sus nu sunt exclusive: astfel tentativa întreruptă poate fi atât proprie cât și improprie iar tentativa terminată poate fi atât proprie cât și improprie.

În examinarea modalităților tentativei vom ține seama de ambele criterii de clasificare și de reglementarea dată conținutului acesteia prin dispozițiile art. 20 Cp.

371. Tentativa întreruptă. Se mai numește și tentativa *simplă, neterminată, imperfectă, îndepărtată*. Se caracterizează prin punerea în executare a hotărârii de a săvârși infracțiunea, executare care se întrerupe și rezultatul nu se produce.

Cauza care determină neproducerea rezultatului este întreruperea executării și se situează în timp, deci după începutul executării, putând fi de natură umană (acțiunea altei persoane) ori neumană (obstacole care nu pot fi depășite), (spre ex.: infractorul este imobilizat de o altă persoană și împiedicat să lovească victima ori este prins și imobilizat în timpul sustragerii sau furtul nu poate fi consumat din cauza existenței încuietorilor).

Întrucât mijloacele de executare pe care le folosește făptuitorul se presupune că sunt suficiente să conducă la rezultatul periculos urmărit -tentativa poate fi și proprie după celălalt criteriu de clasificare. Când astfel de mijloace sunt insuficiente pentru producerea rezultatului, tentativa ar fi și improprie, dar acest aspect nu se mai cercetează din moment ce acțiunea a fost întreruptă și în codul penal nu se prevede un tratament penal diferențiat pentru felurile tentativei.

372. Tentativa perfectă. Se mai numește și tentativă *terminată, fără efect, fără rezultat, completă* și constă în punerea în executare a hotărârii de a săvârși o infracțiune, executare care a fost dusă până la capăt, iar rezultatul nu se produce. Exemplu clasic din literatura juridică: se trage cu arma în direcția victimei, dar aceasta se ferește și nu este ucisă

Tentativa terminată poate fi atât proprie cât și improprie după criteriul cauzelor care determină neproducerea rezultatului. Întrucât legiuitorul, în art. 20 al. 2 Cp. a reglementat distinct tentativa improprie, vom examina distinct și noi această modalitate a tentativei.

Tentativa terminată este și proprie întrucât mijloacele folosite sunt idonee, suficiente să producă rezultatul socialmente periculos.

Pentru tentativa terminată proprie, cauza care determină neproducerea rezultatului se poate situa în orice moment, dar desigur până la producerea rezultatului - când infracțiunea ar deveni consumată. Cauza neprodusei rezultatului poate fi anterioară începutului executării (spre ex.: autorul nu este bun țintaș în cazul încercării de ucidere a victimei prin împușcare) sau după executare spre ex.: după ce victima a ingerat otrava oferită de infractor, este dusă la spital și salvată). De altfel, cum bine se precizează în literatura juridică, nu interesează cauza care determină neproducerea rezultatului tentativei proprii terminate.

Tentativa proprie terminată este posibilă numai la infracțiunile așa zise materiale. La infracțiunile formale (de pericol) odată cu executarea acțiunii în întregime, fapta se consumă fără să fie necesară producerea

373. Tentativa improprie. Se caracterizează ca orice tentativă prin punerea în executare a hotărârii de a săvârși infracțiunea, executare care este realizată în întregime, iar producerea rezultatului nu a fost posibilă datorită insuficienței sau defectuoșității mijloacelor folosite ori datorită împrejurării că în timpul când s-au săvârșit actele de executare, obiectul lipsea de la locul unde făptuitorul credea că se află

Întrucât în cazul tentativei improprie acțiunea ce constituie elementul material este dusă până la capăt, tentativa este și terminată, după criteriul gradului de realizare a activității infracționale

Cauza care împiedică producerea rezultatului (consumarea infracțiunii) se situează în timp anterior începutului executării acțiunii. Insuficiența, defectuoșitatea mijloacelor, ca și lipsa obiectului infracțiunii de la locul știut de făptuitor, sunt preexistente.

Se poate susține de la început „ab initio”, soarta consumării infracțiunii este pecetluită, în sensul că nu va avea loc, deoarece cauza este preexistentă începutului de executare. Această imposibilitate de consumare a infracțiunii cum corect este subliniată de doctrina penală este relativă, deoarece mijloacele sunt prin natura lor proprii să producă rezultatul, iar în cazul și împrejurările în care hotărârea este a fost pusă în executare, se dovedesc insuficiente, defectuoase. Este și motivul pentru care tentativa improprie este incriminată.

Un mijloc este insuficient când sub raport cantitativ, în caz concret nu produce rezultatul ex. otrava pusă în mâncare este insuficientă să omoreze victima.

Tentativa improprie astfel cum a fost examinată mai sus este cunoscută și sub denumirea de *tentativă relativ improprie*. Punerea în executare a hotărârii de a săvârși infracțiunea, executare care este dusă până la sfârșit, dar rezultatul nu se produce datorită modului greșit de concepere al infracțiunii

De fapt, nici nu ne găsim în prezența unei tentative, deoarece tentativa este o formă atipică de infracțiune legiuitorul penal a prevăzut că „*nu există tentativă atunci când imposibilitatea de consumare a infracțiunii este datorită modului cum a fost concepută executarea*”.

374. Tentativa absolut improprie. Tentativa absolut improprie sau tentativa absurdă cum mai este denumită în doctrina penală se caracterizează prin puterea în executare a hotărârii de a săvârși infracțiunea, executare care este dusă până la sfârșit, dar rezultatul nu se produce datorită modului greșit de concepere al infracțiunii.

De fapt, nici nu ne găsim în prezența unei tentative, deoarece tentativa este o formă atipică de infracțiune. Legiuitorul penal a prevăzut în art. 20 al. 3 C.p., că „*nu există tentativă atunci când imposibilitatea de consumare a infracțiunii este datorită modului cum a fost concepută executarea*”.

Întrucât în doctrina penală s-a consacrat expresia de tentativă absurdă, o vom folosi și noi, cu precizarea făcută mai sus.

În cazul tentativei absurde neconsumarea infracțiunii se datorează modului greșit de concepere al săvârșirii infracțiunii. Făptuitorul are o imagine deformată asupra posibilității de realizare a faptei sale, crede astfel că poate produce moartea cuiva prin farmece, rugi, vrăji, ori oferindu-i o substanță total inofensivă (un pahar cu apă, o bucată de zahăr) ori că poate comite o înșelăciune cu ajutorul unui fals grosolan care poate fi observat de oricine.

Deosebirea dintre tentativa relativ improprie și cea absurdă este importantă, întrucât tentativa relativ improprie este o formă atipică de infracțiune și antrenează răspunderea penală a făptuitorului, pe când tentativa absurdă poate pune în discuție responsabilitatea făptuitorului care în nici un caz nu va putea fi tras la răspundere penală.

375. Infracțiunea putativă. În doctrina penală se mai face distincție între *tentativa absurdă și infracțiunea putativă* în care fapta săvârșită are caracter penal numai în mintea făptuitorului, lipsindu-i acest caracter în realitate (de ex.: însușirea unui bun găsit fără ca infractorul să cunoască împrejurarea că bunul era abandonat ori încheierea unei noi căsătorii de către o persoană ce se considera căsătorită fără să știe că vechea căsătorie încetase prin moartea soțului acesteia).

Considerăm că fapta *putativă* trebuie deosebită și de tentativa relativ improprie la care consumarea infracțiunii nu este posibilă datorită lipsei obiectului de unde credea făptuitorul că se află în momentul săvârșirii faptei. În cazul tentativei relativ improprie lipsa obiectului este accidentală, obiectul există în materialitatea lui, dar în alt loc. Există, așadar relația de ocrotire penală cu privire la acest obiect. În cazul faptei putative lipsa obiectului este totală, definitivă, lipsește cu alte cuvinte obiectul ocrotirii penale

Fapta de a trage cu arma într-un cadavru, de a încheia o nouă căsătorie cu o persoană ce se credea căsătorită, nu este infracțiune, ci faptă putativă din cauză că prin astfel de fapte nu se mai poate aduce atingere obiectului deoarece nu mai există o relație socială de ocrotire. Viața persoanei încetase mai înainte, căsătoria încetase prin moartea celuilalt soț.

§ 3. Infracțiuni la care tentativa nu este posibilă

376. Imposibilitatea tentativei. Din conținutul tentativei, definit prin art. 20 Cod penal, se desprinde concluzia că aceasta nu este posibilă la toate infracțiunile, fie din cauza elementului subiectiv, fie a celui material.

377. Imposibilitate datorită elementului subiectiv. Tentativa nu este posibilă în raport cu elementul subiectiv, la infracțiunile ce se săvârșesc din *culpă* și nici la cele *praeterintenționate*. În adevăr, tentativa presupune punerea în executare a hotărârii de a săvârși infracțiunea, deci presupune intenția ca formă a vinovăției, în ambele modalități ale acesteia (intenție directă și indirectă). Tentativa există și la infracțiunile ce se săvârșesc cu intenție indirectă fiindcă și în cazul acestei modalități a intenției, făptuitorul pune în executare hotărârea de a săvârși fapta chiar cu riscul producerii

rezultatului prevăzut ca posibil.

Tentativă nu au infracțiunile săvârșite din culpă în oricare din cele două modalități (simplă și cu prevedere) fiindcă nu există o rezoluție infracțională și astfel nu se poate susține că ne aflăm în fața unei puneri în executare a hotărârii de a săvârși o infracțiune care este esențială pentru tentativă.

Infracțiunea săvârșită din culpă devine periculoasă prin rezultatul său, deci prin consumare.

Tentativă nu au nici infracțiunile practerintenționate fiindcă în cazul acestora se produce un rezultat mai grav decât cel urmărit ori acceptat de infractor, dar acest rezultat imputabil făptuitorului este realizat din culpă.

De altfel producerea rezultatului mai grav decât cel urmărit face ca fapta să fie consumată și nu rămasă în faza de tentativă.

378.Imposibilitate datorită elementului obiectiv. Tentativa nu este posibilă, în raport cu elementul material, la o infracțiune de *inacțiune* deoarece aceasta se consumă în momentul neîndeplinirii obligației cerute până la incriminare.

Tentativă nu au tot, tot după criteriul elementului material, infracțiunile ce nu permit o desfășurare în timp a acțiunii, cum sunt așa numitele infracțiuni cu executare promptă, spre exemplu infracțiunile săvârșite oral, prin cuvinte (verbis) cum sunt: insulta, calomnia, mărturia mincinoasă.

Nu au, de asemenea, tentativa infracțiunile *de obicei* care presupun repetarea acțiunii tipice de mai multe ori, astfel încât să rezulte obișnuința, îndeletnicirea, și nici infracțiunile *continui* care presupun prelungirea acțiunii în timp pentru consumarea infracțiunii.

În legătură cu aceste două categorii de infracțiuni (de obicei, continuă) în doctrină părerile sunt împărțite, susținându-se și opinia că tentativa ar fi posibilă.

§ 4. Incriminarea și sancționarea tentativei

379. Justificarea incriminării. Reprezentând un început de executare ori o executare integrală a acțiunii ce constituie elementul material al laturii obiective, tentativa este periculoasă și este incriminată de legislația penală. Tentativa este o forma atipică de infracțiune datorită împrejurării că latura obiectivă a acesteia nu se realizează în întregime (acțiunea este întreruptă, ori deși realizată în întregime consumarea infracțiunii nu are loc).

Latura subiectivă a tentativei se realizează integral prin punerea în executare a hotărârii infracționale (a intenției de a săvârși infracțiunea).

380. Conținutul tentativei. Ca formă atipică de infracțiune conținutul tentativei este format din totalitatea condițiilor cerute de lege pentru ca o faptă să constituie tentativă, condiții ce se degajă din reglementarea prevăzută în partea generală privind tentativa și în dispozițiile părții speciale care prevăd sancționarea tentativei la acele infracțiuni.

Conținutul tentativei este examinat în doctrina penală ca orice conținut de infracțiune sub raportul condițiilor preexistente și al conținutului constitutiv.

381. **Întinderea incriminării tentativei.** În doctrina penală și în legislație sunt cunoscute două concepții privind incriminarea tentativei: a *incriminării nelimitate* și a *incriminării limitate*.

Legiuitorul penal român a adoptat sistemul incriminării limitate a tentativei, numai la infracțiunile grave, unde și tentativa prezintă un pericol social ridicat.

Prin dispozițiile art. 21 al. 1 Cp., s-a prevăzut că tentativa se pedepsește numai când legea prevede expres aceasta. Așadar în partea specială a codului penal și în legile speciale ori legile nepenale cu dispozițiuni penale pentru a fi pedepsită tentativa la infracțiunile prevăzute se impune o prevedere concretă în acest sens. Ca modalitate tehnică de incriminare a tentativei legiuitorul a prevăzut după fiecare incriminare a infracțiunii că „tentativa se pedepsește;”, ori prevederea aceasta este inserată după un grup de infracțiuni aflate într-o secțiune, capitol, din legea penală.

382. **Sanționarea tentativei.** Teoriile cunoscute în doctrina penală privind sanționarea tentativei sunt: teoria *parificării pedepsei* pentru tentativă cu pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea consumată și teoria *diversificării pedepselor*. Legiuitorul penal român a adoptat pe cea a *diversificării pedepsei*, în raport cu pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea consumată. Astfel, potrivit dispozițiilor art. 21 al. 2 C.p.: „pedeapsa pentru tentativa la o infracțiune este cuprinsă între jumătatea minimului special și jumătatea maximului special prevăzute pentru infracțiune, fără ca minimul să fie mai mic decât minimul general”. Dacă pedeapsa pentru infracțiunea consumată este detențiunea pe viață, pedeapsa pentru tentativă va fi închisoarea de la 10 la 25 de ani.

În cazul în care pentru infracțiunea consumată sunt prevăzute pedepse alternative, în mod constant s-a decis în practica judiciară, că instanța trebuie mai întâi să se fixeze asupra uneia dintre pedepse și apoi să aplice pedeapsa pentru tentativă.

§ 5. Desistarea și împiedicarea producerii rezultatului

383. **Noțiuni.** Întreruperea executării acțiunii ca și împiedicarea producerii rezultatului în cazul în care executarea a fost dusă până la capăt, *din proprie inițiativă a făptuitorului*, au pe planul dreptului penal valoarea unor cauze de nepedepsire.

Desistarea reprezintă renunțarea de bună voie din partea făptuitorului la continuarea acțiunii ce constituie elementul material al laturii obiective a infracțiunii.

Împiedicarea producerii rezultatului constă în zădărnicierea din partea făptuitorului, de bună voie, a apariției rezultatului faptei sale care a fost realizată în întregime.

Atât desistarea cât și împiedicarea producerii rezultatului sunt cauze de nepedepsire, reprezintă o încurajare a făptuitorului de a renunța la continuarea executării faptei, ori la producerea rezultatului împiedicând apariția acestuia și

drept consecință rezultatul socialmente periculos nu se produce, valoarea socială ocrotită nu mai este vătămată.

Spre deosebire de tentativa întreruptă unde întreruperea executării era independentă de voința făptuitorului, desistarea constă în renunțarea de bunăvoie a făptuitorului la continuarea executării activității infracționale. Având o atitudine activă, de oprire a executării, cel ce se desistă va beneficia de nepedepsire pentru infracțiunea în vederea căreia începuse săvârșirea actului de executare.

Și în cazul împiedicării producerii rezultatului, făptuitorul are o atitudine activă, pozitivă, de zădărniciere a consumării infracțiunii.

384. Condițiile desistării. Pentru a constitui cauză de nepedepsire desistarea făptuitorului trebuie să îndeplinească anumite condiții:

a) Să existe un început de executare a faptei, adică să înceapă realizarea acțiunii ce reprezintă elementul material al laturii obiective a infracțiunii.

b) Executarea faptei să fie întreruptă. Ca urmare a întreruperii executării faptei rezultatul nu se produce. Nu reprezintă o întrerupere faptul că inculpatul nu a repetat lovitura aplicată victimei cu intenția de a ucide, iar victima a scăpat cu viață, s-a decis corect în practica judiciară,

c) Întreruperea să fie expresia voinței libere a făptuitorului, adică să fie realizată întreruperea acțiunii de bunăvoie, din proprie inițiativă. Este îndeplinită această condiție când făptuitorul nu a voit să continue executarea faptei, deși avea posibilitatea să o facă. Această condiție nu se realizează când infractorul și-a întrerupt activitatea infracțională pentru că nu a putut să o continue din cauza unui obstacol de netrecut (de ex.: nu a putut deschide o ușă ori de a escalada un gard) sau de teamă de a fi denunțat.

385. Condițiile împiedicării producerii rezultatului. Pentru ca împiedicarea producerii rezultatului să constituie o cauză de nepedepsire se cer îndeplinite următoarele condiții:

a) Făptuitorul să fi executat în întregime acțiunea ce reprezintă elementul material al laturii obiective a infracțiunii;

b) Făptuitorul, după executarea faptei, să împiedice producerea rezultatului. Această împiedicare a producerii rezultatului este posibilă numai la așa-zisele infracțiuni materiale ce presupun producerea unui anumit rezultat, nu și în cazul infracțiunilor zise formale, care se consumă o dată cu săvârșirea acțiunii infracționale prin crearea stării de pericol pentru valoarea socială ocrotită;

Împiedicarea producerii rezultatului să fie făcută de făptuitor din proprie inițiativă, de bunăvoie;

d) Împiedicarea producerii rezultatului să aibă loc mai înainte de descoperirea faptei. Condiția privește deopotrivă descoperirea faptei de organele de urmărire penală, ca și de către orice persoană.

Împiedicarea producerii rezultatului este posibilă la infracțiunile la care producerea rezultatului se situează în timp ulterior executării activității infracționale (spre ex.: este posibilă împiedicarea morții victimei care a fost otrăvită, prin administrarea de către făptuitor a unui antidot și internarea victimei într-o unitate sanitară).

Restituirea bunurilor sustrase nu valorează cu o împiedicare a producerii rezultatului deoarece infracțiunea s-a consumat din momentul sustragerii. Activitatea inculpatului de restituire a bunurilor poate constitui o circumstanță atenuată (art. 74 lit. c Cp.).

386. Efectele desistării și împiedicării producerii rezultatului.

Desistarea și împiedicarea producerii rezultatului sunt cauze de nepedepsire, de impunitate. Făptuitorul care se găsește într-una din aceste situații nu va fi pedepsit pentru tentativă la infracțiunea în vederea căreia începuse executarea ori împiedicase rezultatul.

Dacă până în momentul desistării și împiedicării producerii rezultatului activitățile îndeplinite realizează conținutul unei alte infracțiuni, făptuitorul urmează să răspundă penal pentru infracțiunea realizată.

Actele executate până în momentul desistării sau al împiedicării producerii rezultatului, fiind susceptibile de a primi o calificare distinctă sunt cunoscute în doctrină ca acte de executare calificate. Când tentativa se pedepsește, aceste acte de executare calificată se înglobează în conținutul acesteia.

***Secțiunea a IV-a* INFRACTIUNEA CONSUMATĂ**

§ 1. Noțiune și caracterizare

387.Noțiunea infracțiunii fapt consumat. Ultima fază a desfășurării activității infracționale o reprezintă faza urmărilor. Faza urmărilor presupune că a fost realizată în întregime acțiunea ce reprezintă elementul material al naturii obiective și s-a produs rezultatul periculos, s-a realizat, cu alte cuvinte, o concordanță deplină între latura subiectivă și latura obiectivă. S-a realizat infracțiunea în configurație tipică, infracțiunea consumată așa cum este descrisă în norma de incriminare.

Infracțiunea consumată reprezintă forma tipică sau perfectă a infracțiunii în raport cu fazele desfășurării activității infracționale. Este forma infracțiunii care are cel mai ridicat grad de pericolozitate față de celelalte forme anterioare întâlnite în „*iter-criminis*” - actele de pregătire și tentativa.

Infracțiunea consumată atrage întotdeauna răspunderea penală.

Deși în partea generală a codului penal nu întâlnim dispoziții privind infracțiunea consumată se poate aprecia că întreaga reglementare are în vedere infracțiunea formă consumată, iar normele penale speciale prevăd tipuri de infracțiuni numai în formă consumată.

Există unele infracțiuni care după momentul consumării cunosc urmări noi fie datorită amplificării rezultatului inițial, fie datorită activității infracționale care continuă. În astfel de cazuri se distinge un moment al epuizării, al producerii ultimului rezultat care este diferit de momentul consumării infracțiunii.

În doctrina penală, după acest aspect se face distincție între infracțiunea fapt consumat și infracțiunea fapt epuizat.

388.Infracțiunea fapt consumat - caracterizare. Infracțiunea fapt

consumat este infracțiunea al cărui rezultat se produce odată cu executarea în întregime a elementului material al laturii obiective. Infracțiunea consumată înglobează și tentativa acelei infracțiuni.

În funcție de rezultatul faptei care poate fi o vătămare materială, ori o stare de pericol, infracțiunile se consideră consumate după executarea activității infracționale și producerea rezultatului în cazul infracțiunilor de rezultat, iar în cazul infracțiunilor de pericol, infracțiunea se consumă din momentul executării în întregime a activității ce constituie elementul material al laturii obiective.

Cunoașterea momentului consumării infracțiunii are importanță pentru determinarea legii penale aplicabile în raport cu spațiul și timpul, incidența actelor de clemență, calcularea termenului de prescripție etc.

§ 2. Infracțiunea fapt epuizat

389. **Noțiunea de infracțiune fapt epuizat.** Specificul infracțiunii fapt epuizat constă în prelungirea în timp a infracțiunii după momentul consumării. Prolungirea se poate datora deopotrivă amplificării rezultatului inițial ori continuării activității infracționale.

Infracțiunea fapt epuizat este o formă atipică de infracțiune, mai gravă decât cea tipică, deoarece acumulările cantitative (amplificarea urmărilor, continuarea activității) conduc la salturi calitative pentru infracțiunile fapt epuizat antrenând și o răspundere penală mai grea pentru această formă de infracțiune.

Infracțiunea fapt epuizat este posibilă la infracțiunile: *continui*, *continue*, *progresive* și *la infracțiunile din obicei sau obișnuință*. Cunoașterea infracțiunii fapt epuizat mai precis a momentului epuizării, al producerii ultimului rezultat este importantă pentru că în raport de acest moment sunt incidente unele instituții de drept penal: aplicarea legii penale în spațiu și timp, incidența actelor de clemență, calculul termenului de prescripție a răspunderii penale ș.a.

CAPITOLUL IX

Unitatea de infracțiune

Când fapta sau activitatea săvârșită formează o singură infracțiune există unitate de infracțiune iar când fapta sau activitatea săvârșită formează două sau mai multe infracțiuni există pluralitate de infracțiuni. Altfel spus există unitate de infracțiune în cazul în care fapta, activitatea săvârșită corespunde conținutului unei singure infracțiuni și dimpotrivă există pluralitate atunci când fapta ori activitatea săvârșită se identifică cu conținutul a două sau mai multe infracțiuni. (distincția dintre unitatea și pluralitatea de infracțiuni se face cu ajutorul conținutului infracțiunii ce reprezintă baza de evaluare)

Definiție: Prin unitate de infracțiune se desemnează activitatea infracțională formată dintr-o singură acțiune sau inacțiune ce decurge din natura faptei sau din voința legiuitorului, săvârșită de o persoană și în care se identifica conținutul unei singure infracțiuni.

Felurile unității de infracțiune: Unitatea naturală și unitatea legală

Unitatea naturală

Forma de unitate infracțională, determinată de *unitatea acțiunii sau inacțiunii*, de *unicitatea rezultatului*, ca și de *unicitatea formei de vinovăție* cu care este săvârșită infracțiunea.

Unitatea juridică este determinată de unitatea de fapt adică situației din realitatea obiectivă îi corespunde conținutul unei singure infracțiuni.

Unitatea legală

Forma de unitate de infracțiune creată prin voința legiuitorului care reunește în conținutul unei singure infracțiuni, două sau mai multe acțiuni sau inacțiuni ce ar putea realiza fiecare în parte conținutul unei infracțiuni distincte.

Unitatea legală de infracțiune este creată prin voința legiuitorului și din considerente de tehnică legislativă.

Unitatea naturală de infracțiune

1) Infracțiunea simplă

Ca formă a unității naturale de infracțiune infracțiunea simplă se caracterizează sub raport subiectiv printr-o *singură formă de vinovăție*.

Ea nu trebuie înțeleasă ca fiind rezultatul unei singure acțiuni (o singură lovitură în cazul infracțiunii de vătămare corporală) ea putând îngloba mai multe acte de executare care însă nu au semnificație proprie, cuprinzându-se în activitatea unică (omorul tot infracțiune unică va fi considerat dacă este provocat printr-o singură lovitură de cuțit ori prin mai multe lovituri de cuțit, aplicate succesiv de infractor).

Dacă însă printr-o singură acțiune se aduce atingere mai multor persoane nu se mai realizează conținutul unei singure infracțiuni ci o pluralitate de infracțiuni

Astfel în cazul infracțiunilor contra persoanei (cu excepția celor contra vieții), pluralitatea de persoane vătămate printr-o singură activitate infracțională va determina o pluralitate de infracțiuni, câte persoane au fost vătămate în drepturile lor.

De asemenea în cazul infracțiunilor contra patrimoniului - cele complexe - tâlhăria și pirateria. (pluralitatea de persoane asupra cărora se exercită violențe sau amenințări, ori sunt puse în stare de inconștientă sau neputință de a se apăra împotriva unei activități de sustragere a bunurilor va determina realizarea unei pluralități de infracțiuni sub forma concursului fiindcă aceste infracțiuni au un obiect juridic complex).

Se considera că în cazul celorlalte infracțiuni contra patrimoniului, pluralitatea de persoane păgubite printr-o singură activitate infracțională nu determină o pluralitate de infracțiuni ci la o infracțiune unică fiindcă se aduce atingere unei valori sociale unice care este patrimoniul.

În exemplele de mai sus pluralitatea de infracțiuni, realizată printr-o

singură activitate infracțională este determinată de pluralitatea de persoane ale căror drepturi au fost primejduite sau vătămăte.

Infrațiunea continuă

Ca formă a unității naturale infracțiunea continuă se caracterizează prin prelungirea în chip natural a acțiunii sau inacțiunii, ce constituie elementul material al laturii obiective, după consumare, până la intervenția unei forțe contrare (= momentul epuizării) care poate avea ca sursă: voința făptuitorului însuși, intervenția autorității, intervenția altei persoane (în practica judiciară s-a decis că o activitate infracțională continuă poate fi curmată, autonomizată și printr-o hotărâre judecătorească de condamnare, chiar dacă este nedefinitivă.)

În codul penal nu sunt dispoziții exprese privind infracțiunea continuă ci doar o singură referire unde se prevede că termenul de prescripție a răspunderii penale pentru astfel de infracțiuni curge din momentul încetării acțiunii sau inacțiunii.

Identificarea infracțiunii continue în legea penală se realizează după elementul material al laturii obiective ce presupune o acțiune sau inacțiune ce durează în timp ca: „deținerea”, „reținerea”, „rămânerea”, „purtarea”, „conducerea unui autovehicul” etc.

Infrațiuni continue succesive

La unele infracțiuni continue activitatea infracțională este susceptibilă de întreruperi care sunt determinate de natura activității infracționale (portul ilegal de uniformă poate fi întrerupt noaptea și reluat dimineața) Aceste întreruperi nu afectează unitatea infracțiunii continue, deoarece reluarea portului ilegal de uniformă nu presupune o nouă hotărâre infracțională.

Infrațiuni continue permanente

Caracteristic acestora este desfășurarea activității infracționale fără întreruperi, nefiind necesară intervenția făptuitorului pentru prelungirea activității infracționale împărțirea infracțiunilor continue în permanente și succesive este importantă fiindcă orice întrerupere în cazul infracțiunilor permanente are valoarea unei epuizări a infracțiunii, iar reluarea activității infracționale înseamnă săvârșirea unei noi infracțiuni continue.

Data săvârșirii infracțiunii continue

Cunoașterea infracțiunii continue are importanță în incidența cu alte instituții de drept penal

Legea penală aplicabilă în timp va fi legea în vigoare din momentul epuizării acesteia, momentul de la care se calculează și termenul de prescripție a răspunderii penale, momentul în funcție de care se stabilește incidența unui act de clemență (amnistie, grațiere).

De asemenea în ce privește legea penală aplicabilă în spațiu, este cunoscută incidența legii penale române chiar dacă numai o parte din infracțiune sau rezultatul s-a produs pe teritoriul țării (principiul ubicuității). Dacă activitatea infracțională continuă este desfășurată de o persoană în diferite etape ale vârstei sale, are importanța și stabilirea vârstei făptuitorului. Astfel activitatea infracțională începută înainte de împlinirea vârstei de 14 ani nu va fi luată în seamă (nu va intra în infracțiunea continuă), iar dacă infracțiunea continuă

începuta în timp ce făptuitorul era minor se desfășoară și după ajungerea acestuia la majorat, conform regulii unicității ilicitului penal se va considera ca întreaga activitate infracțională s-a desfășurat în timp ce făptuitorul era martor (se va ține seama însă, la individualizarea sancțiunii pentru infractorul major ca activitatea infracțională continua a început în timp ce era minor).

3) Infracțiunea deviată

Este o formă a unității naturale de infracțiune și desemnează infracțiunea săvârșită prin devierea acțiunii de la obiectul sau persoana împotriva căreia era îndreptată, *datorita greșelii făptuitorului*, la alt obiect sau pers, SAU prin îndreptarea acțiunii, din *eroarea făptuitorului* - asupra altei pers sau altui obiect decât acela pe care vrea făptuitorul să-l vătăme. Modalitățile sub care se poate săvârși infracțiunea deviantă

1) **Devierea acțiunii** (*greșeala* făptuitorului în executarea acțiunii) spre un alt obiect sau altă persoană - „*aberratio ictus*” (ex. făptuitorul urmărește să lovească o persoană care se afla într-un grup și manevrând greșit corpul contondent, lovitura este aplicată altei persoane)

2) **Îndreptarea acțiunii, săvârșirea faptei** asupra altei persoane ori asupra altui obiect datorită *erorii* făptuitorului, cu privire la pers sau obiectul vizat = „*error in persona*” (ex. infractorul vrând să ucidă pe rivalul său, noaptea pe întuneric îl confunda cu o altă persoană pe care o ucide)

Se considera că în realitate, în astfel de situații, s-a comis o singură infracțiune și nu două - o tentativă la infracțiunea pentru care luase hotărârea și infracțiunea realizată prin devierea acțiunii.

În opinia dominantă în literatura de specialitate și îmbrățișată de practica judiciară, se susține că în cazul infracțiunii deviate în orice modalitate, ne găsim în prezența unei infracțiuni unice cu motivarea că legea penală apară în mod indeterminat valorile sociale (viața și bunurile oricărei pers)

Într-o altă opinie se propune ca soluția infracțiunii unice deviate să nu fie admisă în cazul devierii acțiunii când se realizează și o tentativă pedepsibilă pe lângă infracțiunea consumată, când tentativa nu mai poate fi absorbită în infracțiunea consumată (infractorul dorind moartea rivalului descarcă un foc de armă asupra acestuia care se afla într-un grup și nu-l nimerește dar ucide o altă persoană - două infracțiuni în concurs).

***Secțiunea a II-a* UNITATEA NATURALĂ DE INFRACTIUNE**

393. Infracțiunea simplă. Ca formă a unității naturale infracțiunea simplă se caracterizează sub raport subiectiv printr-o singură formă de vinovăție.

Această formă de infracțiune - simplă - este des întâlnită în legislația penală și în practica judiciară.

Infracțiunea simplă nu trebuie înțeleasă ca fiind rezultatul unei singure acțiuni (o singură lovitură în cazul infracțiunii de vătămare corporală) ea putând îngloba mai multe acte de executare care nu au însă semnificație proprie, cuprinzându-se în activitatea unică. Astfel, omorul tot infracțiune unică va fi considerat dacă este provocat printr-o singură lovitură de cuțit, ori prin mai

multe lovituri de cuțit, aplicate succesiv de infractor.

Actele de executare multiple, în exemplele de mai sus se integrează în mod natural în activitatea infracțională și nu pun în discuție unicitatea celorlalte elemente (obiect, subiect pasiv, forma de vinovăție).

Când însă printr-o singură acțiune se aduce atingere mai multor persoane nu se mai realizează conținutul unei singure infracțiuni ci o pluralitate de infracțiuni, fiindcă se aduce atingere mai multor titulari de valori sociale ocrotite. Deci în cazul infracțiunilor contra persoanei, cu excepția celor contra vieții, pluralitatea de persoane vătămate printr-o singură activitate infracțională va determina o pluralitate de infracțiuni, vor fi tot atâtea infracțiuni câte persoane au fost vătămate în drepturile lor.

În cazul infracțiunilor contra vieții, din pluralitatea de victime ucise printr-o activitate unică, legiuitorul a creat o singură infracțiune complexă - omorul deosebit de grav când este săvârșit „asupra a două sau mai multor persoane” (art. 176 lit. b C.p.) și uciderea din culpă în varianta calificată dacă prin fapta săvârșită s-a cauzat moartea a două sau mai multor persoane, la maximum pedepselor prevăzute în alineatele precedente se poate adăuga un spor de 3 ani (art. 178 al. 5 C.p.).

Considerăm că în cazul infracțiunilor contra patrimoniului, altele decât tâlhăria, pirateria, pluralitatea de persoane păgubite printr-o singură activitate infracțională nu determină o pluralitate de infracțiuni ci o infracțiune unică fiindcă se aduce atingere unei valori sociale unice, care este patrimoniul.

Când însă infracțiunile contra patrimoniului sunt cele complexe -tâlhăria și pirateria - pluralitatea de persoane asupra cărora se exercită violențe sau amenințări, ori sunt puse în stare de inconștiență sau neputință de a se apăra împotriva unei activități de sustragere a bunurilor, va determina realizarea unei pluralități de infracțiuni sub forma concursului fiindcă infracțiunile respective au un obiect juridic complex fiind ocrotite pe lângă relațiile sociale privind patrimoniul și relațiile sociale privind persoanele care au fost amenințate ori, asupra cărora s-a executat violența.

Tot astfel, în cazul infracțiunii de ultraj (art. 239 C.p.) pluralitatea de persoane ultragiate printr-o singură activitate infracțională va conduce la realizarea unei pluralități de infracțiuni fiindcă și în acest caz, infracțiunea de ultraj este complexă, se aduc atingeri atât autorității cât și titularilor de valori sociale ocrotite care sunt persoanele fizice deținătoare ale autorității de stat ce au fost insultate, amenințate ori lovite.

În exemplele de mai sus pluralitatea de infracțiuni, realizată printr-o singură activitate infracțională este determinată de pluralitatea de persoane ale căror drepturi au fost primejduite ori vătămate.

394. Infracțiunea continuă. Ca formă a unității naturale, infracțiunea continuă se caracterizează prin prelungirea în chip natural a acțiunii sau inacțiunii, ce constituie elementul material al laturii obiective, după consumare, până la intervenția unei forțe contrare.

Epuizarea infracțiunii continue este dată de momentul intervenției unei forțe contrare care poate avea ca sursă: voința făptuitorului însuși, intervenția

autorității, intervenția altei persoane. În practica judiciară s-a decis pe bună dreptate, că o activitate infracțională continuă poate fi curmată, autonomizată și printr-o hotărâre judecătorească de condamnare, chiar dacă este nedefinitivă.

În codul penal nu sunt consacrate dispoziții speciale privind infracțiunea continuă ci doar o singură referire în art. 122 al. 2, unde se prevede că termenul de prescripție a răspunderii penale pentru astfel de infracțiuni curge din momentul încetării acțiunii sau inacțiunii.

395. Identificarea infracțiunii continue în legea penală. Infracțiunea continuă, se identifică în legislația penală după elementul material al laturii obiective ce presupune o acțiune ori o inacțiune ce durează în timp, ca: „deținerea”, „reținerea”, „rămânerea”, „purtarea”, „conducerea unui auto vehicul” etc.

396. Infracțiuni continue permanente și continue succesive. Activitatea infracțională la unele infracțiuni continue este susceptibilă de întreruperi care sunt determinate de natura activității infracționale (spre ex.: portul ilegal de uniformă poate fi întrerupt noaptea și reluat dimineața). Aceste întreruperi sunt firești, țin de natura activității și nu afectează unitatea infracțiunii continue, deoarece reluarea portului ilegal de uniformă nu presupune o nouă hotărâre infracțională. Astfel de infracțiuni sunt cunoscute în doctrina penală sub denumirea de infracțiuni *continue succesive*.

Spre deosebire de infracțiunile continue succesive, în doctrina penală se cunoaște și o altă categorie de infracțiuni *continue permanente* pentru care este caracteristică desfășurarea activității infracționale fără întreruperi, deci care nu necesită intervenția făptuitorului pentru prelungirea activității infracționale.

Împărțirea infracțiunilor continue în *permanente* și *succesive* este importantă fiindcă orice întrerupere în cazul infracțiunilor permanente are valoarea unei epuizări a infracțiunii, iar reluarea activității infracționale înseamnă săvârșirea unei noi infracțiuni continue.

397. Data comiterii infracțiunii continue. Cunoașterea infracțiunii continue are importanță în incidența cu alte instituții de drept penal. Astfel, legea penală aplicabilă în timp va fi legea în vigoare din momentul epuizării acesteia, moment de la care se calculează și termenul de prescripție a răspunderii penale, moment în funcție de care se stabilește incidența unui act de clemență (amnistie, grațiere). Tot în funcție de desfășurarea activității infracționale continue se va stabili legea penală aplicabilă în spațiu, fiind cunoscută incidența legii penale române chiar dacă numai o parte din infracțiune sau rezultatul s-a produs pe teritoriul țării (principiul ubicuității). Dacă activitatea infracțională continuă este desfășurată de o persoană în diferite etape ale vârstei sale, are importanță și stabilirea vârstei făptuitorului astfel activitatea continuă începută înainte de împlinirea vârstei de 14 ani nu va fi luată în seamă (nu va intra în infracțiunea continuă), iar dacă infracțiunea continuă începută în timp ce făptuitorul era minor se desfășoară și după ajungerea acestuia la majorat, conform regulii unicității ilicitului penal se va considera că întreaga activitate infracțională s-a desfășurat cât timp infractorul era major. Într-o astfel de situație la individualizarea sancțiunii pentru infractorul major se va ține seama că

activitatea infracțională continuă a început în timp ce era minor.

398. Infracțiunea deviată. Este o formă a unității naturale de infracțiune și desemnează infracțiunea săvârșită prin devierea acțiunii de la obiectul sau persoana împotriva căreia era îndreptată, datorită greșelii făptuitorului, la alt obiect sau persoană pe de o parte sau prin îndreptarea acțiunii - din eroare a făptuitorului - asupra altei persoane ori altui obiect decât acela pe care vrea făptuitorul să-l vatăme, pe de altă parte.

399. Modalități sub care se poate săvârși infracțiunea deviată.

Din noțiune se desprind două modalități sub care se poate săvârși infracțiunea deviată.

a) Infracțiunea deviată se poate realiza prin devierea acțiunii (greșeala făptuitorului în executarea acțiunii) spre un alt obiect sau altă persoană - așa zisa - „*aberratio ictus*”, (spre ex.: făptuitorul urmărește să lovească o persoană care se află într-un grup și manevrând greșit corpul contondent, lovitura este aplicată altei persoane).

b) Cea de a doua situație privește săvârșirea faptei asupra altei persoane ori asupra altui obiect datorită erorii făptuitorului, cu privire la persoana ori obiectul vizat - așa zisa „*error in persana*”, (spre ex.: infractorul vrea să ucidă pe rivalul său și noaptea pe întuneric îl confundă cu o altă persoană pe care o ucide).

Infracțiunea deviată a fost creată în doctrina penală pentru a răspunde situațiilor de natura celor exemplificate mai sus, considerând că în realitate s-a comis o singură infracțiune și nu două infracțiuni - o tentativă la infracțiunea pentru care infractorul luase hotărârea și infracțiunea realizată prin devierea acțiunii.

În opinia dominantă în literatura juridică de specialitate și îmbrățișată de practica judiciară, se susține că în cazul infracțiunii deviate în orice modalitate, ne găsim în prezența unei infracțiuni unice cu motivarea că, legea penală apără în mod indeterminat valorile sociale (viața și bunurile oricărei persoane).

Într-o altă opinie se propune ca soluția infracțiunii unice deviate, să nu fie admisă în cazul devierii acțiunii (*aberratio ictus*) când se realizează și o tentativă pedepsită pe lângă infracțiunea consumată, când tentativa nu mai poate fi absorbită în infracțiunea consumată, (spre ex.: infractorul dorind moartea rivalului său descarcă un foc de armă asupra acestuia care se află într-un grup și nu-l nimerește dar ucide o altă persoană). În această ipoteză corect este să se rețină pe lângă infracțiunea de omor consumat și tentativa de omor asupra rivalului, deci două infracțiuni în concurs.

O astfel de opinie este preferabilă pentru că ține seama de realitatea obiectivă și de faptul că legea nu apără viața unei anumite persoane, ci apără viața oricărei persoane.

Secțiunea a III-a UNITATEA LEGALĂ DE INFRAȚIUNE

§ 1. Infrațiunea continuată

400. Noțiune. Infrațiunea continuată este forma unității legale de infracțiune caracterizată prin săvârșirea de către aceeași persoană, la intervale de timp diferite, în realizarea aceleiași hotărâri infracționale a unor acțiuni sau inacțiuni care prezintă fiecare în parte conținutul aceleiași infracțiuni.

Exemplu de infracțiune continuată: furtul unor materiale de construcție de pe un șantier, prin acte repetate de sustragere de către același infractor.

Unitatea infracțiunii continuate este creația legiuitorului care din rațiuni de tehnică legislativă și de politică penală, pe baza legăturilor reale dintre acțiunile infracționale ale unei singure persoane, le-a reunit pe toate în cadrul unei singure infracțiuni.

Din noțiunea legală a infracțiunii continuate dată prin art. 41 al. 2 C.p., rezultă condițiile de existență ale acesteia de a fi formată dintr-o pluralitate de acte de executare unite între ele sub trei aspecte: unitate de subiect, unitate de hotărâre sau rezoluție infracțională și unitate de conținut al infracțiunii (în sensul că fiecare acțiune realizează conținutul aceleiași infracțiuni).

401. Unitate de subiect activ. O primă condiție de existență a infracțiunii continuate privește unitatea de subiect activ, adică aceeași persoană săvârșeste mai multe acțiuni sau inacțiuni.

Este îndeplinită condiția și atunci când aceeași persoană săvârșeste unele acte în calitate de autor, iar altele în calitate de complice.

402. Pluralitatea actelor de executare. A doua condiție privește pluralitatea de acte de executare (acțiuni sau inacțiuni) săvârșite la intervale de timp. Este îndeplinită această condiție când se săvârșesc mai multe acte de executare, ce au forma faptului consumat, iar altele au rămas în faza de tentativă.

Actele de executare trebuie săvârșite la intervale de timp, nici prea scurte, nici prea lungi. În cazul în care actele de executare se succed la intervale scurte, infracțiunea ar putea fi socotită simplă, spre ex.: lovirea unei persoane de mai multe ori cu aceeași ocazie, sau săvârșirea mai multor acte de furt în aceeași împrejurare care pot caracteriza tot infracțiunea simplă, numită impropriu și infracțiunea colectivă. În acest sens și în practica judiciară s-a decis corect că „fapta inculpatului de a fura, dintr-un apartament învecinat cu cel pe care îl locuia, bunurile locatarului lipsă din domiciliu, pe care însă neputându-le duce toate o dată în locuința sa, le-a transportat într-o succesiune neîntreruptă în câteva rânduri”, nu constituie o infracțiune continuată - ci o infracțiune unică - formă a unității naturale deoarece transporturile făcute de inculpat, deși multiple au fost efectuate la intervale de timp ne semnificative sub aspectul aplicării dispozițiilor privind infracțiunea continuată.

Un timp mai îndelungat scurs între actele de executare poate conduce la caracterizarea lor ca infracțiuni distincte deoarece este posibilă schimbarea

hotărârii infracționale.

403. **Unitatea de rezoluție.** O altă condiție privește unitatea de rezoluție infracțională. Este condiția esențială pentru unirea tuturor acțiunilor în cadrul aceleiași hotărâri infracționale, inițiale, cu care infractorul săvârșește actele de executare.

Rezoluția infracțională unică pentru toate actele de executare implică atât prevederea rezultatelor actelor de executare cât și urmărirea ori acceptarea acestora ceea ce caracterizează numai intenția, ca formă de vinovăție pentru infracțiunea continuată.

Rezoluția infracțională trebuie să fie anterioară activității infracționale și să se mențină în linii generale pe parcursul executării actelor ce compun acea activitate.

Unitatea de rezoluție este păstrată și în cazul în care a început procesul penal pentru actele de executare săvârșite anterior, iar autorul continuă săvârșirea altor acte în baza aceleiași rezoluții infracționale inițiale ca și atunci când în executarea unor acte ulterioare ce intră în conținutul aceleiași infracțiuni autorul este nevoit să execute în alt mod actele, să schimbe modul de executare datorită unei situații ivite, (spre ex.: după două sustrageri dintr-un șantier folosind pentru ieșire o spărtură în zidul înconjurător, infractorul continuă sustragerea de bunuri din acel șantier prin escaladarea zidului, deoarece ieșirea fusese blocată). Rezoluția infracțională unică, condiție a infracțiunii continuate nu presupune reprezentarea de către infractor în detalii a tuturor actelor de executare²⁶, dar nici nu este suficientă dacă este prea generală, indeterminată, (spre ex.: hotărârea luată de făptuitor de a fura de la cine va putea în mijlocul de transport în care călătorește, ori să înșele cât mai mulți indivizi pe care îi va întâlni). În astfel de situații rezoluția infracțională este prea generală și nu poate fi comună tuturor actelor de executare, de aceea se consideră că de fiecare dată când se ivește ocazia, infractorul va lua o nouă hotărâre.

Pentru a uni toate actele de executare, rezoluția infracțională trebuie să fie suficient de determinată, în sensul că infractorul are imaginea de ansamblu a activității sale ulterioare ce o va desfășura prin acte de executare separată, iar cu fiecare executare, hotărârea se concretizează.

Dintre elementele ce pot concura, alături de alte împrejurări, la stabilirea unității de rezoluție vor fi avute în vedere unitatea obiectului infracțiunii, a locului, a persoanei vătămate, precum și unitatea de timp.

Alături de aceste elemente instanțele vor analiza și alte împrejurări care pot conduce la stabilirea unității de rezoluție infracțională ca: folosirea acelorași procedee în săvârșirea acțiunilor componente ale activității infracționale, timpul scurs între actele de executare etc.

Așa cum s-a stabilit în literatura juridică, nici unul din elementele enumerate mai sus nu reprezintă criterii de determinare sigură a rezoluției infracționale unice, dar împreună, toate împrejurările de fapt și condițiile în care s-au săvârșit actele separate - pot conduce la concluzia existenței rezoluției unice.

404. **Unitate de calificare juridică.** Actele de executare de același

fel trebuie să prezinte fiecare în parte conținutul aceleiași infracțiuni. Deci prin fiecare act de executare ce constă într-o acțiune sau inacțiune se realizează conținutul juridic al aceleiași infracțiuni.

Actele de executare nu trebuie să fie identice ci doar fiecare să realizeze conținutul aceleiași infracțiuni. Așa cum s-a arătat este îndeplinită această condiție și atunci când actele de executare nu reprezintă toate infracțiuni consumate - unele putând rămâne în faza de tentativă, ca și atunci când actele de executare sunt realizate în variantele alternative ale elementului material al infracțiunii.

În practica judiciară s-a decis, întemeiat, că vor forma o unitate sub forma infracțiunii continuate și actele de executare care realizează unele variante tip, iar altele varianta calificată a acelei infracțiuni, cu îndeplinirea desigur și a celorlalte condiții.

405.Data săvârșirii infracțiunii continuate. Stabilirea caracterului continuat al unei infracțiuni săvârșită de o persoană prezintă importanță sub mai multe aspecte: a) de la momentul epuizării începe să curgă termenul de prescripție a răspunderii penale (art. 122 al. ultim C.p.); b) tot în funcție de momentul epuizării se stabilește incidența unui act de clemență; c) aplicarea legii penale în timp va fi cea în vigoare din momentul epuizării; d) dacă actele de executare se situează pe teritorii diferite, legea penală română va fi incidență, dacă o parte ori rezultatul infracțiunii s-a produs pe teritoriul României - conform principiului ubicuității (art. 143 C.p.); e) tot în funcție de momentul epuizării se stabilește incidența legii penale în raport cu vârsta făptuitorului, astfel că, dacă făptuitorul a început executarea mai înainte de împlinirea vârstei de 14 ani, aceste acte de executare nu se iau în considerare ci numai cele după împlinirea vârstei de 14 ani dacă au fost săvârșite cu discernământ, iar dacă infracțiunea continuată a început să fie comisă mai înainte de împlinirea vârstei de 18 ani și a continuat și după aceasta infractorul va răspunde penal ca major. În cadrul individualizării judiciare se va ține seama că o parte din actele de executare au fost săvârșite când infractorul era minor.

406.Tratamentul penal al infracțiunii continuate. Dintre toate formele unității legale, infracțiunea continuată este o cauză reală, de agravare facultativă a pedepsei pentru acea infracțiune. Dispozițiile legale privind tratamentul penal al infracțiunii continuate (art. 42 C.p.) trimit la tratamentul penal al concursului de infracțiuni (art. 34 Cp.).

Întrucât infracțiunea continuată este unică, aplicarea pedepsei se va face *într-o singură etapă*, dintr-o dată, pedeapsa, urmând să fie aplicată spre maximul special și dacă acesta este considerat neîndestulător să poată fi depășit cu până la 5 ani când pedeapsa este închisoarea. Când pedeapsa este amenda, aceasta se aplică spre maximul special, iar dacă acesta este neîndestulător se poate adăuga un spor de până la jumătate din acel maxim al amenzii.

Menționăm că pedeapsa pentru infracțiunea continuată se aplică într-o singură etapă (iară a fi evidențiat sporul) și va avea ca limită minimă, minimul special al pedepsei prevăzut de lege pentru infracțiunea săvârșită, iar ca maxim

special, pedeapsa la care se poate ajunge prin depășirea maximului special cu până la 5 ani când pedeapsa este închisoarea sau cu până la jumătate din maximul special când pedeapsa este amenda.

407. Recalcularea pedepsei pentru infracțiunea continuată. Dacă după condamnarea definitivă, sunt descoperite alte acțiuni sau inacțiuni, ce fac parte din conținutul aceleiași infracțiuni, pedeapsa se recalculează în funcție de întreaga activitate infracțională, instanța putând aplica o pedeapsă mai aspră, ori să mențină pedeapsa aplicată anterior, în nici un caz nu va putea aplica o pedeapsă mai mică decât cea stabilită anterior (art. 43 Cp.).

408. Infracțiuni ce nu se pot săvârși în mod continuat.

Infracțiunea continuată nu este posibilă la infracțiunile din culpă, la infracțiunile al căror obiect nu este susceptibil de divizare și nici la cele care presupun repetarea activității pentru a realiza conținutul infracțiunii (infracțiunile din obicei).

§ 2. Infracțiunea complexă

409. Noțiune și caracterizare. Alături de infracțiunea continuată, infracțiunea complexă este definită în codul penal ca fiind infracțiunea ce cuprinde în conținutul său ca element constitutiv sau ca o circumstanță agravată o acțiune sau o inacțiune care constituie prin ea însăși o faptă prevăzută de legea penală.

Infracțiunea complexă cuprinde deci în conținutul ei pe de o parte ca *element*, iar pe de altă parte ca o *circumstanță agravantă*, o acțiune sau o inacțiune care constituie prin ea însăși o faptă prevăzută de legea penală.

Infracțiunea complexă este creația legiuitorului determinată de necesități de politică penală, de tehnică legislativă și nu în ultimul rând de legăturile strânse între acțiunile ori inacțiunile ce intră în conținutul acesteia, legături uneori de la mijloc la scop și care pun în evidență pericolul sporit al faptelor comise în această legătură față de situația când astfel de fapte ar fi comise separat, fără legătură între ele. Pericolul sporit al faptei pune în evidență pericolozitatea făptuitorului față de care reacția represivă trebuie să fie mai energică.

410. Formele infracțiunii complexe. Având în vedere rolul îndeplinit de acțiunea sau inacțiunea ce intră în conținutul infracțiunii complexe ca element ori ca o circumstanță agravantă, în literatura juridică se face distincție între: a) infracțiunea complexă forma tip și b) infracțiunea complexă ca variantă agravantă.

411. Infracțiunea complexă formă tip sau infracțiunea complexă propriu-zisă se caracterizează prin aceea că în conținutul ei intră ca element o acțiune sau inacțiune ce reprezintă conținutul unei alte infracțiuni. Deci infracțiunea complexă în această formă este formată din reunirea de către legiuitor a două infracțiuni distincte și crearea unei a treia deosebite de cele înglobate.

Exemplu tipic pentru această formă este infracțiunea de tâlhărie care este formată din reunirea a două infracțiuni distincte: furt și amenințare, ori furt și

lovire sau alte violențe. Această reunire a infracțiunilor și crearea celei de a treia nu este arbitrară, ea este determinată de legătura strânsă între acțiunea de luare și acțiunea de lovire sau alte violențe ori de amenințare, legătură de la mijloc la scop. Pentru a asigura luarea bunului, infractorul folosește amenințarea ori exercită violența evidențiind o periculozitate sporită față de cel care ar săvârși aceste fapte (furt și lovire) distinct fără vreo legătură între ele.

În literatura juridică se consideră că există și o altă formă a infracțiunii complexe în forma tip și anume când în conținutul acesteia intră ca element o acțiune ce formează conținutul unei alte infracțiuni fără a forma o a treia infracțiune distinctă, de ex.: infracțiunea de *atentat care pune în pericol siguranța statului* (art. 160 C.p.) în conținutul căreia sunt cuprinse conținuturile infracțiunilor de lovire sau alte violențe (art. 180 al. 2 Cp.), vătămarea corporală (art. 181 Cp.), vătămarea corporală gravă (art. 182 Cp.), și de omor (art. 174 Cp.), sau în cazul infracțiunii de *ultraj* (art. 239 al. 1 Cp.) în conținutul căreia sunt cuprinse conținuturile infracțiunilor de insultă (art. 205 Cp.), calomnie (art. 206 Cp.), și de amenințare (art. 193 Cp.).

412. Infracțiunea complexă ca variantă agravantă. Cea de a doua formă a infracțiunii complexe este cea care cuprinde în conținutul său, ca pe un element circumstanțial agravant o acțiune sau inacțiune ce reprezintă conținutul unei alte infracțiuni. Infracțiunea complexă este o variantă calificată a unor infracțiuni simple, creată prin absorbirea în conținutul său a unor fapte ce reprezintă conținutul unor alte infracțiuni.

În partea specială a codului penal întâlnim multe situații în care infracțiunea calificată este rezultatul unei absorbții în conținutul acesteia, ca circumstanță, a unor acțiuni sau inacțiuni ce reprezintă conținutul unei alte infracțiuni, [spre ex.: violul care a avut ca urmare moartea sau sinuciderea victimei (art. 197 al. 3 Cp.)].

Nu orice infracțiune calificată este și o infracțiune complexă, (spre ex.: furtul săvârșit într-un loc public, într-un mijloc de transport în comun, în timpul nopții este calificat fără a fi și o infracțiune complexă). Furtul calificat, devine infracțiune complexă când este săvârșit prin efracție (cuprinde și distrugerea, degradarea încuietorilor care poate constitui infracțiune distinctă).

Infracțiunea complexă ca variantă agravantă poate fi rezultatul unei infracțiuni complexe forma tip care cuprinde în conținutul ei ca circumstanță agravantă conținutul unei alte infracțiuni, de ex.: tâlhăria care a avut ca urmare vătămarea integrității corporale, ori moartea persoanei (art. 211 al. 2 și 3 Cp.), pirateria (art. 212 al. 2 și 3 Cp.).

413. Structura infracțiunii complexe. Infracțiunea complexă cuprinde în conținutul său elementele infracțiunilor reunite sau absorbite.

În *elementul material* al infracțiunii complexe sunt reunite acțiunile ce constituie elementul material al infracțiunilor absorbite. Se poate desluși spre exemplu acțiunea ce reprezintă elementul material al infracțiunii scop (luarea) și acțiunea ce reprezintă elementul material al infracțiunii mijloc (exercitarea violenței sau amenințării) în cazul infracțiunii de tâlhărie.

Cu privire la *obiectul* infracțiunii complexe se deosebește, pe de o parte, un

obiect juridic principal și pe de altă parte, un obiect juridic adiacent. Deci obiectul infracțiunii complexe este și el complex.

După obiectul juridic principal, infracțiunea complexă este cuprinsă într-un grup de infracțiuni, aparține unei categorii de infracțiuni, (spre ex.: tâlhăria este cuprinsă în grupul infracțiunilor contra patrimoniului, ultrajul în categoria infracțiunilor contra autorității etc.).

Forma de vinovăție pentru infracțiunea complexă tip, este intenția, deoarece făptuitorul prevede rezultatul acțiunilor sale și urmărește ori acceptă rezultatul acestora. Spre deosebire de forma tip, în cazul infracțiunii complexe varianta calificată vinovăția este praeterintenția.

414. Natura juridică a infracțiunii complexe. Cunoașterea infracțiunii complexe are importanță pentru doctrina și practica penală.

În adevăr, fiind formă a unității legale de infracțiuni, infracțiunea complexă reunește în conținutul ei, conținutul altor infracțiuni, care își pierd autonomia, iar incidența celorlalte instituții de drept penal se apreciază în raport de unitatea legală complexă.

Infracțiunea se consumă la realizarea acțiunilor sau inacțiunilor ce reprezintă elementul material al laturii obiective și producerea rezultatelor prevăzute în conținutul infracțiunii.

Nerealizarea sub raport obiectiv a conținutului infracțiunii poate conduce la calificarea faptei ca tentativă a acelei infracțiuni complexe, (spre ex.: în cazul infracțiunii de tâlhărie dacă se consumă amenințarea, însă depozedarea victimei nu a fost posibilă, infracțiunea rămâne în fază de tentativă).

Nerealizarea conținutului constitutiv al infracțiunii complexe (sub alte aspecte decât obiectiv) conduce la desfacerea unității legale, faptele își recapătă autonomia infracțională. De exemplu nu se va realiza infracțiunea complexă de ultraj dacă insulta s-a comis față de un funcționar deținător al autorității de stat dar care nu se afla în exercițiul atribuțiilor de serviciu, ori le exercita în mod abuziv, ori fapta de insultă - calomnie nu s-a realizat în legătură cu atribuțiile de serviciu ale funcționarului respectiv ci din alte motive personale. Într-o astfel de situație fapta de insultă, calomnie își recapătă autonomia, se realizează deci numai conținutul unei infracțiuni (insultă sau calomnie) contra persoanei și nu infracțiunea complexă de ultraj care este o infracțiune contra autorității.

415. Pedepsa pentru infracțiunea complexă. Infracțiunea complexă nu reprezintă o cauză de agravare a răspunderii penale așa că sancțiunea aplicabilă este cea prevăzută de lege.

Este posibil ca după ce s-a aplicat pedeapsa pentru infracțiunea complexă, să se descopere acțiuni sau inacțiuni, care fac parte din infracțiunea complexă. În acest caz condamnatul va fi judecat și pentru acestea iar pedeapsa anterioară se va recalcula în funcție de întreaga infracțiune complexă. Pedeapsa se poate agrava față de cea inițială ori poate rămâne în aceleași limite, legea oprește doar aplicarea unei pedepse mai ușoare decât cea stabilită anterior (art. 43 Cp.).

416. Complexitatea naturală. În doctrina penală, pe lângă complexitatea legală, creată de legiuitor este menționată și complexitatea naturală ce rezultă din absorbirea în chip natural de către infracțiunea fapt

consumat a tentativei la acea infracțiune, ori în cazul unor infracțiuni contra persoanei absorbirea unor infracțiuni mai ușoare în altele mai grave. De exemplu infracțiunea de omor consumat cuprinde în mod natural și tentativa acestei infracțiuni după cum cuprinde și elementele infracțiunilor mai puțin grave (lovirea, vătămarea corporală) ori în cazul infracțiunii de calomnie care cuprinde și elementele infracțiunii de insultă.

În astfel de cazuri, de complexitate naturală, se păstrează unitate infracțiunii simple ce cuprinde în elementul său material și elementul material al altei infracțiuni simple mai puțin grave. Interesul cunoașterii complexității naturale are o importantă practică fiindcă nerealizare conținutului infracțiunii mai grave, va atrage răspunderea infractorului pentru infracțiunea mai puțin gravă.

§ 3. Infracțiunea progresiva

417. **Noțiune și condiții.** Infracțiunea progresivă este definită în doctrina penală ca fiind acea infracțiune care după atingerea momentului consumativ corespunzător unei anumite infracțiuni, iară intervenția făptuitorului își amplifică progresiv rezultatul, ori se produc urmări noi corespunzător unor infracțiuni mai grave.

Infracțiunea realizată, corespunzător rezultatului mai grav amplificat absoarbe în conținutul său conținuturile infracțiunilor mai ușoare realizate anterior. Absorbția este legală întrucât în lege sunt prevăzute ca infracțiuni de sine stătătoare etapele de amplificare a rezultatului. Exemplul clasic de infracțiune progresivă îl întâlnim în cazul infracțiunilor contra vieții, integrității corporale și sănătății, când este posibil, ca urmare a unei acțiuni de lovire, să se producă ca prim rezultat o suferință fizică (art. 180 al. 1 Cp.), ori rezultatul să se agraveze, vătămarea necesitând pentru vindecare îngrijiri medicale de până la 20 de zile, realizându-se conținutul infracțiunii de lovire calificată (art. 180 al. 2 Cp.), apoi și acest rezultat se poate agrava, vătămarea necesitând pentru vindecare îngrijiri medicale de până la 60 de zile realizându-se conținutul unei infracțiuni mai grave - vătămarea corporală (art. 181 Cp.), iar dacă vătămarea se amplifică și necesită îngrijiri medicale mai mari de 60 de zile, ori se produce un rezultat specific, pierderea unui simț sau organ, încetarea funcționării acestora, o infirmitate permanentă fizică ori psihică, slujirea, avortul ori punerea în primejdie a vieții persoanei - se realizează conținutul infracțiunii de vătămare corporală gravă (art. 182 Cp.), când vătămarea a dus la moartea victimei s-a produs un rezultat și mai grav, iar prin fapta respectivă s-a realizat conținutul infracțiunii de loviri sau vătămări cauzatoare de moarte (art. 183 Cp.). Deci fapta inițială care a produs un anumit rezultat, susceptibilă de o anumită încadrare juridică, datorită amplificării rezultatului, va primi noi calificări (încadrări juridice) în funcție de rezultatul atins până în acel moment.

Calificarea faptei (încadrarea juridică) în funcție de rezultatul mai grav absoarbe calificările anterioare ce au în vedere rezultate mai puțin grave.

Infracțiunea progresivă, cunoaște un moment al consumării, apoi o

amplificare a urmărilor și deci un moment al epuizării țărnut de ultimul rezultat la care s-a ajuns. Privită sub acest aspect și infracțiunea progresivă este o formă atipică de infracțiune.

418. **Data săvârșirii infracțiunii progresive.** Ca și infracțiunile continui, continuate, pentru infracțiunea progresivă este importantă determinarea momentului epuizării, al producerii ultimului rezultat amplificat în funcție de care devin incidente celelalte instituții de drept penal.

Dacă s-a aplicat o pedeapsă pentru infracțiunea corespunzătoare unui anumit rezultat iar acesta se amplifică, se va stabili o pedeapsă pentru infracțiunea corespunzătoare noului rezultat.

§ 4. Infracțiunea de obicei

419. **Noțiune.** Prin infracțiune de obicei sau de obișnuință se înțelege infracțiunea al cărui conținut se realizează prin repetarea faptei de un număr de ori din care să rezulte obișnuința, îndeletnicirea făptuitorului.

Caracteristic pentru infracțiunea de obicei este repetarea faptelor de același fel de un număr suficient de mare din care să rezulte îndeletnicirea. Fiecare faptă luată separat nu are semnificație penală, ci doar împreună reliefează obișnuința făptuitorului de a săvârși infracțiunea și pericolul social ce poate caracteriza infracțiunea.

Desemnarea infracțiunii de obicei în legislația penală se face prin prevederea în conținutul ei a repetării actelor de executare ca îndeletnicire, spre ex.: îndeletnicirea ori repetarea faptei constituie o cerință esențială, specifică, implicită infracțiunilor numite de parazitism social: cerșetoria (art. 326 Cp.), vagabondaj (art. 327 Cp.), prostituția (art. 328 Cp.) ș.a.

420. **Consecințe juridice.** Întrucât și în cazul infracțiunii de obicei este posibilă repetarea faptei, după consumare, se distinge pe lângă momentul consumării și un moment al epuizării, corespunzător ultimului act de executare.

Importanța cunoașterii infracțiunii de obicei este strâns legată de aspectele ce privesc consumarea și epuizarea acesteia. În adevăr, în funcție de momentul epuizării sunt incidente celelalte instituții de drept penal.

Infracțiunea de obicei nu poate avea tentativă și nici nu poate fi comisă în coautorat.

Infracțiunea de obicei nu trebuie confundată cu infracțiunea continuată unde fiecare act de executare realizează conținutul infracțiunii și care acte sunt reunite de legiuitor având în vedere rezoluția infracțională unică, comună, pentru aceste acte de executare. În cazul infracțiunilor de obicei, așa după cum am arătat mai sus, fiecare act de executare, nu realizează conținutul infracțiunii ci mai multe luate împreună desemnează obișnuința și o pericolozitate socială necesară infracțiunii.

CAPITOLUL X

Pluritatea de infracțiuni

***Secțiunea I* GENERALITĂȚI PRIVIND PLURALITATEA DE INFRACTIUNI**

§ 1. Conceptul și caracterizarea pluralității de infracțiuni

421. Noțiune. În dreptul penal prin pluralitate de infracțiuni este desemnată situația în care o persoană săvârșește mai multe infracțiuni înainte de a fi condamnată definitiv pentru vreuna din ele cât și situația în care o persoană săvârșește din nou o infracțiune după ce a fost condamnată definitiv pentru o altă infracțiune.

În codul penal român în vigoare, pluralitatea de infracțiuni este reglementată în titlul privind infracțiunea (art. 32-40). Includerea pluralității de infracțiuni în titlul privind infracțiunea reflectă concepția legiuitorului penal român de a acorda prioritate problemelor de stabilire a situațiilor în care există pluralitate de infracțiuni.

De altfel instituția pluralității de infracțiuni aparține deopotrivă și răspunderii penale, deoarece aplicarea pedepsei pentru ansamblul infracțional ridică problema găsirii celor mai adecvate sisteme de sancționare care să corespundă pericolozității sociale reliefate prin săvârșirea mai multor infracțiuni de către aceeași persoană.

§ 2. Formele pluralității de infracțiuni

422. Criteriile de distincție între formele pluralității de infracțiuni.

Activitatea infracțională a unei persoane concretizată în săvârșirea mai multor infracțiuni îmbracă forme diferite, după cum pentru vreuna din infracțiuni a intervenit ori nu o condamnare definitivă.

Formele pluralității de infracțiuni prevăzute în Codul penal român sunt: *concursul de infracțiuni, recidiva și pluralitatea intermediară.*

Concursul de infracțiuni este forma pluralității de infracțiuni ce presupune săvârșirea mai multor infracțiuni, de către aceeași persoană, mai înainte de a fi condamnată definitiv pentru vreuna din ele.

Recidiva ca formă a pluralității de infracțiuni presupune săvârșirea din nou a unei infracțiuni de către o persoană care a mai fost condamnată definitiv și eventual a executat pedeapsa pentru o infracțiune săvârșită anterior.

Concursul de infracțiuni și recidiva sunt formele de bază ale pluralității de infracțiuni (art. 32 Cp.). Alături de acestea în art. 40 Cp. s-a prevăzut și forma pluralității intermediare prin stabilirea unor reguli pentru sancționarea infractorului care săvârșește o nouă infracțiune după o condamnare definitivă, mai înainte de executarea pedepsei sau stingerea executării acesteia fără a fi

îndeplinite condițiile prevăzute pentru recidivă.

În astfel de situații nefiind îndeplinite condițiile stării de recidivă și nici ale concursului de infracțiuni deoarece a intervenit o condamnare definitivă pentru infracțiunea anterioară, se creează o stare intermediară, o pluralitate intermediară între concursul de infracțiuni și starea de recidivă.

***Secțiunea a II-a* CONCURSUL DE INFRACTIUNI**

§ 1. Noțiuni și condiții

423. Noțiune. Prin concurs de infracțiuni în doctrina și legislația penală este desemnată forma pluralității de infracțiuni ce constă din săvârșirea a două sau mai multe infracțiuni de către aceeași persoană mai înainte de a fi condamnată definitiv pentru vreuna din ele.

424. Condițiile de existență ale concursului de infracțiuni.

a) Prima condiție se referă la săvârșirea a două sau mai multe infracțiuni.

Infracțiunile săvârșite pot fi de natură și gravitate deosebite, pot fi prevăzute în codul penal ori în legile speciale sau în legile nepenale cu dispozițiuni penale, pot fi consumate ori rămase în faza de tentativă pedepsibilă, ori asimilate tentativei (ex.: art. 173 al. 2 Cp.) și pedepsite ca atare.

Condiția este îndeplinită indiferent de forma de vinovăție cu care sunt comise infracțiunile. Nu are importanță de asemenea, pentru existența concursului de infracțiuni dacă infracțiunile sunt de aceeași natură ori nu. Nu are importanță pentru existența concursului de infracțiuni dacă infracțiunile sunt: simple, continui, deviate, continuate, complexe, progresive, de obicei. Condiția este îndeplinită și atunci când infracțiunile sunt săvârșite toate în țară, toate în străinătate, ori unele în țară și altele în străinătate.

b) *Infracțiunile să fie săvârșite de aceeași persoană.* Unitatea de subiect este de esența concursului de infracțiuni. Este îndeplinită condiția și atunci când infractorul are calitatea de autor ori de participant la infracțiunile comise.

Este îndeplinită condiția și atunci când infractorul a comis unele infracțiuni în timpul minorității și altele după împlinirea vârstei de 18 ani.

c) A treia condiție privește săvârșirea infracțiunilor mai înainte de condamnarea definitivă a infractorului pentru vreuna din ele.

Condiția are în vedere inexistența unei condamnări definitive pentru vreuna din infracțiunile comise de aceeași persoană. Va fi îndeplinită această condiție chiar dacă infractorul a fost condamnat pentru o infracțiune săvârșită anterior, dar hotărârea nu era definitivă la data comiterii noii infracțiuni, ori hotărârea de condamnare deși definitivă a fost desființată printr-o calc extraordinară de atac.

d) În sfârșit o ultimă condiție a existenței concursului de infracțiuni are în vedere ca infracțiunile comise, ori cel puțin două dintre ele să poată fi supuse judecății. Această condiție nu se degajă din definiția legală a concursului de infracțiuni, ci este dedusă din întreaga reglementare a

concursului de infracțiuni.

Concursul de infracțiuni ia naștere prin săvârșirea de infracțiuni și se stabilește cu ocazia judecății. Este posibil ca o persoană să săvârșească mai multe infracțiuni, dar să nu poată fi judecate deoarece pot exista cauze care înlătură răspunderea penală, care eventual sunt incidente pentru vreuna din infracțiunile comise cum ar fi: amnistia, lipsa plângerii prealabile, împlinirea termenului de prescripție a răspunderii penale ori sunt incidente alte cauze ce atrag nepedepsirea infractorului ca: denunțarea de către mituitor a luării de mită (art. 255 al. 3 Cp.), retragerea mărturiei mincinoase (art. 260 al. 2 Cp.).

În astfel de situații, dacă infractorul este trimis în judecată numai pentru o infracțiune, deoarece pentru celelalte sunt incidente cauzele de înlăturare a răspunderii penale ori cauze de imputate - nu este îndeplinită condiția de existență a concursului de infracțiuni. Considerăm că această condiție apare mai degrabă ca o condiție de sancționare a concursului de infracțiuni, decât de existență a acestuia, dar cum problema principală a concursului este cea privind sancționarea, desigur că o astfel de condiție trebuie socotită de existență a concursului.

§ 2. Formele concursului de infracțiuni

425. Forme posibile. Concursul de infracțiuni este cunoscut în doctrina penală și în legislație sub două forme: concursul real și concursul formal.

426. Concursul real de infracțiuni. *Concursul real* se mai numește și concurs material ori concurs prin mai multe acțiuni sau inacțiuni.

Concursul real de infracțiuni este acea formă ce se realizează prin săvârșirea mai multor infracțiuni ca urmare a mai multor acțiuni sau inacțiuni distincte.

Această caracteristică a concursului real se deduce implicit din dispozițiile art. 33 lit. b. Cp. care reglementează concursul ideal sau formal prevăzând că există concurs, „când o acțiune sau inacțiune săvârșită de aceeași persoană, datorită împrejurărilor în care a avut loc și urmărilor pe care le-a produs întrunește elementele mai multor infracțiuni”.

Infracțiunile săvârșite de o persoană pot fi de aceeași natură și concursul devine omogen, iar când infracțiunile sunt de natură diferită, concursul este eterogen.

Între infracțiunile aflate în concurs se pot stabili anumite legături interne, obiective pe lângă cea subiectivă (același infractor).

În funcție de legăturile care există între infracțiunile aflate în concurs se disting două modalități ale concursului: concursul real simplu și concursul real calificat.

427. Concursul real simplu. *Concursul real simplu* se caracterizează prin aceea că între infracțiunile săvârșite nu există o altă legătură decât cea personală (săvârșite de aceeași persoană).

428. Concursul real calificat. *Concursul real calificat* sau *caracterizat* sau

cu *conexitate* se caracterizează prin existența anumitor legături conexiuni între infracțiunile săvârșite de aceeași persoană. Sunt menționate astfel de conexiuni în literatura juridică: *conexiunea topografică* - ce presupune o legătură de spațiu, de loc, între infracțiunile comise; *conexitatea cronologică*, ce presupune comiterea infracțiunilor simultan sau succesiv; *conexitatea consecvențională* în care o infracțiune este săvârșită pentru a ascunde comiterea altei infracțiuni; *conexitatea etiologică* în care o infracțiune este săvârșită pentru a înlesni comiterea altei infracțiuni.

Dintre formele posibile de conexitate ce pot exista între infracțiunile aflate în concurs, în legea penală (art. 33 lit. a Cp.) au fost reținute doar două: conexitatea etiologică și conexitatea consecvențională.

Prin prevederea în dispozițiile art. 33 lit. a. Cp., a conexității etiologice și a conexității consecvenționale legiuitorul penal român a statornicit, de altfel, existența concursului de infracțiuni și în cazul unor legături foarte strânse între respectivele infracțiuni. Precizarea era necesară pentru a evita reiterarea discuțiilor născute în doctrina penală ca și soluțiile contradictorii din practica judiciară de sub imperiul codului penal anterior, după care prin comiterea unei infracțiuni pentru a înlesni săvârșirea altei infracțiuni nu se realizează un concurs de infracțiuni ci o singură infracțiune - infracțiunea scop. Infracțiunea mijloc se susținea că nu ar avea autonomie și ar fi absorbită în infracțiunea scop. O astfel de susținere a fost de la început combătută în literatura juridică²¹, fiindcă nu ținea seama de realitatea practică (se săvârșeau două infracțiuni distincte) iar legiuitorul nu le reunea în cadrul unei unități legale - ca infracțiune complexă. Mai mult, o astfel de soluție a unității de infracțiune nu se poate justifica în ipotezele în care infracțiunea mijloc era mai gravă decât infracțiunea scop, (spre ex.: uciderea grănicerului - infracțiune mijloc - pentru trecerea frauduloasă a frontierei - infracțiune scop),

429. Concurs cu conexitate etiologică. *Conexitatea etiologică* presupune o legătură mijloc-scop între infracțiunile comise, adică o infracțiune este comisă pentru a înlesni săvârșirea altei infracțiuni. Atât infracțiunea mijloc cât și infracțiunea scop sunt comise cu intenție iar hotărârea de a fi săvârșite este anterioară comiterii ambelor infracțiuni, (spre ex.: pentru a înlesni delapidarea, funcționarul falsifică evidențele de intrare a bunurilor din gestiune).

430. Concurs cu conexitate consecvențională. *Conexitatea consecvențională* presupune o legătură de la cauză la efect sau de la antecedentă la consecință între infracțiunile aflate în concurs, adică se comite o infracțiune pentru a acoperi săvârșirea altei infracțiuni, (spre exemplu, pentru a acoperi săvârșirea unui omor se ucide martorul ori pentru a împiedica descoperirea unei delapidări se falsifică actele de evidență).

Infracțiunea efect în această conexitate consecvențională este comisă întotdeauna cu intenție, iar infracțiunea cauză poate fi săvârșită atât cu intenție cât și din culpă. Hotărârea de a săvârși infracțiunea efect este luată după comiterea infracțiunii cauză, (spre ex.: pentru a împiedica descoperirea unei ucideri din culpă comisă într-un accident de circulație, conducătorul auto părăsește locul accidentului).

431. Concursul ideal de infracțiuni. *Concursul ideal sau formal* de infracțiuni ori concursul printr-o singură acțiune cum se mai numește în literatura juridică, există potrivit dispozițiilor art. 33 lit. b. atunci când „o acțiune sau inacțiune săvârșită de aceeași persoană, datorită împrejurărilor în care a avut loc și urmărilor pe care le-a produs, întrunește clementele mai multor infracțiuni”.

În mod constant, s-a decis în practica judiciară, că există concurs ideal de infracțiuni când prin fapta conducătorului unui autocamion se distruge din culpă un alt vehicul și se provoacă totodată rănirea gravă a unei persoane ori prin încălcarea normelor legale de protecția muncii (o infracțiune) se produce și o vătămare corporală gravă a unei persoane sau în cazul în care violențele întreprinse la săvârșirea infracțiunii de tâlhărie au fost îndreptate împotriva unui funcționar care îndeplinea o funcție ce implica exercițiul autorității de stat aflat în exercițiul funcțiunii, în care activitatea ilicită întrunește elementele constitutive ale infracțiunilor de tâlhărie și ultraj.

Infracțiunile săvârșite în concurs ideal pot fi de aceeași natură, concursul fiind și omogen ori de natură diferită concursul fiind eterogen.

Va exista deci concurs ideal de infracțiuni și atunci când prin aceeași acțiune ori inacțiune se realizează conținutul mai multor infracțiuni de același fel, [spre ex.: dacă prin conducerea imprudentă a unui autovehicul sunt rănite grav două persoane se realizează conținutul a două infracțiuni de vătămare corporală din culpă (art. 184 Cp.), deoarece în materia infracțiunilor contra persoanei - altele decât cele contra vieții, unde legiuitorul dintr-o pluralitate de victime a creat o unitate legală (art. 176 lit. b și art. 178 al. 5) sub forma infracțiunii complexe - pluralitatea subiecților pasivi determină chiar în cazul unității de acțiune sau inacțiune o pluralitate de infracțiuni³²].

Infracțiunile săvârșite în concurs ideal de cele mai multe ori sunt de natură diferită, (spre ex.: conducând fără permis, în stare de ebrietate, infractorul provoacă un accident de circulație în care este vătămată grav integritatea corporală a unei persoane și uciderea din culpă a alteia).

Sub raport subiectiv infracțiunile aflate în concurs ideal pot fi săvârșite cu: intenție directă, cu intenție directă unele și altele cu intenție indirectă, cu intenție unele și altele din culpă, după cum toate pot fi săvârșite din culpă.

§ 3. Tratatul penal al concursului de infracțiuni

432. Sisteme de sancționare. Săvârșirea mai multor infracțiuni de către aceeași persoană, demonstrează, cel mai adesea, o perseverență pe calea infracțională a acesteia și față de care sunt necesare sisteme de sancționare adecvate pentru asigurarea constrângerii și reeducării.

În doctrina penală și în legislația penală sunt cunoscute trei sisteme de sancționare pentru concursul de infracțiuni: sistemul cumulului aritmetic, sistemul absorbției și sistemul cumulului juridic.

433. Sistemul cumulului aritmetic. *Sistemul cumulului aritmetic* sau sistemul aditivității pedepselor presupune adunarea pedepselor stabilite

pentru fiecare infracțiune din concurs (*quot delicta tot poenae*) și executarea pedepsei rezultate din adunarea lor.

S-a reproșat acestui sistem că este rigid și în cazul pedepselor privative de libertate conduce la pedepse ce depășesc durata de viață a omului, se transformă într-o privațiune pe viață a condamnatului, depășind limitele generale ale pedepsei în cadrul căroră trebuie să aibă loc represiunea.

S-a mai reproșat acestui sistem de sancționare că prin adunarea pedepselor se creează un plus de suferință care nu ar exista când pedepsele ar fi executate cu intermitențe, sau că „adunarea pedepselor nu corespunde rațiunii de a fi a represiunii care nu reprezintă o pură retribuire (rău pentru rău) ci urmărește o anumită finalitate - constrângerea și reeducarea pentru realizarea căroră, pedepsele nu trebuie să depășească o limită normală.

Sistemul adiționării pedepselor nu poate fi primit nici în cazul pedepselor pecuniare, fiindcă uneori ar conduce la o confiscare generală.

434. **Sistemul absorbției.** *Sistemul absorbției* presupune aplicarea pedepsei stabilite pentru infracțiunea cea mai gravă care va absorbi pedepsele stabilite pentru celelalte infracțiuni mai ușoare.

Acest sistem al absorbției pedepselor mai ușoare în pedeapsa cea mai gravă (*major poena, absorbet minorem*) are mai multe neajunsuri decât sistemul adiționării, deoarece creează pentru infractor impresia de impunitate pentru infracțiunile mai puțin grave, poate reprezenta o încurajare pentru infractorul ce a săvârșit o infracțiune gravă, de a săvârși și alte infracțiuni mai puțin grave pentru care pedepsele vor fi absorbite în pedeapsa pentru infracțiunea mai gravă.

Sistemul absorbției pedepselor creează dificultăți în aplicarea actelor de clemență, când acestea ar privi pedeapsa aplicată pentru infracțiunea cea mai grea.

435. **Sistemul cumulului juridic.** *Sistemul cumulului juridic*, sau al contopirii pedepselor apare ca un sistem intermediar între cel al adiționării și cel al absorbției și presupune aplicarea pedepsei celei mai grave, dintre cele stabilite pentru fiecare infracțiune, la care se poate adăuga un spor.

Acest sistem adoptat și de codul penal român în vigoare, are avantajul că elimină inconvenientele semnalate în celelalte sisteme, iar obiecțiile ce i se pot aduce sunt de mai mică importanță.

436. **Aplicarea pedepselor principale.** Sistemul cumulului juridic, sau al cumulului adaptabil se prezintă ca un sistem unitar, încheiat, suplu, ce oferă un cadru legal de adaptare a pedepsei, multiplelor situații ce se ivesc în practică.

Potrivit art. 34 Cp. aplicarea pedepsei pentru concursul de infracțiuni parcurge *două etape*. Mai întâi *se stabilește* pedeapsa pentru fiecare dintre infracțiunile săvârșite și apoi, în etapa a doua, *se aplică* (se dă spre executare) pedeapsa cea mai grea care poate fi sporită în limitele prevăzute de lege.

437. **Stabilirea pedepsei** reprezintă activitatea de individualizare a răspunderii penale pentru o singură infracțiune care se află în pluralitatea de infracțiuni săvârșită de infractor, făcându-se abstracție de existența

celorlalte infracțiuni.

438. **Aplicarea pedepsei** reprezintă o etapă următoare stabilirii pedepsei concrete pentru fiecare infracțiune, când apreciindu-se ansamblul activității infracționale a infractorului, se aplica adică se dă spre executare o pedeapsă pentru întreg ansamblul, care reflectă de data aceasta pericolul social reieșit din comiterea infracțiunilor concurente.

Preocuparea legiuitorului penal român pentru crearea cadrului unitar de sancționare a concursului de infracțiuni se reflectă în prevederea ipotezelor posibile prin dispozițiile art. 34 Cp., la care se poate ajunge după stabilirea pedepsei în primă etapă și determinarea pedepsei aplicabile pentru întreaga activitate infracțională în a doua etapă.

439. **Când pentru vreuna din infracțiunile concurente s-a stabilit pedeapsa detențiunii pe viață.** Când s-a stabilit o pedeapsă cu detențiunea pe viață și una sau mai multe pedepse cu închisoarea ori cu amendă, se aplică pedeapsa detențiunii pe viață.

Prin dispozițiile art. 34 lit. a Cp. se consacră, numai în acest caz, sistemul absorbției, sistem care se justifică prin caracterul pedepsei - absolut determinate - care este detențiunea pe viață și care pedeapsă nu mai poate fi agravată.

440. **Aplicarea pedepsei când s-au stabilit numai pedepse cu închisoarea.** Când s-au stabilit numai pedepse cu închisoarea se aplica pedeapsa cea mai grea, care poate fi sporită până la maximum ei special, iar când acest maxim nu este îndeșulător se poate adăuga un spor de până la 5 ani (art. 34 lit. a Cp.),

Dintre soluțiile preconizate de legiuitor instanța se poate opri, deci, la pedeapsa cea mai grea, dintre cele stabilite, pe care o aplică pentru întreg concursul dacă apreciază că este suficientă pentru constrângerea și reeducarea infractorului. Prin această soluție se ajunge, de altfel, la sistemul absorbției.

Dacă pedeapsa cea mai grea nu este îndeșulătoare pentru sancționarea infractorului aceasta se poate spori (agrava) până la maximum ei special, iar dacă și acest maxim nu este îndeșulător se poate aplica un spor de până la 5 ani.

Menționăm că orice adaos la pedeapsa cea mai grea dintre cele stabilite este un spor și reprezintă un echivalent al pedepselor ce nu se mai execută. Sporul ce se poate adăuga la pedeapsa cea mai grea, când aceasta a fost stabilită la maximum special prevăzut de lege pentru respectiva infracțiune, este de până la 5 ani.

Când pedeapsa cea mai grea stabilită de instanță pentru una din infracțiunile concurente este mai mică decât maximum special prevăzut de lege pentru respectiva infracțiune, atunci sporul cu care se poate agrava pedeapsa se compune din diferența până la maximum special, la care se poate adăuga până la 5 ani.

Precizăm că pedeapsa cea mai grea poate fi sporită cu o durată ce se poate cuprinde până la maximum special al acesteia cât și cu depășirea acestui maxim cu o durată de până la 5 ani.

Alegerea pedepsei celei mai grele, nu întotdeauna, este ușor de făcut, atunci când de ex.: s-au stabilit pedepse cu aceeași durată deși maximum lor

special pentru infracțiunile concurente este diferit. În astfel de situații în literatura juridică de specialitate, s-a susținut, corect, că pedeapsa cea mai grea este cea stabilită pentru infracțiunea ce are un maxim mai ridicat și care permite o agravare într-un quantum, durată mai mare.

În cazul în care pedeapsa cea mai grea nu a fost stabilită pentru infracțiunea cea mai gravă, atunci sporirea acesteia (a pedepsei stabilite) poate avea loc până la maximul special prevăzut de lege pentru respectiva infracțiune ce a permis stabilirea pedepsei celei mai grele și care maxim special poate fi depășit cu o durată de până la 5 ani.

Maximul special al pedepsei la care se poate ajunge prin sporirea pedepsei celei mai grele stabilite în prima etapă este cel prevăzut pentru infracțiunea consumată ori pentru tentativă, după caz.

441. Limitele pedepsei rezultante. Aplicarea sporului la pedeapsa cea mai grea spre maximul special al pedepsei prevăzute de lege pentru respectiva infracțiune (ca și peste maximul special, este **țăr murită** de totalul pedepselor stabilite ce sunt contopite (**art. 34 al. 2 Cp.**), ca și de maximul general al pedepsei închisorii care este de 30 de ani.

În cazul aplicării sporului, instanța este obligată să determine întinderea lui și să motiveze necesitatea aplicării acestuia.

442. Aplicarea pedepsei când pentru infracțiunile concurente s-au stabilit numai pedepse cu amendă. Când toate pedepsele stabilite pentru infracțiunile concurente sunt pedepse cu amendă, atunci se va aplica amenda cea mai mare care poate fi sporită până la maximul ei special, iar dacă și acest maxim nu este îndeștător se poate adăuga un spor de până la jumătate din acel maxim (**art. 34 lit. c Cp.**).

443. Aplicarea pedepsei când pentru infracțiunile concurente s-au stabilit o pedeapsă cu închisoarea și o pedeapsă cu amendă. O altă ipoteză prevăzută de **art. 34 Cp, lit. d** prevede aplicarea pedepsei pentru concurs când s-au stabilit pedepse de natură diferită respectiv o pedeapsă cu închisoare și o pedeapsă cu o amendă. În acest caz se aplică pedeapsa cu închisoarea la care se poate adăuga în totul sau în parte amenda.

444. Aplicarea pedepsei când pentru infracțiunile concurente s-au stabilit mai multe pedepse cu închisoarea și mai multe pedepse cu amendă. În sfârșit, dacă între pedepsele stabilite pentru un concurs sunt mai multe cu închisoarea și mai multe cu amenda se va alege, pentru aplicare pedeapsa rezultantă a închisorii (aplicată potrivit regulilor prezentate la **pct. 440**) la care se poate adăuga în total sau în parte amenda rezultantă (aplicată potrivit regulilor arătate mai sus la **pct. 442**) (**art. 34 lit. e Cp.**).

În ipoteza de la **pct. 444**, de mai sus, se pot distinge diferite situații care vor avea aceeași rezolvare. Astfel dacă pentru infracțiunile concurente au fost stabilite mai multe pedepse cu închisoarea și o singură pedeapsă cu amendă, instanța va contopi pedepsele cu închisoarea și va ajunge la o pedeapsă rezultantă *pe care o va aplica* și la care *poate aplica* în întregime ori în parte pedeapsa amenzii. Când au fost stabilite pentru infracțiunile concurente mai

multe pedepse cu amenda și o singură pedeapsă cu închisoarea, instanța va aplica pedeapsa închisorii la care va putea aplica în totul ori în parte amenda rezultantă din contopirea pedepselor cu amenda stabilite de instanță.

445. Aplicarea pedepselor complementare în cazul concursului de infracțiuni. Pedepsele complementare pentru infracțiunile concurente se vor aplica pe lângă pedeapsa principală rezultantă a concursului după distincțiile prevăzute în art. 35 Cp.

446. Cazul unei singure pedepse complementare. Dacă s-a stabilit o singură pedeapsă complementară pentru una din infracțiunile concurente aceasta se va aplica pe lângă pedeapsa rezultantă aplicată concursului de infracțiuni, chiar dacă această pedeapsă complementară nu a fost stabilită pe lângă pedeapsa cea mai grea și care a fost aplicată, eventual cu agravări ca rezultantă a concursului.

447. Pedepse complementare de natură diferită. În cazul în care s-au stabilit mai multe pedepse complementare de natură diferită pentru infracțiunile concurente, se vor aplica toate.

448. Pedepse complementare de aceeași natură. Dacă pedepsele complementare stabilite sunt de aceeași natură, dar cu un conținut diferit se vor aplica toate, iar dacă pedepsele complementare stabilite sunt de aceeași natură și cu același conținut se va aplica cea mai grea.

449. Luarea măsurilor de siguranță în cazul concursului de infracțiuni. Având în vedere scopul măsurilor de siguranță de a înlătura o stare de pericol și de a preveni săvârșirea de noi infracțiuni (art. 111 Cp.) s-a prevăzut în alineatul final al art. 35 Cp., cumularea măsurilor de siguranță de natură deosebită.

Este posibilă cumularea măsurilor de siguranță chiar de aceeași natură deoarece scopul lor este diferit, (spre ex.: confiscarea specială luată în cazul infracțiunilor concurente și privind lucruri diferite se va lua cu privire la toate lucrurile stabilite). Tot astfel și în cazul interzicerii de a se afla în anumite localități (art. 116 Cp.) - măsura de siguranță luată în cazul infracțiunilor concurente pe termene diferite și pentru localități diferite, se va lua cu privire la toate localitățile și pe termenele stabilite.

§ 4. Contopirea pedepselor pentru infracțiuni concurente

450. Situații în care se impune contopirea. Sistemul cumulului juridic cu spor facultativ în două trepte consacrat pentru sancționarea concursului de infracțiuni funcționează indiferent dacă infracțiunile sunt judecate concomitent de aceeași instanță, ori de instanțe diferite și la date diferite.

Contopirea pedepselor stabilite pentru infracțiunile concurente se pune în următoarele ipoteze (art. 36 Cp.).

451. Judecarea ulterioară a unei infracțiuni concurente. Infractorul condamnat definitiv pentru o infracțiune este judecat ulterior pentru o infracțiune concurentă. În astfel de situații se vor compara pedepsele stabilite pentru infracțiunile concurente și se va aplica cea mai grea care poate fi sporită

în două trepte (vezi precizările de mai sus - art. 34 Cp.).

452. Condamnări pentru infracțiuni concurente. Cea de a doua ipoteză are în vedere situația în care, după ce o hotărâre de condamnare a rămas definitivă, se constată că cel condamnat suferise și o altă condamnare definitivă pentru o infracțiune concurentă. Pedepsele stabilite vor fi comparate și se va alege cea mai grea care va fi sporită în două etape, după precizările de mai sus.

453. Condamnare anterioară pentru un concurs de infracțiuni.

Este posibil ca infractorul să fi fost anterior condamnat pentru un concurs de infracțiuni și pedeapsa rezultantă să cuprindă și un spor, iar ulterior să fie judecat de aceeași ori de altă instanță pentru o infracțiune concurentă. În această situație *se vor contopi pedepsele stabilite pentru infracțiuni concurente* și nu rezultanta pentru o parte din infracțiunile concurente cu pedeapsa stabilită pentru infracțiunea concurentă judecată ulterior.

Deci întotdeauna contopirea are loc între pedepsele stabilite pentru fiecare infracțiune concurentă și nu între pedepsele rezultante ale unor infracțiuni săvârșite în concurs.

454. Sporul de pedeapsă aplicat anterior. Dacă pedeapsa rezultantă stabilită inițial pentru concurs cuprinde și un spor, acesta nu va putea fi înlăturat în cazul contopirii pedepselor pentru infracțiunile concurente, deoarece dacă era necesar sporul când se cunoștea doar o parte dintre infracțiunile comise, el este cu atât mai necesar când în activitatea infractorului se cuprind și alte infracțiuni. În astfel de situații sporul ce se poate adăuga pentru întreg concursul va fi în quantum, durată obligator cu cel stabilit anterior și care poate fi majorat până la limitele stabilite de art. 34 al. ultim și art. 80 al. 3 Cp.

Alta va fi soluția când pentru una dintre pedepsele ce se contopesc, instanța prin hotărâre definitivă, a adăugat un spor, deoarece condamnatul era recidivist, când în contopire această pedeapsă intră ca o pedeapsă unică indivizibilă, iară posibilitatea ca instanța judecătorească să înlăture ori să reducă sporul.

455. Pedepse executabile. În contopire vor fi cuprinse numai pedepsele ce urmează a fi executate, nu și cele pentru care a intervenit o cauză legală de neexecutare.

Aceasta presupune că o pedeapsă grațiată condiționat, nu va putea fi contopită cu pedepsele executabile.

Dacă însă, până în momentul contopirii o parte din pedeapsa grațiată condiționat a fost executată, ori condamnatul a fost arestat preventiv pentru acea infracțiune s-a decis, în practica judiciară, ca durata pedepsei executate ca și durata arestării preventive să se deducă din pedeapsa aplicată pentru concursul de infracțiuni.

456. Deducerea pedepsei executate. Contopirea pedepselor pentru concursul de infracțiuni (art. 36 al. 3 Cp.) se va face și în situația în care condamnatul a executat în totul ori în parte condamnarea, cu precizarea că se va scade din durata pedepsei aplicate pentru tot concursul, ceea ce s-a executat.

457. Detențiunea pe viață comutată. În ultimul alineat al art. 36 Cp. se prevede ca dispozițiile privitoare la aplicarea pedepsei în caz de concurs de infracțiuni se aplică și în cazul în care condamnarea la pedeapsa cu detențiunea pe viață a fost comutată sau înlocuită cu pedeapsa închisorii.

458. Influența actelor de clemență. Incidența actelor de clemență privește fiecare pedeapsă stabilită în cadrul concursului de infracțiuni astfel că pedeapsa rezultantă va fi desfăcută. Dacă în urma descontopirii și a aplicării actelor de clemență rămâne de executat numai o pedeapsă stabilită pentru o infracțiune, înlăturarea sporului ce fusese aplicat este obligatorie.

Dacă în urma aplicării actelor de clemență au rămas de executat cel puțin două pedepse, înlăturarea sporului ce fusese inițial stabilit pe lângă pedeapsa de bază nu mai este obligatorie⁵⁶ ci facultativă pentru instanță, care îl poate menține, reduce sau chiar înlătura.

***Secțiunea a III-a* RECIDIVA**

§ 1, Aspecte generale

459. Noțiunea și caracterizarea recidivei. Ca formă a pluralității de infracțiuni recidiva constă în săvârșirea din nou a unei infracțiuni de către o persoană care anterior a mai fost condamnată definitiv pentru o altă infracțiune.

Deosebirea între concursul de infracțiuni și recidivă nu se reduce la aspectul formal, existența unei condamnări definitive pentru infracțiunea comisă mai înainte, ci reflectă o pericolozitate mai mare a celui care săvârșește infracțiunile în stare de recidivă; perseverează pe calea infracțională care, cu alte cuvinte, în disprețul avertismentului primit din partea societății prin condamnarea definitivă, săvârșește din nou infracțiuni.

În literatura juridică s-a apreciat că reluarea activității infracționale după ce a fost condamnat definitiv pentru o altă infracțiune săvârșită anterior, reprezintă un indice de incorigibilitate, de nărvire a infractorului.

460. Noțiunea și structura recidivei. Având în vedere elementele de diferențiere față de concursul de infracțiuni, ca formă a pluralității de infracțiuni, recidiva constă în săvârșirea din nou a unei infracțiuni de către o persoană care a fost condamnată definitiv sau a și executat o pedeapsă pentru o infracțiune. Din noțiune rezultă că pluralitatea de infracțiuni sub forma recidivei este condiționată pe de o parte de existența unei condamnări definitive pentru o infracțiune comisă anterior și pe de altă parte, de săvârșirea unei noi infracțiuni. Așadar: condamnarea pentru o infracțiune și comiterea unei noi infracțiuni sunt elementele stării de recidivă, elementele pluralității de infracțiuni sub forma recidivei.

În literatura juridică, aceste elemente, condamnarea definitivă pentru infracțiunea anterioară și noua infracțiune comisă au fost denumite termeni ai recidivei. *Primul termen* al recidivei constă întotdeauna într-o condamnare definitivă la o pedeapsă privativă de libertate iar cel de al *doilea termen* constă

în săvârșirea din nou a unei infracțiuni.

§ 2. Modalitățile recidivei

461. Noțiune și criterii de clasificare. Modalitățile recidivei sunt formele pe care aceasta le poate avea în funcție de variațiunile celor doi termeni.

462. Recidivă postcondamnatorie și recidivă postexecutorie. În funcție de momentul săvârșirii noii infracțiuni după condamnarea anterioară, mai înainte de executarea pedepsei sau după executarea pedepsei, recidiva este cunoscută sub două forme: recidivă postcondamnatorie și respectiv postexecutorie.

1. *Recidiva postcondamnatorie* presupune comiterea unei noi infracțiuni după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare pentru infracțiunea anterioară și mai înainte de executarea în întregime a pedepsei pronunțate pentru acea infracțiune.

2. *Recidiva postexecutorie* presupune săvârșirea unei noi infracțiuni după executarea pedepsei sau stingerea executării pedepsei prin grațiere, prescripție, pronunțate pentru infracțiunea anterioară.

În Codul penal român sunt consacrate atât recidiva postcondamnatorie cât și recidiva postexecutorie.

463. Recidivă generală și recidivă specială. După natura infracțiunilor ce compun pluralitatea sub forma recidivei se disting: recidiva generală și recidiva specială.

Recidiva este generală când existența ei nu este condiționată de natura infracțiunilor comise, putând fi de natură diferită ori de aceeași natură.

Recidiva este specială când existența ei este condiționată de săvârșirea unor infracțiuni de același fel, de aceeași natură (spre ex.: după o condamnare definitivă pentru furt, condamnatul săvârșește o nouă infracțiune de furt). Recidiva este specială și atunci când existența ei este condiționată de asemănări între infracțiunile ce formează termenii acesteia, cu privire la sursa legislativă (de ex.: ambele infracțiuni sunt prevăzute în aceeași lege specială).

În codul penal român întrucât nu au fost prevăzute condiții cu privire la natura infracțiunilor săvârșite recidiva este generală, care poate îngloba și recidiva specială.

464. Recidivă mare și recidivă mică, recidivă absolută și relativă.

În funcție de gravitatea condamnării pentru prima infracțiune, recidiva poate fi absolută și relativă, mare și mică.

1. *Recidiva este absolută*, când existența ei nu este condiționată de gravitatea primei condamnări. Va exista deci starea de recidivă prin comiterea noii infracțiuni, indiferent de gravitatea condamnării pronunțată pentru infracțiunea anterioară deoarece orice condamnare cât de mică, constituie un avertisment pentru condamnat, de a nu săvârși din nou infracțiuni.

2. *Recidiva este relativă*, când existența ei este condiționată de o anumită gravitate a condamnării pronunțată pentru infracțiunea anterioară.

Recidiva relativă va lua naștere deci prin săvârșirea unei noi infracțiuni, numai după o condamnare definitivă, de o anumită gravitate (ex.: pedeapsa închisorii mai mare de 6 luni) pronunțată pentru infracțiunea anterioară. Codul penal român a reținut prin dispozițiile sale recidiva relativă.

3. *Recidiva mare* este condiționată de existența unei condamnări pentru prima infracțiune de o anumită gravitate (spre ex.: în codul penal român s-a prevăzut condiția ca pedeapsa să fie închisoarea mai mare de 6 luni).

4. *Recidiva mică* presupune săvârșirea unei noi infracțiuni de către aceeași persoană care anterior a mai fost condamnată la pedepse privative de libertate de o gravitate redusă. În cazul recidivei mici primul termen este multiplu, este format din mai multe condamnări la pedepse cu închisoarea și prin care se dovedește perseverența infractorului în comiterea de infracțiuni.

În legislația penală română au fost reținute atât recidiva mare cât și recidiva mică.

465. Recidivă permanentă și recidivă temporară. În funcție de timpul scurs între executarea pedepsei pentru infracțiunea anterioară și săvârșirea noii infracțiuni recidiva poate fi *permanentă* și *temporară*.

Recidiva este permanentă sau perpetuă când existența acesteia nu este condiționată de săvârșirea noii infracțiuni într-un anumit termen. Cu alte cuvinte, va exista starea de recidivă prin comiterea noii infracțiuni indiferent de timpul scurs de la condamnarea sau executarea pedepsei pronunțate pentru infracțiunea anterioară.

Recidiva este temporară când existența ei este condiționată de comiterea noii infracțiuni numai într-un anumit termen de la condamnarea sau de la executarea pedepsei pronunțate pentru infracțiunea anterioară.

În codul penal român a fost reținută doar recidiva temporară.

466. Recidivă teritorială și recidivă internațională. După criteriul locului unde s-a aplicat pedeapsa definitivă ce formează primul termen al recidivei, se disting: recidiva națională și recidiva internațională.

Recidiva este *națională sau teritorială* când primul termen constă într-o condamnare definitivă la pedeapsa închisorii pronunțată de o instanță română.

Recidiva este *internațională* când condamnarea definitivă ce formează primul termen al recidivei este pronunțată de o instanță străină.

În codul penal român a fost reținută recidiva internațională numai în cazul recidivei mari. Reținerea în legislația penală română a recidivei internaționale reprezintă o consacrare a principiului colaborării internaționale în domeniul combaterii fenomenului infracțional.

467. Recidivă cu efect unic și recidivă cu efecte progresive. După criteriul tratamentului sancționator al recidivei, acesta poate fi cu efect unic, cu efect progresiv, cu regim sancționator uniform, cu regim sancționator diferențiat.

Recidiva cu *efect unic* presupune aplicarea aceluiași tratament penal atât pentru infractorul la prima recidivă cât și pentru cel care a perseverat în recidivă (multirecidivist).

Recidiva cu *efecte progresive* presupune agravarea pedepsei recidivistului cu fiecare nouă recidivă.

Recidiva cu *regim sancționator uniform* presupune același regim de sancționare pentru toate modalitățile recidivei.

Recidiva cu *regim de sancționare diferențiat* care presupune un regim de sancționare diferit pentru modalitățile recidivei.

468.Modalitățile recidivei în codul penal în vigoare. Așa cum s-a arătat mai sus, unele modalități ale recidivei sunt consacrate și în codul penal român actual, astfel:

- recidiva mare postcondamnatorie în art. 37 lit. a;
- recidiva mare postexecutorie în art. 37 lit. b;
- recidiva mică postcondamnatorie în art. 37 lit. c;
- recidiva mică postexecutorie în art. 37 lit. c;
- recidiva internațională - se deduce din dispozițiile art. 37 al. ultim;
- recidiva temporară - se deduce din dispozițiile art. 38 alin. ultim;
- recidiva generală - se desprinde din întreaga reglementare;
- recidivă cu efect unic - se desprinde din regimul sancționator;
- recidivă cu regim sancționator diversificat - se desprinde din sistemul de sancționare diferit al recidivei postcondamnatorii de cel al recidivei postexecutorii.

§ 3. Recidiva mare postcondamnatorie

469.Noțiune. Recidiva mare postcondamnatorie sau recidiva mare după condamnare, există, potrivit dispozițiilor art. 37 lit. a Cp., atunci „*când după rămânerea definitivă a unei hotărâri de condamnare la pedeapsa închisorii mai mare de 6 luni, cel condamnat săvârșește din nou o infracțiune cu intenție, înainte de începerea executării pedepsei, în timpul executării acesteia sau în stare de evadare, iar pedeapsa prevăzută de lege pentru a doua infracțiune este închisoarea mai mare de un an*”.

Există recidivă și în cazurile în care după condamnarea la detențiunea pe viață înainte de începerea executării, în timpul executării acesteia ori în stare de evadare cel condamnat săvârșește din nou o infracțiune cu intenție și pentru care legea prevede o pedeapsă cu închisoarea mai mare de 1 an ori detențiunea pe viață.

Din examinarea dispozițiilor art. 37 al. 1 lit. a și al. 2 Cp., reies condițiile de existență ale recidivei mari postcondamnatorii.

470. Condiții cu privire la primul termen. Primul termen al recidivei mari postcondamnatorii îl formează o condamnare definitivă la pedeapsa închisorii ori detențiunii pe viață. Condiția definitivării condamnării este cerută atât pentru a evidenția caracterul cert al avertismentului dat infractorului, cât și pentru a delimita recidiva de concursul de infracțiuni.

Condamnarea definitivă să privească o pedeapsă cu închisoarea mai mare de 6 luni ori pedeapsa detențiunii pe viață. Este îndeplinită această condiție când

pedeapsa a fost pronunțată pentru o singură infracțiune ori ca pedeapsă rezultantă pentru un concurs de infracțiuni. Pedeapsa poate fi pronunțată și de o instanță judecătorească străină, dacă această hotărâre a fost recunoscută potrivit dispozițiilor codului de procedură penală (art. 519-524 C.p.p.).

Condamnarea definitivă să fie pronunțată pentru o infracțiune intenționată. O astfel de condiție se degajă din dispozițiile art. 38 lit. A Cp. - potrivit cu care la stabilirea stării de recidivă nu se ține seama de condamnările privitoare la infracțiunile săvârșite din culpă. Este îndeplinită condiția pentru primul termen al recidivei și atunci când condamnarea privește o infracțiune săvârșită cu praeterintenție.

471. Condițiile negative privind primul termen. Condamnarea să nu fie dintre acelea de care, potrivit legii, nu se ține seama la stabilirea stării de recidivă.

La stabilirea stării de recidivă potrivit dispozițiilor art. 38 Cp. nu se ține seama de:

a) *Condamnările pentru infracțiunile săvârșite în timpul minorității (art. 38 lit. a Cp.).* O astfel de dispoziție apare ca o protecție a minorului de a fi degrevat pentru viitor de consecințele unor fapte săvârșite în timpul minorității, când personalitatea lui era în formare, când unele întâmplări nefericite l-au condus la săvârșirea de infracțiuni.

b) *Condamnările pentru infracțiunile săvârșite din culpă (art. 38 lit. a¹ Cp.).* O astfel de dispoziție a fost introdusă în codul penal prin Legea nr. 6/1973 și reflectă concepțiile moderne din criminologie potrivit cu care perseverența infracțională a infractorului recidivist nu poate fi probată decât prin intenția cu care acesta săvârșește infracțiunile.

c) *Condamnările pentru infracțiuni amnistiate (art. 38 lit. b Cp.).* Excluderea sau înlăturarea stării de recidivă prin intervenția amnistiei pentru primul termen al recidivei își are motivarea în ideea că infracțiunile ce intră în compunerea pluralității trebuie să aibă relevanță penală, adică să fie susceptibile de a produce consecințe juridice. Cum însă amnistia are drept efect stingerea răspunderii penale, ea înlătură consecințele infracțiunii și deci pluralitatea de infracțiuni nu mai este prezentă.

d) *Condamnările pentru fapte care nu mai sunt prevăzute ca infracțiuni (art. 38 lit. c Cp.).* Pentru a forma primul termen al recidivei fapta trebuie să-și păstreze relevanța penală să poată forma cu noua infracțiune o pluralitate, ori potrivit art. 12 Cp., în cazul în care legea nouă nu mai prevede ca infracțiune o faptă incriminată de legea veche, toate consecințele penale privitoare la aceste fapte încetează prin intrarea în vigoare a legii noi. încetând consecințele penale ale faptei dezincriminate, încetează și relevanța ei de a intra în pluralitate, de a forma primul termen al recidivei.

472. Condiții cu privire la cel de al doilea termen al recidivei mari postcondamnatorii. Cel de al doilea termen al recidivei mari postcondamnatorii constă, ca de altfel la toate modalitățile recidivei, în săvârșirea

unei noi infracțiuni intenționate, pentru care legea prevede pedeapsa închisorii

mai mare de un an. Condițiile celui de al doilea termen al recidivei privesc deci:

Săvârșirea unei noi infracțiuni, în sensul pe care îl dau acestei expresii dispozițiile art. 144 Cp. (Prin „săvârșirea unei infracțiuni” sau „comiterea unei infracțiuni” se înțelege săvârșirea oricăreia dintre faptele pe care legea le pedepsește ca infracțiune consumată sau ca tentativă, precum și participarea la comiterea acestora ca autor, instigator sau complice). Nu are importanță asupra existenței stării de recidivă faptul că infracțiunea comisă din nou este prevăzută în codul penal, ori într-o lege penală specială, după cum nici dacă infracțiunea este de aceeași natură ori de natură diferită cu prima infracțiune, deoarece codul penal român a adoptat așa-numita recidivă generală.

Cel de al doilea termen al recidivei pentru toate modalitățile, constă în săvârșirea unei singure infracțiuni, iar dacă infractorul săvârșește mai multe infracțiuni, fiecare în parte va forma cel de al doilea termen al unei recidive distincte, cu îndeplinirea, de bună seamă, a condițiilor prevăzute prin dispozițiile art. 37 și 38 Cp.

Noua infracțiune să fie săvârșită cu intenție. Prin această condiție se subliniază ideea că perseverarea pe cale infracțională a infractorului recidivist se probează prin intenția cu care săvârșește infracțiunile.

Intenția cu care se cere comisă noua infracțiune poate fi deopotrivă directă și indirectă ca și intenția depășită (praeterintenția).

Pedeapsa prevăzută de lege pentru noua infracțiune să fie mai mare de un an. Prin această condiție, legiuitorul a urmărit să restrângă sfera situațiilor de recidivă numai la infracțiunile ce prezintă o anumită gravitate reflectată în pedeapsa prevăzută de lege. Sub acest aspect menționăm că este cu prisosință îndeplinită condiția gravității infracțiunii săvârșite din nou când pedeapsa pentru aceasta este detențiunea pe viață.

Este îndeplinită această condiție și atunci când infracțiunea a rămas în faza de tentativă pedepsibilă, iar pedeapsa prevăzută pentru infracțiunea consumată este mai mare de 1 an, ca și atunci când pedeapsa prevăzută de lege este închisoarea mai mare de 1 an, alternativ cu pedeapsa amenzii.

Noua infracțiune trebuie să fie săvârșită în intervalul de timp după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare pentru infracțiunea anterioară și până la executarea sau considerarea ca executată a pedepsei. Momentele în care noua infracțiune se poate comite pentru a da naștere unei recidive postcondamnatorii sunt delimitate în art. 37 lit. a Cp. ca fiind:

a) *înainte de începerea executării pedepsei*. Nu are importanță dacă hotărârea definitivă s-a pus sau nu în executare, dacă infractorul s-a sustras de la executare, ori a obținut amânarea pedepsei în condițiile art. 453, C.p.p. ori dacă executarea pedepsei a fost suspendată prin exercitarea unei căi extraordinare de atac.

b) *în timpul executării pedepsei*, care poate cuprinde următoarele momente: în timpul executării pedepsei într-un loc de deținere; în timpul întreruperii executării pedepsei în condițiile art. 455 C.p.p.; în timpul executării pedepsei într-o închisoare militară (art. 62 al. 1 Cp.); în timpul

liberării condiționate și mai înainte de împlinirea duratei pedepsei (art. 61 și 62 al. 4 Cp.); în timpul executării pedepsei închisorii la locul de muncă (art. 86⁷ Cp.); în timpul de la încetarea executării pedepsei la locul de muncă până la împlinirea duratei pedepsei (art. 86¹¹ al. 2 Cp.).

c) *în stare de evadare*. Comiterea unei noi infracțiuni în stare de evadare, va da naștere unei recidive postcondamnatorii.

Și infracțiunea de evadare poate forma cel de al doilea termen al recidivei. Infracțiunea de evadare este o infracțiune săvârșită în timpul executării pedepsei.

d) Deși nu reprezintă momente ale executării pedepsei, menționăm situațiile în care comiterea unei noi infracțiuni conduce la reținerea stării de recidivă postcondamnatorie, pe bună seamă cu îndeplinirea și a celorlalte condiții prevăzute de art. 37 și 38 Cp. Astfel, comiterea unei noi infracțiuni în termenul de încercare al suspendării condiționate a executării pedepsei sau în termenul de încercare al suspendării executării pedepsei sub supra veghere, ori în termenul de încercare al grațierii condiționate, va da naștere unei recidive postcondamnatorii.

§ 4. Recidiva mare postexecutorie

473. Noțiune. Recidiva postexecutorie sau recidiva după executare, potrivit dispozițiilor art. 37 lit. b. există: „*Când după executarea unei pedepse cu închisoarea mai mare de 6 luni, după grațierea totală sau a restului de pedeapsă, ori după împlinirea termenului de prescripție a executării unei asemenea pedepse, cel condamnat săvârșește din nou o infracțiune cu intenție pentru care legea prevede pedeapsa închisorii mai mare de un an*”.

474. Condițiile cu privire la primul termen. Primul termen al recidivei mari postexecutorii îl formează o condamnare la pedeapsa închisorii mai mare de 6 luni, pedeapsă care a fost executată. Nu are importanță modul de executare al pedepsei.

Primul termen al recidivei mari postexecutorii mai poate consta într-o pedeapsă în închisoarea mai mare de 6 luni ce a fost executată sau a cărei executare s-a stins prin grațierea totală sau a restului de pedeapsă ori pentru care s-a împlinit termenul de prescripție a executării pedepsei, după cum poate consta și din pedeapsa detențiunii pe viață din executarea căreia condamnatul a fost liberat condiționat și pedeapsa se consideră executată potrivit dispozițiilor art. 55¹ al. 3 Cp., ori a cărei executare s-a stins prin prescripție potrivit art. 126 lit. a Cp.

Pedeapsa închisorii mai mare de 6 luni, executată ori considerată ca executată trebuie să fi fost pronunțată pentru o infracțiune săvârșită cu intenție sau praeterintenție cum s-a susținut, în mod întemeiat, în literatura juridică și practica judiciară.

475. Condiții negative privind primul termen al recidivei postexecutorii. Condamnarea să nu fie dintre acelea de care nu se ține seama la stabilirea stării de recidivă (art. 38 Cp.).

La cazurile în care condamnarea anterioară nu poate forma primul termen

al recidivei postcondamnatorii și care sunt incidente și pentru primul termen al recidivei postexecutorii se mai adaugă cele prevăzute în art. 38 al. 2 Cp. Astfel, nu se va ține seama, la stabilirea stării de recidivă de condamnările pentru care a intervenit reabilitarea sau s-a împlinit termenul de reabilitare.

Având în vedere efectele reabilitării, care fac să înceteze pentru viitor interdicțiile și decăderile, ca și în cazul în care decurg dintr-o condamnare, este firesc ca o astfel de condamnare, lipsită de efecte, să nu mai poată constitui primul termen al recidivei.

Reabilitarea avută în vedere de dispozițiile art. 38 Cp. este atât cea de drept, obținută în condițiile art. 134, 86, 86⁶ și 62 al. 6 Cp., cât și reabilitarea judecătorească obținută în condițiile art. 135 și urm. Cp.

Considerând că starea de recidivă nu se poate întemeia pe infracțiuni ce sunt săvârșite la intervale mari de timp, când perseverența pe calea infracțională nu se poate proba, în art. 38 al. final Cp., s-a prevăzut că împlinirea termenului de reabilitare pentru condamnarea anterioară să aibă drept efect, neluarea în considerare a acestei condamnări la stabilirea stării de recidivă.

Termenele de reabilitare la care se face referire în dispozițiile art. 38 Cp., sunt cele prevăzute pentru reabilitarea judecătorească (art. 135 Cp.).

Împlinirea termenului de reabilitare, pentru a produce efecte, adică pentru a putea să creeze vocația obținerii reabilitării și înlăturării primului termen al recidivei, trebuie să fie însoțită de buna conduită a condamnatului, exprimată prin aceea că fostul condamnat nu a săvârșit alte infracțiuni în această perioadă. Prin dispozițiile din art. 38 Cp., așa cum s-a mai arătat, s-a consacrat în legislația penală română - *recidiva temporară*.

Atât obținerea reabilitării cât și împlinirea termenului de reabilitare se situează în timp mai înainte de săvârșirea noii infracțiuni ce constituie al doilea termen al recidivei și sunt numai cauze de excludere a recidivei.

476. Condițiile cu privire la cel de al doilea termen al recidivei mari postexecutorii. Așa cum s-a arătat mai sus, cel de al doilea termen al recidivei, trebuie să îndeplinească aceleași condiții ca pentru orice modalitate a acesteia, respectiv să constea în săvârșirea unei infracțiuni cu intenție, pentru care legea prevede pedeapsa închisorii mai mare de un an.

Este îndeplinită condiția gravității infracțiunii săvârșite din nou și atunci când pedeapsa prevăzută de lege este detențiunea pe viață (art. 37 al. 2 Cp.)

Noua infracțiune, pentru a forma cel de al doilea termen al recidivei postexecutorii, trebuie să fie săvârșită după executarea pedepsei, după grațierea totală sau a restului de pedeapsă⁸⁵, ori după prescrierea executării pedepsei ce constituia primul termen al recidivei mari postexecutorii.

§ 5. Recidiva mică

477. Noțiune. În dispozițiile art. 37 lit. c Cp., a fost reglementată recidiva mică atât în modalitatea postcondamnatorie cât și în modalitatea postexecutorie.

Va exista deci mica recidivă atunci „când după condamnarea la cel puțin trei pedepse cu închisoare până la 6 luni, sau după executare, după grațierea totală sau a restului de pedeapsă, ori după prescrierea executării a cel puțin trei asemenea pedepse, cel condamnat săvârșește din nou o infracțiune cu intenție, pentru care legea prevede pedeapsa închisorii mai mare de un an ”.

478. Recidiva mică postcondamnatorie. Condiții de existență cu privire la primul termen. Primul termen al recidivei mici postcondamnatorii este compus din trei condamnări la pedeapsa închisorii de până la 6 luni, definitive, succesive și susceptibile de a fi executate separat sau contopite într-o pedeapsă rezultantă de cel mult 6 luni închisoare. Este îndeplinită condiția și atunci când cele trei condamnări definitive sunt de 6 luni ori numai unele au această durată, iar altele sunt mai mici.

În practica judiciară, rar se poate întâlni o situație în care cele trei condamnări să fie definitive și susceptibile de a fi executate separat deoarece devin incidente dispozițiile art. 36 Cp., privind contopirea pedepselor pentru infracțiunile săvârșite în concurs, sau dispozițiile privind aplicarea pedepsei în situații intermediare (art. 40 Cp.).

Cele trei condamnări definitive ce formează primul termen al recidivei mici să fie pronunțate pentru infracțiuni intenționate, demonstrând și prin aceasta perseverența infracțională.

Pentru nici una din cele trei condamnări să nu fie incidență vreo cauză dintre cele prevăzute în art. 38 Cp.

479. Condiții cu privire la cel de al doilea termen al recidivei mici. Cel de al doilea termen al recidivei mici postcondamnatorii trebuie să îndeplinească aceleași condiții ca pentru orice modalitate a recidivei, respectiv să constea din săvârșirea din nou a unei infracțiuni cu intenție și pentru care legea prevede pedeapsa închisorii mai mare de un an.

Momentul în care se săvârșește noua infracțiune, în raport cu primul termen al recidivei poate fi înainte de începerea executării pedepselor contopite (iar rezultanta este de cel mult 6 luni), în timpul executării acesteia, ori în stare de evadare.

Este posibil ca una sau două dintre cele trei pedepse să fi fost executate ori considerate ca executate și mai înainte de începerea executării pedepsei pentru cea de a treia infracțiune, care este o pedeapsă tot de 6 luni ori mai mică, în timpul executării acesteia sau în stare de evadare, să se comită noua infracțiune intenționată și pentru care legea prevede pedeapsa închisorii mai mare de un an, și astfel să ia naștere recidiva mică postcondamnatorie.

480. Recidiva mică postexecutorie. Condiții de existență cu privire la primul termen. Primul termen al recidivei mici postexecutorii este format din trei condamnări la pedeapsa închisorii de până la 6 luni, pedepse care au fost executate ori pentru care a intervenit grațierea totală sau a restului de pedeapsă ori pentru care s-a împlinit termenul de prescripție a executării pedepsei. Va fi îndeplinită această condiție atât atunci când pedepsele au fost executate separat, cât și atunci când au fost executate cumulat, dar rezultanta a fost de 6 luni sau mai mică.

Sunt îndeplinite condițiile primului termen al recidivei mici postexecutorii și atunci când executarea pedepselor s-a stins prin grațiere, prin prescripție, cauze care au fost incidente pentru o condamnare, pentru două, ori chiar pentru toate cele trei condamnări.

Cele trei pedepse executate sau a căror executare s-a stins prin grațiere ori prescripție, trebuie să fie pronunțate pentru infracțiuni intenționate.

Pentru nici una din cele trei condamnări să nu fie incidentă vreo cauză dintre cele prevăzute la art. 38 Cp., care să ducă la neluarea ei în seamă la stabilirea stării de recidivă.

481. Condiții privind al doilea termen al recidivei mici postexecutorii. Cel de al doilea termen al recidivei mici trebuie să îndeplinească aceleași condiții ca pentru orice modalitate a recidivei.

Noua infracțiune, ce formează al doilea termen al miciei recidive postexecutorii, se săvârșește de ex.: după executarea celei de a treia pedepse când pedepsele se execută separat ori pe rând ori după executarea unei pedepse rezultante de până la 6 luni când în aceasta sunt contopite 3 pedepse cu închisoarea, după grațierea totală a celor trei pedepse sau grațierea ultimei pedepse ori a restului de pedeapsă a ultimei condamnări, după prescrierea celor trei pedepse ori a ultimei condamnări din cele trei.

§ 6. Tratatamentul penal al recidivei

482. Generalități. Prin săvârșirea din nou a unei infracțiuni după o condamnare definitivă la pedeapsa închisorii, pentru care a și executat eventual pedeapsa, infractorul dovedește o pericolozitate sporită și de aceea față de ci reacția represivă trebuie să fie mai energică.

În codul penal român au fost înscrise dispoziții privind aplicarea pedepsei în cazul recidivei din care se desprinde caracterul acesteia de cauză generală de agravarea facultativă a pedepsei.

Caracterul de cauză de agravare facultativă a pedepsei, pe care îl are recidiva rezultă din sistemul de sancționare prevăzut în codul penal, care precizează că este posibilă agravarea pedepsei pentru cel ce săvârșește infracțiuni în stare de recidivă.

483. Aplicarea pedepsei principale în cazul recidivei mari postcondamnatorii. Prin dispozițiile art. 39 al. 1 Cp. s-a consacrat, ca sistem de sancționare pentru recidiva postcondamnatorie, sistemul cumulului juridic cu spor facultativ, sistem prevăzut pentru concursul de infracțiuni prin dispozițiile art. 34 și 35 Cp. și la care se face expres trimitere.

Trebuie să se facă distincție în aplicarea pedepsei pentru starea de recidivă postcondamnatorie după momentul săvârșirii din nou a infracțiunii: a) înainte de începerea executării pedepsei; b) în timpul executării pedepsei; c) în stare de evadare.

484. Săvârșirea unei infracțiuni înainte de începerea executării pedepsei anterioare. Când cel condamnat săvârșește din nou o infracțiune înainte de a începe executarea pedepsei ce formează primul termen, se

stabilește o pedeapsă pentru infracțiunea săvârșită din nou care se contopește cu pedeapsa ce formează primul termen al recidivei, după regulile prevăzute pentru concursul de infracțiuni. În cazul recidivei, sporul ce se poate adăuga în a doua treaptă, adică la maximul special al pedepsei celei mai grele este de până la 7 ani (art. 39 al. 1 Cp.).

Când pedeapsa aplicată pentru primul termen al recidivei este rezultantă a unui concurs aceasta se va contopi cu pedeapsa stabilită pentru noua infracțiune, iar dacă pedeapsa pentru primul termen este mai grea aceasta va putea fi sporită până la maximul ei special (în prima treaptă) iar dacă acest maxim era deja atins prin agravarea inițială datorită concursului și agravarea este necesară, se poate trece în treapta a doua, prin adăugarea unui spor de până la 7 ani.

Dacă după o condamnare definitivă și mai înainte de a începe executarea pedepsei, condamnatul săvârșește mai multe infracțiuni, ținându-se seama că fiecare nouă infracțiune este săvârșită în stare de recidivă, se va da eficiență mai întâi regulilor de aplicare a pedepsei în caz de recidivă după care se vor aplica regulile de la concursul de infracțiuni.

485.Săvârșirea noii infracțiuni în timpul executării pedepsei anterioare. Când noua infracțiune se săvârșește în timpul executării pedepsei ce formează primul termen, deci după ce condamnatul a executat deja o parte din pedeapsa pronunțată pentru infracțiunea anterioară, contopirea are loc între pedeapsa stabilită pentru noua infracțiune și restul de pedeapsă rămas neexecutat din condamnarea anterioară (art. 39 al. 2 Cp.). O astfel de soluție prevăzută de lege, s-a arătat în literatura juridică, este menită să împiedice pe condamnatul aflat în executarea unei pedepse grele ca la sfârșitul executării pedepsei să comită alte infracțiuni mai ușoare pentru care s-ar ajunge la impunitate prin contopirea pedepsei mai grele, deja executată cu pedepsele mai ușoare stabilite pentru aceste infracțiuni.

Calcularea restului de pedeapsă ce era de executat se face de la data comiterii noii infracțiuni când a luat naștere starea de recidivă postcondamnatorie și nu de la data hotărârii de condamnare pentru această infracțiune.

Partea din pedeapsă ce se execută după data săvârșirii noii infracțiuni până la data hotărârii definitive de condamnare pentru această infracțiune reprezintă o executare anticipată a pedepsei ce va rezulta din contopire, astfel că aceasta se va deduce din pedeapsa rezultantă, ce devine executabilă, după cum se cunoaște, după rămânerea ei definitivă.

486.Săvârșirea noii infracțiuni în stare de evadare. Dacă noua infracțiune s-a săvârșit în stare de evadare, pedepsele ce se vor contopi vor fi pe de o parte, *pedeapsa pentru primul termen al recidivei* care este compusă din restul rămas neexecutat din pedeapsa ce se executa când a evadat la care se adună pedeapsa pentru evadare și pe de altă parte *pedeapsa pentru al doilea termen al recidivei* care este pedeapsa stabilită pentru infracțiunea săvârșită în stare de evadare (art. 39 al. 3 Cp.).

Când condamnatul aflat în executarea unei pedepse privative de libertate - ce îndeplinește condițiile pentru a constitui primul termen al recidivei mari

postcondamnatorii - *evadează*, pedeapsa stabilită pentru infracțiunea de evadare se adaugă la restul rămas neexecutat (art. 269 al. 3 Cp.), reținându-se totodată și starea de recidivă postcondamnatorie a condamnatului, chiar dacă agravarea decurgând din această stare nu mai are loc, fiindcă prin adăugarea pedepselor s-a realizat cel mai sever sistem de sancționare posibil și la care cu totul excepțional se putea ajunge prin contopirea pedepselor în cazul pluralității de infracțiuni.

Întrucât aplicarea pedepsei în cazul recidivei postcondamnatorii, potrivit dispozițiilor art. 39 al. 1 Cp., se face prin contopirea pedepselor, contopire ce este reglementată prin dispozițiile art. 34 și 35 Cp., la care de altfel se și face trimitere, precizăm că pedeapsa rezultantă nu poate depăși totalul pedepselor supuse contopirii potrivit art. 34 al. 2, în oricare din situațiile examinate mai sus.

487. Aplicarea pedepselor complementare în cazul recidivei mari postcondamnatorii. În cazul în care au fost stabilite și pedepse complementare pentru infracțiunile ce formează pluralitatea sub forma recidivei postcondamnatorii, acestea se vor aplica toate când sunt de natură diferită ori de aceeași natură dar cu un conținut diferit iar când sunt de aceeași natură și cu același conținut se aplică cea mai grea dintre acestea potrivit dispozițiilor art. 35 C.p. la care se face trimitere prin dispozițiile art 39 al. 1 Cp.

488. Luarea măsurilor de siguranță, în cazul recidivei mari postcondamnatorii, este determinată de scopul și funcțiile ce le au de îndeplinit acestea, astfel că se vor adăuna cele de natură diferită sau de aceeași natură dar cu un conținut diferit.

489. Aplicarea pedepsei principale în cazul recidivei mari postexecutorii. Pedeapsa pentru infracțiunea comisă în stare de recidivă postexecutorie se stabilește, ținându-se seama de această stare, între limitele speciale prevăzute de lege pentru respectiva infracțiune, putând fi chiar maximul special. Dacă acest maxim este neîndestulător se poate aplica un spor de până la 10 ani, în cazul închisorii, iar în cazul amenzii se poate aplica un spor de cel mult două treimi din maximul special (art. 39 al. 4 p.p.).

În mod corect s-a susținut în literatura juridică și decis în practica judiciară că aplicarea pedepsei nu are loc în două etape, întâi aplicarea pedepsei între limitele speciale, făcându-se abstracție de starea de recidivă după executare și apoi adăugarea unui spor, ci de la început se stabilește o pedeapsă având în vedere starea de recidivă și care este cuprinsă între minimul special al pedepsei prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită și maximul la care se poate ajunge, adăugând la maximul special al pedepsei un spor de până la 10 ani când pedeapsa este închisoarea sau prin adăugarea unui spor de până la două treimi din maximul special al pedepsei, când aceasta este amenda.

Când pentru infracțiunea săvârșită în stare de recidivă postexecutorie sunt prevăzute pedepse alternative, instanța de judecată alege una dintre pedepse, iar limitele acesteia se stabilesc după precizările de mai sus.

Desigur că, sporurile prevăzute prin dispozițiile art. 39 al. 4 C.p. sunt posibile numai dacă pedepsele alternative sunt închisoarea și amenda. în cazul în

care pedeapsa prevăzută de lege este detențiunea pe viață alternativ cu închisoarea, iar instanța alege pedeapsa detențiunii pe viață, această pedeapsă nu mai poate fi agravată.

490.Săvârșirea mai multor infracțiuni în stare de recidivă. Dacă în stare de recidivă postexecutorie sunt săvârșite mai multe infracțiuni, la stabilirea pedepsei se ține seama de starea de recidivă pentru fiecare infracțiune comisă în această stare, după care se aplică dispozițiile privitoare la concursul pe infracțiuni.

491. Aplicarea pedepselor complementare și luarea măsurilor de siguranță. Pedepsele complementare, ca și măsurile de siguranță stabilite pentru infracțiunea săvârșită în stare de recidivă postexecutorie se vor aplica și executa toate. Dacă în stare de recidivă s-au comis mai multe infracțiuni pentru care s-au stabilit pedepse complementare și măsuri de siguranță distincte, atunci, regula enunțată privind adăugarea celor de natură diferită ori de aceeași natură dar cu un conținut diferit ca și aplicarea celei mai grele dintre cele de aceeași natură și cu același conținut este valabilă și în cazul recidivei postexecutorii.

492. Aplicarea pedepsei în cazul recidivei mici. Aplicarea pedepsei în cazul recidivei mici după condamnare sau după executare se face în aceleași condiții ca și pentru recidiva mare postcondamnatorie ori postexecutorie, după caz (art. 39 al. 5 Cp.).

În cazul recidivei mici postcondamnatorii, când pedepsele ce compun primul termen nu au fost executate, acestea se contopesc după regulile prevăzute la concursul de infracțiuni (art. 34 Cp.) după care rezultanta se va contopi cu pedeapsa stabilită pentru noua infracțiune, după regulile prevăzute pentru aplicarea pedepsei în caz de recidivă mare postcondamnatorie.

Dacă în stare de recidivă mică postcondamnatorie s-au săvârșit mai multe infracțiuni, se va stabili pedeapsa pentru fiecare nouă infracțiune săvârșită în stare de recidivă apoi se aplică dispozițiile privind aplicarea pedepsei pentru concursul de infracțiuni.

493.Descoperirea ulterioară a stării de recidivă. Este posibil ca după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare să se descopere că infractorul, la data comiterii infracțiunii noi, ce a atras condamnarea, se afla în stare de recidivă. Într-o astfel de situație, se impune recalcularea pedepsei pentru starea de recidivă.

Descoperirea ulterioară a stării de recidivă presupune *aflarea, luarea la cunoștință*, existența stării de recidivă în privința căreia nu existau probe la dosar la data rămânerei definitive a hotărârii de condamnare.

Dacă la dosar existau probe din care se putea deduce starea de recidivă a infractorului, iar instanța din eroare nu a reținut recidiva, această eroare va putea fi îndreptată pe calea unui recurs extraordinar și nu pe calea recalculării pedepsei prevăzute de art. 39 al. 5 Cp.

Recalcularea pedepsei, pentru recidivă este condiționată de descoperirea acesteia după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare, descoperire care trebuie să aibă loc mai înainte de executarea în întregime a pedepsei sau de stingere a executării pedepsei prin grațiere totală ori a restului de pedeapsă ori

prescrierea executării unei astfel de pedepse definitive la aplicarea căreia nu s-a reținut starea de recidivă.

Recalcularea pedepsei pentru descoperirea ulterioară a stării de recidivă se face în conformitate cu art. 39 al. 3 Cp., aplicându-se după caz dispozițiile art. 39 al. 1 în cazul recidivei mari postcondamnatorii sau art. 39 al. 4 în cazul recidivei mari postexecutorii.

Dispozițiile privind recalcularea pedepsei, ca urmare a descoperirii ulterioare a stării de recidivă sunt aplicabile și în cazul comutării pedepsei cu detențiunea pe viață în pedeapsa închisorii (art. 39 al. 7 Cp.).

Reținerea stării de recidivă a condamnatului căruia i s-a comutat ori i s-a înlocuit pedeapsa cu detențiunea pe viață este importantă pentru incidența altor instituții ce țin de executarea pedepsei, a actelor de clemență chiar dacă nu mai poate conduce la agravarea pedepsei (când aceasta reprezintă maximul general al pedepsei închisorii).

Reținerea stării de recidivă a condamnatului căruia i s-a comutat ori i s-a înlocuit pedeapsa cu detențiunea pe viață, prevăzută de art. 39 al. 7 Cp., este condiționată de descoperirea ulterioară a stării de recidivă. Aceasta înseamnă că vor fi aplicate dispozițiile art. 39 al. 7 Cp., numai dacă în momentul condamnării la detențiune pe viață nu se cunoștea starea de recidivă a inculpatului.

Secțiunea a IV-a **PLURALITATEA INTERMEDIARĂ DE INFRAȚIUNI**

§ 1. Noțiune și condiții

494. **Noțiune.** Prin pluralitate intermediară de infracțiuni este desemnată situația în care o persoană, după ce a fost condamnată definitiv pentru o infracțiune, săvârșește o nouă infracțiune," înainte de începerea executării pedepsei, în timpul executării pedepsei sau în stare de evadare și nu sunt îndeplinite condițiile prevăzute pentru recidiva postcondamnatorie (art. 40 Cp.).

Pluralitatea este denumită intermediară, în literatura juridică, pentru că desemnează o pluralitate de infracțiuni ce nu poate fi considerată concurs deoarece s-a interpus o condamnare definitivă pentru una din infracțiunile comise de aceeași persoană și nu sunt îndeplinite nici condițiile recidivei postcondamnatorii, deci privește o situație de mijloc între cele două forme principale ale pluralității de infracțiuni.

Modificarea dispozițiilor din codul penal în ce privește recidiva, prin Legea nr. 6/1973, condiționând existența acesteia de vinovăția sub forma intenției cu care trebuie să fie săvârșite infracțiunile, ca și de gravitatea noii infracțiuni, a condus la îngustarea sferei situațiilor de recidivă și implicit la lărgirea sferei situațiilor prevăzute de dispozițiile art. 40 Cp. (a pluralității intermediare).

495. **Condițiile pluralității intermediare.** Pluralitatea intermediară se apropie de recidiva postcondamnatorie prin existența unei condamnări definitive și săvârșirea din nou a unei infracțiuni înainte de începerea executării pedepsei, în timpul executării pedepsei sau în stare de evadare,

dar nu sunt îndeplinite condițiile prevăzute pentru recidivă ori cu privire la forma de vinovăție a infracțiunilor comise ori cu privire la gravitatea acestora, spre ex.: nu vor fi îndeplinite condițiile recidivei postcondamnatorii și se vor realiza condițiile pluralității intermediare dacă: a) condamnarea definitivă este la pedeapsa închisorii de 6 luni sau mai mică ori este la amendă; b) condamnarea definitivă este pronunțată pentru o infracțiune săvârșită din culpă; c) pedeapsa prevăzută de lege pentru noua infracțiune săvârșită este amenda sau închisoarea mai mică de un an; d) noua infracțiune este săvârșită din culpă. Neîndeplinirea condițiilor prevăzute pentru recidiva postcondamnatorie, atât cu privire la primul termen cât și cu privire la al doilea termen, conduce la realizarea unei pluralități intermediare.

§ 2. Tratamentul penal al pluralității intermediare de infracțiuni

496. Stabilirea și aplicarea pedepsei. Prin dispozițiile art. 40 Cp. s-au stabilit nu numai situațiile în care există pluralitate intermediară, dar și sistemul sancționar al acesteia care este împrumutat de la concursul de infracțiuni.

Aceasta presupune că se va stabili pedeapsa pentru noua infracțiune care va fi contopită cu pedeapsa definitivă pronunțată mai înainte, chiar dacă o parte din aceasta a fost executată ori considerată ca executată. Partea din pedeapsă deja executată se va deduce din pedeapsa rezultantă.

Dacă noua infracțiune din pluralitatea intermediară este comisă în stare de evadare, pedeapsa pentru evadare se adaugă la pedeapsa din executarea căreia condamnatul a evadat, mai precis la restul de pedeapsă rămas neexecutat (art. 269 al. 2 Cp.) apoi această pedeapsă rezultantă din cumulara aritmetică, se va contopi cu pedeapsa stabilită pentru infracțiunea comisă în stare de evadare.

CAPITOLUL XI

Pluralitatea de infractori

Secțiunea I ASPECTE GENERALE PRIVIND PLURALITATEA DE INFRACTORI

§ 1. Noțiune și caracterizare

497. **Noțiune.** Prin pluralitate de infractori este desemnată situația în care mai multe persoane săvârșesc o singură infracțiune.

Pluralitatea de infractori presupune contribuții efective ce țin de latura obiectivă a infracțiunii și voința comună de a coopera la săvârșirea unei infracțiuni.

498. **Caracterizare.** Pluralitatea de infractori se caracterizează prin

cooperarea mai multor persoane la săvârșirea unei infracțiuni.

Nu orice faptă comisă de mai multe persoane presupune și o pluralitate de infractori.

În adevăr, pluralitatea de infractori presupune cooperarea mai multor persoane, cu vinovăție la săvârșirea unei infracțiuni. Dacă nici o persoană nu a acționat cu vinovăție la comiterea faptei nu se poate reține o pluralitate de infractori, ci o pluralitate de făptuitori, iar fapta fiind săvârșită fără vinovăție nu este infracțiune.

Dacă dintre persoanele care au săvârșit fapta numai una a acționat cu vinovăție, fapta este infracțiune, iar pluralitatea de făptuitori devine și o pluralitate de infractori.

§ 2. Formele pluralității de infractori

În doctrina penală pluralitatea de infractori este cunoscută sub trei forme: pluralitatea naturală, pluralitatea constituită și pluralitatea ocazională.

499. Pluralitatea naturală. Pluralitatea naturală sau pluralitatea necesară este forma pluralității de infractori în care cooperarea mai multor persoane la comiterea faptei este cerută de însăși natura acesteia. Așadar, există anumite fapte prevăzute de legea penală care nu pot fi săvârșite de o singură persoană ci presupun cooperarea mai multor.

Unele infracțiuni presupun cooperarea a două persoane și de aceea se mai numesc și *infracțiuni bilaterale* ca de exemplu infracțiunile de: bigamie (art. 303 Cp.), adulter (art. 304 Cp.), incest (art. 203 Cp.). Alte infracțiuni presupun cooperarea a mai multor persoane ca de ex.: subminarea puterii de stat (art. 162 Cp.), încăierarea (art. 322 Cp.).

Pluralitatea naturală de infractori are ca specific considerarea ca autor a fiecărui participant și drept urmare răspunderea penală a fiecăruia se stabilește în funcție de rezultatul produs.

Nu este de esența pluralității naturale, atât în cazul infracțiunilor bilaterale cât și a celor ce presupun cooperarea mai multor persoane la săvârșirea faptei ca toți făptuitorii să fie infractori, adică să răspundă penal, fiind suficient, așa cum am arătat mai sus ca unul dintre făptuitori să acționeze cu vinovăție, (spre ex.: va exista infracțiunea de bigamie și în cazul în care unul din subiecții infracțiunii săvârșește fapta fără vinovăție, fiind în eroare (art. 51 Cp.), cu privire la starea civilă a celuilalt, ori în cazul celorlalte infracțiuni bilaterale când unul dintre subiecți este constrâns (art. 46 Cp.) și sub imperiul acestei constrângeri săvârșește fapta).

500. Pluralitatea constituită. Este forma pluralității de infractori, ce presupune gruparea mai multor persoane pentru săvârșirea de infracțiuni. Prin asocierea mai multor persoane în vederea comiterii de infracțiuni se realizează pluralitatea constituită, care datorită scopului ei antisocial este incriminată ca infracțiune de sine stătătoare.

Pluralitatea constituită nu este reglementată în partea generală a codului penal ci în partea specială, gruparea mai multor persoane devine infracțiune și

prin aceasta sunt evidențiate condițiile pluralității constituite de infractori.

În adevăr, prin dispozițiile care incriminează complotul (art. 167 Cp.) ca și asocierea pentru săvârșirea de infracțiuni (art. 323 Cp.) sunt prevăzute condițiile cu privire la gruparea de persoane, la scopul urmărit - săvârșirea de infracțiuni - la organizarea acesteia de durată pentru a reprezenta o infracțiune, pentru a realiza pluralitatea constituită, [spre ex.: infracțiunea de complot constă în „inițierea sau constituirea unei asociații sau grupări în scopul săvârșirii uneia dintre infracțiunile prevăzute în art. 155-165, ori aderarea sau sprijinirea sub orice formă a unei astfel de asociații sau grupări” (art. 167 al. 1 Cp.); iar asocierea pentru săvârșirea de infracțiuni constă în „fapta de a se asocia sau de a iniția constituirea unei asocieri în scopul săvârșirii uneia sau mai multor infracțiuni, altele decât cele arătate în art. 167, ori aderarea sau sprijinirea sub orice formă a unei astfel de asocieri” (art. 323 al. 1 Cp.)].

Pluralitatea constituită există indiferent dacă s-au săvârșit sau nu fapte infracționale dintre cele care și le-au propus cei care s-au constituit.

Când s-au săvârșit infracțiuni pentru care se inițiasse sau constituise asociația sau gruparea sunt aplicabile dispozițiile privind concursul de infracțiuni, dispozițiile art. 167 al. 4 Cp. și art. 323 al. 2 Cp. fiind exprese în aceste cazuri.

Și în cazul pluralității constituite fiecare persoană este considerată că a săvârșit infracțiunea și va răspunde penal pentru aceasta ca autor.

501. Pluralitatea ocazională sau participația penală este forma pluralității de infractori în care, la comiterea faptei prevăzută de legea penală participă un număr mai mare de persoane decât era necesar.

Cu alte cuvinte la săvârșirea faptei prevăzută de legea penală au participat un număr mai mare de persoane decât era necesar potrivit naturii faptei. Aceasta înseamnă că dacă o faptă putea fi comisă de o singură persoană datorită naturii ei, la săvârșire au participat două sau mai multe persoane, iar dacă potrivit naturii ei fapta putea fi comisă de două persoane la săvârșirea ei au participat trei sau mai multe. Prin această caracteristică se subliniază posibilitatea existenței unei pluralități ocazionale la o pluralitate naturală și la o pluralitate constituită de infractori.

Existența unei pluralități ocazionale la o pluralitate constituită este controversată în literatura juridică. Se susține că pluralitatea ocazională ar fi posibilă numai la săvârșirea infracțiunilor ce și le-au propus cei care s-au constituit. Nu este posibilă participația penală la constituire, când prin actele de sprijinire, înlesnire a unei pluralități constituite, se intră într-o astfel de pluralitate constituită. Într-o altă opinie, „participația penală este posibilă în cazul depășirii numărului de făptuitori necesari pentru existența pluralității constituite”.

Spre deosebire de pluralitatea naturală și de pluralitatea constituită, în cazul pluralității ocazionale de infractori fiecare participant este considerat că a contribuit cu o parte la săvârșirea infracțiunii și va răspunde penal în funcție de contribuția adusă la săvârșirea infracțiunii.

Secțiunea a II-a PARTICIPAȚIA PENALĂ

§ 1. Aspecte generale privind participația penală

502.Noțiune. Participația penală sau pluralitatea ocazională de infractori desemnează situația în care la săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală au participat mai multe persoane decât era necesar potrivit naturii acelei fapte.

503. Condițiile participației penale. Participația penală există atunci când sunt îndeplinite condițiile:

a) Să se fi comis o faptă prevăzută de legea penală, faptă ce poate fi consumată ori rămasă în faza de tentativă pedepsibilă.

b) La comiterea faptei să-și fi adus contribuția mai multe persoane decât era necesar potrivit naturii faptei. Este îndeplinită această condiție și atunci când numai unul dintre făptuitori acționează cu intenție și îndeplinește condițiile generale pentru a fi subiect activ al infracțiunii (infractor).

Contribuția făptuitorilor la săvârșirea faptei poate fi prin acte de executare directă și nemijlocită - *de autor* ori prin înlesnire, sprijinire materială și morală - *de complice* sau de determinare la săvârșirea infracțiunii - *de instigator*. În orice modalitate în care participanții își aduc contribuția la săvârșirea faptei este îndeplinită condiția privind cooperarea mai multor persoane la comiterea faptei.

c) O altă condiție a participației penale privește legătura subiectivă între participanți, mai precis, toți participanții trebuie să fie animați de aceeași voință comună de a săvârși fapta prevăzută de legea penală.

d) În sfârșit, existența participației este condiționată de calificarea faptei comise prin contribuția mai multor persoane ca *infracțiune*. Aceasta presupune ca fapta să fie săvârșită de către cel puțin unul dintre participanți cu vinovăția cerută de lege.

504.Felurile participației penale. În literatura juridică de specialitate și în legislație se face deosebire între diferite genuri și feluri de participație penală folosindu-se diferite criterii:

A. După criteriul atitudinii psihice față de rezultatul faptei comise cu voința comună de a coopera se disting: participația proprie și participația improprie.

a) *Participația proprie* se mai numește și participația propriu-zisă sau perfectă și se caracterizează prin aceea că toți participanții la săvârșirea infracțiunii acționează cu aceeași formă a vinovăției - intenție sau culpă, în literatura juridică se susține că există participație proprie și atunci când toți participanții acționează din culpă la comiterea unei infracțiuni din culpă, dar numai prin acte de executare directă și nemijlocită, deci prin acte de coautorat.

b) *Participația improprie* sau imperfectă se caracterizează prin aceea că participanții nu acționează cu aceeași formă a vinovăției: unii cu intenție și alții din culpă sau unii cu intenție și alții fără vinovăție.

Cele două forme ale participației, proprie și improprie sunt consacrate în

codul penal român.

Cele două forme ale participației: proprie și improprie pot fi întâlnite, în practică cel mai adesea, separate, dar nimic nu împiedică coexistența lor în cazul săvârșirii unei singure infracțiuni, (spre exemplu: la comiterea unei infracțiuni își aduc contribuția mai mulți participanți care acționează cu forme diferite de vinovăție).

B. După criteriul contribuției participanților la comiterea infracțiunii se face deosebirea între:

a) activitatea de executare directă și nemijlocită a faptei - activitate specifică *autorului și coautorilor*;

b) activitatea de determinare la comiterea unei fapte - activitate proprie *instigatorului*;

c) activitate de înlesnire, de ajutare la săvârșirea faptei - activitate de *complice*.

Aceste forme de participație sunt importante și au căpătat reglementare amănunțită în legislația penală.

C. După importanța contribuției participanților la săvârșirea faptei și producerea rezultatului se face deosebire între forme principale de participație și forme secundare de participație.

a) *Participația este principală* când prin contribuția participantului se realizează conținutul infracțiunii. Este contribuție specifică autorilor și coautorilor.

b) *Participația este secundară* când contribuțiile participanților nu se înscriu în realizarea acțiunii sau inacțiunii ce reprezintă fapta incriminată. Este contribuția specifică instigatorilor și complicilor. Această împărțire este importantă fiindcă este unanim admis în doctrina penală și în practica judiciară că formele principale ale participației absorb pe cele secundare.

Sunt considerate forme principale de participație: *coautoratul* față de celelalte forme de participație (respectiv instigarea și complicitatea) și *instigarea* față de complicitate.

Participarea unei persoane la săvârșirea unei infracțiuni nu poate fi calificată și instigare și coautorat ci numai coautorat, chiar dacă contribuțiile sale puteau fi calificate atât instigare cât și coautorat. Tot astfel s-a decis în practica judiciară că participarea la săvârșirea aceleiași infracțiuni prin două activități deosebite, una specifică instigării, iar cealaltă complicității, nu constituie un concurs de infracțiuni, ci se pedepsește numai potrivit textului de lege care sancționează forma de participație principală a **instigării** (sub CM.), care absoarbe pe cea secundară a complicității.

§ 2. Autoratul și coautoratul

505. Autoratul. Noțiune și condiții. *Noțiune.* Autoratul este forma de participație penală în care o persoană săvârșește prin acte de executare fapta prevăzută de legea penală.

Când o persoană săvârșește singură, direct și nemijlocit o infracțiune pentru

care a luat singur hotărârea infracțională și nu a fost sprijinit la executarea infracțiunii de nici o persoană, este *autorul* acelei infracțiuni. Nu se poate susține că el a săvârșit fapta în autorat.

Autoratul, ca formă de participație presupune cooperarea și a altor persoane la comiterea infracțiunii în calitate de instigatori, de complici.

Autoratul este forma de participație esențială și necesară, fără de care nu pot exista celelalte forme de participație: instigarea și complicitatea.

Sub raport subiectiv, autorul acționează întotdeauna cu intenție - în cazul participației proprii, iar în cazul participației improprie acționează din culpă sau fără vinovăție.

506. Coautoratul. Noțiune și condiții. Coautoratul este forma de participație în care, la săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală, și-au adus contribuția în mod nemijlocit două sau mai multe persoane.

Coautoratul nu presupune existența și a altor participanți - instigatori, complici - dar nici nu îi exclude, fiind deci deopotrivă posibilă participația sub forma coautoratului fără alți participanți cât și atunci când alături de coautori la săvârșirea aceleiași infracțiuni și-au adus contribuția și alți participanți - instigatori și complici.

Condițiile, a) Coautoratul presupune contribuția a cel puțin două persoane la comiterea faptei, contribuții ce reprezintă elementul material al laturii obiective a infracțiunii.

Activitățile coautorilor de executare nemijlocită a infracțiunii nu trebuie să fie identice, ci să se completeze într-o activitate unică.

În cazul infracțiunii complexe, coautoratul se poate realiza prin acte de executare diferite, corespunzător acțiunilor ce constituie elementul material al laturii obiective al acestei infracțiuni. Vor fi deci, coautori ai infracțiunii complexe de tâlhărie, doi participanți care și-au împărțit rolurile în comiterea faptei: unul din inculpați a amenințat cu cuțitul, iar celălalt a depozat victima de bunurile ce le avea asupra sa.

Contribuția coautorilor la săvârșirea infracțiunii poate fi concomitentă sau succesivă. Sub acest aspect se poate susține că nu influențează existența coautoratului momentul când își aduc contribuțiile coautorii la săvârșirea faptei.

b) Sub raport subiectiv coautoratul ca formă a participației proprii presupune săvârșirea actelor de executare de către toți participanții cu aceeași formă de vinovăție: fie intenția, fie culpa. În literatura juridică se susține și opinia că în cazul infracțiunilor din culpă nu poate exista coautorat, făptuitorii care acționează din culpă sunt autori ai unor infracțiuni distincte.

507. Infracțiuni ce nu pot fi comise în coautorat. După elementul material al infracțiunii, nu pot fi comise în coautorat infracțiunile ce presupun inacțiunea, când obligația de a îndeplini o acțiune, o activitate de a ieși din pasivitate, este personală (spre ex.: nedenunțarea – art.170 C.p.).

Nu pot fi comise în coautorat infracțiunile ce presupun un subiect calificat (gestionar, funcționar), decât dacă făptuitorii au calitatea cerută de lege. În astfel de situații când contribuția tuturor participanților este realizată prin acte de executare directă, fapta va fi încadrată după calitatea subiectului calificat, iar

ceilalți participanți neavând calitatea cerută de lege vor fi considerați complici.

Coautoratul nu este posibil nici în cazul infracțiunilor ce se comit în *persona propria*, (spre ex.: mărturia mincinoasă, dezertarea, vagabondajul, violul ș.a.). Caracteristică pentru astfel de infracțiuni este împrejurarea că acțiunea tipică, în materialitatea ei, nu poate fi comisă decât de o singură persoană în același timp.

Infracțiunile care nu permit coautorul ca formă a participației penale, permit însă celelalte forme de participație - instigarea și complicitatea, care de altfel, nu cunosc restrângeri.

§ 3. Instigarea

508. Noțiune și condiții. Instigarea este forma participației penale ce constă în fapta de determinare cu intenție, prin orice mijloace de către o persoană numită instigator al altei persoane numită instigat, să săvârșească o faptă prevăzută de legea penală.

Instigatorului îi aparține hotărârea de a săvârși o infracțiune, hotărâre pe care o transmite altei persoane numită instigat, care va săvârși infracțiunea.

Datorită aspectului că hotărârea de a săvârși infracțiunea aparține instigatorului, acesta mai este denumit și autor moral al infracțiunii spre al deosebi de instigat care este autorul material al infracțiunii.

Condițiile instigării. Pentru existența instigării ca formă a participației penale se cer îndeplinite condițiile:

a) Efectuarea unei activități de determinare din partea unei persoane, instigator, față de o altă persoană numită instigat. Determinarea presupune o operație de transplantare, de inoculare în conștiința instigatului a hotărârii de a săvârși o faptă prevăzută de legea penală.

Determinarea presupune și însușirea hotărârii de a săvârși fapta prevăzută de legea penală de către instigat.

Dacă în urma activității de instigare nu s-a reușit să se determine instigatul să-și însușească hotărârea de a săvârși infracțiunea, nu va exista o instigare perfectă ci o instigare fără efect sau neizbutită, nu se va realiza de altfel nici condiția participației penale.

Mijloacele prin care se obține determinarea instigatorului pot fi dintre cele mai diverse, de la rugăminți, îndemnuri, promisiuni, oferire de cadouri, (până la constrângerea acestuia.

Instigarea posibilă la toate faptele prevăzute de legea penală, înseamnă că și activitatea de determinare nu cunoaște restrângeri cu privire la nici o infracțiune.

Activitatea de determinare trebuie să se situeze în timp anterior luării hotărârii de a săvârși fapta de către autor.

Când activitatea la săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală are loc față de o persoană care luase deja hotărârea să săvârșească acea infracțiune se realizează o complicitate morală, o întărire a hotărârii infracționale luate anterior.

b) Activitatea de determinare să privească săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală. Nu este îndeplinită această condiție când determinarea privește pe un instigat, care nu are calitatea cerută de lege pentru comiterea faptei la care este determinat, (spre e.: nu va fi o determinare la comiterea infracțiunii de dezertare, dacă instigatul nu are calitatea cerută de lege – de militar)

Determinarea trebuie să privească săvârșirea unei fapte concrete prevăzută de legea penală și să se facă în așa fel încât instigatul să înțeleagă intenția instigatorului.

c) Instigatorul să acționeze cu intenție. Activitatea de determinare se desfășoară deci sub raport subiectiv, numai cu intenție, atât directă cât și indirectă.

Comiterea faptei și de către instigat cu intenție, realizează condițiile unei instigări proprii sau perfecte, iar când instigatul săvârșește fapta din culpă sau fără vinovăție sunt realizate condițiile unei instigări improprie sau imperfecte.

d) Instigatul să fi săvârșit fapta la care a fost instigat ori să fi realizat cel puțin o tentativă pedepsibilă. Condiția este îndeplinită și atunci când instigatul a început săvârșirea faptei la care a fost determinat, dar ulterior s-a desistat sau a împiedicat producerea rezultatului.

Dacă instigatul nu a trecut la săvârșirea faptei, atunci nu este îndeplinită condiția ce o analizăm și nu se realizează forma de participare a instigării, iar activitatea instigatorului poate îmbrăca forma unei infracțiuni distincte.

509. Felurile instigării. Instigarea poate îmbrăca diferite forme în funcție de vinovăția cu care instigatul săvârșește fapta, în funcție de modul și mijloacele folosite de instigator, în funcție de persoanele instigate sau care instigă, în funcție de rezultatul obținut în activitatea de determinare ș.a.

510. Instigare proprie și instigare improprie. După forma de vinovăție cu care instigatul (autorul) săvârșește fapta se disting:

a) *Instigare proprie sau perfectă* ce se caracterizează prin realizarea unei concordanțe sub raport subiectiv între instigator și instigat, în care cu alte cuvinte și instigatul săvârșește fapta cu intenție;

b) *instigare improprie sau imperfectă* este caracterizată prin lipsa coeziunii psihice între instigator și instigat. Instigatul săvârșește fapta din culpa sau chiar fără vinovăție (art. 31 Cp.).

511. Instigare simplă și instigare calificată. După mijloacele folosite de instigator pentru determinarea instigatului să săvârșească o faptă prevăzută de legea penală se disting:

a) *instigarea simplă*, când mijloacele de determinare sunt simple obișnuite, ca de ex.: rugăminți, îndemnuri etc;

b) *instigarea calificată*, când pentru determinarea instigatului se folosesc mijloace deosebite ca: oferirea de daruri, exercitarea de presiuni etc.

522. Unitate și pluralitate de instigatori. După numărul persoanelor ce desfășoară activitatea de instigare se disting:

a) *instigarea cu un singur instigator*;

b) *coinstigarea* care presupune cooperarea mai multor persoane la determinarea unei sau unor persoane să săvârșească o faptă prevăzută de legea

penală. Coinstigarea poate fi făcută concomitent sau succesiv. Când coinstigarea este făcută succesiv, trebuiește dovedit .că toți instigatorii au avut în intenție determinarea instigatului să săvârșească aceeași faptă prevăzută de legea penală.

Considerăm ca nu vor fi îndeplinite condițiile unei coinstigări când activitatea de determinare are loc succesiv, iar instigatul a luat hotărârea de a săvârși infracțiunea după ce a fost determinat de primul instigator fiindcă activitatea celorlalți nu mai are rol în determinare ci doar în întărirea hotărârii infracționale - activitate specifică complicei.

Dacă mai mulți instigatori, fără a se cunoaște, desfășoară separat activități de determinare asupra aceleiași persoane se realizează un concurs de instigare.

523. Instigare individuală și instigare colectivă. După numărul persoanelor față de care se desfășoară activitatea de instigare se distinge:

a) *instigarea individuală* când activitatea de determinare se desfășoară asupra unei persoane sau asupra mai multor persoane determinate.

b) *instigarea colectivă* ce se caracterizează prin instigarea unui număr nedeterminat de persoane să săvârșească o infracțiune sau infracțiuni. Datorită caracterului său periculos, dedus din modul de realizare, instigarea colectivă este incriminată distinct ca infracțiune de sine stătătoare sub denumirea de instigare publică și apologia infracțiunilor art. 324 Cp..

Deci instigarea colectivă nu mai reprezintă o formă de participatie ce ar fi condiționată de săvârșirea de către instigat a infracțiunii fapt consumat ori cel puțin a unei tentative pedepsibile.

514. Instigare imediată și instigare mediată. După modul de acțiune a instigatorului pentru determinarea instigatului la săvârșirea faptei prevăzute de legea penală se distinge:

a) *instigarea imediată* care instigatorul se adresează nemijlocit instigatorului pentru determinarea acestuia la săvârșirea infracțiunii;

b) *instigarea mediată* când determinarea are loc prin intermediul altei persoane. Dacă mediatorul transmite hotărârea infracțională și se limitează doar la acest rol el devine complice la săvârșirea infracțiunii, iar când la determinarea instigatului, mediatorul are și o contribuție personală el devine coinstigator.

515. Instigare evidentă și instigare ascunsă. După modul deschis ori ascuns în care acționează instigatorul pentru determinarea instigatului să săvârșească o faptă prevăzută de legea penală, instigarea poate fi:

a) instigare evidentă sau deschisă sau explicită în care instigatorul expune deschis scopul său, de a-l convinge la săvârșirea faptei pe instigat;

b) instigare insidioasă sau ascunsă când instigatorul nu dă în vileag rolul său, când obține determinarea instigatului, fără ca acesta să realizeze caracterul infracțional al faptei sale, la care a fost determinat.

516. Instigare izbutită și instigare neizbutită. După rezultatul obținut în determinarea instigatului la săvârșirea faptei prevăzută de legea penală se distinge:

a) instigarea cu efect pozitiv, reușită, când instigatorul a reușit să determine pe instigat să accepte hotărârea de a săvârși infracțiunea;

b) instigarea cu efect negativ, în care instigatorul nu a reușit să determine pe instigat să ia hotărârea de a săvârși infracțiunea. În această situație nu sunt îndeplinite condițiile instigării, iar persoana care a încercat determinarea nu este un participant.

În cazul instigării cu efect pozitiv se pot distinge diferite stadii ale realizării activității instigatului.

Când instigatul a săvârșit fapta la care a fost instigat, sunt îndeplinite condițiile unei instigări perfecte, reușite.

Când instigatul a început săvârșirea faptei, dar s-a desistat ori a împiedicat producerea rezultatului – sunt realizate condițiile instigării dar consecințele juridice ale activității instigatorului și instigatului sunt diferite. Instigatul va beneficia de cauza de impunitate a desistării și împiedicării producerii rezultatului (art. 22 C.p.), dar instigatorul va răspunde penal după regulile prevăzute în art. 29 al.1 C.p. – pentru instigare neurmată de executare.

Când instigatorul a reușit să-l determine pe instigat să ia hotărârea de a săvârși infracțiunea, dar ulterior acesta s-a răzgândit și nu a trecut la săvârșirea faptei ori a trecut la săvârșirea faptei și a realizat doar o tentativă nepedepsibilă, nu sunt realizate condițiile deoarece nu s-a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală. Fapta instigatorului este o infracțiune de sine stătătoare și pedepsită tot după regulile cuprinse în dispozițiile din art. 29 al 1 C.p și sub aceeași denumire de instigare neurmată de executare.

4 Complicitatea

517. Noțiune și condiții. Complicitatea este forma participației penale ce constă în fapta unei persoane care cu intenție înlesnește sau ajută în orice mod la comiterea unei fapte prevăzută de legea penală ori promite, înainte sau în timpul săvârșirii faptei, că va tăinui bunurile provenite din aceasta sau că va favoriza pe infractor, chiar dacă, după săvârșirea faptei, promisiunea nu este îndeplinită.

Spre deosebire de celelalte forme de participație – coautorat și instigare – complicitatea reprezintă o contribuție directă, mediată la săvârșirea infracțiunii, de aceea este o contribuție directă, mediată la săvârșirea infracțiunii, de aceea este considerată formă de participație secundară în raport cu celelalte.

Condițiile complicității.

a) Fiind formă de participație secundară, complicitatea presupune drept condiție de bază a existenței sale comiterea de către autor a unei fapte prevăzute de legea penală. Este îndeplinită condiția și atunci când autorul a săvârșit doar o tentativă pedepsibilă.

b) O altă condiție privește săvârșirea de către complice a unor activități menite să înlesnească, să ajute, pe autor la săvârșirea infracțiunii.

Activitatea complicelui, potrivit legii penale, poate consta atât în ajutor sau înlesnire la săvârșirea faptei prevăzute de legea penală, cât și în promisiunea de tăinuire a bunurilor provenite din infracțiune ori defavorizare a infractorului.

Contribuția complicelui la săvârșirea infracțiunii de către autor sunt mediate, prin ele nu se realizează elementul material al infracțiunii.

Sub acest aspect se cuvine subliniată ideea că actele de complicitate nu sunt indispensabile comiterii faptei de către autor.

În literatura juridică de specialitate se face deosebire între contribuțiile complicei care constau în activități de înlesnire sau de ajutor la săvârșirea infracțiunii ori de promisiune de tănuire sau favorizare a infractorului, ca momente distincte în raport de săvârșirea infracțiunii.

„Înlesnirea” privește activitățile complicei desfășurate anterior comiterii infracțiunii care se situează în faza de pregătire a săvârșirii infracțiunii. Înlesnirea poate consta atât în activități materiale de procurare a mijloacelor, a instrumentelor, adaptarea acestora pentru săvârșirea infracțiunii ca de ex.: procurarea armei, a cuțitului, a cheilor ce vor fi folosite etc, cât și în activități ce reprezintă o contribuție morală ca: procurarea de informații cu privire la locul și timpul unde urmează să fie săvârșită infracțiunea, întărirea hotărârii infracționale prin sfaturi etc.

„Ajutorul” dat de complice privește activitățile desfășurate de acesta în timpul executării faptei de către autor, ajutor ce poate consta în oferirea armei cu care se săvârșește infracțiunea, deschiderea unei uși prin care autorul poate fugi de la locul faptei, îndemnul de a continua săvârșirea faptei, asigurarea pazei pentru a da alarma în caz de descoperire a faptei etc.

„Promisiunea de tănuire a bunurilor sau defavorizare a infractorului” are loc înainte de comiterea infracțiunii sau cel mai târziu până în momentul comiterii infracțiunii și reprezintă o încurajare a autorului în comiterea faptei, indiferent dacă promisiunea se realizează sau nu.

Neîndeplinirea de către complice a promisiunii de tănuire a bunurilor sau de favorizare a infractorului, nu înlătură caracterul de complicitate al promisiunii făcute și care a reprezentat pentru autor o încurajare, o întărire a hotărârii de a comite infracțiunea.

În literatura de specialitate s-a susținut corect că reprezintă o promisiune de tănuire sau favorizare și deci - complicitate - promisiunea de nedenunțare făcută de persoana care potrivit legii, ar avea obligația să denunțe săvârșirea faptei, deoarece și prin aceasta se încurajează, într-un fel autorul să comită infracțiunea pentru care luase hotărârea.

c) În sfârșit, o ultimă condiție de existență a complicității privește săvârșirea actelor de ajutor sau de înlesnire indirectă sau chiar intenție depășită. Participarea sub forma complicității este posibilă în cazul infracțiunilor praeterintenționate dacă se dovedește că în raport de rezultatul mai grav, complicele a avut o poziție subiectivă similară, aceleia a autorului.

Vinovăția sub forma intenției este necesară pentru existența complicității numai pentru complice nu și pentru autorul infracțiunii care poate săvârși fapta atât cu intenție, în acest caz complicitatea este proprie sau perfectă art. 26 Cp., cât și din culpă sau fără vinovăție, când participația este improprie sau imperfectă (art. 31 Cp.).

518. Felurile complicității. Complicitatea poate fi de mai multe feluri care se diferențiază în raport cu natura ajutorului dat la săvârșirea faptei prevăzute de legea penală, după modul și momentul în care se acordă sprijinul, după aspectul

dinamic al contribuției complicelui, după forma de vinovăție cu care autorul sprijinit de complice, săvârșește fapta. După aceste criterii complicitatea cunoaște ca modalități:

- a) complicitate materială și morală;
- b) complicitate prin ajutorare sau înlesnire ori prin promisiune de tănuire a bunurilor sau de favorizare a infractorului;
- c) complicitate la pregătirea și la executarea faptei;
- d) complicitate nemijlocită și imediată;
- e) complicitate prin acțiune și prin inacțiune;
- f) complicitate proprie și improprie.

519. **Complicitate materială și complicitate morală.** 1. După natura ajutorului dat la săvârșirea infracțiunii complicitatea poate fi; *materială* și *morală*.

a) *Complicitatea materială* constă în realizarea de acte de sprijin material ca: procurarea de instrumente, de mijloace, adaptarea instrumente lor sau mijloacelor pentru săvârșirea infracțiunii, înlăturare de obstacole etc.

b) *Complicitatea morală* constă în acte de sprijin moral, în vederea realizării laturii subiective a infracțiunii ca: promisiunea de tănuire a bunurilor și de favorizare a infractorului, procurarea de date, informații cu privire la locul, timpul unde urmează să fie săvârșită infracțiunea întărirea și menținerea hotărârii infracționale etc.

520. **Complicitate prin înlesnire sau ajutor la săvârșirea faptei prevăzute de legea penală și complicitate prin promisiunea de tănuire a bunurilor sau de favorizare a infractorului.** Aceste modalități sunt prevăzute în dispozițiile art. 26 Cp. și reprezintă totodată contribuții ale complicelui la săvârșirea faptei prevăzute de legea penală ce se diferențiază între ele după natura contribuției, momentul în care se realizează contribuția (vezi mai sus pct. 517 condițiile complicității lit. b).

521. **Complicitate prin acte de pregătire și complicitate prin acte de executare.** După momentul care se acordă ajutorul la comiterea infracțiunii complicitatea poate fi:

a) Complicitate la pregătirea infracțiunii și privește activitățile complicelui pentru pregătirea infracțiunii, acte care pot fi la rândul lor de natură morală sau materială. Complicitatea la pregătirea infracțiunii mai este cunoscută și sub denumirea de *complicitate anterioară*.

b) Complicitate la executarea infracțiunii privește actele executate de complice prin care se dă sprijin autorului, în momentul săvârșirii infracțiunii ca de ex.: încurajarea infractorului, deschiderea unei uși, oferirea unei arme etc.

Când contribuția complicelui privește ajutorul dat la executarea infracțiunii, complicitatea se mai numește și *concomitentă*.

§ 5. Participația improprie

525. **Noțiune și caracterizare.** Participația improprie sau imperfectă

este acea formă a participației penale la care persoanele care săvârșesc cu faptă prevăzută de legea penală nu acționează toate cu aceeași formă de vinovăție

În cazul participației improprie contribuțiile participanților la comiterea infracțiunii sunt realizate sub diferite forme de vinovăție, unii acționează din intenție, alții din culpă iar alții chiar fără vinovăție.

Participația improprie este posibilă la toate formele de participație, adică poate exista sub forma coautoratului, a instigării și a complicității.

Spre deosebire de participația proprie în care participanții acționau cu intenție - iar în cazul coautoratului și din culpă - în cazul participației improprie din intenție acționează obligator *instigatorul* sau *complicele*, iar autorul poate acționa din culpă sau fără vinovăție.

Reglementarea în legislația penală română a participației improprie este o reflectare a concepției realiste, științifice, din doctrină, potrivit cu care unitatea în raport cu care se apreciază contribuțiile mai multor persoane este *fapta prevăzută de legea penală*, la săvârșirea căreia participanții pot acționa cu intenție, alții din culpă și alții fără vinovăție.

Prin reglementarea participației improprie s-au dat soluții diferitelor situații ivite în practică, înlăturându-se totodată ficțiunile la care s-a recurs în doctrina penală a „*autorului mediat*” pentru a face posibilă sancționarea instigatorului care a determinat cu intenție pe instigat să săvârșească o faptă prevăzută de legea penală iar acesta a săvârșit fapta fără vinovăție.

Teza „*autorului mediat*”, a autorului de la distanță, a autorului de mână lungă (*longa manus*) cum mai este cunoscută în doctrina penală, presupune în esență considerarea ca autor mediat al infracțiunii pe instigatorul care determină cu intenție pe o altă persoană să săvârșească o infracțiune și care săvârșește acea faptă, dar fără vinovăție fiind: iresponsabil, minor sub 14 ani, în stare de beție accidentală completă ori în eroare de fapt. Cum fapta nu era infracțiune în raport cu autorul ei și instigatorul nu putea fi participant decât la o infracțiune, s-a propus soluția că instigatorul să fie considerat autorul mediat, care s-a folosit de autorul adevărat ca de un instrument. Această teorie a „*autorului mediat*” are și inconveniente în cazul instigării la o infracțiune ce presupune un subiect calificat (rudă, soț) și care ar săvârși fapta fără vinovăție, (spre ex.: instigarea unui iresponsabil să comită un incest și dacă incestul **s-a** săvârșit ar urma să fie considerat autor mediat instigatorul care nu se află în raporturi de rudenie cu persoanele respective).

527. Modalitatea intenție și culpă. În această modalitate, participația improprie, constă potrivit dispozițiilor art. 31 al. 1 Cp., în determinarea, înlesnirea sau ajutarea în orice mod cu intenție, la săvârșirea din culpă de către o altă persoană a unei fapte prevăzute de legea penală.

După cum lesne se poate observa, activitățile de determinare sunt specifice instigării, iar cele de înlesnire sau ajutare sunt specifice complicității și se desfășoară cu intenție, iar autorul săvârșește fapta din culpă.

Participația improprie în această formă îmbracă două forme: *instigare improprie* și *complicitate improprie*.

Modalitatea coautoratului în care unii coautori au acționat cu intenție și alții din culpă nu are nevoie de reglementare, deoarece fiecare autor răspunde pentru fapta sa, potrivit cu vinovăția sa.

Dacă fapta săvârșită de autor nu este incriminată când este săvârșită din culpă, participația improprie nu este înlăturată, ci doar autorul nu se pedepsește, instigatorul și complicele se pedepsesc cu pedeapsa prevăzută pentru infracțiunea intenționată la care și-au adus contribuția, [spre ex.: determinarea, înlesnirea ori ajutarea unei persoane să comită o violare de domiciliu și dacă autorul comite această faptă din culpă, fapta acestuia (autorului), nu este infracțiune fiindcă violarea de domiciliu se comite numai cu intenție].

528.Modalitatea intenție și lipsă de vinovăție. În această modalitate participația improprie consta potrivit dispozițiilor art. 31 al. 2 Cp. în determinarea, înlesnirea sau ajutarea în orice mod, cu intenție la săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală, de către o persoană care comite acea faptă fără vinovăție.

Determinarea, înlesnirea, ajutarea în orice mod la săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală, cu intenție, de către persoane care săvârșesc fapta unele cu intenție, altele din culpă, iar altele fără vinovăție, realizează atât forma participației proprii când autorii au acționat cu intenție, cât și forma participației improprie, când autorul ori autorii au acționat din culpă ori fără vinovăție.

Deci participația improprie poate ființa alături de o participație proprie.

§ 6. Tratamentul penal al participației

529.Preliminarii. Stabilirea sistemului de sancționare a participanților la săvârșirea unei infracțiuni a format obiect de controversă în literatura juridică, generată de preponderența, care ar trebui acordată aspectului subiectiv sau obiectiv, al contribuției participantului la săvârșirea acesteia.

Într-o opinie considerând preponderent criteriul subiectiv adică coeziunea subiectivă dintre participanții care au urmărit realizarea aceleiași fapte, aceluiasi țel, s-a susținut necesitatea *parificării pedepselor participanților*, adică toți participanții indiferent de felul contribuției (autori, instigatori, complici), sa fie sancționați cu aceeași pedeapsă prevăzută de lege. Parificarea pedepselor participanților nu înseamnă aplicarea aceleiași pedepse pentru toți ci doar între aceleași limite - maxim special și minim special prevăzute de lege.

S-a reproșat sistemului parificării că nu ține seama de realitate, fiindcă realizarea sub raport subiectiv a infracțiunii nu este de aceeași intensitate în cadrul diferitelor contribuții ale participanților. Mai mult, sistemul parificării nu oferă soluții în cazul participației improprie când elementul subiectiv este diferit de participanți.

În altă opinie, dându-se preponderență elementului obiectiv material al participației, deosebirii cantitative și calitative ale contribuțiilor participanților, s-a susținut sistemul *diversificării sancțiunilor pentru participanți* Diversificarea pedepselor pentru participanți urmează a se face pornind de la pedeapsa prevăzută de lege pentru autor.

S-a reproșat, printre altele, sistemului diversificării, că pornește de la o bază formală în ierarhizarea contribuțiilor la săvârșirea infracțiunilor care în abstract poate fi justificată, dar în cazuri concrete se dovedește nerealistă.

Dintre sistemele preconizate în literatura juridică și cunoscute în legislațiile penale, în codul român a fost consacrat sistemul parificării pedepselor cu corectivul diferențierii sancțiunilor în funcție de contribuțiile aduse la săvârșirea infracțiunii.

530. Aplicarea pedepselor în cazul participației proprii. Pentru sancționarea participanților la săvârșirea unei fapte, cu aceeași formă a vinovăției, în codul penal român a fost consacrat sistemul parificării pedepselor, adică toți participanții vor fi sancționați cu pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea comisă de autor.

Ținând seama că la săvârșirea unei infracțiuni, contribuțiile participanților sub raport obiectiv sunt totuși distincte, prin lege s-a prevăzut *obligativitatea* ca la stabilirea pedepsei să se aibă în vedere contribuția participanților la săvârșirea infracțiunii și criteriile generale de individualizare prevăzute în dispozițiile.

531. Aplicarea pedepsei în cazul coautoratului. Parificarea pedepselor pentru participanți nu presupune nici chiar în cazul coautoratului aplicarea aceleiași pedepse pentru toți autorii, fiind deopotrivă obligatorii criteriile generale de individualizare prevăzute în art. 72 *Cp.*, cât și cele prevăzute în art. 27 *Cp.*

532. Aplicarea pedepsei în cazul instigării. Instigatorul, potrivit sistemului parificării, se pedepsește cu pedeapsa prevăzută de lege pentru autor (art. 27 *Cp.*). Între limitele de pedeapsă (minim și maxim) prevăzute de lege pentru autor se stabilește pedeapsa pentru instigator ținând seama de criteriile generale de individualizare prevăzute în art. 72 *Cp.*

533. Aplicarea pedepsei în cazul complicității. Și în cazul complicității proprii sistemul de sancționare este prevăzut de art. 27 *Cp.* (al parificării pedepselor). Pedeapsa pentru complice urmează a se stabili între limitele de pedeapsă prevăzute de lege pentru infracțiunea respectivă, ținându-se seama de contribuția acestuia la săvârșirea infracțiunii și de criteriile generale de individualizare a pedepsei.

Deși în general contribuția complicelui la săvârșirea infracțiunii este mai mică decât a autorului sau a instigatorului acesta nu ar justifica prevederea unui tratament penal mai blând pentru acesta (complice) fiindcă în realitate se pot ivi situații în care activitatea compicelui poate apare ca deosebit de periculoasă, când aplicarea unei pedepse aspre, mai mari decât pentru autor este necesară, (spre ex.: complicele prezent la săvârșirea unui omor, fără înțelegere anterioară strecoară în mâna unui minor cuțitul cu care acesta ucide victima). Activitatea acestuia, a compicelui este periculoasă, dacă presupunem că infractorul și victima erau neînarmați și se loveau reciproc cu pumnii și palmele.

534. Circumstanțele personale și circumstanțele reale. Noțiuni.

Circumstanțele sunt împrejurările în care are loc comiterea faptei prevăzute de lege, împrejurări ce constau în stări, situații, întâmplări, calități, însușiri și orice alte date ale realității sau date susceptibile să particularizeze fapta sau pe

făptuitor.

După cum circumstanțele privesc fapta sau pe făptuitor, se clasifică în circumstanțe reale și circumstanțe personale.

Împărțirea circumstanțelor în reale și personale este importantă în stabilirea pedepsei pentru participanți la săvârșirea unei infracțiuni.

În adevăr, prin dispozițiile art. 28 Cp., s-a prevăzut că circumstanțele privitoare la persoana unui participant nu se răsfrâng asupra celorlalți, iar circumstanțele privitoare la fapta se răsfrâng asupra participanților numai în măsura în care aceștia le-au cunoscut sau le-au prevăzut. Cum în legislație nu sunt prevăzute care anume împrejurări sunt circumstanțe reale și care sunt personale, această sarcină a revenit științei juridice penale.

535. Circumstanțele personale. *Circumstanțele personale*, s-a subliniat în doctrina penală, privesc făptuitorul și pot fi în legătură cu atitudinea psihică a acestuia față de fapta prevăzută de legea penală la care a contribuit, situație în care circumstanțele personale sunt *subiective*. Dacă circumstanțele personale privesc particularitățile personalității participantului (calitatea de funcționar, militar, starea civilă, antecedentele penale ș.a.) aceste circumstanțe sunt de *individualizare*.

Împărțirea circumstanțelor personale în subiective și de individualizare are importanță deoarece circumstanțele de individualizare pot intra în conținutul legal al infracțiunii și își pierd calitatea de circumstanțe personale, devin element constitutiv al infracțiunii și sub acest aspect radiază (se răsfrâng) față de toți participanții, în măsura în care le-au cunoscut sau le-au prevăzut.

536. Circumstanțele reale. *Circumstanțele reale* sunt legate de împrejurări anterioare, concomitente sau posterioare săvârșirii faptei și privesc conținutul atenuat sau agravat al faptei legat de mijloacele folosite, de împrejurările de loc, de timp în care fapta s-a săvârșit, de rezultatul produs.

Necunoașterea circumstanței reale de către un participant are drept efect neproducerea agravării răspunderii penale ca urmare a acestei circumstanțe.

Comiterea de către autor a unei infracțiuni mai grave decât cea la care a fost instigat sau la care a fost sprijinit, va atrage răspunderea penală a instigatorului și complicei la infracțiunea realizată, numai în măsura în care rezultatul mai grav a fost prevăzut de aceștia.

Dacă însă, autorul comite o faptă mai puțin gravă decât cea la care a fost instigat, ori sprijinit, de această împrejurare reală vor profita toți, (spre ex.: autorul a fost instigat la tâlhărie, dar a realizat numai un furt).

Când autorul comite o altă faptă decât cea la care a fost instigat ori sprijinit de un complice, această împrejurare nu se răsfrânge asupra participanților deoarece nu s-a realizat de fapt o participație. În acest caz instigatorul va răspunde eventual pentru fapta de instigare neurmată de executare (art. 29 Cp.).

537. Tratamentul penal al instigării neurmată de executare. După cum se știe existența instigării ca formă de participație este condiționată de executarea faptei ori realizarea unei tentative pedepsibile de către autorul infracțiunii.

Sub denumirea de instigare neurmată de executare sunt prevăzute în art. 29

Cp. două situații distincte și anume: a) instigarea neurmată de un început de executare și b) instigarea neurmată de o executare pedepsibilă.

În prima situație instigatul deși determinat să săvârșească o faptă prevăzută de legea penală nu trece la executare (se răzgândește) ori începe executarea și realizează o tentativă nepedepsibilă.

Într-o astfel de situație nu sunt îndeplinite condițiile participației - nu s-a comis o faptă prevăzută de legea penală. Instigatorul însă va fi pedepsit pentru activitatea lui, dar nu ca participant ci ca autor al unei infracțiuni distincte cu o pedeapsă distinctă după regulile prevăzute de art. 29 Cp.

Întrucât instigatorul devine autor al unei fapte distincte, eventualii complici ai acestuia vor fi trași la răspundere penală, după regulile participației penale.

În cea de a doua situație când instigatorul a început executarea și s-a desistat ori a împiedicat producerea rezultatului sunt realizate condițiile instigării. Instigatul nu va fi pedepsit pentru că beneficiază de impunitatea prevăzută de art. 22 Cp. (desistarea și împiedicarea producerii rezultatului), dar instigatorul va fi pedepsit ca participant, dar tot după dispozițiile art. 29 Cp. care prevăd sancționarea instigatorului în formele de instigare neurmată de executare cu o pedeapsă cuprinsă între minimul special prevăzut pentru infracțiunea la care s-a instigat și minimul general. Dacă pedeapsa prevăzută de lege este detențiunea pe viață atunci se aplică pedeapsa închisorii de la 2 ani la 10 ani.

Sancționarea actelor de instigare neurmă de executare are loc numai dacă infracțiunea la care s-a instigat este sancționată cu o pedeapsă mai mare de 2 ani, dacă este, cu alte cuvinte o infracțiune de o anumită gravitate.

Dacă prin actele executate de autor până în momentul desistării sau al împiedicării producerii rezultatului se realizează conținutul unei alte infracțiuni, răspunderea penală atât a instigatorului, cât și a instigatului urmează să se stabilească după regula parificării pentru infracțiunea realizată chiar dacă sancțiunea prevăzută pentru infracțiunea la care s-a instigat este închisoarea de 2 ani sau mai mică (art. 29 al. 2 Cp.).

538. Împiedicarea de către participant a săvârșirii faptei. Prin dispozițiile art. 30 Cp., s-a instituit o cauză de nepedepsire, de impunitate a participantului la săvârșirea unei infracțiuni dacă în cursul executării, dar înainte de descoperirea faptei, împiedică consumarea acesteia. Prin această dispoziție se încurajează participanții, oferindu-li-se impunitate dacă împiedică consumarea infracțiunii.

Pentru ca împiedicarea săvârșirii faptei de către participant să constituie cauză de impunitate se cer îndeplinite condițiile: a) să fi început executarea faptei de către autor; b) după începerea executării, participantul să fi intervenit eficient, împiedicând consumarea infracțiunii; c) intervenția participantului care a dus la neconsumarea infracțiunii trebuie să aibă loc mai înainte de descoperirea faptei.

Cauza de impunitate prevăzută în art. 30 Cp. pentru participant are în vedere nepedepsirea acestuia pentru tentativa realizată până în momentul intervenției lui care a împiedicat consumarea infracțiunii.

Dacă cel care împiedică consumarea infracțiunii este însuși autorul el va fi

apărat de pedeapsă, și împreună cu el și complicele. Instigatorul însă, va răspunde penal după dispozițiile art. 29 Cp.

În cazul în care la săvârșirea faptei participă mai mulți coautori și numai unul ori unii împiedică consumarea, de această cauză de nepedepsire vor beneficia numai ei, ceilalți participanți - coautori, complici, instigatori, vor răspunde penal pentru tentativa la infracțiunea respectivă.

Dacă instigatorul împiedică consumarea faptei, el beneficiază de impunitate cu privire la contribuția dată ca participant, dar va răspunde cu pedeapsa proprie (art. 29 Cp.), iar ceilalți participanți vor răspunde penal pentru tentativa realizată.

În fine, când împiedicarea consumării infracțiunii este realizată de complice, el va beneficia de impunitate, dar autorul, coautorii, instigatorul, vor răspunde penal pentru tentativa realizată.

Când tentativa realizată nu se pedepsește, de aceasta vor profita autorii și complicitii, iar instigatorul va răspunde cu pedeapsa proprie (art. 29 Cp.).

539. Pedeapsa în cazul participației improprie. În cazul participației improprie modalitatea *intenție și culpă* pentru sancționarea participanților s-a consacrat prin dispozițiile art. 31 al. 1 Cp., sistemul diversificării pedepselor.

Întrucât instigatorul și complicele contribuie cu intenție la săvârșirea faptei urmează să fie sancționați cu pedeapsa prevăzută de lege pentru fapta comisă cu intenție, iar autorul deoarece a comis fapta din culpă va fi sancționat cu pedeapsa prevăzută de lege pentru fapta comisă din culpă. Dacă fapta săvârșită din culpă nu este incriminată autorul nu va fi pedepsit.

În modalitatea *intenție și lipsa de vinovăție* a participației improprie instigatorul și complicele care au contribuit cu intenție la săvârșirea faptei prevăzute de legea penală vor fi sancționați cu pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea intenționată. Deci, va fi același tratament ca în cazul participației improprie modalitatea intenție și culpă.

Deoarece autorul a acționat fără vinovăție, el nu va fi tras la răspundere penală - lipsind temeiul acesteia, săvârșirea unei infracțiuni (art. 17 al. 2 Cp.).

Și în cazul participației improprie sunt incidente dispozițiile prevăzute în art. 28-32 Cp. privitoare la circumstanțele reale și personale, privitoare la instigarea neurmată de executare și cele privitoare la împiedicarea de către participant a săvârșirii faptei (art. 31 al. final Cp.).

Titlul III

Răspunderea penală

CAPITOLUL I

Răspunderea penală - instituție fundamentală a dreptului penal

Secțiunea I CONSIDERAȚII GENERALE

540. Noțiunea de răspundere penală. Răspunderea penală este instituția juridică fundamentală a dreptului penal care alături de instituția infracțiunii și instituția sancțiunilor formează pilonii oricărui sistem de drept penal.

Așa cum s-a arătat în Titlul II privind infracțiunea, între cele trei instituții fundamentale există o strânsă interdependență. Infracțiunea ca faptă periculoasă, interzisă prin norma penală atrage prin săvârșirea ei răspunderea penală, infracțiunea fiind temeiul unei răspunderi penale (art. 17 al. 2 Cp.), iar răspunderea penală fără sancțiune (pedeapsă) ar fi lipsită de obiect. Corelația este și inversă, adică aplicarea pedepsei nu poate fi justificată decât de existența răspunderii penale a infractorului, iar răspunderea penală nu se poate întemeia decât pe săvârșirea unei infracțiuni.

Răspunderea penală este o formă a răspunderii juridice și reprezintă consecința nesocotirii dispoziției normei juridice penale.

În adevăr, realizarea ordinii de drept în general, ca și a ordinii de drept penal presupune din partea tuturor destinatarilor legii, o conduită conformă cu dispozițiile legii, pentru normala desfășurare a relațiilor sociale.

Realizarea ordinii de drept penal are loc prin respectarea de către marea majoritate a destinatarilor legii penale a dispozițiilor sale, în cadrul raporturilor de conformare. Pentru cei care nu-și conformează conduita dispozițiilor normelor penale săvârșind fapte interzise, restabilirea ordinii de drept încălcate și realizarea implicit a ordinii de drept are loc prin constrângere în cadrul unui raport juridic penal de conflict.

Răspunderea penală apare, cu alte cuvinte, ca fiind însăși raportul juridic de conflict, de constrângere, raport juridic complex, așa cum s-a arătat, cu drepturi și obligații specifice pentru subiectele participante.

În același sens este definită răspunderea penală și în doctrina penală recentă, ca fiind: „raportul juridic penal de constrângere, născut ca urmare a săvârșirii infracțiunii între stat, pe de o parte, și infractor pe de altă parte, raport complex al cărui conținut îl formează dreptul statului, ca reprezentant al societății, de a trage la răspundere pe infractor, de a-i aplica sancțiunea prevăzută pentru infracțiunea săvârșită și de a-l constrânge să o execute precum și obligația infractorului de a răspunde pentru fapta sa și de a se supune sancțiunii aplicate, în vederea restabilirii ordinii de drept și restaurării autorității

legii".

Întrucât unicul temei al răspunderii penale îl formează săvârșirea unei infracțiuni, în cadrul raportului juridic penal de conflict, urmează să se stabilească: existența faptului care dă naștere răspunderii penale, adică a faptei interzise; sancțiunea corespunzătoare ce urmează să fie aplicată infractorului și executată de acesta.

Secțiunea a II-a PRINCIPIILE RĂSPUNDERII PENALE

§ 1, Noțiunea și cadrul principiilor răspunderii penale

541. Noțiune. Prin principii ale răspunderii penale se înțeleg acele idei de bază, diriguitoare, ce se regăsesc în normele de reglementare a răspunderii penale.

Ca instituție fundamentală a dreptului penal și răspunderea penală este străbătută de principiile fundamentale ale dreptului penal care capătă un caracter specific în raport cu aceasta.

542. **Cadrul principiilor.** În doctrina penală nu există unanimitate cu privire la numărul și cadrul principiilor răspunderii penale.

Într-o opinie, sunt reținute ca principii fundamentale ale reglementării răspunderii penale: infracțiunea unic temei al răspunderii penale, legalitatea răspunderii penale, individualizarea judiciară a răspunderii penale.

În altă opinie, recentă, întemeiat, este lărgită sfera principiilor, adăugându-se: principiul umanismului răspunderii penale, personalității răspunderii penale, inevitabilității răspunderii penale, unicității răspunderii penale, prescriptibilității răspunderii penale.

Desigur că unele din aceste principii nu sunt numai ale răspunderii penale, ci pot fi ale dreptului penal ca și ale întregului sistem de drept dar capătă în domeniul răspunderii penale un caracter particular, specific.

§ 2. Principiile răspunderii penale în special

543.Principiul legalității răspunderii penale. Principiul legalității, după cum se știe, este un principiu fundamental al întregului sistem de drept și al dreptului penal. În domeniul răspunderii penale principiul legalității presupune că apariția, desfășurarea ca și soluționarea raportului penal are loc pe baza legii și în strictă conformitate cu aceasta.

Legalitatea răspunderii penale presupune legalitatea incriminării și legalitatea sancțiunilor de drept penal.

544.Infracțiunea este unicul temei al răspunderii penale. Este principiul care își găsește deplină consacrare în dispozițiile art. 17 al. 2 Cp. și presupune că răspunderea penală se întemeiază numai pe săvârșirea unei infracțiuni, adică a unei fapte prevăzute de legea penală, săvârșită cu vinovăția cerută de lege și care prezintă pericolul social concret al unei infracțiuni.

545.Principiul umanismului. În domeniul răspunderii penale principiul

umanismului își găsește expresie în condițiile și conținutul constrângerii juridice, care intervine în cazul săvârșirii infracțiunii ca și prin prevederea pentru destinatarii legii penale a unor exigențe cărora aceștia li se pot conforma.

546. Principiul răspunderii penale personale. Acest principiu a fost examinat și în cadrul principiilor fundamentale ale dreptului penal, ca o garanție a libertății persoanei.

Principiul răspunderii penale personale presupune că răspunderea penală revine numai persoanei care a săvârșit ori a participat la săvârșirea unei infracțiuni. Răspunderea penală nu poate interveni pentru fapta altuia, după cum nu poate fi colectivă, adică pentru fapta unei persoane să răspundă un colectiv, grup (familie, etnie etc.).

547. Principiul unicității răspunderii penale. În conformitate cu acest principiu, răspunderea penală pentru o faptă săvârșită este unică, adică se stabilește o singură dată, iar dacă raportul juridic de răspundere penală se stinge, aceasta nu mai poate acționa în viitor.

În legislația penală română, corespunzător acestui principiu, pentru săvârșirea unei infracțiuni, răspunderea penală se stabilește și atrage o singură pedeapsă principală, ori o singură măsură educativă.

548. Principiul inevitabilității răspunderii penale. Acest principiu presupune că oricine săvârșește o infracțiune trebuie să răspundă penal. Răspunderea penală este o consecință inevitabilă a săvârșirii unei infracțiuni.

Înlăturarea răspunderii penale în cazurile prevăzute de lege (amnistie, lipsa plângerii prealabile, împăcarea părților, prescripție ș.a.) nu diminuează importanța principiului care corespunde și principiului egalității tuturor persoanelor în fața legii penale.

Principiul inevitabilității răspunderii penale este realizat de principiul oficialității acțiunii penale în vederea tragerii la răspundere penală a infractorului și care funcționează pentru marea majoritate a infracțiunilor.

549. Principiul individualizării răspunderii penale. Potrivit acestui principiu răspunderea penală trebuie să fie diferențiată în funcție de gravitatea infracțiunii, de persoana infractorului pentru a asigura atât sancționarea corectă a infractorului cât și realizarea prevenției generale și speciale.

Individualizarea răspunderii penale are loc în conformitate cu legea care consacră dispoziții speciale privitoare la individualizarea pedepsei (art. 72-89 Cp.) care constituie obiectul răspunderii penale.

550. Principiul prescriptibilității răspunderii penale. Răspunderea penală, ca mijloc de realizare a ordinii de drept prin constrângere, pentru a fi eficientă, trebuie să intervină prompt, cât mai aproape de momentul săvârșirii infracțiunii. În acest fel se realizează atât prevenția specială cât și generală, se creează sentimentul de securitate a valorilor sociale, se restabilește ordinea de drept încălcată, se întărește încrederea în autoritatea legii.

Cu cât răspunderea penală intervine mai târziu, față de data săvârșirii infracțiunii cu atât eficiența ei scade, rezonanța socială a infracțiunii se stinge

treptat iar stabilirea răspunderii penale pentru infracțiunea care aproape a fost uitată, ale cărei urmări au putut fi reparate, înlăturate sau șterse prin trecerea timpului nu mai apare ca necesară. Pe lângă aceste aspecte nu trebuie neglijată nici situația infractorului care s-a aflat în tot acest interval sub amenințarea răspunderii penale, care s-a putut îndrepta și deci nu mai este necesară stabilirea răspunderii penale și a pedepsei. Iată argumente care justifică o limitare în timp a răspunderii penale.

Dacă răspunderea penală nu a fost stabilită într-un anumit termen de la săvârșirea infracțiunii, aceasta se prescrie, adică se stinge dreptul de a mai fi stabilită răspunderea penală.

În legislația penală română au fost prevăzute dispozițiuni prin care este stabilită prescripția răspunderii penale pentru aproape toate infracțiunile, excepție făcând doar infracțiunile contra păcii și omenirii, pentru care s-a prevăzut imprescriptibilitatea atât a răspunderii penale cât și a executării pedepsei (art. 121 al. 2 și art. 125 al. 2 Cp.).

CAPITOLUL II

Înlocuirea răspunderii penale

Secțiunea I CONSIDERAȚII GENERALE

551. Noțiunea de înlocuire a răspunderii penale și caracterizare.

Săvârșirea unei infracțiuni are drept consecință răspunderea penală a infractorului și sancționarea acestuia.

Caracterul inevitabil al răspunderii penale, în cazul săvârșirii de infracțiuni nu trebuie înțeles ca fiind absolut, fiindcă este posibil, prin voința legiuitorului, în anumite situații, stări, împrejurări (amnistie, lipsa plângerii prealabile, împăcarea părților, prescripție) să fie înlăturată răspunderea penală pentru fapta săvârșită, apreciindu-se că nu mai este necesară tragerea la răspundere penală a infractorului.

Tot prin voința legiuitorului se poate înlocui răspunderea penală cu o altă formă a răspunderii juridice, dacă se apreciază că restabilirea ordinii de drept penal este mai eficientă prin stabilirea unei alte forme de constrângere juridică.

Înlocuirea răspunderii penale corespunde principiilor de politică penală și ale dreptului penal, privind stabilirea unei concordanțe între gradul de pericol social al faptelor săvârșite și natura răspunderii juridice ce urmează a fi stabilită.

Prin înlocuirea răspunderii penale se realizează o diversificare a constrângerii juridice de realizare a ordinii de drept penal. Astfel, ordinea de drept penal se realizează nu numai prin aplicarea de pedepse ori luarea de măsuri educative ci și prin aplicarea unor sancțiuni extrapenale.

Înlocuirea răspunderii penale poate fi definită ca fiind instituția juridică în baza căreia instanța de judecată înlocuiește, în condițiile prevăzute de lege, răspunderea penală cu altă formă de răspundere juridică ce atrage o sancțiune cu

caracter administrativ.

Înlocuirea răspunderii penale este posibilă, potrivit legii, pentru infracțiunile care prezintă un grad generic de pericol social scăzut, reliefat printr-o pedeapsă prevăzută de lege de cel mult un an închisoare, ori în cazul altor infracțiuni expres prevăzute de lege dacă valoarea pagubei este redusă și a fost reparată integral până la pronunțarea hotărârii, iar din atitudinea făptuitorului după săvârșirea infracțiunii rezultă că acesta regretă fapta; și instanța apreciază că sunt suficiente date ca făptuitorul să se îndrepte iarăși să se aplica o pedeapsă, ș.a.

Atât *răspunderea înlocuitoare* ce atrage aplicarea unei sancțiuni cu caracter administrativ, cât și *răspunderea penală* au ca temei săvârșirea unei infracțiuni, adică a unei fapte ce prezintă pericolul social concret al unei infracțiuni, care este săvârșită cu vinovăția cerută de lege și care este prevăzută de legea penală. Fapta săvârșită este și rămâne infracțiune, doar consecințele ei sunt schimbate, în sensul că răspunderea penală este înlocuită cu o altă formă a răspunderii juridice.

Înlocuirea răspunderii penale nu se confundă cu înlăturarea răspunderii penale în cazurile prevăzute de lege când consecința săvârșirii infracțiunii - răspunderea penală - este înlăturată, pe când în caz de înlocuire a răspunderii penale, se înlocuiește aceasta, în locul ei se stabilește o altă formă de răspundere juridică ce atrage aplicarea unei sancțiuni cu caracter administrativ.

552.Cadrul juridic al înlocuirii răspunderii penale. Înlocuirea răspunderii penale ca instituție a dreptului penal este reglementată prin dispozițiile art. 90, 91 și art. 98 din codul penal unde sunt stabilite condițiile în care se poate dispune și sancțiunile extrapenale aplicabile.

Actuala reglementare, restrânsă sub aspectul numărului de articole este mult mai extinsă sub raportul cazurilor în care este posibilă înlocuirea răspunderii penale decât în reglementarea inițială.

În adevăr, inițial în codul penal, înlocuirii răspunderii penale îi erau consacrate dispoziții între art. 90 și 98, dar cazurile la care erau aplicabile erau restrânse, față de reglementarea actuală care cuprinde doar 3 articole (90, 91 și 98) iar cazurile de înlocuire a răspunderii penale sunt mai multe.

***Secțiunea a II-a* REGLEMENTAREA INSTITUȚIEI ÎNLOCUIRII RĂSPUNDERII PENALE**

553.Condiții în care se poate dispune înlocuirea răspunderii penale. Așa cum s-a arătat mai sus, înlocuirea răspunderii penale cu răspunderea ce atrage aplicarea unei sancțiuni cu caracter administrativ se poate dispune de către instanța de judecată dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute de dispozițiile art. 90 Cp. condiții ce privesc pe de o parte infracțiunea iar pe de altă parte pe infractor.

554. Condițiile privitoare la infracțiune. *Condițiile cu privire la infracțiune*, prevăzute de lege sunt următoarele:

a) pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este închisoarea de cel mult un an sau amendă, ori s-au săvârșit infracțiunile

prevăzute în art. 208, 213, 215 al. 1, 215¹, 219 al. 1, dacă valoarea pagubei nu depășește 100.000 lei sau infracțiunea prevăzută în art. 249 dacă valoarea pagubei nu depășește 500.000 lei;

După cum lesne se poate observa în dispozițiile de mai sus sunt prevăzute condiții distincte pentru diferite infracțiuni.

1. Înlocuirea răspunderii penale va putea fi dispusă pentru acele infracțiuni la care pedeapsa prevăzută de lege este de cel mult un an, sau amendă indiferent de paguba pricinuită.

Pedeapsa prevăzută de lege la care se referă dispoziția de mai sus are în vedere pedeapsa pentru infracțiunea fapt consumat și nu pedeapsa pentru forma atipică a infracțiunii. Deci dacă fapta săvârșită a rămas în fază de tentativă, ce este pedepsită cu o pedeapsă de cel mult un an, nu este îndeplinită condiția ce o examinăm, dacă pedeapsa prevăzută pentru infracțiunea consumată este mai mare de un an.

2. Cea de a doua grupă de infracțiuni pentru care este posibilă înlocuirea răspunderii penale privește infracțiunile precis delimitate în lege și anume: cele contra patrimoniului: furtul (art. 208); abuzul de încredere (art. 213); înșelăciunea (art. 215); delapidarea art. 215¹ al. 1; distrugerea art. 217 al. 1; și distrugerea din culpă (art. 219 al. 1), dacă pentru aceste infracțiuni valoarea pagubei nu depășește 100.000 lei sau dacă infracțiunea săvârșită este neglijența în serviciu (art. 249 al. 1) dacă valoarea pagubei nu depășește 500.000 lei.

Precizăm că pentru infracțiunile arătate mai sus pedeapsa prevăzută de lege este închisoarea mai mare de un an, dar infracțiunea concretă nu este socotită gravă fiindcă paguba produsă este redusă.

Așadar pentru această grupă de infracțiuni sunt necesare ambele condiții pentru a se putea înlocui răspunderea penală și anume să se săvârșească una din aceste infracțiuni, iar paguba pricinuită să nu depășească 100.000 lei.

În sfârșit tot în legătură cu această condiție prevăzută la art. 90 al. 1 lit. a, observăm că este posibilă înlocuirea răspunderii penale și pentru infracțiunea de neglijență în serviciu dacă valoarea pagubei nu depășește 500.000 lei.

Considerăm, *de lege ferenda*, că este necesară o revedere a acestei condiții în sensul că valoarea pagubei să fie prevăzute într-un quantum mai mare, având în vedere evoluția inflației din economie, altfel înlocuirea răspunderii penale nu va putea să funcționeze.

b) O altă condiție ce trebuie îndeplinită pentru înlocuirea răspunderii penale se referă la fapta care în conținutul ei concret și în împrejurările în care a fost săvârșită prezintă un grad de pericol social redus și nu a produs urmări grave. Gradul de pericol social scăzut al faptei nu se va deduce numai din paguba sub 100.000 lei ori 500.000 lei în cazul infracțiunii de neglijență, fiindcă acea condiție este distinctă ci, și din alte împrejurări concrete în care s-a săvârșit fapta ce privește deopotrivă pe făptuitor, conduita sa, nevoile de sănătate, de hrană ale lui ori ale familiei sale, ca și din împrejurarea că fapta nu a produs urmări grave.

c) Cea de a treia condiție, în ordinea prevăzută de dispozițiile art. 90 al. 1 se referă la repararea integrală a pagubei pricinuite prin infracțiune

până la pronunțarea hotărârii. Fiind o condiție distinctă trebuie realizată până la data soluționării cauzei de către instanța de judecată. Paguba ce trebuie reparată integral poate fi cauzată atât prin infracțiunile prevăzute expres prin dispozițiile art. 90 al. 1 lit. a, cât și prin orice infracțiune pentru care legea prevede pedeapsa închisorii de cel mult un an.

d) O altă condiție se referă la atitudinea făptuitorului după săvârșirea infracțiunii din care să rezulte că acesta regretă fapta.

Regretul faptei săvârșite trebuie să rezulte din conduita făptuitorului ulterioară săvârșirii infracțiunii de căință activă și nu se poate reduce la o simplă declarație de regret.

c) În sfârșit, ultima condiție, prevăzută în art. 90 al. 1 lit. e Cp., dar nu ultima ca importanță, privește aprecierea instanței de judecată că „sunt suficiente date ca făptuitorul poate fi îndreptat fără a i se aplica o pedeapsă.

Prin această condiție se pune în evidență faptul că îndeplinirea condițiilor prevăzute în art. 90 Cp., nu creează pentru infractor un drept la înlocuire a răspunderii penale ci doar o *vocație*, la acest mijloc de individualizare a răspunderii juridice pentru fapte infracționale.

555. Condiții cu privire la făptuitor. Pentru a avea vocație la înlocuirea răspunderii penale cu răspunderea ce atrage aplicarea unei sancțiuni cu caracter administrativ, făptuitorul trebuie să nu mai fi fost anterior condamnat ori să i se fi aplicat de două ori sancțiuni cu caracter administrativ.

Are vocație la înlocuirea răspunderii penale și infractorul care anterior a mai fost condamnat, dar acea condamnare se situează în unul din cazurile prevăzute de art. 38 Cp.

Deci conduita bună a infractorului, anterior comiterii infracțiunii este necesară și se probează prin lipsa antecedentelor penale și a sancțiunilor cu caracter administrativ.

Condiția cu privire la infracțiune și cu privire la infractor se cer îndeplinite cumulativ pentru a conduce la înlocuirea răspunderii penale cu răspunderea ce atrage aplicarea unei sancțiuni cu caracter administrativ.

556. Sancțiunile cu caracter administrativ aplicabile în caz de înlocuire a răspunderii penale. Instanța de judecată, constatând că sunt îndeplinite condițiile pentru înlocuirea răspunderii penale, dispune înlocuirea și aplică una dintre sancțiunile cu caracter administrativ prevăzute de art. 91 Cp.:

- a) mustrarea;
- b) mustrarea cu avertisment;
- c) amenda de la 100.000 la 10.000.000 lei.

Conținutul acestor sancțiuni cu caracter administrativ nu este arătat de lege dar se poate desprinde ușor din denumirea acestora și prin asociere cu alte sancțiuni juridice.

Considerăm că înlocuirea răspunderii penale în condițiile prevăzute de dispozițiile art. 90 Cp. se poate face și în cazul concursului de infracțiuni, dacă pentru fiecare infracțiune sunt îndeplinite condițiile.

Întrucât în lege se prevede că înlocuirea răspunderii penale poate fi dispusă și în cazul concursului de infracțiuni, dacă pentru fiecare infracțiune aflată în

concurs sunt îndeplinite condițiile de înlocuire a răspunderii penale, considerăm că nu este posibilă înlocuirea răspunderii penale pentru o singură infracțiune când aceasta se află în concurs cu altele, fiindcă ar apare ca non sens ca același făptuitor să se poată îndrepta în parte fără aplicarea unei pedepse, prin înlocuirea răspunderii penale cu răspunderea ce atrage aplicarea unei sancțiuni cu caracter administrativ pentru o infracțiune iar pentru altă infracțiune infractorul să se îndrepte prin executarea unei pedepse.

Înlocuirea răspunderii penale se poate dispune și în caz de participație dar numai pentru acei făptuitori față de care sunt îndeplinite condițiile prevăzute în art. 90 Cp. (art. 98 al. 1 Cp.)

CAPITOLUL III

Cauzele care înlătură răspunderea penală

Secțiunea I ASPECTE GENERALE

557. Preliminarii despre cauzele care înlătură răspunderea penală. Ordinea de drept se înfăptuiește prin respectarea de bună voie de către marea majoritate a destinatarilor legii a prevederilor acesteia. Pentru cei care nu-și conformează conduita exigențelor legii penale - săvârșind infracțiuni - intervine răspunderea penală.

Prin aplicarea de sancțiuni celor vinovați de săvârșirea unor infracțiuni se restabilește ordinea de drept încălcată, se realizează constrângerea și reeducarea infractorilor, se realizează prevențiunea specială și generală.

Există totuși, situații, stări, împrejurări ulterioare săvârșirii infracțiunii care conduc la concluzia că tragerea la răspunderea penală a infractorului nu mai este necesară ori nu mai poate avea loc. Răspunderea penală a infractorului nu mai poate avea loc dacă: s-a scurs un timp îndelungat de la săvârșirea faptei și făptuitorul nu a fost pedepsit; ori fapta comisă a privit anumite relații dintre infractor și victimă; ori anumite schimbări social-politice a determinat pe legiuitor să intervină pentru înlăturarea răspunderii penale ș.a.

Aceste stări, situații, împrejurări care conduc la neaplicarea pedepsei infractorului, recunoscute de legiuitor și reglementate prin instituții distincte sunt cauze care înlătură răspunderea penală.

558. Cauzele care înlătură răspunderea penală. *Noțiune.* Cauzele care înlătură răspunderea penală sunt anumite stări, situații, împrejurări, posterioare săvârșirii infracțiunii, reglementate de lege, în prezența cărora se stinge raportul juridic penal de conflict, se stinge dreptul statului de a aplica o sancțiune infractorului și obligația acestuia de a executa acea sancțiune.

Cadru. În știința dreptului penal se face distincție între cauzele generale

care înlătură răspunderea penală și cauzele speciale.

559. Cauze generale. Cauzele generale sunt situate în partea generală a codului penal și privesc orice infracțiune, sunt incidente cu alte cuvinte pentru orice infracțiune. Acestea sunt: amnistia, prescripția răspunderii penale, lipsa plângerii prealabile și împăcarea părților. Aceste cauze înlătură efectul săvârșirii unei infracțiuni, adică răspunderea penală. Fapta a fost, este și rămâne infracțiune, doar consecința ei – răspunderea penală este înlăturată datorită intervenției ulterioare a unei astfel de cauze.

Prin această caracteristică se deosebesc cauzele care înlătură răspunderea penală de cauzele care înlătură caracterul penal al faptei (cauze care fac ca fapta să nu aibă caracter penal - art. 44-51 Cp.) când în aceste cazuri fapta nu mai este infracțiune și răspunderea penală nu va mai interveni pentru acest considerent.

560. Cauze speciale. *Cauzele speciale* care înlătură răspunderea penală se mai numesc și *cauze de nepedepsire* ori *cauze de impunitate* și se găsesc reglementate atât în partea generală cât și în partea specială a codului penal. Aceste cauze speciale de nepedepsire sunt subiective, au în vedere conduita făptuitorului în timpul săvârșirii infracțiunii.

Cauzele speciale de nepedepsire prevăzute în partea generală au o sferă întinsă de incidență și sunt: desistarea și împiedicarea producerii rezultatului (art. 22 Cp.) și împiedicarea săvârșirii faptei de către participant (art. 30 Cp.).

Spre deosebire de acestea, cauzele de impunitate prevăzute în partea specială sunt mult mai numeroase și sunt prevăzute în legătură cu anumite infracțiuni. Și aceste cauze sunt subiective, legate de conduita făptuitorului după comiterea faptei. Sunt cauze speciale de nepedepsire spre ex.: denunțarea faptei de către mituitor (art. 255 al. 3 Cp.); retragerea mărturiei mincinoase (art. 260 al. 2 Cp.) ș.a.

Secțiunea a II-a AMNISTIA

§ 1. Noțiune, caracterizare și feluri

561. Noțiune. Amnistia este actul de clemență al Parlamentului României (art. 72 pct. 3 Ut. g) prin care din considerente de politică penală este înlăturată răspunderea penală pentru infracțiuni comise anterior adoptării legii de amnistie.

Potrivit dispozițiilor art. 119 Cp. „Amnistia înlătură răspunderea penală pentru fapta săvârșită. Dacă intervine după condamnare, ea înlătură și executarea pedepsei pronunțate, precum și celelalte consecințe ale condamnării. Amenda încasată anterior amnistiei nu se restituie”.

Amnistia ca manifestare de clemență a legiuitorului reprezintă „un fel de uitare aruncată asupra infracțiunilor săvârșite”.

562. Caracterizare. Amnistia este o cauză care înlătură răspunderea penală pentru fapta săvârșită, înlătură consecința săvârșirii unei infracțiuni - aplicarea și executarea pedepsei.

Amnistia nu înlătură, caracterul penal al faptei, care a fost și rămâne

infracțiune. Orice faptă de același fel comisă după adoptarea legii de amnistie atrage răspunderea penală,

Amnistia, în principiu are un caracter general și obiectiv în sensul că se referă la infracțiunile săvârșite și nu la făptuitor. Efectele amnistiei se produc „in rem” și se răsfrânge asupra tuturor participanților la comiterea faptei amnistiate.

Când actul de amnistie leagă beneficiul acesteia de anumite condiții privind pe infractor, amnistia capătă caracter mixt, operând nu numai „in rem” ci și „in personam”.

563. Felurile amnistiei. în doctrina penală se face deosebire între diferite feluri ale amnistiei, determinate de: întinderea acesteia; condițiile de acordare; după stadiul procesual în care se găsesc infracțiunile.

a) După aria de cuprindere, de întindere, amnistia poate fi *generală* când privește orice infracțiune indiferent de gravitate, natura sau sediul de incriminare al faptei (codul penal și legi speciale) și *specială* când privește anumite infracțiuni, particularizate prin quantumul pedepsei, natura lor, ori calitatea infractorilor (minor, femei gravide, bătrâni etc).

b) După condițiile în care amnistia devine incidentă se disting:

- *amnistia necondiționată numită pură și simplă*, când incidența ei nu este subordonată îndeplinirii vreunei condiții speciale;

- *condiționată* când incidența acesteia este subordonată îndeplinirii anumitor condiții ca de ex.: prin infracțiune să nu se fi produs un prejudiciu, ori dacă s-a produs, să fi fost reparat, ori să nu depășească un anumit quantum; sau condiții cu privire la infractor: să nu mai fi fost anterior condamnat, să fi împlinit o anumită vârstă etc. Condițiile pot privi și alte aspecte exterioare infracțiunii și infractorului ca: locul săvârșirii, timpul săvârșirii infracțiunii (ex.: timp de război, în timpul unei calamități etc).

c) După stadiul procesului în care se găsește infracțiunea amnistiată se disting;

- amnistia înainte de condamnare - *antecondamnatorie* sau *proprie*;

- amnistia după condamnare - *post condamnatorie* sau *improprie*.

Ambele forme sunt prevăzute în art. 119 Cp.

564. Obiectul amnistiei. Amnistia privește infracțiunile săvârșite anterior adoptării ei și pe cele care sunt anume prevăzute în legea prin care este acordată.

Determinarea sferei de cuprindere a infracțiunilor ce sunt amnistiate se face prin legea de acordare și poate privi: indicarea textelor de lege care incriminează faptele ce sunt amnistiate, ori cel mai adesea se indică gravitatea infracțiunilor prin arătarea maximului specia) de pedeapsă prevăzută în textul incriminator, sau se prevede natura infracțiunilor (spre ex.: la regimul fondului forestier; la regimul băuturilor alcoolice etc).

Delimitarea sferei de incidență a actului de amnistie este condiționată uneori de vârsta infractorului (ex.: minor, persoană în vârstă de peste 70, 80 ani etc.); de antecedentele penale ale infractorului (ex.: să nu fie recidivist, să nu mai fi fost condamnat etc); de prejudiciul cauzat prin infracțiune (ex.: până la 30.000 lei, ori 50.000 lei); de forma de vinovăție cu care sunt săvârșite

infracțiunile (ex.: infracțiunile din culpă).

În determinarea obiectului amnistiei legiuitorul folosește criterii variate.

Când în textul legii de amnistie sunt indicate infracțiunile prin pedeapsa prevăzută de lege, se are în vedere maximul special prevăzut pentru infracțiunea fapt consumat din momentul acordării actului de amnistie și nu din momentul comiterii faptei.

Amnistia privește infracțiunile săvârșite până în ziua adoptării legii prin care este acordată ca regulă, dar poate fi prevăzută și altă dată până la care infracțiunile sunt amnistiate în orice caz data nu poate fi ulterioară adoptării actului de clemență.

Infracțiunile comise în ziua adoptării legii de amnistie nu cad sub incidența acesteia.

În cazul infracțiunilor continui, continuitate, progresive, amnistia este incidență dacă acestea s-au epuizat până la adoptarea legii de amnistie, respectiv a încetat acțiunea ori inacțiunea continuă, a luat sfârșit ultimul act de executare ori s-a produs ultimul rezultat.

§ 2. Efectele amnistiei

Efectele amnistiei sunt deosebite după cum aceasta este anterioară ori posterioară condamnării.

565. Amnistia anterioară condamnării. *Amnistia înainte de condamnare* înlătură răspunderea penală pentru infracțiunea săvârșită. Aceasta înseamnă că dacă nu s-a pornit procesul penal, nu se va mai porni, iar dacă s-a pornit acesta va înceta indiferent dacă se găsește în faza de urmărire ori de judecată (art. 10 al. 1 lit. g C. proc. pen).

Amnistia are caracter obligatoriu, efectele ei nu pot fi refuzate de beneficiar.

Pentru a nu crea o situație defavorabilă învinuitului sau inculpatului s-a prevăzut în legea procesuală (art. 13 C. proc. pen.) posibilitatea pentru acesta de a cere continuarea procesului penal, pentru a-și dovedi nevinovăția și a obține achitarea.

Prin cererea de continuare a procesului penal nu se amnistiește, astfel că dacă inculpatul este găsit vinovat, va fi amnistiat, iar dacă se va dovedi nevinovăția se dispune scoaterea de sub urmărire penală în faza de urmărire, ori se va pronunța achitarea în faza de judecată.

Dreptul de a cere continuarea procesului penal, pentru a dovedi nevinovăția aparține numai învinuitului sau inculpatului și poate fi exercitat în orice fază a procesului, chiar și în căile extraordinare de atac.

Amnistia nu are efect asupra drepturilor persoanei vătămate (art. 119 al. 3 Cp.), adică nu înlătură răspunderea civilă pentru pagubele provocate persoanei vătămate prin săvârșirea infracțiunii.

Amnistia nu are efect nici asupra măsurilor de siguranță și a măsurilor educative (art. 119 al. 3 Cp.).

566. Amnistia după condamnare. Dacă amnistia intervine după

condamnarea inculpatului, are ca efect înlăturarea răspunderii penale și pe cale de consecință se înlătură executarea pedepsei. Ca urmare a amnistierii nu va mai fi pusă în executare hotărârea de condamnare, iar dacă a început executarea pedepsei aceasta va înceta. Nu se vor mai executa nici pedepsele complementare ce au fost eventual stabilite și aplicate.

Amnistia înlătură și celelalte consecințe ale condamnării făcând să înceteze interdicțiile, incapacitățile, decăderile prevăzute în alte legi penale ori extrapenale.

Astfel o condamnare pentru care a intervenit amnistia nu formează primul termen al recidivei (art. 38 lit. c. Cp.) ori o astfel de condamnare nu împiedică aplicarea suspendării condiționate a executării pedepsei pentru o infracțiune ulterioară (art. 81 lit. b. Cp.). Cu toate acestea amnistia nu are aceleași efecte depline ca și reabilitarea, căci este posibil ca într-o lege extrapenală să se prevadă că efectele unei condamnări pentru o infracțiune amnistiată nu pot fi înlăturate decât prin reabilitare.

Amnistia după condamnare nu are efect asupra pedepsei amenzii deja încasate, în sensul că acesta nu va fi restituită efect al amnistiei.

Amnistia nu are ca efect o repunere în situația anterioară, ea nu reprezintă o „*restituito in integrum*”.

Amnistia nu are efect asupra măsurilor de siguranță, măsurilor educative (art. 119 al. 3 Cp.) care se vor executa. Rațiunea unor astfel de excepții trebuie observată în scopul preponderent preventiv al acestor sancțiuni de drept penal luate și în interesul făptuitorului.

***Secțiunea a III-a* PRESCRIPTIA RĂSPUNDERII PENALE**

§ 1. Caracterizare și noțiune

567.Caracterizare. Eficacitatea combaterii și prevenirii infracțiunilor este strâns legată de promptitudinea cu care organele specializate ale statului intervin și trag la răspundere penală pe cei vinovați de săvârșirea de infracțiuni.

Cu cât stabilirea răspunderii penale și aplicarea de sancțiunii este mai aproape de momentul săvârșirii infracțiunii, cu atât scopul legii penale este mai eficient realizat.

Realitatea socială învederează și situații în care răspunderea penală nu poate fi stabilită cu promptitudine deoarece, fapta nu este, descoperită, ori făptuitorul reușește să se sustragă de la urmărirea penală, astfel ca de la săvârșirea infracțiunii se poate scurge un timp ce poate fi uneori îndelungat.

Pentru a nu lăsa nesoluționate astfel de situații, pentru a nu lăsa să treneze raporturi juridice de conflict, având în vedere aspectele evidențiate privind eficacitatea prevenirii și combaterii infracțiunilor care se realizează numai într-un anumit termen, în legislații penale s-a prevăzut posibilitatea înlăturării răspunderii penale pentru situațiile în care de la săvârșirea infracțiunii a trecut o anumită perioadă de timp, prin instituția prescripției.

În literatura juridică s-a subliniat pe bună dreptate, că justificarea

prescripției este strâns legată de rațiunea represiunii penale și de aceea, după trecerea unui timp îndelungat de la săvârșirea infracțiunii aplicarea sau executarea devine inefficientă în raport cu scopul sancțiunilor de drept penal, nu se mai realizează prevențiunea generală fiindcă, rezonanța socială a faptei a scăzut considerabil, iar infractorul asupra căruia a planat tot timpul amenințarea sancțiunii, s-a putut îndrepta. S-a mai arătat, de asemenea, că datorită scurgerii timpului, în care organele penale nu au acționat probele de vinovăție ori nevinovăție s-au pierdut ori denaturat atât în materialitatea lor cât și în memoria martorilor.

568. Noțiune. Prescripția răspunderii penale constă în stingerea raportului juridic penal de conflict, născut prin săvârșirea unei infracțiuni, ca urmare a nerealizării lui într-un anumit termen prevăzut de lege.

Prin prescripție se stinge răspunderea penală, adică se stinge dreptul statului de a stabili răspunderea penală și de a aplica pedeapsa ori măsura educativă prevăzută de lege pentru infracțiunea comisă și se stinge totodată obligația infractorului de a mai suporta consecințele săvârșirii infracțiunii (răspunderea penală).

Așa cum s-a arătat în cadrul principiilor, răspunderea penală se prescrie pentru orice infracțiune cu excepția infracțiunilor contra păcii și omenirii, a căror gravitate deosebită manifestată în cel de al doilea război mondial, au impus declararea lor ca imprescriptibile (art. 121 al. 2 Cp.).

§ 2. Termenele de prescripție a răspunderii penale

569. Durata termenelor de prescripție. Un element al reglementării prescripției îl constituie stabilirea termenelor la împlinirea cărora răspunderea penală este înlăturată. Termenele de prescripție a răspunderii penale sunt determinate în funcție de natura și gravitatea pedepselor prevăzute de lege pentru infracțiunile comise.

Potrivit dispozițiilor art. 122 Cp., termenele de prescripție a răspunderii penale sunt:

- a) 15 ani, când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa detențiunii pe viață sau pedeapsa închisorii mai mare de 15 ani;
- b) 10 ani, când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa închisorii mai mare de 10 ani, dar care nu depășește 15 ani;
- c) 8 ani, când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa închisorii mai mare de 5 ani, dar care nu depășește 10 ani;
- d) 5 ani, când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa închisorii mai mare de un an, dar care nu depășește 5 ani;
- e) 3 ani, când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa închisorii care nu depășește un an sau amenda.

Termenele de prescripție a răspunderii penale se determină în raport cu pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea consumată, chiar dacă infracțiunea săvârșită a rămas în faza tentativei.

Termenele de prescripție se determină în funcție de pedeapsa prevăzută

pentru infracțiunea tip ori pentru infracțiunea calificată comisa de infractor, fără a lua în considerare circumstanțele de atenuare ori de agravare ce au influență asupra limitelor pedepsei prevăzute de lege. În caz de participatie termenele de prescripție sunt aceleași pentru toți participanții, indiferent de contribuția acestora la săvârșirea infracțiunii.

Dacă pentru infracțiunea săvârșită legea prevede pedeapsa amenzii alternative cu închisoarea, termenul de prescripție se determină în raport cu maximul special al pedepsei închisorii. Când pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este detențiunea pe viața sau închisoarea, termenul de prescripție se determină în funcție de pedeapsa cu detențiunea pe viață (art. 122 lit. a Cp.).

Termenele de prescripție a răspunderii penale pentru infracțiunile comise de minori se reduc la jumătate (art. 129 Cp.)- Fața de dispozițiile Decretului nr. 218/1977 (în prezent abrogat) prin care s-au instituit pentru minori numai măsuri educative, în cazul săvârșirii de infracțiuni, s-a pus problema în practica judiciară. Dacă dispozițiile art. 129 Cp. mai erau în vigoare? Răspunsul a fost, pe bună dreptate afirmativ, pentru că răspunderea penală se determină în funcție de durata pedepselor prevăzute de lege pentru infracțiunile comise (art. 122 Cp.) și nu de modul în care se va concretiza răspunderea penală a infractorului prin aplicarea unei pedepse, luarea unei măsuri educative ori prin înlocuirea răspunderii penale. Astfel ca și pentru minori termenele de prescripție reduse la jumătate față de cele prevăzute pentru majori se determină în funcție de pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea comisă.

570. Calcularea termenelor de prescripție. în calcularea termenelor de prescripție important este stabilirea momentului de la care acestea încep să curgă.

În lege s-a prevăzut că temenele de prescripție a răspunderii penale încep să curgă de la data săvârșirii infracțiunii (art. 122 al. 2 Cp.). Aceasta înseamnă că pentru infracțiunea continuă termenul de prescripție începe să curgă din momentul epuizării, adică al încetării acțiunii ori inacțiunii continue, iar în cazul infracțiunii continuate de la data comiterii ultimei acțiuni sau inacțiuni ce intră în conținutul acesteia (art. 122 al. final Cp.).

În cazul infracțiunilor progresive, în literatura juridică s-a susținut întemeiat că, termenul de prescripție începe să curgă din momentul producerii ultimului rezultat. Tot astfel, din momentul epuizării, al comiterii ultimului act ce intră în conținutul infracțiunii, se calculează și termenul de prescripție al răspunderii penale pentru infracțiunile din obicei.

Pentru infracțiunile săvârșite în concurs real, termenul de prescripție curge separat, distinct, pentru fiecare infracțiune, spre deosebire de infracțiunile săvârșite în concurs ideal la care termenul curge pentru toate infracțiunile de la data comiterii acțiunii ori inacțiunii infracționale, afară de cazul când se săvârșește și o infracțiune progresivă când termenul de prescripție se va calcula de la data producerii ultimului rezultat.

Termenul de prescripție a răspunderii penale curge pentru toți participanții de la data comiterii de către autor a acțiunii sau inacțiunii, indiferent de

momentul în care ceilalți participanți și-au adus contribuția.

571. **Întreruperea termenului de prescripție.** După cum s-a arătat, scurgerea timpului conduce la stingerea treptată a rezonanței sociale a faptei comise, până la uitarea ei.

Pentru a conduce la înlăturarea răspunderii penale termenul de prescripție trebuie să curgă nestingherit, să nu intervină anumite acte sau activități care ar readuce în conștiința societății fapta comisă și care întrerupând cursul prescripției amână efectele acesteia.

Potrivit dispozițiilor art. 123 Cp., cursul termenului prescripției se întrerupe prin îndeplinirea oricărui act care potrivit legii trebuie comunicat învinutului sau inculpatului în desfășurarea procesului penal (de ex.: actul de punere în mișcare a acțiunii penale, arestarea preventivă, percheziția domiciliară sau corporală, prezentarea materialului de urmărire penală ș.a.).

572. **Efectul întreruperii cursului prescripției** constă în ștergerea timpului scurs anterior actului întreruptiv și începerea unui nou termen de prescripție (art. 123. al. 2 Cp.).

Întreruperea cursului prescripției va opera față de toți participanții la săvârșirea unei infracțiuni chiar dacă actul de întrerupere s-a făcut doar față de unul ori unii dintre aceștia (art. 123 al. 3 Cp.). Cum întreruperea ar putea interveni de nenumărate ori s-ar ajunge ca termenul de prescripție să nu se mai împlinească niciodată. Pentru a nu se ajunge la o astfel de situație, în lege s-a prevăzut că prescripția va interveni dacă se împlinește o dată și jumătate termenul de prescripție prevăzut pentru infracțiunea săvârșită, calculat de la data comiterii infracțiunii (art. 123 al. 3 Cp.)- o astfel de prescripție este cunoscută în doctrina penală și în legislație sub denumirea de „*prescripție specială*”.

573. **Suspendarea prescripției.** Cursul termenului de prescripție a răspunderii penale, potrivit dispozițiilor art. 128 al. 1 Cp., *se suspendă* pe timpul cât o dispoziție legală sau împrejurare de neprevăzut ori de neînlăturat împiedică punerea în mișcare a acțiunii penale sau continuarea procesului penal.

Suspendarea cursului termenului de prescripție a răspunderii penale își găsește motivarea în împrejurarea că organele judiciare nu au stat pasive, ci au fost împiedicate, potrivit legii ori a unei stări de fapt, să acționeze, iar de o astfel de situație nu trebuie să profite infractorul.

Cauzele care determină suspendarea cursului prescripției, astfel cum se desprind din dispozițiile art. 128 al. 1 Cp., sunt:

a) existența unei dispoziții legale prin care termenele de prescripție sunt suspendate;

b) existența unei situații de fapt care împiedică organele judiciare să acționeze.

Din prima categorie fac parte, de ex.: dispozițiile prevăzute în art. 5 al. 2 Cp. care prevăd condiția punerii în mișcare a acțiunii penale pentru infracțiunile arătate în acel articol, numai cu autorizarea procurorului general. Tot astfel, prin dispozițiile art. 239 și art. 303 C. proc. p., sunt prevăzute condițiile în care procurorul și respectiv instanța de judecată pot suspenda urmărirea penală ori a

judecății când învinuitul sau inculpatul este împiedicat să ia parte la proces datorită unei boli grave.

A doua categorie de cauze care determină suspendarea prescripției privește împrejurări de neprevăzut (cutremur, catastrofa, inundație, epidemie etc.). În astfel de situații, datorită izolării, ori faptului că pe primul plan trec acțiunile de salvare, activitatea judiciară este îngreunată.

574. Efectele suspendării. Pe perioada existenței cauzei legale ori de fapt, cursul prescripției este suspendat. La încetarea cauzei care a determinat suspendarea, cursul prescripției este reluat, iar partea care a curs anterior incidenței cauzei de suspendare intră în termenul de prescripție a răspunderii penale.

Intervenția mai multor suspendări în cursul aceluiași termen de prescripție conduce la amânarea împlinirii acestuia cu timpul cât a fost suspendat.

Secțiunea a IV-a LIPSA PLÂNGERII PREALABILE

575. Aspecte generale privind plângerea prealabilă. Săvârșirea unei infracțiuni, nașterea unui raport juridic penal de conflict, implică tragerea la răspundere penală a infractorului. Acest drept de a trage la răspundere penală pe cel ce a săvârșit o infracțiune se desprinde din norma care a incriminat fapta respectivă.

În literatura juridică s-a arătat că „dreptul la acțiune în justiție este conținut virtual și impersonal în fiecare normă juridică, el devine concret și personal în momentul în care norma a fost încălcată prin săvârșirea faptei”. Sub acest aspect, acțiunea în justiție apare ca un drept ce decurge din lege. Acest drept de a acționa în justiție îmbracă și un aspect procesual când titularul său îl folosește prin sesizarea organelor judiciare.

Titular al dreptului de a pedepsi este statul. Acest drept se realizează prin intermediul acțiunii penale care are ca obiect aducerea înaintea organelor judiciare a raportului juridic penal de conflict, născut prin săvârșirea infracțiunii. Tragerea la răspundere penală a infractorului se realizează în majoritatea cazurilor din oficiu.

Diversitatea infracțiunilor, gradul lor de pericol social diferit, atingerea gravă ori mai puțin gravă a drepturilor ocrotite, rezonanța socială a faptelor au impus o limitare a oficialității procesului penal. În adevăr, rațiuni de politică penală reclamă admiterea unor excepții de la oficialitatea procesului penal, când o ocrotire mai bună a valorilor sociale s-ar realiza dacă s-ar lăsa la aprecierea victimei infracțiunii necesitatea tragerii la răspundere penală a infractorului prin introducerea unei plângeri penale prealabile sau dimpotrivă, nesancționarea acestuia pentru că o astfel de plângere nu s-a făcut, ori dacă s-a făcut a fost retrasă, sau părțile se împacă.

Lăsând inițiativa tragerii la răspundere penală a infractorului - persoanei vătămate prin infracțiune, pentru fapte în genere cu un grad redus de pericol social, ca și pentru infracțiuni cu un grad de pericol social ridicat dar care antrenează drepturi personale (de ex.: viol, violarea secretului corespondenței,

divulgarea secretului profesional), legiuitorul nu a înțeles prin aceasta ca valorile sociale periclitare prin astfel de infracțiuni să fie mai puțin apărute, ci dimpotrivă, să fie protegute tot așa de bine ca și cum ar funcționa tragerea la răspundere penală din oficiu, dacă nu mai eficient, având în vedere și aprecierea persoanei vătămate cu privire la necesitatea tragerii la răspundere penală a infractorului cu publicitatea inerentă, chiar restrânsă .

Plângerea prealabilă nu se confundă cu *plângerea*. În timp ce *plângerea prealabilă* reprezintă o condiție de tragere la răspundere penală a infractorului pentru infracțiuni anume prevăzute de lege, *plângerea* reprezintă doar o încunoaștințare despre săvârșirea unei infracțiuni a cărei victimă a fost însuși cel ce face *plângerea* ori una din persoanele pentru care poate face *plângerea*, potrivit dispozițiilor art. 222 al. 5 și 6 C. proc. pen. *Plângerea* ca mod de sesizare a organelor penale poate privi atât o infracțiune pentru care este necesară *plângerea prealabilă*, cât și orice infracțiune pentru care tragerea la răspundere penală se face din oficiu.

576. Natura juridică a plângerii prealabile. În doctrina penală modernă s-a cristalizat concepția că *plângerea prealabilă* este o categorie juridică complexă, cu un caracter mixt, de drept penal, reprezentând o condiție pentru tragerea la răspundere penală a infractorului, care a săvârșit anumite infracțiuni, cu răsfrângeri pe planul dreptului procesual penal.

Plângerea prealabilă, sub aspect penal, reprezintă o condiție de pedepsibilitate, iar sub raport procesual penal, o condiție de procedibilitate.

Având un caracter mixt, *plângerea prealabilă* își găsește reglementarea, atât în norme de drept penal substanțial cât și în norme procesuale.

577. Condiții în care trebuie făcută plângerea prealabilă și cazurile în care este necesară. Pentru a determina tragerea la răspundere penală a infractorului *plângerea* trebuie să fie făcută de persoana vătămată, la infracțiunile anume desemnate prin lege, să fie făcută cu respectarea condițiilor legale în ce privește forma, organul căruia urmează să i se adreseze și termenul în care poate fi făcută.

a) Mai întâi trebuie subliniată condiția că persoana vătămată este singura îndreptățită să introducă *plângerea prealabilă*, desigur pentru infracțiunile la care este necesară o astfel de *plângere prealabilă*. În practica judiciară s-a decis, întemeiat, că *plângerea prealabilă* poate fi făcută și printr-un mandat special.

Când persoana vătămată este lipsită de capacitatea de exercițiu ori are capacitate de exercițiu restrânsă, *plângerea prealabilă* poate fi introdusă de reprezentantul legal și respectiv de persoana vătămată, cu încuviințarea reprezentantului legal (părinți, tutore, curator), în cazul persoanei vătămate ce are capacitatea de exercițiu restrânsă.

Pentru ocrotirea fermă a intereselor persoanelor lipsite de capacitate de exercițiu ori cu capacitatea de exercițiu restrânsă, în lege (art. 131 al. 5 Cp.) s-a prevăzut că acțiunea penală, în astfel de cazuri se pune în mișcare și din oficiu.

Dacă prin infracțiune s-a adus atingere mai multor persoane vătămate, pentru a interveni răspunderea penală a infractorului este suficientă *plângerea prealabilă* a uneia dintre persoanele vătămate (art. 131 al. 3 Cp.). Este principiul

zis al *individualității active* a răspunderii penale.

Pentru infracțiunile săvârșite în participație, în legea penală s-a prevăzut principiul *indivizibilității pasive* a răspunderii penale, astfel dacă infracțiunea este dintre acelea pentru care acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate, este suficient ca plângerea să fie făcută față de un singur participant pentru a atrage răspunderea penală a tuturor participanților (art. 131 al. 4 Cp.).

b) Plângerea prealabilă făcută de cel îndrituit, trebuie să îndeplinească anumite condiții de formă, care sunt de altfel comune și pentru plângere ca mod de sesizare a organelor judiciare și se referă la cuprinderea obligatorie a datelor de identificare a persoanei vătămate (nume și prenume, domiciliu, data și locul nașterii), descrierea faptei, arătarea făptuitorului, a mijloacelor de proba, să cuprindă de asemenea adresele părților și a martorilor.

c) Organul căruia i se adresează plângerea prealabilă diferă după natura infracțiunii și după calitatea făptuitorului.

Potrivit dispozițiilor art. 279 C.p.p. plângerea prealabilă se adresează;

1) instanței de judecată, în cazul infracțiunilor prevăzute de Codul penal în art. 180, 184 al. 1, 193, 205, 206, 210, 213 și 220, dacă făptuitorul este cunoscut. Când făptuitorul este necunoscut, persoana vătămată se poate adresa organului de cercetare penală pentru identificarea lui. Aceste prevederi se aplică și în cazul infracțiunilor prevăzute de art. 193, 205 și 206 din Codul penal, săvârșite prin presă sau orice mijloace de comunicare în masă.

2) organului de cercetare penală sau procurorului în cazul altor infracțiuni decât cele arătate la punctul 1.

3) organului competent să efectueze urmărirea penală când plângerea prealabilă este îndreptată contra unui judecător, procuror, notar de stat, militar, judecător și controlor financiar de la camera de conturi județeană sau contra uneia din persoanele arătate la art. 29 pct. 1 C.p.p.

Plângerea prealabilă trebuie introdusă în termen de 2 luni, din ziua în care persoana vătămată a știut cine este făptuitorul, fie la organul competent, fie la instanța de judecată (art. 284 al. 1 C.p.p.).

Când persoana vătămată este un minor sau un incapabil, termenul de 2 luni curge de la data când persoana îndreptățită a reclama a știut cine este făptuitorul (art. 284 al. 2 C.p.p.).

Rațiunea termenului de 2 luni în care se introduce plângerea prealabilă se poate observa în preocuparea legiuitorului „de a nu lăsa ca partea vătămată prin voința sa să țină un timp prea îndelungat pe infractor (adevărat sau pretins) sub amenințarea plângerii prealabile, ceea ce ar putea da loc la șantaj, teroare și extorsiuni, pe de altă parte prezumția că după trecerea unui termen suficient de lung, partea vătămată nu mai voiește și nu mai are motiv serios de a face plângerea”.

578. Cazurile în care lipsește plângerea prealabilă. Condițiile examinate mai sus pentru valabilitatea plângerii prealabile, dacă nu sunt îndeplinite conduc la inexistența acesteia.

Plângerea prealabilă lipsește atunci când persoana vătămată deși cunoaște fapta și pe făptuitor nu face o astfel de plângere, ori nu o face în termenul prevăzut de lege. Plângerea prealabilă se consideră inexistentă când este făcută de altă persoană decât cea vătămată, fără a avea din partea acesteia un mandat special.

În cazul persoanelor lipsite de capacitate de exercițiu ori cu capacitate de exercițiu restrânsă, lipsa plângerii prealabile nu conduce la înlăturarea răspunderii penale deoarece acțiunea penală poate fi pusă în mișcare și din oficiu (art. 131 al. 5 Cp.).

În cazul în care prin infracțiune s-au adus vătămări la mai multe persoane (indivizibilitate activă) ca și în cazul în care la săvârșirea unei infracțiuni au participat mai multe persoane (indivizibilitate pasivă) înlăturarea răspunderii penale ca urmare a lipsei plângerii prealabile este posibilă numai dacă nici una din persoanele vătămate nu a făcut plângere și respectiv, nu s-a făcut plângere, față de nici unul dintre participanți.

579. Efectele lipsei plângerii prealabile. Așa cum deja s-a arătat, lipsa plângerii prealabile, în cazul infracțiunilor pentru care acțiunea penală se pune în mișcare la o astfel de plângere, înlătura răspunderea penală (art. 131 al 1 Cp.).

580. Retragera plângerii prealabile. Noțiune. Alături de lipsa plângerii prealabile și retragera plângerii în cazurile în care acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate, constituie o cauză care înlătură răspunderea penală (art. 131 al. 2 Cp.).

Retragera plângerii prealabile reprezintă manifestarea de voință a persoanei vătămate printr-o infracțiune, care după ce a introdus plângerea prealabilă necesară pentru punerea în mișcare a acțiunii penale, revine și renunță, în condițiile legii, la plângerea făcută, mai înainte de soluționarea cauzei printr-o hotărâre definitivă.

581. Condiții în care retragera plângerii prealabile înlătură răspunderea penală. Retragera plângerii prealabile conduce la înlăturarea răspunderii penale dacă sunt îndeplinite condițiile;

a) Retragera plângerii prealabile să reprezinte o manifestare expresă a voinței persoanei vătămate de a renunța la plângerea făcută. Este îndeplinită această condiție, s-a decis în practica judiciară și atunci când persoana vătămată declară că își retrage plângerea prealabilă printr-un înscris autentic.

Tot ca o retragere a plângerii prealabile este considerată și absența nemotivată a persoanei vătămate la două termene consecutive în fața primei instanțe de judecată (art. 284¹ C.p.p.).

b) Retragera plângerii prealabile trebuie să fie totală și necondiționată.

Retragera trebuie să fie totală, adică să privească atât latura penală cât și cea civilă a procesului, neputând să fie fragmentată cu privire la aceste laturi.

Ca o consecință a caracterului total al retragerii plângerii prealabile ea va

avea efecte în cazul indivizibilității active cât și pasive numai dacă este făcută de toate persoanele vătămate și respectiv retrasă față de toți participanții la săvârșirea infracțiunii atât cu privire la latura penală cât și la latura civilă a procesului.

Caracterul necondiționat al retragerii este strâns legat de caracterul total al acesteia, în sensul că nu se înlătură răspunderea penală dacă retragerea plângerii prealabile este tăcută sub condiția unor reparații civile, a conduitei ulterioare pozitive față de persoana vătămată etc.

Secțiunea a V-a ÎMPĂCAREA PĂRȚILOR

582. Noțiune și caracterizare. Rațiunile de politică penală care au condus la admiterea înlăturării răspunderii penale în cazul anumitor infracțiuni, prin condiționarea tragerii la răspundere penală de plângerea prealabilă a persoanei vătămate sunt aceleași și în cazul împăcării părților.

Instituția „împăcării părților” este strâns legată de instituția plângerii prealabile fiindcă doar cu o excepție (seducția - art. 199 Cp.), în care împăcarea părților înlătură răspunderea penală, deși acțiunea penală se pune în mișcare din oficiu, pentru toate celelalte situații împăcarea este prevăzută la infracțiunile la care acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate.

Datorită acestui aspect, că împăcarea părților este prevăzută la infracțiunile pentru care acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate, instituția împăcării părților apare ca o cauză subsecventă plângerii prealabile.

Împăcarea părților are loc după ce a fost introdusă plângerea prealabilă. Atâta timp cât plângerea prealabilă nu a fost introdusă, împăcarea părților - ca instituție juridică ce înlătură răspunderea penală nu poate fi incidență, deoarece victima și infractorul nici nu sunt părți, nefiind pusă în mișcare acțiunea penală, iar înlăturarea răspunderii penale se datorează lipsei plângerii prealabile.

Împăcarea părților reprezintă actul bilateral, înțelegerea ce intervine între infractor și victima infracțiunii, în cazurile prevăzute de lege de a pune capăt conflictului născut din săvârșirea infracțiunii, înlăturând răspunderea penală și consecințele civile ale faptei.

Împăcarea părților, ca natură juridică, se aseamănă cu lipsa plângerii prealabile, reprezentând o instituție de drept penal cu răsfrângeri pe planul dreptului procesual. Pe planul dreptului penal reprezintă o cauză care înlătură răspunderea penală, iar pe plan procesual penal un impediment în desfășurarea procesului penal, încetarea urmăririi penale (art. 10 lit. h, combinat cu art. 11 pct. 2 lit. b C.p.p.) și respectiv încetarea procesului penal (art. 11 pct. 2 lit. b C.p.p.).

583. Condițiile împăcării părților. Împăcarea părților pentru a conduce la înlăturarea răspunderii penale trebuie să îndeplinească anumite condiții: să intervină pentru cazurile prevăzute de lege, să fie personală, definitivă, totală, necondiționată și să intervină până la rămânerea definitivă a hotărârii de

condamnare.

a) împăcarea părților este posibilă numai în cazul infracțiunilor pentru care legea prevede această modalitate prin mențiunea că „împăcarea părților înlătură răspunderea penală”, mențiune prevăzută de regulă în alineatul final al articolului care incriminează fapta;

b) împăcarea părților reprezintă un act bilateral, adică intervine între două părți. Subliniem această caracteristică spre a o deosebi de retragerea plângerii prealabile sau iertare, care reprezintă acte unilaterale și care emană de la persoana vătămată prin infracțiune. Împăcarea intervine între persoana vătămată și inculpat nefiind relevant cui aparține inițiativa.

Împăcarea părților este prevăzută în lege, așa cum s-a arătat, la toate infracțiunile pentru care acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate, cu câteva excepții: este cazul infracțiunii de seducție (art. 199 Cp.) și cazurile în care persoana vătămată este o persoană lipsită de capacitate de exercițiu ori cu capacitate de exercițiu restrânsă iar acțiunea penală a fost pusă în mișcare din oficiu conform art. 132 al. 3 C.p.

c) împăcarea este personală. Această condiție decurge din caracterul personal al dreptului de a face plângere prealabilă și mai mult, decurge din însăși rațiunea acestei instituții, de a pune capăt conflictului personal intervenit între infractor și victima infracțiunii.

Împăcarea fiind personală nu poate fi realizată nici prin mandat special și nu poate fi exprimată decât în faza instanței de judecată penală. Din caracterul personal al împăcării rezultă că în caz de pluralitate de infractori, împăcarea, pentru a conduce la înlăturarea răspunderii penale trebuie să intervină personal, cu fiecare dintre infractori.

Împăcarea produce efecte *in personam*, adică numai cu privire la infractorul cu care victima s-a împăcat. Pentru ceilalți participanți urmează a fi antrenată răspunderea penală. Spre deosebire de retragerea plângerii prealabile, care produce efecte *in rem*, cu privire la toți participanții, împăcarea are efecte mai restrânse, și anume doar cu privire la participantul cu care s-a împăcat partea vătămată.

Prin excepție de la caracterul personal al împăcării, dacă victima infracțiunii este o persoană lipsită de capacitate de exercițiu, împăcarea se realizează între reprezentantul legal al părții vătămate și infractor.

Dacă persoana vătămată are capacitate de exercițiu restrânsă, împăcarea se realizează tot personal, aceasta având nevoie doar de încuviințarea reprezentatului legal care asistă la împăcare.

d) împăcarea trebuie să fie totală. Această condiție a împăcării, deși nu este arătată expres în lege, decurge din finalitatea instituției, din interpretarea art. 284, al. 5 C.p.p. în adevăr, stingerea raportului de conflict, prin împăcarea părților reclamă ca această împăcare să nu fie afectată de condiții, să nu fie parțială cu privire la aspectul penal ori civil al procesului, împăcarea părților este totală atunci când are în vedere stingerea conflictului dintre părți atât în aspectul său penal cât și civil.

Condiția împăcării părților de a fi totală, nu are în vedere, în cazul

pluralității de infractori, împăcarea cu toți, ci chiar și numai cu unul, ori cu unii dintre infractori, pentru ceilalți putând interveni răspunderea penală.

e) împăcarea părților trebuie să fie definitivă, adică să nu mai existe o cale de revenire asupra ei. Cum împăcarea presupune acordul liber și nestingherit de a stinge conflictul dintre părți, dacă acest acord a fost smuls prin doi sau violență - dovedită - asupra împăcării se poate reveni⁵⁵.

f) împăcarea părților trebuie să fie *necondiționată* pentru a conduce la înlăturarea răspunderii penale. În fața instanței, împăcarea nu poate fi condiționată, iar dacă se impune repararea prejudiciului cauzat, instanța poate acorda un termen, în care infractorul să repare prejudiciul iar apoi împăcarea intervenită între părți să fie necondiționată.

g) împăcarea părților poate interveni oricând, dar nu mai târziu de momentul rămânerii definitive a hotărârii judecătorești. În practica judiciară, s-a decis întemeiat, că împăcarea părților poate interveni și după pronunțarea hotărârii de către instanța de fond, dar în acest caz trebuie declarat recurs, împiedicând hotărârea să rămână definitivă, iar în cazul judecării în recurs părțile se pot împăca.

h) împăcarea părților trebuie să fie expresă, ea nu poate fi dedusă din alte situații sau fapte. În practica judiciară s-a decis corect că instanța de judecată nu poate lua act de declarația unilaterală a victimei că se împacă și să înceteze procesul penal, dacă inculpatul declară că nu se împacă.

584. Efectele juridice ale împăcării părților. Împăcarea părților, potrivit dispozițiilor art. 132 al. 1 Cp., în cazurile prevăzute de lege, înlătură răspunderea penală și stinge și acțiunea civilă.

Aceste efecte precis determinate prin lege scot în evidență natura juridică a împăcării părților - cauză care înlătură răspunderea penală a infractorului. Având în vedere și caracterele sale de a fi totală și necondiționată, împăcarea părților înlătură și răspunderea civilă pentru prejudiciu cauzat prin infracțiune.

Efectele împăcării părților cu privire la aspectul penal și civil al procesului se produc din momentul realizării împăcării.

Titlul IV

Aplicarea pedepselor

CAPITOLUL I

Individualizarea pedepselor

Secțiunea I ASPECTE GENERALE

§ 1. Noțiune și cadru

585.**Noțiune.** Săvârșirea infracțiunii și stabilirea răspunderii penale pentru aceasta au drept consecință inevitabilă aplicarea sancțiunilor de drept penal¹ prevăzute de lege, pentru restabilirea ordinii de drept, pentru constrângerea și reeducarea infractorului.

Operațiunea prin care pedeapsa este adaptată nevoilor de apărare socială, în raport cu gravitatea abstractă sau concretă a infracțiunii cât și cu pericolozitatea infractorului, pentru a asigura îndeplinirea funcțiilor și scopurilor acesteia, poartă denumirea de *individualizare a pedepsei*.

586.**Cadru.** Instituției individualizării pedepsei îi este consacrat Capitolul V intitulat *Individualizarea pedepselor*, din Titlul III al părții generale a Codului penal (art. 72-89). La aceste dispoziții se mai adaugă cele privind individualizarea pedepselor în cazul stărilor de agravare (concursul de infracțiuni, recidivă, infracțiunea continuată), ori de atenuare (tentativă, minoritate) și care sunt prevăzute în cadrul reglementărilor instituțiilor respective. Se cuvine menționat că dispozițiile privind individualizarea pedepselor sunt deopotrivă aplicabile și celorlalte sancțiuni de drept penal: măsuri educative și măsuri de siguranță, atât în faza de aplicare cât și în faza de executare a acestora afară de cazul când prevederi speciale în legătură cu acestea derogă de la cadrul comun.

§ 2. Forme și modalități de individualizare

587.**Criterii de clasificare.** Individualizarea pedepselor, operațiune complexă, se realizează în diferite faze, de diferite organe, după diferite criterii.

În doctrina penală se face distincția între individualizarea ce se realizează în faza de *elaborare* a legii și prevederii limitelor pedepselor, în faza de *aplicare* a pedepsei și cea în faza de *executare* a pedepsei. Corespunzător acestor faze sunt cunoscute următoarele trei forme de individualizare: legală, judiciară sau judecătorească și administrativă.

588.**Individualizarea legală** a pedepselor se realizează de către legiuitor în faza de elaborare a legii și constituie totodată o materializare a principiilor legalității și individualizării pedepselor. Individualizarea făcută de

legiutor se materializează în:

a) prevederea cadrului general al pedepselor, a naturii și limitelor generale ale fiecărei pedepse în concordanță cu principiile stabilirii sancțiunilor penale;

b) prevederea pedepsei pentru fiecare infracțiune în funcție de gradul de pericol social generic al acesteia, determinat la rândul său de importanța valorii sociale ocrotite, de vătămarea la care este supusă această valoare, de periculozitatea generic evaluată a făptuitorului etc.;

c) prevederea cadrului și a mijloacelor legale în care se vor realiza celelalte forme de individualizare, judiciară și administrativă⁵, prin arătarea efectelor ce le au stările și circumstanțele de atenuare sau de agravare asupra limitelor speciale ale pedepsei.

589. Individualizarea judiciară sau judecătorească a pedepsei o realizează instanța de judecată și se materializează prin aplicarea pedepsei concrete infractorului pentru fapta comisă, în funcție de gradul concret de pericol social al faptei, de periculozitatea infractorului, de împrejurările concrete atenuante ori agravante în care s-a săvârșit infracțiunea sau care caracterizează persoana infractorului.

Individualizarea judiciară a pedepsei se înscrie în coordonatele individualizării legale.

Spre deosebire de individualizarea legală care realizează numai prevenirea generală, individualizarea judiciară realizează atât prevenirea generală cât și prevenirea specială prin constrângerea și reeducarea pe care pedeapsa concretă o are asupra infractorului.

590. Individualizarea administrativă. Este denumită astfel după organele administrative care o realizează în faza de executare a pedepsei închisorii. Individualizarea administrativă a pedepsei închisorii se realizează în cadrul oferit de individualizarea legală și cea judiciară, în funcție de gravitatea pedepsei aplicate, de starea de recidivă, de conduita condamnatului la locul de deținere ș.a.

Individualizarea administrativă nu se rezumă doar la regimul de executare ci privește și durata executării efective a pedepsei care poate fi modificată la propunerea organelor administrative prin acordarea grațierii ori a liberării condiționate.

Cadrul de reglementare a individualizării administrative a pedepsei este prevăzut în Legea nr. 23/1969 privind executarea pedepselor, modificată prin Legea nr. 8/1973. Dispozițiile de principiu, dezvoltate apoi în legea de executare a pedepselor, se găsesc în codul penal unde sunt prevăzute: scopul pedepsei (art. 52 al. 2), regimul general de executare a pedepsei (art. 56), regimul de deținere (art. 57), regimul de muncă (art. 58) și unde sunt prevăzute instituții care aparțin deopotrivă individualizării judiciare ca și individualizării administrative cum este liberarea condiționată (art. 59-61) ori executarea pedepsei, într-o închisoare militară (art. 62).

Secțiunea a II-a **INDIVIDUALIZAREA JUDICIARĂ A PEDEPSELOR**

§ 1. Noțiune și criterii generale de individualizare

591.Noțiune. Individualizarea judiciară a pedepsei, așa cum s-a arătat mai sus, este individualizarea realizată de instanța de judecată și consta în stabilirea și aplicarea pedepsei prevăzute de lege pentru infracțiunea săvârșită în funcție de gradul de pericol social concret al faptei, de pericolozitatea infractorului, de împrejurările concrete în care s-a comis infracțiunea.

Adaptarea pedepsei concrete realizată de instanța judecătorească are loc cu respectarea criteriilor de individualizare legală, între limitele speciale de pedeapsă prevăzute de lege pentru infracțiunea comisă, limite a căror depășire este posibilă în funcție de stările și circumstanțele de agravare sau de atenuare și al căror efect este prevăzut de lege.

Față de individualizarea legală care oricât ar încerca legiuitorul să o realizeze rămâne, tot la un cadru general⁸, individualizarea judecătorească este cea care se realizează la cazul concret și ocupă un loc important în individualizare⁹, iar prin pedeapsa aplicată infractorului se restabilește ordinea încălcată, se realizează constrângerea și reeducarea infractorului.

592.Criterii generale de individualizare. În stabilirea și aplicarea pedepsei instanța de judecată se conduce după criteriile generale și obligatorii prevăzute de în art. 72 Cp. Astfel instanța va ține seama de:

593.Dispozițiile părții generale a codului penal incidente în cauza dedusă judecății, dispoziții ce pot privi de ex.: aplicarea în spațiu și în timp a legii penale, forma consumată ori de tentativă în care s-a realizat infracțiunea, contribuția adusă la săvârșirea infracțiunii (autor sau participant), condițiile răspunderii penale ș.a.

594.Limitele de pedeapsă fixate în partea specială care reprezintă de regulă cadrul în care se va stabili pedeapsa pentru infracțiunea comisă.

595.Gradul de pericol social al faptei săvârșite reieșit din modul și mijloacele de săvârșire a faptei în funcție de importanța valorii sociale vătămate și de urmările produse sau care s-ar fi putut produce ș.a.

596.Persoana infractorului. Adaptarea pedepsei pentru a asigura constrângerea acestuia. Aceasta presupune că instanța de judecată are în vedere dezvoltarea psiho-fizică a infractorului pregătirea profesională, condițiile de viață, atitudinea în societate, în familie, în locul de muncă, atitudinea avută după săvârșirea infracțiunii față de victima infracțiunii, în fața organelor de urmărire penală etc.

597.Împrejurările care atenuează sau agravează răspunderea penală. Aceste împrejurări la care se referă legiuitorul prin dispozițiile art. 72 Cp., sunt acele stări, situații, împrejurări, date ale realității ce nu sunt cuprinse în conținutul agravant al infracțiunii și care prin legătura lor accidentală cu fapta săvârșită ori cu făptuitorul influențează gradul de pericol social al faptei sau de pericolozitate al infractorului și determina o atenuare ori o

agravare a pedepsei concrete.

Sub denumirea de împrejurări care atenuează sau agravează răspunderea penală sunt cuprinse atât stările cât și circumstanțele de atenuare sau agravare ale pedepsei.

§ 2. Stări și circumstanțe în cadrul individualizării pedepsei

598. Noțiuni. În realizarea oricărei forme de individualizare a pedepsei, dar cu deosebire în cadrul individualizării judiciare, un rol important îl au stările, situațiile sau împrejurările anterioare, concomitente sau subsecvente comiterii infracțiunii și care reliefează un grad mai ridicat ori mai scăzut de pericol social al faptei ori de pericolozitate a infractorului.

În știința dreptului penal, aceste stări, situații sau împrejurări, sunt denumite cauze, care agravează sau atenuează răspunderea penală și pentru o bună cunoaștere, sunt clasificate după diferite criterii.

599. Stări și circumstanțe. în cadrul cauzelor de agravare ori de atenuare a pedepsei se face distincție între *stări* și *circumstanțe*.

600. Stările sunt anumite entități, fapte, situații, cu semnificație în ce privește gradul de pericol social al faptei și de pericolozitate a făptuitorului, care sunt reglementate în partea generală a Codului penal ca instituții distincte cu efectele lor de atenuare ori de agravare a pedepsei. Sunt considerate stări de agravare: starea de recidivă, infracțiunea continuată, concursul de infracțiuni; iar stări de atenuare: tentativa și minoritatea făptuitorului.

601. Circumstanțele sunt situații, însușiri, calități, alte date ale realității exterioare conținutului infracțiunii ce se referă la faptă și ambianța ei, ori de la făptuitor și biografia acestuia.

Împărțirea în stări și circumstanțe a cauzelor de agravare și de atenuare a pedepsei este importantă sub raportul efectelor ce le produc asupra pedepsei în cazul unui concurs de stări și a unui concurs de circumstanțe. *Stările de agravare ori de atenuare își produc efecte fiecare în parte asupra pedepsei, acționând succesiv, iar concursul de circumstanțe nu are același efect, provocând doar o singură atenuare ori agravare, oricâte astfel de circumstanțe ar fi.*

602. Cauze generale și cauze speciale. După întinderea efectelor se disting:

a) *cauze generale*;

b) *cauze speciale*.

603. Cauzele generale au influență pentru toate infracțiunile și sunt prevăzute în partea generală a codului penal.

Sunt considerate cauze generale atât stările (concursul de infracțiuni, recidiva, infracțiunea continuată, tentativa, minoritatea) cât și circumstanțele prevăzute în partea generală a codului penal (atenuante - art. 73 Cp. și agravante - art. 75 Cp.).

604. Cauzele speciale sunt determinate astfel pentru că au influență numai cu privire la o anumită infracțiune și sunt prevăzute în partea specială a

codului penal. Sunt considerate cauze speciale de agravare, spre exemplu: numărul victimelor, calitatea victimei, calitatea infractorului de: funcționar, militar ș.a.; iar cauze speciale de atenuare: înlesnirea arestării participanților la unele infracțiuni retragerea mărturiei mincinoase, cu îndeplinirea condițiilor prevăzute de lege ș.a.

Această împărțire în cauze generale și speciale prezintă importanță pentru rezolvarea situațiilor în care aceeași împrejurare este prevăzută și ca o cauză generală și ca o cauză specială, caz în care va putea fi valorificată o singură dată, dându-i eficiență numai cauzei speciale (după regula că specialul derogă de la general)¹⁷.

605. Circumstanțe legale și circumstanțe judiciare. După modul de stabilire a circumstanțelor și după efectul pe care îl au asupra pedepsei ce urmează să fie stabilită de instanță se disting:

- a) *circumstanțe legale;*
- b) *circumstanțe judiciare*

Circumstanțele legale sunt cele arătate de legiuitor și al căror caracter univoc, agravant ori atenuant este obligatoriu pentru instanța judecătorească ori de câte ori astfel de circumstanțe există în realitate. Sunt astfel circumstanțe legale atenuante cele prevăzute în art. 73 Cp. și circumstanțe agravante legale cele prevăzute în art. 75 Cp.

606. Circumstanțele judiciare sunt acele împrejurări caracterizate ca atenuante ori agravante de instanța judecătorească care apreciază semnificația juridico-penală a acestora în context cu fapta săvârșită și cu făptuitorul. Reținerea unor astfel de împrejurări ca circumstanțe atenuante ori agravante este lăsată la aprecierea instanței judecătorești dar odată reținute, ele obligă instanța judecătorească să le dea efectul agravant sau atenuant, după caz.

Împărțirea circumstanțelor în legale și judiciare este importantă pentru corecta individualizare a pedepsei.

608. Circumstanțe reale și circumstanțe personale. După criteriul legăturii cu fapta ori cu făptuitorul circumstanțele se împart în:

- a) *circumstanțe reale;*
- b) *circumstanțe personale.*

609. Circumstanțele reale sunt legate de faptă și influențează gradul de pericol social al acestuia.

610. Circumstanțele personale sunt legate de persoana infractorului și îl caracterizează sub raportul pericolozității.

Împărțirea în circumstanțe reale și personale este importantă în stabilirea pedepsei pentru participanții la infracțiune fiind stabilită regula prin dispozițiile art. 28 Cp., potrivit cu care circumstanțele privitoare la persoana unui participant nu se răsfrâng asupra celorlalți, în timp ce circumstanțele privitoare la faptă se răsfrâng asupra participanților dar numai în măsura în care aceștia le-au cunoscut sau le-au prevăzut.

611. Circumstanțe cunoscute și circumstanțe necunoscute. După cum împrejurările erau cunoscute ori necunoscute infractorului se disting:

-
- a) *circumstanțe cunoscute infractorului;*
 - b) *circumstanțe necunoscute infractorului.*

Împărțirea aceasta prezintă importanță pentru aplicarea corectă a unor dispoziții din legea penală cu privire la circumstanțele agravante. Astfel potrivit art. 51 al. 2 Cp., nu constituie circumstanță agravantă împrejurarea pe care infractorul nu a cunoscut-o în momentul săvârșirii infracțiunii, iar potrivit dispozițiilor art. 28 al. 2 Cp., circumstanțele reale se răsfrâng asupra participanților numai în măsura în care aceștia le-au cunoscut sau le-au prevăzut. Circumstanțele atenuante produc aceleași efecte indiferent de împrejurarea că au fost cunoscute ori necunoscute de către infractor.

612. Circumstanțe anterioare, concomitente ori subsecvente infracțiunii. În literatura juridică se mai clasifică circumstanțele după situarea lor în timp față de momentul săvârșirii infracțiunii și pot fi: *anterioare*, *concomitente* și *subsecvente* infracțiunii. Această împărțire are importanță în individualizarea pedepselor.

§ 3. Circumstanțe atenuante

613.Noțiune. Sub denumirea de circumstanțe atenuante sunt desemnate stările, situațiile, împrejurările, calitățile, întâmplările ori alte date ale realității anterioare, concomitente sau subsecvente săvârșirii unei infracțiuni, ce au legătură cu fapta infracțională ori cu făptuitorul și care relevă un pericol social mai scăzut al faptei ori o periculozitate mai redusă a infractorului.

Circumstanțele atenuante sunt exterioare conținutului infracțiunii și au caracter întâmplător (accidental) în sensul că nu însoțesc orice faptă infracțională și nu privesc pe orice infractor.

614.Cadru. Deși în codul penal nu sunt referiri exprese cu privire la împărțirea circumstanțelor atenuante în circumstanțe legale și circumstanțe judiciare, această împărțire este implicit consacrată prin modul în care sunt reglementate.

În adevăr, redactarea distinctă a circumstanțelor care *constituie* circumstanțe atenuante (art. 73 Cp.) și a celor care pot *constitui* (art. 74 Cp.), circumstanțe atenuante, reflectă deosebirea pe care însuși legiuitorul o face între acestea; cele prevăzute la art. 73 Cp. fiind circumstanțe atenuante legale, iar cele prevăzute la art. 74 Cp. circumstanțe atenuante judiciare.

615.Circumstanțele atenuante legale. Prin dispozițiile art. 73 Cp. au fost prevăzute trei circumstanțe atenuante legale:

- a) depășirea limitelor legitimei apărări;
- b) depășirea limitelor stării de necesitate;
- c) provocarea.

616.Depășirea limitelor legitimei apărări (art. 73 lit. a. partea 1). Această circumstanță atenuantă legală cunoscută în doctrina penală ca „*exces scuzabil*” se deosebește de excesul justificat asimilat legitimei apărări prevăzut la art. 44 al. 3 Cp. și care privește depășirea limitelor unei apărări proporționale cu gravitatea pericolului și cu împrejurările în

care s-a produs atacul, datorat tulburării sau temerii în care s-a aflat cel ce face apărarea. În cazul *excesului scuzabil*, circumstanță atenuantă legală, depășirea limitelor legitimei apărări nu se datorează tulburării sau temerii în care se află cel ce face apărarea, iar fapta este infracțiune, dar este considerată săvârșită în circumstanță atenuantă.

Pentru existența circumstanței atenuante se cer îndeplinite condițiile ca făptuitorul să se fi aflat, la început, în legitimă apărare, să fi depășit limitele unei apărări legitime, iar această depășire să nu se întemeieze pe tulburarea sau temerea acestuia.

Depășirea limitelor legitimei apărări este o circumstanță personală care nu se răsfrânge asupra participanților²².

617. Depășirea limitelor stării de necesitate (art. 73 lit. a, partea a II-a). Condițiile de existență a acestei circumstanțe atenuante legale se desprind din dispozițiile art. 45 al. 3 Cp. și presupun că făptuitorul, în momentul săvârșirii faptei, necesare pentru a salva de la un pericol iminent una din valorile sociale arătate în art. 45 al. 2 Cp., și-a dat seama că pricinuieste urmări vădit mai grave decât acelea care s-ar fi produs dacă pericolul nu era înlăturat.

Dacă făptuitorul în momentul săvârșirii faptei nu și-a dat seama că prin fapta sa pricinuieste astfel de urmări atunci fapta este săvârșită în stare de necesitate și nu are caracter penal.

În literatura juridică se subliniază necesitatea verificării condițiilor de existență a circumstanțelor atenuante, a disproporției vădite între urmările produse și care s-ar fi putut produce dacă pericolul nu era înlăturat, în funcție de care se stabilește și măsura în care pedeapsa urmează a fi redusă.

Depășirea limitelor stării de necesitate este o circumstanță personală.

618. Provocarea. Potrivit dispozițiilor art. 73 lit. b Cp., circumstanța atenuantă a provocării există când infracțiunea s-a săvârșit sub stăpânirea unei puternice tulburări sau emoții, determinată de o provocare din partea persoanei vătămate, produsă prin violență, printr-o atingere gravă a demnității persoanei sau prin altă acțiune ilicită gravă. Condițiile de existență ale provocării privesc:

1. *Existența unei anumite activități de provocare din partea persoanei vătămate.* Asemenea acte de provocare pot fi realizate prin: *violență fizică* (loviri, vătămări) ori *violență psihică* (amenințare); *printr-o atingere gravă a demnității persoanei* ce se poate realiza de exemplu prin insultă; prin *alte acțiuni ilicite grave* ca de exemplu surprinderea victimei în flagrant delict de adulter (când victima este soția sau soțul adulterin al făptuitorului ori partenerul acestora).

2. *Actul provocator al victimei să determine o puternică tulburare sau emoție infractorului* o surescitare nervoasă care îi răpește acestuia posibilitatea de control asupra acțiunilor sale.

3. *Sub stăpânirea puternicei tulburări sau emoții infractorul să fi săvârșit infracțiunea.* Starea de surescitare, de încordare nervoasă să existe în momentul săvârșirii infracțiunii, chiar dacă actul provocator a fost comis mai înainte de către persoana vătămată. Este admisă, pe bună dreptate, în practică, concepția

potrivit căreia starea de tulburare a infractorului poate să existe, chiar dacă acesta nu a fost prezent la locul actului de provocare, dar a luat cunoștință despre aceasta imediat ori a constatat imediat urmările actului de violență comis și care s-a îndreptat chiar împotriva altei persoane.

4. *Infracțiunea sa se îndrepte împotriva provocatorului.* Dacă din eroare infractorul ripostează împotriva altei persoane pe care o confundă cu provocatorul, va exista de asemenea scuza provocării.

Îndeplinirea cumulativă a condițiilor provocării, obligă instanța de judecată să rețină această circumstanță și să-i dea efectul cuvenit.

619. Circumstanțele atenuante judiciare. Prin dispozițiile art. 74 Cp. care prevăd ce împrejurări pot constitui circumstanțe atenuante, sunt enumerate exemplificativ circumstanțele atenuante judiciare.

620. Conduita bună a infractorului înainte de săvârșirea faptei (art. 74 lit. a Cp.). Această circumstanță privește așadar atitudinea și comportarea corectă a infractorului în familie, societate, la locul de muncă, înainte de săvârșirea infracțiunii. Conduita bună a infractorului privește și lipsa antecedentelor penale.

O astfel de circumstanță atenuantă nu are relevanță în prezența cauzelor de agravare și care ar reliefa un grad de pericol social ridicat al faptei prin urmările ei ori de pericolozitate sporită a infractorului prin modul și mijloacele folosite în săvârșirea infracțiunii.

621. Stăruința depusă de infractor pentru a înlătura rezultatul infracțiunii sau a repara paguba pricinuită (art. 74 al. 1 lit. b Cp.). Conduita infractorului după comiterea faptei prin care își manifestă căința activă pentru fapta comisă, căința materializată prin repararea pagubei pricinuite, înlăturarea urmărilor infracțiunii și care reliefează o pericolozitate mai scăzută a acestuia, ce reclamă un tratament penal atenuant. Căința activă se mai deduce din comportamentul infractorului ulterior comiterii infracțiunii de a da îngrijiri medicale victimei, de restituire a bunurilor sustrase etc.

În doctrina penală se apreciază corect că o astfel de circumstanță este de reținut și în cazul desistării și împiedicării producerii rezultatului dacă până în acest moment s-a realizat conținutul unei alte infracțiuni.

622. Atitudinea infractorului după săvârșirea infracțiunii rezultând din prezentarea sa în fața autorității, comportarea sinceră în cursul procesului, înlesnirea descoperirii ori arestării participanților

(art. 74 al. 1 lit. c Cp.). O astfel de atitudine a infractorului reflectă un grad de pericolozitate scăzută al acestuia și faptul că reeducarea lui se poate realiza și printr-o pedeapsă mai ușoară. Prin dispozițiile art. 74 al. 2 Cp. s-a prevăzut că împrejurările enumerate, ce pot constitui circumstanțe atenuante, din alineatul precedent, au caracter exemplificativ ceea ce presupune să instanța poate reține ca circumstanțe atenuante, și alte împrejurări care atenuează gradul de pericol social al faptei și de pericolozitate a infractorului.

În știința dreptului penal se apreciază, întemeiat, că pot fi socotite circumstanțe atenuante judiciare: starea de beție accidentală incompletă a

făptuitorului, despre care în lege nu se menționează nimic; starea de beție voluntară completă (art. 49 al. 2 Cp.) în care s-a aflat infractorul în comiterea infracțiunii.

623.Efectele circumstanțelor atenuante. Efectele circumstanțelor atenuante sunt determinate prin dispozițiile art. 76 Cp. și sunt aceleași indiferent dacă sunt legale ori judecătorești.

Circumstanțele atenuante constatate au ca efect *atenuarea obligatorie a pedepsei*, atenuare ce poate consta într-o reducere, ori o schimbare a pedepselor prevăzute de lege pentru infracțiunea comisă.

624.Efectele circumstanțelor atenuante asupra pedepselor principale. Potrivit dispozițiilor art. 76 Cp., în cazul circumstanțelor atenuante pedeapsa principală se reduce ori se schimbă. Reducerea ori schimbarea are loc în funcție de pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită raportată la minimul special al acesteia, potrivit dispozițiilor art. 76 al. 1 Cp. astfel:

a) când minimul special al pedepsei închisorii este de 10 ani sau mai mare, pedeapsa se coboară sub minimul special, dar nu mai jos de trei ani;

b) când minimul special al pedepsei închisorii este de 5 ani sau mai mare, pedeapsa se coboară sub minimul special dar nu mai jos de un an;

c) când minimul special al pedepsei închisorii este de 3 ani sau mai mare, pedeapsa se coboară sub minimul special, dar nu mai jos de 3 luni;

d) când minimul special al pedepsei închisorii este de un an sau mai mare, pedeapsa se coboară sub acest minim, până la minimul general;

e) când minimul special al pedepsei închisorii este de 3 luni sau mai mare, pedeapsa se coboară sub acest minim, până la minimul general, sau se aplică amenda care nu poate fi mai mică de 300.000 lei, iar când minimul special este sub 3 luni se aplică o amendă care nu poate fi mai mică de 300.000 lei;

f) când pedeapsa prevăzută de lege este amenda, aceasta se coboară sub minimul ei special, putând fi redusă până la 150.000 lei în cazul când minimul special este de 350.000 lei sau mai mare, ori până la minimul general, când minimul special este sub 350.000 lei.

În proiectul Legii de modificare a Codului penal, a Codului de procedură penală și a unor legi speciale (vezi mai sus pct. 277 și pct. 286) se propune ca la articolul 76 alineatul 1 literele e) și f) să aibă următorul cuprins:

„e) când *minimul special al pedepsei închisorii este de 3 luni sau mai mare, pedeapsa se coboară sub acest minim, până la minimul general, sau se aplică o amendă care nu poate fi mai mică de 2.500.000 lei, iar când minimul special este sub 3 luni, se aplică o amendă care nu poate fi mai mică de 2.000.000 lei;*

f) când *pedeapsa prevăzută de lege este amenda, aceasta se coboară sub minimul ei special, putând fi redusă până la 1.500.000 lei în cazul când minimul special este de 5.000.000 lei sau mai mare, ori până la minimul general, când minimul special este sub 5.000.000 lei*”.

În aceste situații, când ca efect al circumstanțelor atenuante se coboară

pedeapsa sub minimul special, are loc o schimbare a limitelor speciale de pedeapsă pentru infracțiunea comisă, în sensul că maximul special va fi inferior minimului special, prevăzut de lege pentru infracțiunea comisă, chiar și cu o zi, iar minimul special devine minimul până la care pedeapsa poate fi coborâta.

Efectele circumstanțelor atenuante nu sunt aceleași, în cazul infracțiunilor grave, ci mai restrânse. Astfel, potrivit dispozițiilor art. 76 al. 2 Cp. în cazul infracțiunilor contra siguranței statului, al infracțiunilor contra păcii și omenirii, al infracțiunii de omor, al infracțiunilor săvârșite cu intenție care au avut ca urmare moartea unei persoane, sau al infracțiunilor prin care s-au produs consecințe deosebit de grave, dacă se constată că există circumstanțe atenuante, pedeapsa închisorii poate fi redusă cel mult până la o treime din minimul special.

Constatarea și reținerea în favoarea infractorului a mai multor circumstanțe atenuante nu are ca efect o pluralitate de atenuări, dar poate influența măsura până la care se poate reduce pedeapsa.

Pedeapsa cu detențiunea pe viață prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită, în prezența circumstanțelor atenuante, se înlocuiește cu închisoarea între 10 și 25 de ani (art. 77 Cp.).

625.Efectele circumstanțelor atenuante asupra pedepselor complementare. Circumstanțele atenuante produc efecte și asupra pedepsei complementare a interzicerii unor drepturi, în sensul că aceasta poate fi înlăturată (art. 76 al. 3 Cp.).

Înlăturarea pedepselor complementare ca efect al circumstanțelor atenuante se pune numai în legătură cu cazurile în care aplicarea acestora este obligatorie, nu și în cazurile în care aplicarea este facultativă, când neaplicarea pedepselor complementare se poate datora și altor cauze decât circumstanțele atenuante.

§ 4. Circumstanțele agravante

626.Noțiune. Circumstanțele agravante constau în stări, situații, împrejurări, calități, alte date ale realității, exterioare conținutului infracțiunii, anterioare, concomitente sau subsecvente săvârșirii infracțiunii ce au legătură cu fapta infracțională ori cu infractorul și care reflectă un grad de pericol social mai ridicat al faptei ori o pericolozitate mai mare a infractorului. Ca și circumstanțele atenuante, circumstanțele agravante au un caracter accidental

627.Cadru. Circumstanțele agravante și efectele lor își găsesc reglementarea în dispozițiile art. 75 și art 78 Cp.

Ca și în cazul circumstanțelor atenuante, în codul penal nu sunt referiri exprese cu privire la împărțirea circumstanțelor agravante legale și judiciare, dar din reglementarea prevăzută de lege o astfel de împărțire se desprinde implicit. Astfel, prin expresia *următoarele împrejurări constituie circumstanțe agravante* folosită în art. 75 al. 1 și în dispozițiile prevăzute la lit. a - f Cp., sunt desemnate limitativ circumstanțele agravante legale, iar prin al. 2 al aceluiași articol, care lasă instanței judecătorești facultatea de a reține ca circumstanțe agravante și alte împrejurări care imprimă faptei un caracter grav, sunt desemnate circumstanțele

agravante judiciare.

Circumstanțele agravante legale. Potrivit dispozițiilor art. 75 al. 1 Cp. constituie circumstanțe agravante următoarele împrejurări:

628.Săvârșirea faptei de trei sau mai multe persoane împreună (art. 15 al. 1 lit. a Cp.). Participarea mai multor persoane la săvârșirea faptei imprimă acesteia un caracter grav deoarece sporește îndrăzneala făptuitorilor, prin cooperarea acestora se asigură consumarea infracțiunii, ștergerea urmelor infracțiunii, scade rezistența victimei în apărarea valorilor sociale etc.

Circumstanța agravantă este realizată indiferent dacă toate trei persoanele sunt prezente ori nu la locul faptei, indiferent de contribuția acestora la săvârșirea infracțiunii și indiferent dacă toți răspund penal.

Această circumstanță agravantă nu se aplică dacă în conținutul agravant al infracțiunii intră ca element circumstanțial, săvârșirea faptei de două sau mai multe persoane împreună; împrejurare care se valorifică o singură dată ca element circumstanțial. Astfel de situații întâlnim, de exemplu, în cazul furtului calificat comis de două sau mai multe persoane împreună (art. 209 al. 1 lit. a Cp.) sau al violului calificat la art. 197 al. 2 lit. b Cp.).

Circumstanța agravantă a participării mai multor persoane la săvârșirea infracțiunii este o circumstanță reală care se răsfrânge asupra participanților în măsura în care au cunoscut-o ori au prevăzut-o fiind necesară dovedirea cunoașterii ori prevederii de către fiecare participant.

629.Săvârșirea infracțiunii prin acte de cruzime, prin violențe asupra membrilor familiei sau prin metode ori mijloace care prezintă pericol public (art. 75 al. 1 lit. b Cp.). Au fost grupate în aceeași dispoziție trei împrejurări distincte care constituie circumstanțe agravante.

1. *Săvârșirea infracțiunii prin acte de cruzime*, presupun o ferocitate din partea infractorului, o sălbăcie în comiterea infracțiunii, urmărind provocarea de suferințe mari victimei în cazul infracțiunii de vătămare corporală gravă. *Cruzimea*, s-a arătat corect în știința dreptului penal poate fi manifestată și față de animale în cazul infracțiunii de distrugere. Săvârșirea infracțiunii prin cruzimi este prevăzută și ca element circumstanțial al omorului deosebit de grav (art. 176 al. 1 lit. c Cp.) situație în care se va valorifica decât ca element circumstanțial.

2. *Săvârșirea infracțiunii prin violențe asupra membrilor familiei*. Această împrejurare de agravare a fost introdusă în dispoziția din art. 75 al. 1 lit. b Cp. prin Legea nr. 197 din 15 noiembrie 2000, ca modalitate a circumstanței agravante, alături de săvârșirea infracțiunii prin acte de cruzime sau mijloace care prezintă pericol public.

Legiuitorul a instituit, așadar, ca o circumstanță agravantă generală săvârșirea de către un membru al familiei a unor infracțiuni de violență asupra unor alți membri ai familiei. Împrejurarea de agravare pe care o analizăm are în vedere infracțiuni de violență săvârșite în familie și în care atât subiectul activ, cât și subiectul pasiv sunt membri ai aceleiași familii, înțelesul expresiei de „membru de familie” este cel prevăzut prin dispozițiile art. 149¹ introdus în Codul penal prin aceeași lege modificatoare, adică Legea nr. 197/2000, care

precizează că este membru de familie „soțul sau rudă apropiată, dacă aceasta din urmă locuiește și gospodărește împreună cu făptuitorul”.

Agravanta se aplică în cazul oricărei infracțiuni de violență săvârșite asupra unui membru de familie, cu excepția celor în conținutul cărora este prevăzută ca element circumstanțial de agravare a infracțiunii (art. 180 al. 1 și al. 2¹; art. 181 al. 1¹ Cp.). Agravanta generală este aplicabilă în cazul infracțiunilor de vătămare corporală gravă (art. 182 Cp.), sau de loviri sau vătămări cauzatoare de moarte.

3. Săvârșirea faptei prin metode ori mijloace care prezintă pericol public. Metodele ori mijloacele care prezintă pericol public sunt cele prin care se pune în primejdie viața mai multor persoane (de ex.: prin otrăvirea apei ori a alimentelor ce sunt servite mai multor persoane ori distrugerea bunurilor se realizează prin incendiere, prin provocare de explozii etc).

Folosirea unor astfel de metode și mijloace reliefează o pericolozitate sporită a infractorului.

Când o astfel de împrejurare este prevăzută și ca element circumstanțial al unei infracțiuni calificate nu se valorifică decât ca element circumstanțial.

Împrejurarea prevăzută la art. 75 al. 1 lit. b Cp. este o circumstanță agravantă reală și deci se va răsfrânge asupra participanților numai în măsura în care aceștia au cunoscut-o sau au prevăzut-o.

630. Săvârșirea infracțiunii de către un infractor major, dacă aceasta a fost comisă împreună cu un minor (art. 75 al. 1 lit. c Cp.). Atragerea pe cale infracțională a minorului reprezintă o împrejurare agravantă pentru major care s-a folosit de lipsa lui de experiență.

Reținerea acestei circumstanțe agravante este determinată de cunoașterea de către major a situației că la comiterea infracțiunii cooperează cu un minor.

Eroarea cu privire la vârsta minorului, pe care îl credea major, înlătură această agravantă.

Și această agravantă este o circumstanță reală și se răsfrânge asupra tuturor participanților majori care au cunoscut împrejurarea că la săvârșirea infracțiunii participă și un minor.

Pentru existența acestei agravante nu are relevanță dacă minorul răspunde ori nu răspunde penal datorită lipsei vârstei cerută de lege (sub 14 ani), ori datorită lipsei discernământului (între 14 și 16 ani), ori datorită altor cauze care înlătură caracterul penal al faptei, sau răspunderea penală.

631. Săvârșirea infracțiunii din motive josnice (art. 75 al. 1 lit. d Cp.). în doctrina penală, „motivele josnice” sunt considerate acele porniri interioare contrare moralei ca: răzbunarea, setea de îmbogățire pe căi ilicite ș.a. Această circumstanță este personală și nu se răsfrânge asupra participanților.

632. Săvârșirea infracțiunii în stare de beție anume provocată în vederea comiterii faptei (art. 75 al. 1 lit. e Cp.). Beția preordinată sau premeditată cum mai este denumită în știința dreptului penal este o circumstanță agravantă care reflectă o pericolozitate mai mare a făptuitorului care se pregătește pentru săvârșirea infracțiunii provocându-și această stare pentru a avea mai mult curaj în săvârșirea faptei ori pentru a o invoca în instanță ca împrejurare atenuantă. Beția preordinată reprezintă o premeditare a săvârșirii

infracțiunii. Când premeditarea este reținută ca element circumstanțial al infracțiunii calificate se va reține doar aceasta nu și beția preordinată.

Beția preordinată este o circumstanță personală care se poate converti, ca și premeditarea, în circumstanță reală, având efectele unei astfel de circumstanțe.

633. Săvârșirea infracțiunii de către o persoană care a profitat de situația prilejuită de o calamitate (art. 75 al. 1 lit. f Cp.). Periculozitatea infractorului este mai mare atunci când el săvârșește infracțiunea profitând de starea de tulburare produsă de o calamitate (cutremur, inundații, surpare de teren, incendiu de proporții etc.) când oamenii se află în suferință, sunt preocupați de salvarea vieții lor și mai puțin de paza bunurilor.

Săvârșirea infracțiunii profitând de situația prilejuită de o calamitate este prevăzută și ca element circumstanțial al furtului calificat (art. 209 al. 1 lit. f Cp.) caz în care se va valorifica doar ca clement circumstanțial.

634. Circumstanțele agravante judiciare. Spre deosebire de circumstanțele atenuante judiciare care erau prezentate exemplificativ în Codul penal, circumstanțele agravante judiciare sunt constatate de instanța judecătorească care are facultatea să aprecieze că unele împrejurări anterioare, concomitente ori subsecvente săvârșirii infracțiunii, imprimă faptei un caracter grav (art. 75 al. 2 Cp.).

Sunt considerate astfel, în doctrina penală, ca fiind circumstanțe agravante judiciare: împrejurarea că infractorul se găsea în stare de beție în momentul săvârșirii infracțiunii de purtare abuzivă ori împrejurarea că în timpul efectuării serviciului de pază infractorul, sustrage bunuri ori comite o tâlhărie.

Instanța poate reține ca circumstanțe agravante împrejurări ce privesc modul de săvârșire a infracțiunii, mijloacele folosite.

635.Efectele circumstanțelor agravante. Prin dispozițiile art. 78 al. 1 Cp. s-a consacrat principiul agravării facultative a pedepsei în cazul constatării circumstanțelor agravante atât legale cât și judecătorești.

În prezența circumstanțelor agravante se aplică o pedeapsă către maximul special, iar dacă aceasta este neîndestulătoare, în cazul pedepsei închisorii se poate aplica un spor de până la 5 ani, care nu poate depăși o treime din acest maxim, iar în cazul amenzii se poate aplica un spor de cel mult jumătate din maximul special. Și în astfel de cazuri nu se evidențiază sporul, pedeapsa aplicându-se dintr-o dată.

§ 5. Concursul între cauzele de agravare și de atenuare a pedepsei

636.Noțiuni și caracterizare. Preocuparea legiuitorului de a stabili cadrul legal de aplicare a pedepsei se manifestă nu numai prin prevederea efectelor ce le au asupra pedepsei, cauzele de atenuare ori cauzele de agravare ci și atunci când în aceeași cauză sunt concurente cauze de atenuare și de agravare.

Prin dispozițiile art. 80 al. 1 Cp. s-a prevăzut ordinea în care li se dă eficiență cauzelor de agravare și de atenuare când acestea sunt concurente în aceeași cauză. Astfel, mai întâi se va da eficiență circumstanțelor de agravare,

apoi circumstanțelor de atenuare, după care se va da eficiență stării de recidivă, dacă este incidentă în cauza respectivă.

Circumstanțele care vin în concurs cu privire la aceeași faptă și același făptuitor la care face referire art. 80 al. 1 Cp. sunt generale, adică exterioare conținutului agravant ori atenuant al infracțiunii. Când astfel de circumstanțe sunt prevăzute și în conținutul agravat ori atenuat al infracțiunii, reflectând gradul de pericol social al faptei și de periculozitate al infractorului, vor avea eficiență determinată prin norma de incriminare și nu vor intra în concurs cu eventualele circumstanțe atenuante ori agravante incidente în aceeași cauză.

Ordinea de aplicare a circumstanțelor stabilită prin dispozițiile art. 80 al. 1 Cp. pune în evidență faptul că individualizarea pedepsei se realizează mai întâi în funcție de gradul de pericol social concret al faptei și de periculozitate a făptuitorului în funcție de circumstanțele legate de faptă și de făptuitor și numai după aceea se dă eficiență stării de recidivă, împrejurarea independentă de fapta care se judecă, dar care desigur influențează, prin intermediul infractorului, gradul de pericol social al faptei.

637. Circumstanțe agravante și atenuante. Întrucât efectele circumstanțelor agravante și atenuante sunt contrare, s-a prevăzut în art. 80 al. 2 Cp. că, în caz de concurs între acestea, coborârea pedepsei sub minimul special nu mai este obligatorie, lăsând la aprecierea instanței stabilirea duratei sau cuantumului pedepsei în cadrul limitelor speciale prevăzute de lege. Precizarea este necesară deoarece ca efect al circumstanțelor atenuante reducerea pedepsei sub minimul special era obligatorie, iar o astfel de soluție anihila efectele circumstanțelor agravante.

Coborârea pedepsei sub minimul special nu este obligatorie, a decis corect instanța noastră supremă, nici când în concurs se află circumstanțe atenuante cu starea de recidivă⁵¹. Tot astfel, s-a apreciat corect în doctrina penală, coborârea pedepsei sub minimul special nu este obligatorie în caz de concurs între circumstanțele atenuante și stările de agravare (concursul de infracțiuni, pluralitate intermediară, infracțiunea continuată), pentru aceleași rațiuni care au determinat prevederile din art. 80 al. 2 Cp.).

638. Limitele agravării pedepsei. Dacă într-o cauză sunt aplicabile concomitent dispozițiile privitoare la circumstanțele agravante, starea de recidivă și concursul de infracțiuni, pedeapsa nu poate depăși 25 de ani, dacă maximul special pentru fiecare infracțiune este de 10 ani sau mai mic și 30 de ani, dacă maximul special pentru cel puțin una din infracțiuni este mai mare de 10 ani (art. 80 al. 3 Cp.).

Când într-o cauză sunt aplicabile succesiv cauze de agravare și cauze de atenuare, instanța nu trebuie să fixeze câte o pedeapsă concretă ca efect al fiecărei stări⁵³, luată în considerare succesiv, ci să stabilească o pedeapsă care să reflecte luarea în considerare atât a stărilor și circumstanțelor agravante cât și a celor atenuante, pe care le-a constatat și reținut în cauza respectivă.

Secțiunea a III-a INDIVIDUALIZAREA JUDICIARĂ A EXECUTĂRII PEDEPSELOR

§ 1. Aspecte generale

639. Precizări. Instanța de judecată sesizată cu judecarea inculpatului pentru săvârșirea unei infracțiuni, ținând seama de criteriile generale de individualizare a pedepselor prevăzute în art. 72 Cp. cât și de stările și circumstanțele în care a fost comisă fapta, va stabili și aplica pedeapsa ce urmează să fie executată de condamnat.

Pedeapsa aplicată de instanța de judecată urmează să fie executată, potrivit naturii sale: *închisoarea* într-un loc de deținere, iar *amenda* prin plata sumei de bani în contul statului la o unitate CEC ori o unitate bancară.

Instanța de judecată se poate opri, deci în acest moment al aplicării pedepsei, dacă apreciază că scopurile și funcțiile pedepsei vor fi realizate prin regimul de executare potrivit naturii pedepsei principale aplicate.

Prin lege însă, s-a prevăzut posibilitatea pentru instanța de judecată de a se ocupa și de modul în care urmează să fie executată pedeapsa, deci să individualizeze executarea pedepsei. În adevăr, instanța de judecată, poate dispune, motivat, ca pedeapsa să se execute în alt mod decât cel care este propriu naturii acesteia, prin executarea închisorii la *locul de muncă* ori *într-o închisoare militară* sau se poate chiar dispune *suspendarea condiționată a executării pedepsei* ori *suspendarea executării pedepsei sub supraveghere*.

Sunt socotite măsuri de individualizare judiciară a executării pedepselor și liberarea condiționată ca și înlocuirea pedepsei amenzii cu închisoarea, măsuri ce intervin după executarea în parte a pedepsei închisorii și respectiv dacă plata amenzii nu se face cu rea credință.

§ 2. Suspendarea condiționată a executării pedepsei

640. Noțiune și caracterizare. Suspendarea condiționată a executării pedepsei este o măsură de individualizare a executării pedepsei. Ea se dispune de instanța de judecată prin hotărârea de condamnare și constă în suspendarea pe o anumită durată și în anumite condiții a executării pedepsei pronunțate.

Prin dispunerea suspendării condiționate a executării pedepsei, instanța de judecată apreciază că reeducarea infractorului poate avea loc și fără executarea pedepsei prin stimularea eforturilor de autoeducare ale acestuia, dovedită prin buna conduită în termenul de încercare. Prin dispunerea acestei măsuri, se evită, totodată, neajunsurile pe care le atrage după sine privațiunea de libertate prin izolarea condamnatului de familie și se evită, de asemenea, contagiunea criminală care există în locurile de deținere. Merită menționată și evitarea cheltuielilor pe care le presupune executarea pedepsei într-un penitenciar.

641. Condiții de acordare a suspendării condiționate a executării pedepsei. Suspendarea condiționată a executării pedepsei se poate dispune de instanța de judecată dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute de lege

(art. 81 Cp.) cu privire la: pedeapsa aplicată și natura infracțiunii, cu privire la persoana infractorului, aprecierea instanței că scopul pedepsei poate fi atins chiar fără executarea acesteia.

642. Condițiile cu privire la pedeapsa aplicată și natura infracțiunii. Potrivit dispozițiilor art 81 al. 1 Cp. suspendarea condiționată a executării pedepsei se poate dispune dacă pedeapsa aplicată pentru infracțiunea săvârșită este *închisoarea* de cel mult 3 ani sau *amendă* și (conform art. 81 al. 3 Cp.) aceasta să nu fi fost aplicată pentru o infracțiune intenționată pentru care legea prevede pedeapsa închisorii mai mare de 15 ani ori pentru infracțiunile prevăzute la art. 182, art. 183, art. 197 al. 1 și 2 și art. 267¹ al. 1 și 2 Cp., adică: vătămare corporală gravă, loviri sau vătămări cauzatoare de moarte, viol și tortură (la aceste ultime două infracțiuni nu au mai fost prevăzute și variantele cuprinse în cel de-al treilea alineat deoarece, în cazul lor pedepsele prevăzute de lege sunt mai mari de 15 ani). Prevederile art. 81 al. 3 Cp. sunt prezentate astfel cum au fost modificate și completate potrivit O.U.G. nr. 207/2000 și Legii nr. 456/2001 pentru aprobarea O.U.G. nr. 207/2000 privind modificarea și completarea Codului penal și a Codului de procedură penală.

Prin această dispoziție legiuitorul a urmărit excluderea de la eventualul beneficiu al acestei măsuri a condamnaților care au săvârșit infracțiuni grave. Astfel, în ipoteza în care pedeapsa aplicată de instanță este închisoarea de cel mult 3 ani, dar aceasta a fost aplicată pentru infracțiuni de genul celor arătate mai sus, condamnatul nu va avea vocație la măsura suspendării condiționate a executării pedepsei.

Rațiunea unei astfel de dispoziții se regăsește: în gravitatea infracțiunilor cu impact asupra opiniei publice; în încrederea în actul de justiție care altfel ar fi fost pus la îndoială; oamenii s-ar simți neprotejați în fața unor infractori periculoși; și de ce nu, condamnații pentru astfel de infracțiuni care nu ar executa efectiv pedeapsa închisorii într-un loc de deținere s-ar simți încurajați în acțiunile lor prin faptul că nu sunt încarcerați ș.a.

Când infractorul a comis mai multe infracțiuni în concurs, suspendarea condiționată a executării pedepsei se va putea dispune numai dacă pedeapsa aplicată pentru concurs este închisoarea de cel mult 2 ani, iar infracțiunile concurente nu fac parte din cele arătate mai sus. Dacă pentru concursul de infracțiuni s-a aplicat amenda ea pedeapsă rezultantă, atunci limitele amenzii nu interesează, adică se poate dispune suspendarea condiționată a executării indiferent de quantumul amenzii aplicate.

Considerăm că este îndeplinită condiția ce o analizăm și atunci când pedeapsa rezultantă este închisoarea de cel mult 2 ani la care s-a adăugat amenda ce fusese stabilită pentru o infracțiune concurentă.

Legea continuă să prevadă, formal, și obligativitatea reparării integrale a pagubei cauzate până la pronunțarea hotărârii (art. 81 al. 4 Cp.).

În legătură cu dispozițiile art. 81 al. 4 Cp., Curtea Constituțională prin Decizia nr. 463 din 13 noiembrie 1997 a decis că acestea sunt neconstituționale întrucât „condiționând” luarea unei măsuri de politică penală cu grave consecințe, cum este suspendarea condiționată a executării pedepsei, de

soluționarea unei probleme de drept extrapenal, creează un regim de discriminare între cetățeni și vine în contradicție cu prevederile art. 4 al. 2 și art. 16 din Constituție. Accesul inculpatului la unele măsuri de politică penală neprivative de libertate, la care este îndreptățit din punctul de vedere al politicii penale și a dreptului penal, nu-i poate fi interzis pe criterii străine justiției penale, cum ar fi acoperirea integrală a prejudiciului. Inculpatul care nu are posibilitatea obiectivă de acoperire a prejudiciului înaintea pronunțării hotărârii de condamnare nu poate avea acces la condamnarea cu suspendarea executării pedepsei. Această reglementare legală determină o discriminare pe criteriul averii.

Repararea prejudiciului cauzat persoanei vătămate prin infracțiune și care constituie obiectul acțiunii civile, alături de acțiunii penale în cadrul procesului penal, se desfășurează pe baza regulilor de drept civil și nu poate influența răspunderea penală a autorului prejudiciului.

Pe lângă discriminarea pe criteriul averii, pe care o creează dispoziția legală (art. 81 al. 4 Cp.) constrângerea inculpatului de a repara un prejudiciu pe care nu l-a creat ori nu l-a produs în măsura pretinsă de persoana vătămată ca preț al accesului la o măsură de politică penală la care este îndreptățit, este contrară și principiului consacrat în Constituție și în convențiile internaționale și anume dreptul la un proces echitabil care să-i asigure posibilitatea de a dovedi în mod exact întinderea drepturilor și obligațiilor în cazul conflictului adus în justiție.

Fiind constatăte ca neconstituționale, dispozițiile art. 81 al. 4 Cp. și-au încetat activitatea, deși formal nu au fost abrogate.

643. Condiții cu privire la infractor. O condiție ce se degajă din dispozițiile art. 81 al. 1 lit. b Cp. privește pe infractor care pentru a putea fi condamnat cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, trebuie să nu mai fi fost anterior condamnat la pedeapsa închisorii mai mare de 6 luni. Dacă infractorul a mai fost anterior condamnat la pedeapsa amenzii, ori la pedeapsa închisorii de cel mult 6 luni astfel de condamnări nu se iau în considerare și deci i se poate suspenda condiționat executarea pedepsei. Dacă infractorul a mai fost anterior condamnat la pedeapsa închisorii mai mare de 6 luni, dar aceasta face parte din cazurile prevăzute de art. 38 Cp. o astfel de condamnare nu constituie un impediment pentru aplicarea suspendării condiționate a executării pedepsei. În adevăr, potrivit dispozițiilor art. 81 al. 1 lit. b teza a II-a Cp., în cazul când condamnarea anterioară intră în vreunul dintre cazurile prevăzute în art. 38 Cp., aceasta nu este luată în seamă și infractorului poate să i se aplice o condamnare cu suspendarea condiționată a executării pedepsei. O condamnare la pedeapsa închisorii mai mare de 6 luni pronunțată anterior și care nu intră în vreunul dintre cazurile prevăzute în art. 38 Cp., exclude posibilitatea suspendării executării pedepsei.

644. Convingerea instanței că scopul pedepsei poate fi atins fără executarea acesteia. Este o condiție legală prevăzută expres în art. 81 lit. c Cp. Convingerea instanței că scopul pedepsei, reeducarea infractorului se poate atinge și fără executarea pedepsei, se formează din aprecie

rea de ansamblu a faptei săvârșite, a împrejurărilor în care ea s-a săvârșit, a personalității infractorului. În formarea convingerii, instanța are în vedere întreaga conduită a condamnatului înainte de săvârșirea faptei, după săvârșirea faptei, în timpul judecății etc. Desigur că formarea convingerii instanței că infractorul se poate reeduca și fără executarea pedepsei, nu poate avea loc în alte coordonate decât cele privind gravitatea pedepsei aplicate și a condițiilor prevăzute expres în art. 81 lit. a și b Cp., dar implică cu necesitate luarea în considerare și a altor aspecte ce privesc personalitatea infractorului. În practica judiciară s-a decis corect, ca motivarea unei suspendări condiționate a executării pedepsei nu poate avea loc numai pe lipsa antecedentelor penale, care este de altfel o condiție distinctă de admitere, prevăzută la art. 81 lit. b Cp.

Îndeplinirea condițiilor prevăzute de art. 81 lit. a și b Cp., nu creează pentru condamnat „un drept” la suspendarea condiționată a executării pedepsei ci doar o „vocație” a acestuia, deoarece cea de a treia condiție prevăzută la art. 81 lit. c, lasă la aprecierea instanței o astfel de măsură de individualizare a executării pedepsei.

Suspendarea condiționată a executării pedepsei poate fi acordată și în cazul în care pedeapsa este grațiată, s-a decis în practica judiciară.

Soluția se întemeiază pe dispozițiile art. 120 al. 2 Cp., care prevăd că grațierea are efecte și asupra pedepselor a căror executare este suspendată condiționat, avându-se în vedere, totodată, că efectele suspendării condiționate sunt mai întinse decât cele ale grațierii, din care cauză condamnatul are interes să beneficieze de suspendarea executării.

Suspendarea condiționată a executării pedepsei se dispune la cererea condamnatului sau din oficiu și numai motivat (art. 81 al. ultim Cp.).

Omisiunea instanței de a motiva suspendarea, s-a decis în practica judiciară, nu constituie motiv de netemeinicie a hotărârii, dacă din actele dosarului rezultă condițiile prevăzute de art. 81 Cp.

645. Termenul de încercare. Termenul de încercare al suspendării condiționate a executării pedepsei, reprezintă durata de timp în care condamnatul probează că s-a reeducat, că scopul pedepsei s-a atins și tară executarea acesteia. Acest termen de încercare este compus din durata pedepsei închisorii la care se adaugă un termen fix de 2 ani, iar dacă pedeapsa este amenda, termenul de încercare este de un an (art. 82 Cp.). În cazul suspendării condiționate a executării pedepsei aplicate minorului, termenul de încercare se compune din durata închisorii, la care se adaugă un interval de timp de la 6 luni la 2 ani, fixat de instanță (art. 110 al. 1 Cp.). Dacă pedeapsa aplicată minorului este amenda, termenul de încercare este de 6 luni.

După cum lesne se poate observa cel mai lung termen de încercare ar fi de 5 ani când pedeapsa suspendată condiționat este închisoarea de 3 ani, iar termenul de încercare cel mai scurt este de un an când suspendarea condiționată a executării pedepsei privește pedeapsa amenzii (art. 82 al. 3 Cp.) pentru condamnatul major.

Pentru condamnatul minor, cel mai scurt termen de încercare este de 6 luni când executarea pedepsei suspendată condiționat este amenda (art. 110 al. 1

Cp.).

Este posibil ca durata pedepsei aplicate să fie redusă ca urmare a unei grațieri. Această reducere operează și asupra termenului de încercare, care va fi redus corespunzător. În practică s-a decis corect că dacă o grațiere a fost totală, termenul de încercare este de 2 ani, chiar și atunci când grațierea este condiționată.

Deducerea arestării preventive din durata pedepsei aplicată de instanța judecătorească nu împieteează asupra termenului de încercare care va fi format din durata pedepsei aplicată de instanță la care se va adăuga termenul fix de 2 ani.

646. Efectele suspendării condiționate a executării pedepsei. Acordarea suspendării condiționate a executării pedepsei produce două feluri de efecte: imediate care sunt și provizorii și ulterioare care sunt și definitive.

647. Efecte imediate. Pedepsa aplicată nu se execută ca urmare a suspendării executării ei, iar dacă fusese arestat preventiv condamnatul este pus îndată în libertate.

Aplicarea suspendării condiționate a executării pedepsei nu are ca efect suspendarea executării măsurilor de siguranță care au fost luate și nici a obligațiilor civile ale condamnatului.

Pe timpul termenului de încercare condamnatul este ținut să aibă o bună comportare, în sensul de a nu mai săvârși alte infracțiuni, să-și achite obligațiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare.

În cazul condamnatului minor, odată cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, se poate dispune încredințarea supravegherii minorului unei persoane sau instituții din cele arătate în art. 103, căreia îi revin obligațiile prevăzute de același articol. Această măsură nu poate dura decât până la împlinirea vârstei de 18 ani (art. 110 al. 2 Cp.).

Suspendarea condiționată a executării pedepsei nu are ca efect neînscrierea în cazierul judiciar a respectivei condamnări.

648. Efectele definitive ale suspendării condiționate a executării pedepsei se produc la împlinirea termenului de încercare și constau în: încetarea obligației de executare a pedepsei și în *reabilitarea de drept* a condamnatului. Aceste efecte se produc, potrivit dispozițiilor art. 86 Cp., dacă în termenul de încercare nu a intervenit o cauză de revocare a suspendării condiționate a executării pedepsei pentru săvârșirea unei noi infracțiuni sau pentru neplata cu rea-credință a obligațiilor civile stabilite prin hotărârea de condamnare.

Reabilitarea de drept, ca efect al suspendării condiționate a executării pedepsei va conduce la scoaterea condamnatului din evidența cazierului judiciar, după trecerea unui termen de 2 ani de la expirarea termenului de încercare.

649. Revocarea suspendării condiționate a executării pedepsei.

Dacă în termenul de încercare condamnatul nu respectă obligațiile ce-i revin de a nu mai săvârși infracțiuni, de a-și îndeplini obligațiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare, suspendarea condiționată a executării pedepsei se revocă.

650. Revocarea este obligatorie potrivit dispozițiilor art. 83 Cp. când în termenul de încercare condamnatul săvârșește o nouă infracțiune pentru care s-a pronunțat o hotărâre de condamnare definitivă chiar după expirarea acestui termen.

Pentru a se dispune revocarea suspendării condiționate a pedepsei trebuie îndeplinite condițiile:

a) condamnatul să săvârșească în termenul de încercare o nouă infracțiune;

b) infracțiunea să fie săvârșită cu intenție;

c) infracțiunea să fie descoperită în termenul de încercare, condiția fiind îndeplinită chiar dacă făptuitorul este descoperit și după împlinirea termenului de încercare;

d) pentru infracțiunea săvârșită în termenul de încercare să se pronunțe o condamnare definitivă, indiferent de natura ori durata pedepsei aplicate, chiar și după împlinirea termenului de încercare.

Revocând suspendarea condiționată a executării pedepsei, instanța de judecată dispune executarea atât a pedepsei ce fusese suspendată condiționat cât și a pedepsei pronunțate pentru noua infracțiune care nu se contopesc (art. 83 al. ultim Cp.).

651. Revocarea este facultativă dacă noua infracțiune săvârșită și descoperită în termenul de încercare este săvârșită din culpă, caz în care, instanța are posibilitatea să aplice și pentru această condamnare suspendarea condiționată a executării pedepsei (art. 83 al. 2 Cp.). Într-o astfel de situație termenele de încercare vor curge paralel pentru pedepsele a căror executare s-a suspendat condiționat, iar săvârșirea unei noi infracțiuni cu intenție și descoperirea ei în termenul de încercare al primei condamnări cu suspendarea condiționată a executării, va conduce la revocarea suspendării atât pentru prima condamnare cât și pentru cea de a doua, iar pedepsele nu se vor contopi, ci se vor executa toate.

Revocarea este facultativă, potrivit dispozițiilor art. 84 Cp. și atunci când condamnatul, în termenul de încercare nu-și îndeplinește obligațiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare. Dacă se dispune revocarea pentru neîndeplinirea obligațiilor civile, condamnatul va executa pedeapsa ce fusese suspendată condiționat.

Revocarea suspendării condiționate a executării pedepsei pentru neîndeplinirea obligațiilor civile, nu va putea fi dispusă în cazul în care condamnatul dovedește că nu a avut putința să-și îndeplinească acele obligații (art. 84 Cp.).

Deși prin săvârșirea noii infracțiuni în termenul de încercare al suspendării condiționate a executării pedepsei, se poate crea, cu îndeplinirea condițiilor prevăzute de art. 37 și 38 Cp. o stare de recidivă postcondamnatorie, în lege (art. 83 al. ultim) s-a prevăzut că la stabilirea pedepsei pentru noua infracțiune, instanța nu mai aplică sporul prevăzut pentru recidivă.

Sistemul de sancționare prevăzut de lege, pentru situația săvârșirii unei noi infracțiuni în termenul de încercare al suspendării condiționate, anume, al executării tuturor pedepselor este suficient pentru constrângerea și reeducarea

infractorului și reprezintă totodată, un maximum de sancțiune la care numai excepțional s-ar putea ajunge prin sancționarea recidivei după condamnare.

Starea de recidivă postcondamnatorie, ce eventual a luat naștere, va fi reținută în hotărârea de condamnare întrucât de această stare sunt legate alte consecințe juridice.

652. Anularea suspendării condiționate a executării pedepsei. Anularea se datorează unor cauze preexistente acordării suspendării condiționate a executării pedepsei și care dacă ar fi fost cunoscute de instanța de judecată, ar fi împiedicat acordarea suspendării.

Anularea suspendării condiționate a executării pedepsei se dispune potrivit dispozițiilor art. 85 Cp. dacă se descoperă în termenul de încercare, că mai înainte de rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare cu suspendarea condiționată executării pedepsei, condamnatul mai săvârșise o infracțiune pentru care s-a aplicat pedeapsa închisorii, chiar după expirarea termenului de încercare.

Anularea suspendării condiționate a executării pedepsei se dispune dacă sunt îndeplinite condițiile:

a) condamnatul a săvârșit o infracțiune mai înainte de rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare cu suspendarea condiționată a executării pedepsei; pentru infracțiunea săvârșită s-a aplicat pedeapsa închisorii, fiind îndeplinită această condiție și atunci când pedeapsa pentru infracțiunea ce atrage anularea, se pronunță după împlinirea termenului de încercare;

b) infracțiunea ce atrage anularea să fie descoperită mai înainte de împlinirea termenului de încercare (art. 85 al. 2 Cp.).

Anulând suspendarea condiționată a executării pedepsei, instanța judecătorească face aplicarea după caz a dispozițiilor privind sancționarea concursului de infracțiuni, ori a stării de recidivă, sau a pluralității intermediare.

Când sunt îndeplinite condițiile concursului de infracțiuni și pedeapsa rezultantă este de cel mult 2 ani instanța poate dispune suspendarea condiționată a executării pedepsei, caz în care termenul de încercare se calculează de la data rămânerii definitive a hotărârii prin care anterior s-a pronunțat suspendarea condiționată a executării pedepsei (art. 85 al. 3 Cp.).

653. Suspendarea condiționată a executării pedepsei în cazuri speciale. Suspendarea condiționată a executării pedepsei ca modalitate de individualizare a pedepsei se poate dispune de instanța de judecată, chiar dacă nu sunt îndeplinite condițiile prevăzute de art. 81 Cp., în anumite cazuri prevăzute în partea generală ori specială a codului penal.

654. În partea specială a Codului penal ca modalitate de individualizare a pedepsei pentru infracțiunea de abandon de familie (art. 305 Cp.) s-a prevăzut posibilitatea suspendării condiționate a executării pedepsei chiar dacă nu sunt îndeplinite condițiile prevăzute la art. 81 Cp., dacă inculpatul în cursul judecății își îndeplinește obligațiile legale de întreținere. Revocarea suspendării în acest caz, se va dispune numai dacă în termenul de încercare condamnatul săvârșește din nou infracțiunea de abandon de familie (art. 305 al. ultim Cp.). Rațiunea unor astfel de dispoziții trebuie observată în scopul urmărit prin incriminarea

abandonului de familie, în ocrotirea eficientă a valorilor sociale - relațiile de familie

655. **În partea generală a Codului penal** suspendarea condiționată a executării pedepsei se mai dispune potrivit art. 86⁹ al. 4 Cp. chiar dacă nu sunt îndeplinite condițiile prevăzute la art. 81 Cp. și în cazul în care condamnatul la pedeapsa închisorii cu executarea la locul de muncă nu mai poate presta munca din cauza pierderii totale a capacității de muncă, iar o astfel de incapacitate nu și-a provocat-o condamnatul.

Pentru revocarea suspendării sunt incidente, de data aceasta, dispozițiile comune prevăzute la art. 83 Cp.

§ 3. Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere

656. **Noțiune și caracterizare.** Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere este o măsură de individualizare judiciară a pedepsei închisorii. După cum reiese și din denumire, suspendarea executării pedepsei sub supraveghere este o formă de suspendare condiționată a executării închisorii în care condamnatul pe durata termenului de încercare este supus unor măsuri de supraveghere și de respectare a unor obligații pe care le stabilește instanța de judecată în conformitate cu legea⁷⁴.

Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere se deosebește de suspendarea condiționată a executării pedepsei prin condițiile în care se poate dispune precum și prin obligațiile ce revin condamnatului pe durata termenului de încercare.

Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere a fost introdusă în codul penal român prin Legea nr. 104 din 1 octombrie 1992, în secțiunea III¹ (art. 81 - 86) și este de inspirație franceză.

657. **Condițiile de aplicare a suspendării executării pedepsei sub supraveghere.** Pentru aplicarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere trebuie îndeplinite cumulativ condițiile prevăzute în dispozițiile art. 86¹ Cp. ce privesc: pedeapsa aplicată, persoana condamnatului și aprecierea instanței că pronunțarea condamnării constituie un avertisment pentru condamnat care se va îndrepta și fără executarea efectivă a pedepsei.

658. **Condiții cu privire la pedeapsa aplicată și la natura infracțiunilor săvârșite.** Conform art. 86¹ al. 1 lit. a Cp. suspendarea executării pedepsei sub supraveghere se poate dispune dacă pedeapsa aplicată de instanță este *închisoarea* de cel mult 4 ani și aceasta (potrivit art. 86¹ al. 3 Cp.) să nu fi fost aplicată pentru o infracțiune intenționată pentru care legea prevede pedeapsa închisorii mai mare de 15 ani ori pentru infracțiunile prevăzute la art. 182, art. 183, art. 197 al. 1 și 2 și art. 267¹ al. 1 și 2 Cp., adică: vătămare corporală gravă, loviri sau vătămări cauzatoare de moarte, viol și tortură (la aceste ultime două infracțiuni nu au mai fost prevăzute și variantele cuprinse în cel de-al treilea alineat deoarece, în cazul lor pedepsele prevăzute de lege sunt mai mari de 15 ani). Condițiile prevăzute în art. 86¹ al. 3 Cp. sunt prezentate astfel cum au fost modificate și completate prin actele normative prezentate mai

sus la suspendarea condiționată a executării pedepsei, pct. 642. Cu privire la rațiunea acestor condiții facem trimitere la explicațiile făcute acolo.

Spre deosebire de suspendarea condiționată a executării pedepsei, prin actele normative menționate, s-a prevăzut o excepție cu privire la condițiile de acordare a suspendării executării pedepsei sub supraveghere, aceasta putând fi acordată și în cazul infracțiunii de furt calificat prevăzute la art. 209 al. 3 Cp., dacă pedeapsa aplicată este închisoarea de cel mult 2 ani. Am considerat aceasta ca fiind o excepție deoarece pedeapsa prevăzută de lege în cazul infracțiunii de furt calificat prevăzute la art. 209 al. 3 Cp., este mai mare de 15 ani, limitele acesteia fiind închisoarea de la 4 la 18 ani.

Când pedeapsa închisorii aplicată este rezultanta unui concurs de infracțiuni, suspendarea executării sub supraveghere se poate dispune numai dacă aceasta nu depășește 3 ani și sunt întrunite condițiile prevăzute în art. 86¹ al. 1 lit. b și c Cp., iar infracțiunile concurente nu fac parte din cele exceptate. Considerăm că este îndeplinită această condiție când pedeapsa aplicată pentru concursul de infracțiuni este închisoarea ce nu depășește 3 ani la care s-a adăugat amenda stabilită pentru o infracțiune concurentă.

Tot în cadrul condițiilor ce privesc natura infracțiunilor săvârșite, pentru a se putea dispune suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, pentru o infracțiune prin care s-a produs o pagubă, este necesar ca paguba să fie integral reparată până la pronunțarea hotărârii de condamnare, în lege se prevede că este îndeplinită această condiție dacă plata despăgubirii este garantată de o societate de asigurări (art. 86¹ al. 4 Cp. raportat la art. 86 al. 4 Cp.). Ca și în cazul suspendării condiționate a executării pedepsei, cerința ca paguba produsă prin infracțiune să fie integral reparată până la pronunțarea hotărârii nu mai este în vigoare, fiind declarată neconstituțională prin Decizia Curții Constituționale nr. 463 din 13 noiembrie 1997 (vezi mai sus pct. 642).

659. Condiții cu privire la infractor. Măsura suspendării executării sub supraveghere se poate aplica potrivit art. 86¹ al. 1 lit. b Cp., numai dacă infractorul nu a mai fost anterior condamnat la pedeapsa închisorii mai mare de 1 an, afară de cazurile când condamnarea intră în vreunul dintre cazurile prevăzute în art. 38 Cp. Deci măsura se poate lua atât față de infractorul care nu a fost anterior condamnat cât și față de infractorul care anterior a mai fost condamnat la o pedeapsa cu închisoarea de cel mult 1 an. Când infractorul a mai fost anterior condamnat la pedeapsa închisorii mai mare de 1 an, dar acea condamnare intră în vreunul din cazurile prevăzute de art. 38 Cp., atunci și unui astfel de condamnat i se poate aplica suspendarea executării pedepsei sub supraveghere.

660. Aprecierea instanței că pronunțarea condamnării constituie un avertisment pentru condamnat. Această condiție este prevăzută în dispozițiile art. 86¹ lit. c Cp. unde sunt inserate și coordonatele în care se apreciază, că pronunțarea condamnării constituie un avertisment pentru condamnat care și chiar fără executarea pedepsei, nu va mai săvârși infracțiuni, coordonate ce privesc persoana condamnatului, comportamentul acestuia după comiterea faptei. Aprecierea instanței se formează și pe

alte elemente ce privesc persoana condamnatului decât cele prevăzute la art. 86¹ al. 1 lit. b Cp. și cu deosebire pe comportamentul condamnatului după comiterea faptei, comportament din care să rezulte preocuparea acestuia pentru împiedicarea amplificării rezultatului la infracțiunile la care este posibil, ajutorul dat imediat victimei, repararea prejudiciului cauzat prin infracțiunea comisă etc. întrucât aplicarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere este lăsată la aprecierea instanței de judecată considerăm, sub acest aspect, că prin îndeplinirea condițiilor prevăzute de lege *nu se creează un drept* pentru condamnat, ci *doar o vocație* a acestuia la această măsură de individualizare judiciară a pedepsei.

661. Termenul de încercare. Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere se dispune pe un termen de încercare care este compus din durata pedepsei aplicate la care se adaugă un interval de timp, stabilit de instanță între 2 și 5 ani.

Prin stabilirea termenului concret de încercare instanța realizează individualizarea măsurii suspendării executării sub supraveghere.

Termenul de încercare, teoretic, cel mai lung ar fi de 9 ani în cazul în care instanța ar adăuga la pedeapsa de 4 ani aplicată de instanță, intervalul de 5 ani; iar termenul de încercare cel mai scurt, tot teoretic, ar fi de 2 ani și 15 zile, situație la care s-ar ajunge când pedeapsa aplicată ar fi de 15 zile la care se adaugă 2 ani ce reprezintă minimul din intervalul de timp ce poate fi stabilit de instanță.

Termenul de încercare se socotește de la data când hotărârea prin care s-a pronunțat suspendarea condiționată a executării pedepsei a rămas definitivă (art. 86² al. 2 raportat la an. 82 al. 3 Cp.).

662. Măsurile de supraveghere. Măsurile de supraveghere care se iau față de condamnat pe durata termenului de încercare sunt menite să asigure un control permanent asupra conduitei acestuia, pentru a-l determina la o conduită licită, asigurarea realizării scopului măsurii de individualizare a suspendării executării pedepsei sub supraveghere.

Pe durata termenului de încercare, potrivit dispozițiilor art. 86³ al. 1 Cp., condamnatul trebuie să se supună următoarelor măsuri de supraveghere:

a) să se prezinte, la datele fixate, la judecătorul desemnat cu supravegherea lui sau alte organe stabilite de instanță.

Pentru realizarea acestei supravegheri este necesară desemnarea unui judecător care să supravegheze pe condamnat, ori desemnarea altor organe care să îndeplinească această obligație. Se întrevăde, prin această dispoziție, *de lege ferenda*, apariția instituției *agentului de probațiune* așa cum este prevăzută în codul penal francez (art. 132-44).

b) să anunțe, în prealabil, orice schimbare de domiciliu, reședință sau locuință și orice deplasare care depășește 8 zile, precum și întoarcerea;

c) să comunice și să justifice schimbarea locului de muncă;

d) să comunice informații de natură a putea fi controlate mijloacele lui de existență.

Măsurile de supraveghere prevăzute mai sus se comunică persoanelor sau

organelor stabilite adică judecătorului desemnat cu supravegherea condamnatului ori altor organe stabilite de instanța judecătorească. Din redactarea dispozițiilor art. 86³ Cp. rezultă că îndeplinirea măsurilor de supraveghere este cumulativă.

663.Obligațiile condamnatului. Pe durata termenului de încercare, pe lângă măsurile de supraveghere care se iau față de condamnat potrivit art. 86³ al. 3 Cp., instanța poate să impună acestuia respectarea uneia sau a mai multora din următoarele obligații.

a) să desfășoare o activitate sau să urmeze un curs de învățământ ori de calificare;

b) să nu schimbe domiciliul sau reședința avută ori să nu depășească limita teritorială stabilită, decât în condițiile fixate de instanță;

c) să nu frecventeze anumite locuri stabilite;

d) să nu intre în legătură cu anumite persoane;

e) să nu conducă nici un vehicul sau anumite vehicule;

f) să se supună măsurilor de control, tratament sau îngrijire, în special în scopul dezintoxicării.

Din obligațiile ce pot fi impuse condamnatului, arătate mai sus, instanța alege una sau mai multe pe care le consideră necesare pentru a asigura corijarea condamnatului.

Supravegherea executării obligațiilor stabilite de instanță se face de aceleași organe care asigură aducerea la îndeplinire a măsurilor de supraveghere prevăzute la art. 86³ al. 1 lit. a Cp., respectiv judecătorul desemnat cu supravegherea condamnatului sau alte organe stabilite de instanță.

664.Efectele suspendării executării pedepsei sub supraveghere.

Efecte provizorii. Efectul imediat sau provizoriu al suspendării executării pedepsei sub supraveghere îl constituie suspendarea executării pedepsei închisorii, pe termenul de încercare.

Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere nu atrage suspendarea executării măsurilor de siguranță și a obligațiilor civile prevăzute în hotărârea de condamnare (art. 86¹ al. 3 raportat la art. 81 al. 4 Cp.).

Efecte definitive. Efectele definitive se produc la împlinirea termenului de încercare dacă cel condamnat nu a săvârșit din nou o infracțiune pe durata termenului de încercare și nici nu s-a pronunțat revocarea suspendării executării pedepsei, *când este reabilitat de drept.*

665.Revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere.

Revocarea suspendării pedepsei sub supraveghere se dispune obligatoriu dacă în termenul de încercare condamnatul săvârșește din nou o infracțiune cu intenție, pentru care s-a pronunțat o condamnare definitivă chiar după expirarea acestui termen. Așadar pentru a se putea revoca suspendarea executării pedepsei sub supraveghere este necesar ca infracțiunea să se săvârșească în termenul de încercare și să fie descoperită în acest termen, doar condamnarea pentru această infracțiune săvârșită din nou poate fi pronunțată și după expirarea termenului de încercare.

Revocarea suspendării pedepsei nu are loc însă dacă infracțiunea săvârșită

ulterior a fost descoperită după expirarea termenului de încercare (art. 86⁴ al. 1 raportat la art. 83 al. 2 Cp.).

Instanța care pronunță condamnarea inculpatului pentru infracțiunea săvârșită cu intenție în termenul de încercare, va revoca suspendarea executării pedepsei sub supraveghere și va dispune atât executarea în întregime a acesteia cât și a pedepsei aplicate pentru noua infracțiune care nu se contopesc (art. 86⁴ al. 1 raportat la art. 83 al. 1 Cp.).

Starea de recidivă postcondamnatorie, dacă sunt îndeplinite și celelalte condiții prevăzute de art. 37 lit. a și 38 Cp., trebuie reținută chiar dacă tratamentul penal nu va fi cel de la recidivă (art. 39 Cp.) ci cel prevăzut de art. 86⁴ al. 1 raportat la art. 83 al. 1 Cp.

666.Revocarea facultativă. În cazul în care infracțiunea săvârșită în termenul de încercare este comisă din culpă, revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere nu mai este obligatorie ci facultativă, instanța având posibilitatea să dispună și pentru pedeapsa stabilită pentru infracțiunea din culpă, suspendarea executării pedepsei sub supraveghere dacă s-a stabilit o pedeapsă cu închisoarea ori suspendarea condiționată a executării pedepsei, dacă pedeapsa a fost stabilită la amendă.

Soluția de mai sus se desprinde din economia dispozițiilor ce privesc cele două măsuri de individualizare judiciară a pedepsei - suspendarea condiționată a executării pedepsei când pedeapsa aplicată a fost la amendă și suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, care nu poate fi dispusă pentru o pedeapsă cu amenda.

Revocarea este facultativă și în cazul în care condamnatul nu și-a îndeplinit până la expirarea termenului de încercare obligațiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare. Revocarea nu are loc, în astfel de cazuri dacă condamnatul dovedește că s-a aflat în imposibilitate de a-și achita obligațiile civile.

Dacă cel condamnat, în termenul de încercare, nu îndeplinește măsurile de supraveghere prevăzute de lege ori obligațiile stabilite de instanță, se poate revoca suspendarea executării pedepsei sub supraveghere și dispune executarea în întregime a pedepsei ori să prelungească termenul de încercare cu cel mult 3 ani, situație în care revocarea nu mai are loc.

667.Anularea suspendării executării pedepsei sub supraveghere.

Anularea se dispune pentru cauze preexistente aplicării suspendării executării pedepsei sub supraveghere care dacă ar fi fost cunoscute de instanța de judecată ar fi împiedicat acordarea acesteia.

Cazurile de anulare ale suspendării executării pedepsei sub supraveghere sunt aceleași ca și pentru anularea suspendării condiționate a executării pedepsei (art. 86⁵ al. 1 raportat la art. 85 al. 1 și 2 Cp.).

Anularea suspendării executării pedepsei sub supraveghere se dispune dacă sunt îndeplinite condițiile: a) condamnatul a săvârșit o infracțiune mai înainte de rămânerea definitivă a hotărârii prin care s-a aplicat suspendarea executării pedepsei sub supraveghere; b) infracțiunea ce atrage anularea să fie descoperită mai înainte de împlinirea termenului de încercare; c) pentru infracțiunea

săvârșită s-a aplicat pedeapsa închisorii, fiind îndeplinită această condiție și atunci când pedeapsa pentru infracțiunea ce atrage anularea, se pronunță după împlinirea termenului de încercare.

Anulând suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, instanța de judecată face aplicarea, după caz a dispozițiilor privind sancționarea concursului de infracțiuni, ori a stării de recidivă sau a pluralității intermediare.

Dacă pedeapsa rezultată, în urma contopirii, nu depășește 3 ani, instanța poate aplica pentru aceasta suspendarea executării sub supraveghere iar termenul de încercare, în acest caz, se calculează de la data rămânerii definitive a hotărârii prin care s-a pronunțat anterior suspendarea executării pedepsei sub supraveghere.

Anularea suspendării executării pedepsei sub supraveghere nu are loc dacă descoperirea infracțiunii a avut loc după împlinirea termenului de încercare și nici dacă pedeapsa pentru infracțiunea săvârșită anterior a fost stabilită la amendă.

668.Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere în cazuri speciale. Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere se poate dispune de instanță chiar dacă nu sunt îndeplinite criteriile prevăzute în art. 86¹ Cp., în cazul condamnatului care execută pedeapsa închisorii la locul de muncă și care și-a pierdut total capacitatea de muncă.

În adevăr, potrivit dispozițiilor art. 86⁹ al. 4 Cp., instanța de judecată constatând pierderea totală a capacității de muncă a condamnatului ce execută pedeapsa închisorii la locul de muncă, dispune revocarea măsurii și ținând seama de împrejurările care au determinat incapacitatea de muncă și de criteriile generale de individualizare a pedepsei, ia măsura suspendării condiționate a executării pedepsei sau după caz, a suspendării executării pedepsei sub supraveghere.

§ 4. Executarea pedepsei la locul de muncă

669.Noțiune. În cadrul măsurilor de individualizare judiciară a executării pedepsei un loc important îl ocupă instituția executării pedepsei la locul de muncă - instituție specifică dreptului penal român.

Executarea pedepsei la locul de muncă este o măsură de individualizare judiciară a executării pedepsei închisorii, care nu depășește o anumită durată, în libertate, prin muncă, în unitatea unde lucrează condamnatul ori în altă unitate, cu anumite restrângeri de drepturi și unele penalități de ordin pecuniar, dacă instanța apreciază că sunt suficiente temeiuri ca scopul pedepsei să fie atins fără privare de libertate.

670.Natură juridică. Executarea pedepsei la locul de muncă reprezintă un mijloc de individualizare a pedepsei închisorii, ce vizează executarea acesteia prin stabilirea unui regim propriu de executare, în libertate, prin muncă, în cadrul unității în care condamnatul își desfășoară activitatea sau în altă unitate, în toate cazurile cu acordul scris al unității.

Ca și suspendarea condiționată a executării pedepsei ori suspendarea

executării pedepsei sub supraveghere, executarea pedepsei la locul de muncă reprezintă o măsură de individualizare a pedepsei dar spre deosebire de cele de mai sus unde executarea pedepsei este suspendată, în cazul acesteia executarea pedepsei închisorii are loc, dar nu prin privare de libertate într-un loc de deținere, ci în libertate prin prestarea unei munci în cadrul unei unități unde este angajat.

Având natură juridică, conținut și semnificație funcțională apropiate, suspendarea condiționată a executării pedepsei, suspendarea executării pedepsei sub supraveghere și executarea pedepsei la locul de muncă nu pot fi aplicate concomitent, toate trei și nici chiar două, s-a decis în practica judiciară și susținut unanim în doctrina penală.

În adevăr, dacă instanța apreciază că scopurile și funcțiile pedepsei închisorii pot fi realizate prin executarea la locul de muncă și dispune o astfel de executare, ar apărea lipsită de sens și dispunerea suspendării condiționate a executării pedepsei ori a suspendării pedepsei sub supraveghere.

671. Cadrul de reglementare. în prezent cadrul de reglementare al executării pedepsei la locul de muncă îl constituie dispozițiile art. 86⁷-86¹¹ Cp. La aceste dispoziții se mai adaugă dispozițiile din codul de procedură penală și cele din Legea nr. 23/1969 privind executarea pedepselor, astfel cum acestea au fost modificate.

672. Condiții în care se poate dispune executarea pedepsei la locul de muncă. Executarea pedepsei la locul de muncă se poate dispune de către instanța de judecată dacă sunt îndeplinite condițiile privitoare la:

- a) pedeapsa aplicată și natura infracțiunii săvârșite;
- b) persoana condamnatului;
- c) acordul scris al unității în care urmează condamnatul să presteze munca;
- d) aprecierea instanței că sunt suficiente temeiuri ca scopul pedepsei să fie atins tară **privare** de libertate.

673. Pedeapsa aplicată și natura infracțiunii săvârșite. Pedeapsa închisorii de cel mult 5 ani poate fi executată la locul de muncă dacă aceasta a fost pronunțată pentru o singură infracțiune. în caz de concurs de infracțiuni pedeapsa rezultantă să nu depășească 3 ani închisoare. Cu privire la natura infracțiunilor săvârșite subliniem că în legătură cu această măsură de individualizare judiciară a executării pedepsei închisorii sunt prevăzute în lege aceleași excepții ca și la celelalte măsuri de individualizare respectiv la: suspendarea condiționată a executării pedepsei și suspendarea executării sub supraveghere, privind infracțiunile grave și pentru care, nu se poate dispune executarea pedepsei la locul de muncă.

Așadar nu se poate dispune executarea pedepsei la locul de muncă în cazul pedepselor cu închisoarea pronunțate pentru infracțiuni intenționate pentru care legea prevede pedeapsa închisorii mai mare de 15 ani precum și în cazul infracțiunilor prevăzute la art. 182, art. 183, art. 197 al. 1 și 2 și art. 267¹ al. 1 și 2 Cp., adică: vătămare corporală gravă, loviri sau vătămări cauzatoare de moarte, viol și tortură. De asemenea, la fel ca și în cazul suspendării executării

pedepsei sub supraveghere, măsura executării pedepsei închisorii la locul de muncă poate fi dispusă în cazul infracțiunii de furt calificat prevăzută în art. 209 al. 3 Cp., dacă pedeapsa aplicată este închisoarea de cel mult doi ani (art. 86⁷ al. 3 Cp.).

Exceptarea de la aplicarea pedepsei cu executarea la locul de muncă privește deopotrivă pedepsele aplicate pentru infracțiunile fapt consumat ori tentativă cât și pentru participarea la săvârșirea acelor infracțiuni ca instigatori sau complici chiar dacă pedeapsa ar fi stabilită sub 5 ani închisoare.

674. Persoana condamnatului. Pentru a avea vocație la această măsură de individualizare a pedepsei este necesar ca cel condamnat să nu mai fi fost anterior condamnat la pedeapsa închisorii mai mare de 1 an afară de cazul când condamnarea anterioară intra în vreunul din cazurile prevăzute de art. 38 Cp. Deci au vocație la această măsură de individualizare a executării pedepsei, după condiția pe care o analizăm, infractorii primari, infractorii cu antecedente penale, chiar și recidiviștii a căror condamnare anterioară este de cel mult 1 an.

Pot beneficia de această măsură și condamnații minori care au împlinit vârsta de 16 ani la data aplicării pedepsei (vârsta de 16 ani este admisă în principiu potrivit legislației muncii, pentru prestarea unei munci în cadrul unei unități).

Tinerii condamnați la pedeapsa închisorii cu executarea acesteia la locul de muncă ce devin militari în termen în cursul judecății sau după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare, vor executa pedeapsa la locul de muncă, după trecerea lor în rezervă.

O altă condiție ce privește persoana condamnatului și care se deduce din întreaga reglementare, are în vedere capacitatea de muncă a acestuia.

Vârsta de pensionare a condamnatului nu constituie o piedică în aplicarea măsurii s-a susținut întemeiat în doctrina penală și decis în practica judiciară.

675. Acordul unității. O altă condiție pentru a putea fi dispusă executarea pedepsei la locul de muncă, *privește acordul scris al unității în care urmează condamnatul să presteze munca.* Această condiție a fost introdusă în codul penal prin modificarea realizată de Legea nr. 104/1992 și este determinată de consacrarea prin Constituție a separațiunilor puterilor în stat, astfel că instanța de judecată nu mai poate impune regiilor autonome, societăților comerciale, instituțiilor de stat hotărârile ei cu privire la această instituție.

Deci unitatea în care lucrează condamnatul la data condamnării, ori altă unitate care îl primește la muncă pe acesta trebuie să-și dea acordul scris ca pedeapsa închisorii să poată fi pronunțată cu executarea la locul de muncă.

676. Aprecierea instanței. În sfârșit, o altă condiție privește *aprecierea instanței că sunt suficiente temeiuri ca scopul pedepsei să fie atins fără privare de libertate.* Această condiție completează pe celelalte, iar examinarea ei nu poate fi desprinsă de realizarea celorlalte.

Convingerea instanței că realizarea scopului pedepsei prin executarea la locul de muncă al acestuia se formează și pe alte elemente ce privesc: gravitatea faptei, împrejurările în care a fost comisă fapta, conduita profesională și

generală a făptuitorului, posibilitățile acestuia de reeducare.

677. Locul de muncă. Executarea pedepsei poate avea loc, fie în unitatea în care condamnatul era angajat la data pronunțării hotărârii, fie în altă unitate, în toate cazurile însă, cu acordul scris al unității, așa cum s-a precizat mai sus.

678. Modul de executare a pedepsei închisorii la locul de muncă.

Executarea pedepsei la locul de muncă trebuie să asigure realizarea scopurilor și funcțiilor pedepsei închisorii, desigur în condiții schimbate, fără privarea condamnatului de libertate. Conținutul represiv al pedepsei închisorii este asigurat de obligațiile și interdicțiile instituite, pentru condamnat, pe toată perioada executării acesteia la locul de muncă astfel:

A. Condamnatul execută pedeapsa la locul de muncă pe baza mandatului de executare a pedepsei. În cazul în care pedeapsa se execută în aceeași unitate unde era angajat condamnatul, contractul de muncă se suspendă până la executarea pedepsei, după care își reia cursul.

B. Condamnatul este obligat pe timpul executării pedepsei să îndeplinească toate îndatoririle ce-i revin la locul de muncă și are aceleași drepturi ca oricare salariat, dar cu anumite restrângeri ce decurg din caracterul coercitiv al pedepsei și anume:

a) Din totalul veniturilor cuvenite potrivit legii pentru munca prestată, cu excepția sporurilor acordate pentru activitatea desfășurată în locuri de muncă cu condiții vătămătoare sau periculoase, se reține o cotă de 15% - 40% stabilită în raport de cuantumul veniturilor și îndatoririlor condamnatului pentru întreținerea altor persoane, care se varsă la bugetul statului. Potrivit legii de executare a pedepselor cota stabilită în raport cu venitul condamnatului ce se reține și se varsă la bugetul statului se calculează astfel:

- 20% pentru venitul net sub 8000 lei;
- 25% pentru partea din venitul net cuprins între 8001 și 10.000 lei.
- 35% pentru partea din venitul net cuprins între 10.000 și 12.000 lei
- 40% pentru partea din venitul net ce depășește 12.000 lei.

În lege s-a prevăzut că aceste cote se reduc la jumătate în cazul în care condamnatul este minor.

De o reducere a cotei cu 5% beneficiază și condamnatul care are, potrivit legii, persoane în întreținere, astfel că acestea devin de 15%; 20%; 30% și 35%.

Sporurile acordate pentru activitatea desfășurată în locuri de muncă cu condiții vătămătoare sau periculoase se cuvin în întregime condamnatului și nu intră în veniturile acestuia din care se rețin cotele prezentate mai sus.

Drepturile de asigurări sociale se stabilesc în procente legale aplicate la venitul net cuvenit condamnatului, după reținerea cotei prevăzute de lege. De lege ferenda, considerăm că procente de reținere, trebuie modificate având în vedere procesul inflaționist.

b) O altă limitare la drepturilor condamnatului privește aspectul ca durata executării pedepsei la locul de muncă nu se consideră vechime în muncă.

c) Pe timpul executării pedepsei nu se poate schimba locul de muncă

la cererea condamnatului de către conducerea unității decât prin hotărârea instanței de judecată.

d) Pe timpul executării pedepsei, condamnatul nu poate fi promovat.

e) Condamnatul nu poate ocupa funcții de conducere, iar în raport cu fapta săvârșită nu poate ocupa funcții care implică exercițiul autorității de stat, funcții instructiv-educative ori de gestiune.

f) Pe durata pedepsei, condamnatului i se interzice dreptul electoral de a fi ales.

C. Tot ca o limitare a drepturilor condamnatului, în lege (art. 86⁸ al. 3 Cp.) se prevede posibilitatea pentru instanță de a dispune ca, în timpul executării pedepsei, condamnatul să respecte una sau mai multe din obligațiile prevăzute în art. 86³ Cp. instituite pentru condamnatul cu suspendarea executării sub supraveghere, adică:

a) să desfășoare o activitate sau să urmeze un curs de învățământ ori de calificare;

b) să nu schimbe serviciul sau reședința avută ori să nu depășească limita teritorială stabilită, decât în condițiile fixate de instanță;

c) să nu frecventeze anumite locuri stabilite;

d) să nu intre în legătură cu anumite persoane; să nu conducă nici un vehicul sau anumite vehicule;

e) să se supună măsurilor de control tratament sau îngrijire, în special în scopul dezintoxicării.

679. Revocarea executării pedepsei la locul de muncă. Este o sancțiune care intervine pentru nerespectarea de către condamnatul cu executarea pedepsei la locul de muncă a condițiilor prevăzute de lege, în timpul executării pedepsei.

Revocarea măsurii are drept consecință executarea pedepsei ori a restului de pedeapsă într-un loc de deținere.

Revocarea este de 2 feluri: obligatorie și facultativă.

680. Revocarea obligatorie. Revocarea măsurii *este obligatorie* când condamnatul săvârșește din nou o infracțiune intenționată, după rămânerea definitivă a hotărârii prin care s-a dispus ca pedeapsa să se execute la locul de muncă, mai înainte de începerea executării pedepsei, ori în timpul executării acesteia.

În urma revocării măsurii pedeapsa se va stabili și aplica pentru pluralitatea de infracțiuni care s-a creat, potrivit dispozițiilor art. 39 al. 1 și 2 Cp. dacă sunt îndeplinite condițiile stări de recidivă posceondamnatorie ori după caz, potrivit dispozițiilor art. 40 Cp. pentru pluralitatea intermediară de infracțiuni. Pedeapsa rezultantă urmează să fie executată într-un loc de deținere.

Revocarea măsurii este *tot obligatorie* când în timpul executării pedepsei, condamnatul nu mai poate presta munca din cauza pierderii totale a capacității de muncă. În acest caz instanța ținând seama de împrejurările care au determinat incapacitatea de muncă și de dispozițiile art. 72 Cp. dispune suspendarea condiționată a executării pedepsei ori suspendarea executării sub supraveghere chiar dacă nu sunt întrunite condițiile prevăzute în art. 81 și 86¹ Cp.;

681. Revocarea facultativă. Revocarea executării pedepsei la locul

de muncă *este facultativă* în cazurile în care:

a) condamnatul se sustrage de la prestarea activității în cadrul unității, fie prin neprezentarea în termen de 5 zile la unitatea unde va executa pedeapsa (art. 30⁵ din Legea nr. 23/1969), fie prin neîndeplinirea în mod corespunzător a îndatoririlor ce-i revin la locul de muncă (absențe, indisciplină în muncă, produse de calitate necorespunzătoare etc);

b) Condamnatul nu respectă obligațiile stabilite prin hotărârea de condamnare;

c) Condamnatul, înainte de începerea executării pedepsei ori în timpul executării pedepsei la locul de muncă, săvârșește o infracțiune din culpă.

Revocarea măsurii este lăsată la aprecierea instanței de judecată care va decide având în vedere realizarea scopurilor pedepsei.

În caz de revocare, pedeapsa urmează a fi executată într-un loc de deținere.

Pentru cazul prevăzut mai sus la pct. c) instanța poate dispune și pentru infracțiunea săvârșită din culpă ca executarea pedepsei să fie la locul de muncă. În acest caz, revocarea numai are loc și pedeapsa se aplică potrivit regulilor pentru concursul de infracțiuni (art. 86⁹ al. 2 Cp.).

682. Anularea executării pedepsei la locul de muncă. Este sancțiunea ce intervine pentru o cauză anterioară rămânerei definitive a hotărârii de condamnare cu executarea la locul de muncă și are în vedere nerespectarea condițiilor cerute de lege pentru luarea măsurii.

Potrivit dispozițiilor art. 86¹⁰ Cp., anularea executării pedepsei la locul de muncă se poate dispune dacă cel condamnat mai săvârșise o infracțiune până la rămânerea definitivă a hotărârii și aceasta se descoperă mai înainte ca pedeapsa sa fi fost executată ori considerată ca executată.

Anularea se pronunță de către instanță numai dacă nu sunt îndeplinite condițiile prevăzute în art. 86⁷ Cp., adică pentru a se pronunța executarea pedepsei la locul de muncă și pentru pedeapsa rezultantă din contopirea pedepsei stabilită pentru infracțiunea descoperită ulterior cu pedeapsa pentru care deja se dispusese executarea la locul de muncă.

Anularea se dispune și în cazul în care hotărârea de condamnare pentru infracțiunea descoperită ulterior se pronunță după ce pedeapsa a fost executată la locul de muncă sau considerată ca executată.

Când se dispune anularea executării pedepsei la locul de muncă pedeapsa rezultantă se va stabili după caz, potrivit regulilor de la concursul de infracțiuni sau recidivă, iar pedeapsa rezultantă se va executa într-un loc de deținere.

683. Încetarea executării pedepsei la locul de muncă. Pentru stimularea condamnaților ce execută pedeapsa la locul de muncă, care dau dovezi temeinice de îndreptare, sunt stăruitori în muncă, disciplinați și care au executat o anumită parte din pedeapsă, în lege (art. 86 Cp.) s-a prevăzut posibilitatea încetării executării pedepsei la locul de muncă.

Instituția încetării executării pedepsei la locul de muncă apare deci ca o măsură de individualizare a executării pedepsei, asemănătoare cu liberarea condiționată.

Pentru a se putea dispune încetarea executării pedepsei la locul de muncă

trebuie îndeplinite condițiile:

- a) condamnatul să fi executat două treimi din pedeapsă;
- b) în toată perioada executării pedepsei condamnatul să dea dovezi temeinice de îndreptare, să fi avut o conduită bună, să fi fost disciplinat și stăruitor în muncă;
- c) conducerea organizației în care condamnatul prestează munca să ceară instanței de judecată încetarea executării pedepsei la locul de muncă, cererea o poate introduce și condamnatul.

Dacă în urma verificării condițiilor cerute de lege pentru încetarea măsurii, instanța constată îndeplinirea lor și admite cererea de încetare, de la rămânerea definitivă a hotărârii de încetare, condamnatul se află într-o situație asemănătoare liberatului condiționat, fiind scutit de executarea în continuare a pedepsei. Pedeapsa, potrivit dispozițiilor art. 86ⁿ al. 2 Cp. se consideră executată dacă în intervalul de timp de la încetarea executării pedepsei la locul de muncă și până la împlinirea duratei pedepsei, cel condamnat nu a săvârșit din nou o infracțiune.

Dacă în timpul încetării executării pedepsei prin muncă, condamnatul săvârșește din nou o infracțiune instanța de judecată poate revoca încetarea măsurii, ori poate să o mențină. Noua infracțiune săvârșită poate da naștere unei stări de recidivă postcondamnatorie dacă sunt îndeplinite și celelalte condiții prevăzute de art. 37 și 38 Cp.

Dacă instanța dispune revocarea încetării, atunci pedeapsa stabilită pentru noua infracțiune se va contopi cu restul de pedeapsă neexecutată, putându-se aplica un spor de până la 5 ani, iar pedeapsa rezultantă se va executa într-un loc de deținere, conform art. 61 C.p. care se aplică în mod corespunzător (art. 86 al. 3 Cp.).

Revocarea încetării pedepsei la locul de muncă este obligatorie în cazul săvârșirii infracțiunilor grave prevăzute de art. 61 al. 2 C.p. care este incident potrivit art. 86¹¹ al. 2 C.p. Revocarea încetării măsurii este obligatorie așadar, când noua infracțiune săvârșită este: o infracțiune contra siguranței statului, o infracțiune contra păcii și omenirii, o infracțiune de omor, o infracțiune săvârșită cu intenție care a avut ca urmare moartea unei persoane sau o infracțiune prin care s-au produs consecințe deosebit de grave (art. 61 al. 2 Cp.).

Când instanța nu revocă încetarea măsurii, infracțiunea săvârșită din nou, deși ar putea da naștere unei recidive postcondamnatorii dacă sunt îndeplinite și celelalte condiții, nu va atrage regimul de sancționare al acesteia, ci regimul obișnuit, propriu prevăzut la art. 86⁷ C.p.

Pedeapsa astfel stabilită va putea fi executată potrivit naturii sale, iar dacă este închisoarea chiar prin executarea pedepsei la locul de muncă.

5. Calculul pedepselor

684. **Noțiune.** Strâns legată de individualizarea pedepselor este instituția calculului pedepselor, a determinării duratei acestora. În codul penal (art. 55² și art. 87-89) au fost înscrise dispoziții care dau răspuns problemelor ce se pun în

legătură cu: calcularea pedepsei pe unități de timp (ani, luni, zile), calculul pedepsei în caz de comutare sau înlocuire, deducerea reținerii și arestării preventive din durata pedepsei pronunțate, deducerea privațiunii de libertate executată în afara țării.

685. **Calculul pedepsei în caz de comutare sau înlocuire.** Prin dispozițiile art. 55² Cp. s-a prevăzut că, în cazul comutării sau înlocuirii pedepsei detențiunii pe viață cu pedeapsa închisorii, perioada de detențiune executată se consideră ca parte executată din pedeapsa închisorii.

686. **Durata executării pedepsei închisorii.** Potrivit art. 87 Cp., durata executării închisorii se socotește din ziua în care condamnatul începe să execute pedeapsa și până în ziua în care încetează să o execute. Sunt incluse în durata executării atât ziua în care începe să fie executată pedeapsa închisorii cât și ziua în care executarea încetează (art. 87 al. 2 Cp.).

Luna și anul se socotesc împlinite cu o zi înainte de ziua corespunzătoare datei de la care au început să curgă (art. 154 Cp.). în durata executării pedepsei intră atât timpul cât condamnatul a executat efectiv pedeapsa, cât și timpul în care s-a aflat în spital, cu excepția cazului în care condamnatul și-a provocat în mod voit boala și această împrejurare se constată în timpul executării pedepsei (art. 87 al. 3 Cp.). Deci, când condamnatul și-a provocat voit boala pentru a se sustrage de la executarea pedepsei, timpul de spitalizare nu se consideră în durata executării pedepsei și aceasta se va prelungi cu durata spitalizării.

Când executarea pedepsei închisorii se face la locul de muncă în durata executării pedepsei nu intră timpul în care condamnatul lipsește de la locul de muncă, indiferent de motivul absentării (art. 87 al. 4 Cp.).

687. **Computarea reținerii și arestării preventive.** Prin dispozițiile art. 88 Cp. s-au dat rezolvări situațiilor în care condamnatul a fost arestat preventiv pentru infracțiunea ce a atras condamnarea ori pentru altă infracțiune concurentă. Astfel timpul reținerii și al arestării preventive se scade din durata pedepsei închisorii pronunțate pentru infracțiunea comisă. Scăderea se face și atunci când condamnatul a fost urmărit sau judecat, în același timp ori în mod separat, pentru mai multe infracțiuni concurente, chiar dacă a fost scos de sub urmărire, s-a încetat urmărirea penală sau a fost achitat ori a încetat procesul penal pentru fapta care a determinat reținerea sau arestarea preventivă (art. 88 al. 1 Cp.).

Computarea reținerii și arestării preventive are loc și în cazul condamnării inculpatului la amendă, prin înlăturarea, în total ori în parte, a executării acesteia (art. 88 al. 2 Cp.).

688. **Computarea privațiunii de libertate executată în afara țării.**

Prin dispozițiile art. 89 Cp. s-a prevăzut că privațiunea de libertate suferită în străinătate, pentru infracțiunile săvârșite, care se judecă și după legea penală română conform principiilor personalității (art. 4 Cp.), realității (art. 5 Cp.) sau universalității (art. 6 Cp.) se scade din durata pedepsei aplicate pentru aceeași infracțiune de instanțele române. Soluția adoptată de legiuitorul român înlătura posibilitatea ca infractorul să suporte două sancțiuni privative de libertate pentru aceeași faptă.

689. **Computarea închisorii contravenționale.** Deși are natură diferită față de pedeapsa închisorii, închisoarea contravențională este tot o sancțiune privativă de libertate, astfel că dacă a fost aplicată și executată pentru o faptă (contravenție) ce ulterior a fost calificată infracțiune, durata acesteia urmează să fie computată din durata pedepsei închisorii aplicată pentru infracțiune. Soluția corespunde principiului potrivit cu care nu este admisibil ca inculpatul să execute, pentru aceeași faptă, două sancțiuni privative de libertate.

§ 6. Liberarea condiționată

690.**Noțiune.** Liberarea condiționată este o instituție complementară regimului executării pedepsei închisorii, un mijloc de individualizare administrativă a pedepsei, ce constă în punerea în libertate a condamnatului din locul de deținere mai înainte de executarea în întregime a pedepsei, sub condiția ca până la împlinirea duratei acesteia să nu mai săvârșească infracțiuni.

Liberarea condiționată constituie un mijloc de stimulare a condamnaților în timpul executării pedepsei închisorii la stăruință în muncă și disciplină, la grabnica lor îndreptare.

Liberarea condiționată își găsește reglementarea în codul penal (art. 55¹; 59; 59¹; 60 și 61), în Legea nr. 23/1969 privind executarea pedepselor și în codul de procedură penală.

691.**Condiții de acordare. Executarea unei fracțiuni din pedeapsă.**

Liberarea condiționată se acordă de către instanța de judecată dacă sunt îndeplinite mai multe condiții.

O primă condiție privește executarea unei părți din pedeapsă, ca o garanție că scopul și funcțiile acesteia au fost atinse, condamnatul s-a reeducat și numai este necesară executarea în întregime a pedepsei.

Partea din pedeapsă ce trebuie executată diferă după durata pedepsei aplicate și care se execută, după forma de vinovăție cu care a fost săvârșită infracțiunea, după vârsta condamnatului și după folosirea acestuia la muncă.

a) După durata pedepsei ce se execută - partea din pedeapsă ce trebuie executată este de cel puțin două treimi în cazul în care pedeapsa nu depășește 10 ani și de cel puțin trei pătrimi în cazul pedepsei mai mari de 10 ani (art. 59 al. 1 Cp.).

b) Când condamnarea a fost pronunțată pentru o infracțiune săvârșită din culpă, durata pedepsei ce trebuie executată este de cel puțin jumătate din durata pedepsei în cazul închisorii care nu depășește 10 ani și cel puțin două treimi, în cazul închisorii mai mari de 10 ani (art. 59¹ al. 1 Cp.).

În cazul în care pedeapsa ce se execută este rezultată din concursul între infracțiuni săvârșite din culpă și infracțiuni intenționate, fracțiunea ce trebuie executată se calculează potrivit dispozițiilor art. 59 Cp. adică în raport cu pedepsele ce se execută pentru infracțiunile intenționate.

c) După vârsta condamnatului, care dacă a depășit 60 ani bărbatul și 55 ani femeia, precum și condamnatul minor când ajunge la vârsta de 18 ani, partea din

pedeapsă ce se cere a fi executată este de o treime în cazul închisorii care nu depășește 10 ani, sau a unei jumătăți, în cazul închisorii mai mari de 10 ani (art. 60 al. 2 Cp.) dacă pedeapsa a fost aplicată pentru infracțiuni intenționate, iar când condamnarea a fost pronunțată pentru săvârșirea unei infracțiuni din culpă, fracțiunile de pedeapsă ce trebuie executate sunt de o pătrime în cazul pedepsei închisorii care nu depășește 10 ani și o treime în cazul pedepsei închisorii mai mari de 10 ani (art. 60 al. 3 Cp.).

692. **Calcularea fracțiunilor.** În funcție de folosirea la muncă a condamnatului și pentru a-l stimula pe acesta la o muncă de calitate, cu un randament ridicat, în legea penală s-a prevăzut că în calculul fracțiunii din pedeapsă să intre și durata considerată ca executată potrivit legii, pe baza muncii depuse.

În Legea nr. 23/1969 privind executarea pedepselor, prin dispozițiile art. 26, s-a prevăzut modul de calcul al pedepsei considerate ca executate pe baza muncii prestate. Astfel, pentru depășirea normei de muncă cu până la 5% pentru 5 zile muncite se socotesc 6 zile executate; pentru depășirea cu peste 5% până la 10%, pentru 4 zile muncite se socotesc 5 zile executate; iar pentru depășirea cu peste 10% pentru 3 zile muncite se socotesc 4 zile executate. În lege se prevede că, în cazul muncilor productive care nu se pot norma, pentru 5 zile muncite se socotesc 6 zile executate, iar pentru muncile gospodărești cu caracter permanent, necesare penitenciarului, precum și pentru supravegherea altor condamnați, pentru 4 zile muncite se socotesc 5 zile executate. Pentru condamnații care au elaborat lucrări științifice sau invenții, inovații și raționalizări, care au fost însușite de organele competente, ori care au desfășurat alte activități deosebite, pentru 2 zile muncite în desfășurarea acestor activități se socotesc 3 zile executate.

Întrucât prin luarea în considerare a duratei pedepsei considerată ca executată pe baza muncii prestate în cadrul fracțiunii de pedeapsă necesară liberării condiționate, durata pedepsei executate efectiv se scurtează, legiuitorul a prevăzut în astfel de situații, ca să fie executată efectiv o parte din pedeapsă. Astfel, este necesară executarea efectivă a jumătate din durata pedepsei, când aceasta nu depășește 10 ani și a cel puțin două treimi când pedeapsa este mai mare de 10 ani dacă pedeapsa a fost aplicată pentru o infracțiune intenționată (art. 59 al. 2 Cp.). Când condamnarea este pronunțată pentru vreuna dintre infracțiunile din culpă, este necesară executarea efectivă a cel puțin o treime din durata pedepsei când aceasta nu depășește 10 ani și a cel puțin jumătate când pedeapsa este mai mare de 10 ani (art. 59' al. 2. Cp.).

Liberarea condiționată poate fi acordată și condamnaților care nu au fost folosiți la munca ori nu mai sunt folosiți la munca, după executarea fracțiunilor de pedeapsă prevăzute de art. 59 Cp. cu îndeplinirea, desigur, și a celorlalte condiții.

În cazul în care condamnatul execută pedepse cu închisoarea care nu se contopesc, fracțiunile de pedeapsă se calculează potrivit distincțiilor de mai sus, în raport cu totalul pedepselor ce se execută și de vinovăția cu care s-au săvârșit infracțiunile ce au atras condamnările.

Fracțiunea de pedeapsă prevăzută pentru liberarea condiționată a condamnatului se calculează în raport de pedeapsa ce o execută acesta, iar dacă pedeapsa a fost redusă ca urmare a unei grațieri parțiale, ori ca urmare a incidenței unei legi mai favorabile, în raport de această pedeapsă astfel redusă.

693. Stăruința în muncă și disciplina condamnatului. Această condiție presupune că în timpul executării fracțiunii de pedeapsă condamnatul a fost stăruitor în muncă în sensul de a manifesta inițiativă și grijă în îndeplinirea unei munci de calitate, cu respectarea deplină a disciplinei muncii și a normelor interne de la locul de deținere.

694. Dovezile temeinice de îndreptare care se desprind din buna comportare a condamnatului în orice împrejurare, din îndeplinirea conștiințioasă a oricăror îndatoriri, din respectul față de administrația locului de detenție și atenția față de ceilalți condamnați.

Dovezile temeinice de îndreptare se desprind din alte împrejurări decât cele legate de desfășurarea muncii și privesc îndreptarea sub aspect moral a condamnatului.

Stăruința în muncă și disciplină ca și dovezile temeinice de îndepărtare ce reflectă o bună comportare a condamnatului în timpul executării pedepsei trebuie să rezulte din procesul verbal al comisiei de propuneri constituită în acest scop și care funcționează în fiecare penitenciar.

Comisia examinează periodic situația fiecărui condamnat sub aspectul îndeplinirii condițiilor cerute de lege pentru a fi propus spre liberare condiționată.

Procesul verbal întocmit în detaliu cu privire la comportarea condamnatului, la rezultatele muncii, poate cuprinde propunerea către judecătoria (în a cărei rază teritorială se află penitenciarul) de liberare condiționată, atunci când se apreciază că au fost îndeplinite condițiile.

Când comisia de propuneri consideră că nu sunt îndeplinite condițiile pentru a fi propusă liberarea condiționată, fixează un termen pentru reexaminarea situației condamnatului, care termen nu poate fi mai mare de 1 an. Într-o astfel de situație condamnatul se poate adresa direct instanței de judecată, cu cerere de liberare condiționată, iar cererea lui este însoțită obligatoriu, de procesul verbal al comisiei de propuneri.

Acordarea liberării condiționate este atributul de exclusiv al instanței de judecată care verifică îndeplinirea condițiilor cerute de lege pentru aceasta.

Îndeplinirea condițiilor legale de către condamnat pentru liberarea condiționată nu creează pentru aceasta un drept, ci doar o vocație, fiind lăsată la aprecierea instanței, care trebuie să-și formeze convingerea că reeducarea condamnatului se realizează și fără executarea restului de pedeapsă în penitenciar.

Dacă instanța judecătorească constată că sunt îndeplinite condițiile legale și deci executarea restului de pedeapsă, în penitenciar nu mai este necesară, dispune acordarea liberării condiționate.

695. Efectele liberării condiționate. După momentul în care se produc efectele liberării condiționate pot fi: efecte imediate și efecte definitive.

696. Efectele imediate. Primul efect al liberării condiționate constă în punerea în libertate a condamnatului fără restricții de drepturi în sensul că acesta nu are obligații de a se prezenta periodic la anumite organe, de a locui într-o anumită localitate, de a fi supus vreunei instituții speciale.

În timpul liberării condiționate condamnatul este considerat în timpul executării pedepsei până la expirarea acesteia și deci pedepsele accesorii se execută. Dacă față de condamnat s-a luat și măsura de siguranță a interzicerii de a se afla în anumite localități aceasta începe să se execute din momentul liberării condiționate și sub acest aspect măsura de siguranță are o întindere în timp mai mare decât cea pentru care a fost luată.

Condamnatul liberat condiționat trebuie să aibă o conduită bună, în sensul de a nu săvârși din nou infracțiuni până la expirarea duratei pedepsei.

697. Efectele definitive. Dacă până în momentul expirării pedepsei condamnatul nu a săvârșit o nouă infracțiune, liberarea devine definitivă se realizează efectul definitiv al liberării condiționate.

Dacă în calculul fracțiunii de pedeapsă executată a intrat și durata considerată ca executată pe baza muncii prestate, atunci pedeapsa închisorii s-a redus cu această perioadă. De la îndeplinirea duratei pedepsei se execută, dacă a fost aplicată, pedeapsa complementară a interzicerii unor drepturi, și tot de la această dată curge termenul de reabilitare, corespunzător duratei pedepsei aplicată de instanță.

698. Revocarea liberării condiționate. Dacă în timpul liberării condiționate condamnatul a săvârșit o nouă infracțiune, atunci instanța de judecată, ținând seama de gravitatea acesteia poate menține ori revoca liberarea condiționată.

Din economia dispozițiilor art. 61 Cp., rezultă că revocarea liberării condiționate în cazul săvârșirii unei noi infracțiuni este facultativă în principiu, obligatorie este pentru instanță pronunțarea de menținere ori de revocare a acesteia.

699. Revocarea facultativă a liberării condiționate. Criteriile pe care le are în vedere instanța de judecată pentru a decide menținerea ori revocarea liberării condiționate în cazul săvârșirii unei noi infracțiuni privesc și incidența unor instituții de drept penal. Sub acest aspect considerăm că este posibilă menținerea liberării condiționate dacă pedeapsa pentru noua infracțiune este amenda, ori închisoarea dar care este grațiată condiționat, ori închisoarea care este suspendată condiționat, ori închisoarea ce urmează a fi executată la locul de muncă, când, deci, executarea pedepsei pentru noua infracțiune nu vine în contradicție cu menținerea liberării condiționate.

Liberarea condiționată poate fi menținută chiar dacă pedeapsa pronunțată pentru noua infracțiune este închisoarea ce urmează să se execute într-un loc de detenție, dacă judecarea noii infracțiuni a avut loc după împlinirea duratei pedepsei, ori hotărârea de condamnare a rămas definitivă cu câteva zile mai înainte de împlinirea duratei pedepsei.

Revocarea liberării condiționate nu va mai fi dispusă, de asemenea în cazul amnistierii infracțiunii pentru care condamnatul se afla în liberare condiționată.

700. Revocarea obligatorie a liberării condiționate. Considerăm că menținerea liberării condiționate nu este posibilă, dacă pentru noua infracțiune s-a aplicat pedeapsa cu închisoarea ce urmează să fie executată într-un loc de deținere deoarece nu este posibil să coexiste două moduri de executare a pedepsei închisorii în libertate și în detenție.

În adevăr, nu pot coexista menținerea liberării condiționate și executarea pedepsei închisorii într-un loc de detenție pentru noua infracțiune pentru că, dacă executarea pedepsei închisorii într-un loc de detenție este motivată pe necesitatea reeducării infractorului prin acest mod de executare a pedepsei, menținerea liberării condiționate se poate baza pe o motivare contrară.

Revocarea este obligatorie, când în timpul liberării condiționate, condamnatul a săvârșit o infracțiune contra siguranței statului, o infracțiune contra păcii și omenirii, o infracțiune de omor, o infracțiune săvârșită cu intenție care a avut ca urmare moartea unei persoane sau o infracțiune prin care s-au produs consecințe deosebit de grave (art. 61 al. 2 Cp.).

În cazul revocării liberării condiționate, pedeapsa stabilită pentru noua infracțiune se contopește cu restul de pedeapsă ce a mai rămas de executat, la care poate adăuga un spor de până la 5 ani, fără a depăși totalul pedepselor supuse contopirii.

Restul de pedeapsă neexecutat care se contopește cu pedeapsa stabilită pentru noua infracțiune, reprezintă diferența dintre pedeapsa aplicată de instanță și pedeapsa efectiv executată până în momentul liberării condiționate, deci când se revocă liberarea condiționată, durata pedepsei considerată ca executată pe baza muncii prestate nu se ia în considerare.

În practica judiciară s-a decis în mod constant că instanța de judecată care dispune revocarea liberării condiționate trebuie să determine restul de pedeapsă care mai era de executat și care se va contopi cu pedeapsa pronunțată pentru noua infracțiune.

Dacă în timpul liberării condiționate, condamnatul săvârșește mai multe infracțiuni și se dispune revocarea, pedeapsa urmează a se stabili, dând eficiență regulilor de la concursul de infracțiuni, apoi pedeapsa rezultată se va contopi cu restul rămas neexecutat din pedeapsa anterioară.

Săvârșirea unei noi infracțiuni în timpul liberării condiționate dă naștere unei stări de recidivă postcondamnatorii, dacă sunt îndeplinite și celelalte condiții prevăzute de lege, dar aplicarea pedepsei nu se va face după dispozițiile art. 39 Cp., ci după dispozițiile speciale prevăzute în art. 61 Cp.

Starea de recidivă postcondamnatorie va exista dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute de art. 37 și 38 Cp., indiferent de revocarea ori menținerea liberării condiționate și trebuie reținută (această stare de recidivă) în hotărârea de condamnare pentru noua infracțiune pentru că în legătură cu aceasta sunt incidente alte instituții de drept penal.

§ 7. Liberarea condiționată în cazul detențiunii pe viață

701. Posibilitatea liberării condiționate. Aceleași rațiuni care au condus

la instituirea liberării condiționate din executarea pedepsei închisorii se regăsesc și în cazul liberării condiționate din executarea detențiunii pe viață.

În adevăr, prin dispozițiile art. 55¹ Cp. a fost prevăzută posibilitatea liberării condiționate a celui condamnat la pedeapsa detențiunii pe viață după executarea efectivă a 20 de ani detențiune, dacă este stăruitor în muncă și disciplinat și dă dovezi temeinice de îndreptare ținându-se seama și de antecedentele sale penale.

Prin dispozițiile art. 55 al. 2 Cp. s-a prevăzut posibilitatea liberării condiționate a condamnaților la pedeapsa detențiunii pe viață după executarea efectivă a 15 ani de detențiune pentru condamnații bărbați care au trecut de vârsta de 60 ani, iar pentru condamnatele femei care au trecut de vârsta de 55 ani, cu îndeplinirea și a celorlalte condiții prevăzute în al. 1 al art. 55¹ Cp.

Prin aceste prevederi s-au urmărit stimularea condamnaților la receptivitate în respectarea regimului de executare a pedepsei, oferirea unei raze de speranță că din pedeapsa detențiunii pe viață se poate obține liberarea condiționată.

702. Efecte. Efectul imediat al liberării condiționate, în general, este lăsarea în libertate a condamnatului sub condiția ca până la împlinirea duratei pedepsei să nu mai săvârșească infracțiuni. Cum detențiunea este pe viață, ar însemna că lăsarea în libertate a condamnatului este sub condiția ca până la sfârșitul vieții acestuia să nu mai săvârșească infracțiuni, dar o astfel de soluție nu s-a dorit și prin lege (art. 55¹ al. 3 Cp.) s-a prevăzut un termen de 10 ani în care condamnatul să se afle în liberare condiționată, iar după împlinirea acestuia liberarea să devină definitivă, pedeapsa se consideră executată.

Dacă în timpul liberării condiționate, condamnatul săvârșește din nou o infracțiune, sunt aplicabile dispozițiile art. 61 Cp. privind revocarea liberării condiționate, adică revocarea poate fi facultativă sau obligatorie.

703. Revocarea obligatorie a liberării condiționate. Potrivit dispozițiilor art. 61 al. 2 Cp., în cazul când infracțiunea săvârșită este o infracțiune contra siguranței statului, o infracțiune contra păcii și omenirii, o infracțiune de omor, o infracțiune săvârșită cu intenție care a avut ca urmare moartea unei persoane sau o infracțiune prin care s-au produs consecințe deosebit de grave, revocarea liberării condiționate este obligatorie.

Când revocarea este obligatorie, precum și în celelalte cazuri, în care revocarea, deși este facultativă, a fost dispusă de instanță, condamnatul va executa pedeapsa detențiunii pe viață,

704. Revocarea facultativă. În cazurile în care revocarea liberării condiționate nu este obligatorie instanța poate să mențină liberarea condiționată și să aplice o pedeapsă la amendă a cărei executare nu vine în contradicție cu menținerea liberării condiționate a condamnatului. Menținerea liberării condiționate a condamnatului, este posibilă și atunci când infracțiunea a fost săvârșită foarte aproape de împlinirea celor 10 ani ori descoperirea și judecarea acestei infracțiuni a avut loc după împlinirea celor 10 ani. Menținerea liberării condiționate din executarea pedepsei detențiunii pe viață, nu înlătură executarea pedepsei pronunțată pentru infracțiunea săvârșită în timpul liberării condiționate.

§ 8. Executarea pedepsei într-o închisoare militară

705.Noțiune și caracterizare. Așa cum arată și denumirea, instituția executării pedepsei într-o închisoare militară este o modalitate specială de executare a pedepsei închisorii de cel mult doi ani, aplicată militarilor în termen, ori celor care au devenit militari în termen după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare.

Executarea pedepsei într-o închisoare militară este o instituție specifică dreptului penal și conferă prin modul cum este reglementată posibilitatea reeducării condamnaților militari în termen prin aplicarea unui regim special de muncă, de disciplină și instrucție și cu păstrarea calității de militar în termen.

Executarea pedepsei într-o închisoare militară se dispune în mod obligator de către instanța de judecată pentru infracțiunile la care este prevăzută executarea pedepsei în acest mod. (De ex.: absența nejustificată art. 331 Cp. și în mod facultativ pentru celelalte infracțiuni, dacă sunt îndeplinite și celelalte condiții prevăzute de lege).

În timpul executării pedepsei, în închisoarea militară condamnatul nu-și pierde calitatea de militar în termen, dar este lipsit de unele drepturi pe care le au militarii în termen (de ex.: durata executării pedepsei nu se consideră stagiul militar și deci nu va intra în calcul la stabilirea vechimii în muncă condamnatul nu are dreptul la alocația de stat pentru copii).

706.Condiții în care se poate dispune. Executarea pedepsei într-o închisoare militară poate fi dispusă de instanța de judecată dacă sunt îndeplinite condițiile:

O primă condiție ce se degajă din dispozițiile art. 62 al. 1 Cp. privește calitatea de militar în termen a condamnatului, la data săvârșirii faptei, la data judecării ori să o dobândească după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare.

O a doua condiție privește durata pedepsei închisorii aplicate care nu trebuie să depășească 2 ani. Nu are relevanță natura infracțiunii care a atras condamnarea și nici dacă pedeapsa este aplicată pentru o singură infracțiune sau pentru un concurs de infracțiuni.

Cea de a treia condiție are în vedere hotărârea instanței de judecată ca executarea pedepsei să se facă într-o închisoare militară.

Instanța de judecată este ținută, așa cum s-a arătat mai sus, să dispună executarea pedepsei într-o închisoare militară numai atunci când în lege se prevede această modalitate de executare, în celelalte cazuri, instanța are dreptul de a decide dacă persoana condamnatului și împrejurările în care s-a săvârșit fapta justifică dispunerea acestei modalități de executare a pedepsei.

707.Efecte. Efectele executării pedepsei într-o închisoare militară sunt diferite în funcție de situațiile ce se pot ivi.

În regimul de executare a pedepsei într-o închisoare militară sunt prevăzute stimulente pentru grabnica reeducare a condamnaților militari în termen. Astfel, dacă militarul condamnat a executat jumătate din durata pedepsei și a dat dovezi temeinice de îndreptare, restul pedepsei se reduce cu o treime, iar dacă s-a

evidențiat în mod deosebit, reducerea poate fi și mai mare putând cuprinde chiar tot restul pedepsei (art. 62 al. 2 Cp.).

Dacă militarul condamnat devine inapt serviciului militar în timpul executării pedepsei el va fi liberat condiționat, chiar dacă nu sunt îndeplinite condițiile prevăzute pentru liberarea condiționată, deoarece aceasta este o liberare condiționată specială. Este și aceasta un aspect al umanismului în executarea sancțiunilor de drept penal.

Un alt efect al executării pedepsei, într-o închisoare militară îl constituie intervenția *reabilitării de drept* la terminarea executării pedepsei, indiferent dacă aceasta a fost integral executată ori numai în parte, ca urmare a reducerii în condițiile art. 62 al. 2 Cp. ca și atunci când pedeapsa a fost grațiată total sau în rest (art. 62 al. 1 Cp.).

708. Săvârșirea din nou a unei infracțiuni. Dacă în timpul executării pedepsei într-o închisoare militară militarul condamnat săvârșește din nou o infracțiune, instanța care îl judecă pentru această infracțiune va revoca executarea pedepsei într-o închisoare militară și va contopi pedeapsa aplicată pentru noua infracțiune cu restul de pedeapsă neexecutată, făcând după caz aplicarea dispozițiilor art. 39 al. 1 și 2 Cp., dacă sunt îndeplinite condițiile recidivei post condamnatorii, ori a art. 40 Cp. pentru pluralitatea intermediară.

Pedeapsa rezultantă urmează a fi executată într-un loc de deținere (art. 62 al. 4 Cp.).

CAPITOLUL II

Înlăturarea executării pedepsei și a consecințelor condamnării

Secțiunea I ÎNLĂTURAREA EXECUTĂRII PEDEPSEI

§ 1. Preliminarii despre cauzele care înlătură executarea pedepsei

709. Realitatea cauzelor. Îndeplinirea funcțiilor și realizarea scopului pedepsei are loc nu numai prin stabilirea și aplicarea acesteia, ci și prin executarea ei.

În adevăr, prin executarea pedepsei se realizează constrângerea și reeducarea infractorului, se realizează prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni de către alte persoane (prevențiunea generală), cât și de către infractor (prevențiunea specială).

Prin executarea pedepsei, funcția de apărare socială îndeplinită de dreptul penal capătă eficiență deplină.

Realitatea socială oferă situații în care pedepsele aplicate nu pot fi executate fie pentru că cel condamnat a reușit să se sustragă și nu a putut fi prins o perioadă îndelungată, fie pentru că puterea de stat apreciază că nu mai este necesară executarea pedepsei, iertând pe condamnat de executarea ei.

Corespunzător acestor situații ce se pot ivi în realitatea socială, legiuitorul a instituit două cauze care înlătură executarea pedepsei: grațierea și prescripția.

§ 2. Grațierea

710. Noțiune. Grațierea este o măsură de clemență, acordată individual potrivit Constituției (art. 94 lit. d) de Președintele României și constă în iertarea unui condamnat de executarea în total ori în parte a pedepsei ori în comutarea acesteia într-una mai ușoară. Grațierea poate fi acordată și colectiv, prin lege de către Parlament (art. 72 pct. 2 lit. g din Constituție).

Grațierea se acordă și produce efecte *in personam*, dar poate fi acordată și *in rem* condamnaților pentru anumite infracțiuni sau la pedepse de o anumită gravitate.

711. Felurile grațierii. În funcție de anumite criterii ce privesc persoanele cărora li se acordă grațierea, condițiile în care se acordă grațierea, întinderea efectelor grațierii, în doctrina penală se disting mai multe modalități ale acesteia.

712. Grațierea individuală și grațierea colectivă. După modul de acordare în raport cu persoanele cărora li se acordă se disting: *grațierea individuală* și *grațierea colectivă*.

713. Grațierea individuală este acordată de regulă la cererea celui condamnat. Ea poate fi acordată și din oficiu. Grațierea individuală se cere și poate fi acordată numai după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare.

714. Grațierea colectivă este acordată unui număr nedeterminat de persoane și privește pedepse determinate prin natura lor, quantumul ori durata acestora, aplicate ori care urmează să fie aplicate pentru anumite infracțiuni săvârșite anterior adoptării legii de grațiere.

715. Grațierea necondiționată și grațierea condiționată. După criteriul condițiilor în care este acordată se disting: *grațierea necondiționată* și *grațierea condiționată*.

716. Grațierea este necondiționată sau pură și simplă când se acordă fără a impune în viitor beneficiarului ei anumite obligații.

717. Grațierea este condiționată când acordarea ei este condiționată de buna conduită a beneficiarului acesteia în viitor, o anumită perioadă de timp sub sancțiunea executării pedepsei neexecutate ca urmare a grațierii care nu se contopește cu pedeapsa aplicată pentru noua infracțiune¹.

În literatura juridică s-a apreciat corect, că grațierea condiționată apare ca o formă a suspendării condiționate a executării pedepsei când executarea nu a început până la adoptarea actului de grațiere și o formă a liberării condiționate când executarea a început iar grațierea înlătură executarea restului de pedeapsă neexecutată, deoarece în intervalul de timp prevăzut în actul de grațiere beneficiarul ei este ținut să aibă o conduită bună, să nu mai săvârșască infracțiuni.

Atât în cazul grațierii necondiționate, cât și în cazul grațierii condiționate, în actul de acordare al acesteia pot fi prevăzute anumite condiții cu privire la

natura pedepsei, durata condamnării, persoana condamnatului (spre ex.: vârsta - bătrâni, minori; lipsa antecedentelor penale; femeie care a născut un număr de copii; condamnatul să nu se fi sustras de la executare etc.) care fiind comune tuturor modalităților grațierii nu constituie criterii de diferențiere.

718. Grațierea totală, grațierea parțială, comutare. După criteriul întinderii efectelor ce le are în raport cu pedeapsa, grațierea poate fi: *totală, parțială* ori *comutare*.

719. Grațierea este totală când privește întreaga pedeapsă aplicată. Grațierea totală se mai numește și remitere de pedeapsă deoarece privește iertarea de executare a întregii pedepse aplicate.

720. Grațierea este parțială când prin actul de clemență este înlăturată executarea doar a unei părți din pedeapsă. Grațierea parțială mai este denumită și *reducere de pedeapsă*.

721. Comutarea este forma grațierii ce constă în înlocuirea pedepsei aplicate de instanța de judecată cu o pedeapsă de altă natură, mai ușoară (spre ex.: pedeapsa cu detențiunea pe viață este înlocuită cu închisoarea).

Grațierea sub forma comutării se acordă, de regulă, individual.

722. Efectele grațierii. Prin dispozițiile art. 120 Cp. sunt prevăzute efectele grațierii necondiționate, iar prin actul de acordare a grațierii mai pot fi prevăzute și alte efecte ale acesteia, ca în cazul grațierii condiționate.

723. Efectele grațierii asupra pedepselor principale. Prin grațiere executarea pedepselor principale este înlăturată cu totul, în parte sau comutată, după caz.

Grațierea înlătură executarea pedepsei principale, ea nu înlătură condamnarea și consecințele condamnării, astfel că o pedeapsă grațiată are aceleași efecte ca și o pedeapsă executată (este antecedent penal, produce interdicții, incapacități, decăderi, poate forma primul termen al recidivei).

De la data acordării grațierii pedeapsa se consideră executată, când este totală ori deși parțială privește restul de executat al pedepsei și de la acest moment începe să fie executată pedeapsa complementară a interzicerii unor drepturi. De la data grațierii curge termenul de reabilitare.

Grațierea are ca obiect pedeapsa aplicată pentru o infracțiune și nu pedeapsa rezultantă a unui concurs, a unei pluralități intermediare ori pentru recidiva postcondamnatorie.

Dacă pentru unele din pedepsele contopite, este incidentă grațierea, aceasta va fi scoasă din contopire, iar dacă a rămas o singură pedeapsă din pedeapsa rezultantă care nu este grațiată, va fi înlăturat și sporul ce eventual fusese aplicat în considerarea pluralității de infracțiuni existente în cauză.

Când grațierea are ca obiect pedeapsa ce urmează a se aplica pentru o infracțiune săvârșită, desigur înainte de adoptarea actului de grațiere, ea produce efecte de la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare.

Pentru infracțiunile continue, continuate ori progresive, incidența actului de grațiere reclamă epuizarea acestora mai înainte de data adoptării decretului de grațiere deoarece, după cum se știe, în cazul formelor de unitate infracțională acestea se consideră săvârșite în momentul comiterii ultimului act de executare

ori al producerii ultimului rezultat.

În cazul grațierii condiționate, pedeapsa se consideră stinsă tot de la data adoptării actului de grațiere dacă bineînțeles în termenul de definitivare, beneficiarul nu săvârșește o nouă infracțiune intenționată care conduce la revocarea grațierii condiționate.

724. Efectele grațierii asupra pedepsei a cărei executare a fost suspendată condiționat. Grațierea are efecte și asupra pedepsei a cărei executare a fost suspendată condiționat. În acest caz, partea din termenul de încercare se reduce cu durata pedepsei în cazul grațierii totale și cu fracțiunea din pedeapsă grațiată în cazul grațierii parțiale. Dacă până la împlinirea termenului de încercare, așa cum a fost redus, nu are loc revocarea sau anularea suspendării condiționate a executării pedepsei, se produc efectele definitive ale suspendării, adică reabilitarea de drept a condamnatului.

Dacă în termenul de încercare redus ca urmare a grațierii totale intervine anularea ori revocarea suspendării, beneficiul grațierii nu este înlăturat ci doar efectul suspendării condiționate a executării pedepsei care este reabilitarea de drept a condamnatului. Când grațierea este parțială, partea din pedeapsă ce rămâne negrațiată, se va executa în cazul anulării ori revocării suspendării condiționate a executării pedepsei.

Dacă grațierea este condiționată și are ca obiect o pedeapsă a cărei executare a fost suspendată, atunci va trebui observat faptul că cele două măsuri de individualizare funcționează paralel și produc efectele specifice.

Întrucât efectele ambelor măsuri de individualizare sunt condiționate de conduita condamnatului într-un anumit termen, vor trebui observate momentele de început ale acestora și momentul de împlinire, ca și influența ce o are împlinirea unui termen asupra celuilalt.

Grațierea condiționată produce efecte asupra suspendării condiționate a executării pedepsei numai în măsura în care ea devine definitivă mai înainte de împlinirea termenului de încercare al suspendării condiționate și fără intervenția vreunei cauze de anulare ori revocare a suspendării. În astfel de cazuri, grațierea fiind definitivă produce aceleași efecte ca și grațierea pură și simplă, adică va duce la reducerea termenului de încercare cu durata pedepsei care a fost grațiată iar la împlinirea termenului de încercare astfel cum a fost redus va interveni reabilitarea de drept, dacă desigur nu a intervenit vreo cauză de revocare ori de anulare a suspendării.

Când în termenul de încercare al suspendării condiționate, redus ca urmare a grațierii condiționate, intervine o cauză de revocare ori de anulare a suspendării condiționate a executării pedepsei, fracțiunea de pedeapsă ce a rămas negrațiată se va executa, iar dacă grațierea a fost totală, revocarea suspendării se va dispune chiar dacă condamnatul nu mai are de executat nimic. Revocarea suspendării trebuie dispusă pentru a împiedica intervenirea reabilitării de drept.

Dacă termenul de încercare al suspendării condiționate a executării pedepsei se împlinește mai înainte de termenul de definitivare al grațierii condiționate, efectele suspendării condiționate se produc, iar grațierea

condiționată rămâne fără obiect. Săvârșirea unei noi infracțiuni după împlinirea termenului de încercare al suspendării condiționate a executării pedepsei, dar în termenul de definitivare al grațierii condiționate nu mai determină vreo revocare.

Când atât în termenul de încercare al suspendării condiționate, cât și termenul de definitivare al grațierii condiționate, condamnatul săvârșește o nouă infracțiune care atrage atât revocarea suspendării condiționate a executării pedepsei cât și pierderea beneficiului grațierii condiționate, condamnatul va executa atât pedeapsa ce fusese suspendată condiționat, cât și pedeapsa pentru noua infracțiune, care nu se contopesc.

725.Efectele grațierii asupra pedepselor complementare. Prin dispozițiile art. 120 al. 3 Cp., s-a prevăzut că grațierea nu are efecte asupra pedepselor complementare, afară de cazul când se dispune altfel prin actul de grațiere. Aceasta presupune că dacă prin actul de grațiere nu se fac referiri cu privire la pedepsele complementare, acestea urmează să fie executate deoarece grațierea nu le-a înlăturat.

726.Efectele grațierii asupra măsurilor de siguranță și asupra măsurilor educative. Grațierea nu are efect asupra măsurilor de siguranță și măsurilor educative (art. 120 al. 5 Cp.). Dispoziția din codul penal își găsește motivația în faptul că prin luarea măsurilor de siguranță se urmărește înlăturarea unei stări de pericol și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni, că acestea (măsurile de siguranță) nu sunt consecințe ale săvârșirii de infracțiuni, nu sunt pedepse și de aceea nu pot intra sub incidența actelor de clemență.

Măsurile educative având un caracter preponderent preventiv, educativ, de asemenea nu sunt grațiate.

727.Efectele grațierilor succesive. Grațierile parțiale succesive intervenite în cursul executării unei pedepse de mai lungă durată, au ca efect reducerea succesivă a pedepsei, corespunzător fiecărei grațieri. O astfel de soluție poate fi prevăzută chiar prin actul de acordare a grațierii parțiale. Prin actul de acordare a grațierii se poate prevedea și soluția contrară, că nu beneficiază de grațiere condamnații cărora li s-a mai redus pedeapsa ca urmare a unei grațieri anterioare ori că vor beneficia de dispozițiile de grațiere mai favorabile.

§ 3. Prescripția executării pedepsei

728.Noțiune. Prescripția executării pedepsei este o cauză care înlătură executarea pedepsei. Prescripția constă în stingerea forței executive a unei hotărâri de condamnare ca urmare a trecerii timpului. Prin prescripție se stinge dreptul statului de a cere executarea pedepsei aplicate și se stinge și obligația condamnatului de a mai executa pedeapsa ce i s-a aplicat.

Ca și prescripția răspunderii penale, prescripția executării pedepsei își găsește justificarea în anihilarea eficienței pedepsei aplicate dacă nu a fost executată o perioadă de timp.

În adevăr, prevențiunea generală cât și prevențiunea specială nu se mai realizează, deoarece fapta și pedeapsa aplicată au putut fi uitate prin trecerea timpului, iar făptuitorul, în tot acest interval, fiind sub amenințarea executării pedepsei, s-a putut îndrepta.

Prin reglementarea prescripției executării pedepsei se conferă cadrul legal de rezolvare a ipotezelor în care executarea pedepsei nu a putut fi realizată într-o perioadă de timp, instituindu-se o cauză de stingere a executării pedepsei.

729. Termenele de prescripție. Prin dispozițiile art. 126 Cp., sunt stabilite termenele de prescripție a executării pedepsei în funcție de durata pedepsei ce urmează a fi executată după cum urmează:

a) Pedeapsa închisorii mai mare de 15 ani precum și detențiunea pe viață se prescriu în 20 de ani;

b) Pedeapsa închisorii mai mică de 15 ani se prescrie într-un termen de 5 ani la care se adaugă durata pedepsei închisorii fără a depăși 15 ani;

c) Pedeapsa amenzii se prescrie în termen de 3 ani. Deși nu sunt pedepse, în lege s-a prevăzut expres (art. 126 al. 2 Cp.) că se prescriu în termen de 1 an și sancțiunile cu caracter administrativ prevăzute în art. 92 Cp.

Durata termenelor de prescripție a executării pedepsei se calculează de la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare (art. 126 al. 3 Cp.). Termenul de prescripție a executării pedepsei în cazul revocării suspendării condiționate a executării pedepsei, a suspendării executării sub supraveghere sau după caz a executării pedepsei la locul de muncă începe să curgă de la data când hotărârea de revocare a rămas definitivă (art. 126 al. 4 Cp.).

Termenul de prescripție se calculează în funcție de pedeapsa aplicată pentru o singură infracțiune ori pedeapsa rezultată în caz de concurs de infracțiuni, pluralitatea intermediară ori recidivă postcondamnatorie.

Dispoziții speciale privind calcularea termenelor de prescripție a executării pedepsei se mai găsesc și în alte articole din codul penal. Astfel potrivit dispozițiilor art. 129 Cp. termenele de prescripție a executării pedepsei se reduc la jumătate pentru cei care la data săvârșirii infracțiunii erau minori.

Potrivit dispozițiilor art. 130 Cp. reintrodus în Cp. prin L. nr. 140/1996, executarea pedepsei închisorii, atunci când aceasta înlocuiește pedeapsa detențiunii pe viață, se prescrie în 20 de ani. Termenul de prescripție curge de la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare la detențiunea pe viață.

730. Întreruperea cursului prescripției executării pedepsei. Întreruperea cursului de prescripție a executării pedepsei și a sancțiunilor cu caracter administrativ are aceleași efecte ca și întreruperea cursului prescripției răspunderii penale adică ștergerea termenului curs anterior și după încetarea cauzei de întrerupere începe să curgă un nou termen de prescripție.

Întreruperea termenului de prescripție a executării pedepsei și a sancțiunilor cu caracter administrativ are loc, potrivit dispozițiilor art. 127 Cp., prin: a) începerea executării pedepsei; b) săvârșirea din nou a unei infracțiuni. Alături de aceste cauze, care prin intervenția lor anihilează efectul produs din curgerea timpului, readucând în actualitate fapta comisă, pedeapsa aplicată și respectiv conduita periculoasă a infractorului ce perseverează pe calea

infracțională, legiuitorul a mai prevăzut încă o cauză, anume c) sustragerea de la executare, după începerea executării pedepsei, sustragere care determină curgerea unui nou termen de prescripție, care se calculează, de la data sustragerii (art. 127 al. 2 Cp.). Această cauză este mai frecventă în cazurile când pedeapsa amenzii se execută în rate ori când pedeapsa închisorii se execută la locul de muncă.

Deoarece pentru prescripția executării pedepsei nu a mai fost prevăzută o prescripție specială, ca în cazul prescripției răspunderii penale și care presupunea că prescripția înlătură răspunderea penală oricâte întreruperi ar interveni dacă s-a împlinit odată și jumătate termenul de prescripție, pentru a produce efectele sale, stingerea executării pedepsei ori a sancțiunilor cu caracter administrativ, termenul de prescripție trebuie să curgă neîntrerupt și integral.

731.Suspendarea cursului prescripției. Cursul termenului de prescripție a executării pedepsei poate fi oprit sau suspendat în cauzele prevăzute de lege și reluat după încetarea cauzei care a determinat suspendarea.

Cauzele de suspendare a termenului de prescripție a executării pedepsei sunt prevăzute în Codul de procedură penală și privesc suspendarea executării pedepsei în timpul exercitării căilor extraordinare de atac (art. 390, 410, 411 C.p.p.) sau în cazurile de amânare ori de întrerupere a executării pedepsei (art. 453, 455, C.p.p.).

732.Efectele prescripției executării pedepsei. Prescripția înlătură executarea pedepsei principale (art. 125 al. 1 Cp.)-

Gravitatea deosebită a infracțiunilor contra păcii și omenirii a determinat legiuitorul penal român să prevadă nu numai imprescriptibilitatea răspunderii penale, ci și imprescriptibilitatea executării pedepselor principale pronunțate pentru aceste infracțiuni.

Prin prescripție se stinge executarea pedepsei principale și odată cu aceasta și pedeapsa accesorie. În absența unei prevederi exprese se apreciază corect în știința dreptului penal, că prescripția nu înlătură executarea pedepselor complementare. Problema înlăturării prin prescripție a pedepselor complementare s-ar pune numai în legătură cu interzicerea unor drepturi care se execută după executarea pedepsei principale, ori după prescripția executării pedepsei principale, fiindcă pedeapsa complementară - degradarea militară se va executa după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare astfel ca executarea acesteia nu presupune prezența condamnatului.

Prescripția nu produce efecte asupra măsurilor de siguranță (art. 126 al. ultim). Aceasta înseamnă că măsurile de siguranță se vor executa indiferent de timpul scurs de la luarea acestora până la prinderea făptuitorului. Soluția este firească având în vedere natura juridică a măsurilor de siguranță, scopul în vederea căruia sunt luate: *înlăturarea unei stări de pericol și preîntâmpinarea săvârșirii faptelor prevăzute de legea penală*, stare de pericol care nu este înlăturată prin trecerea timpului.

Secțiunea a II-a ÎNLĂTURAREA CONSECINTELOR CONDAMNĂRII PRIN REABILITARE

§ 1. Aspecte generale privind reabilitarea

733.**Noțiune.** Reabilitarea este mijlocul legal prin care fostul condamnat este deplin integrat, pe plan juridic, în societate.

Reabilitarea este instituția juridică prin care efectele unei condamnări ce constau în interdicții, incapacități și decăderi, încetează pentru viitor, pentru fostul condamnat care o perioadă de timp a dovedit, prin întreaga sa comportare ca s-a îndreptat și că este posibilă reintegrarea socială deplină a acestuia.

Reabilitarea, ca măsură de politică penală, este menită să stimuleze efortul de îndreptare și integrare al fostului condamnat în cadrul societății, prin repunerea acestuia în deplinătatea drepturilor politice și social-economice pe care le-a avut înainte de condamnare.

§ 2. Efectele reabilitării

734. **Înlăturarea consecințelor condamnării.** Reabilitarea, potrivit dispozițiilor art.133 Cp., are ca efect încetarea decăderilor, interdicțiilor și incapacităților ce rezultă din condamnare.

Interdicțiile și decăderile pot decurge din hotărârea de condamnare, în situația, în care, pe lângă pedeapsa principală a închisorii, s-a aplicat și pedeapsa complementară a interzicerii unor drepturi, iar *incapacitățile* pot decurge din legi extrapenale de reglementare a diferitelor activități. Astfel în unele legi de reglementare a unor activități se poate prevedea că anumite funcții sau activități pot fi îndeplinite numai de persoane care se bucură de integritatea morală, de o reputație neștirbită, ori că nu pot fi îndeplinite de persoane care au fost condamnate pentru anumite infracțiuni. Reabilitarea privește viitorul fostului condamnat, care nu va mai avea de suportat interdicții, incapacități ori decăderi ce decurgeau din condamnare, iar nu trecutul acestuia. Astfel condamnarea pentru care s-a obținut reabilitarea nu mai este luată în seamă la stabilirea stării de recidivă (art. 38 al. ultim Cp.).

Repunerea prin reabilitare a fostului condamnat, în deplinătatea drepturilor politice și social-economice pe care le-a avut înainte de condamnare, nu înseamnă că acesta va fi repus și în funcția avută înainte de condamnare, ori că va fi reprimat în cadrele forțelor armate sau că va obține gradul militar avut, deoarece reabilitarea nu este o *restituto in integrum*.

În adevăr, potrivit dispozițiilor art. 133 ai. 2 Cp., reabilitarea nu are ca urmare obligația de reintegrare în funcția din care infractorul a fost scos în urma condamnării ori de rechemare în cadrele permanente ale forțelor armate sau de redare a gradului militar pierdut.

Obținând reabilitarea, deci repunerea deplină în drepturi, fostul condamnat poate ocupa o funcție similară cu cea avută anterior ori chiar aceeași funcție dacă postul respectiv este liber, ori poate fi rechemat în cadrele forțelor armate și obține din nou gradul militar avut, dar acestea nu ca efect automat al reabilitării, ci potrivit legii care reglementează ocuparea funcțiilor ori încadrarea

în armată.

Efectele reabilitării nu se întind asupra măsurilor de siguranță cu excepția interdicției de a se afla în anumite localități. Rațiunea acestei excepții rezidă în incompatibilitatea temeiurilor de acordare a reabilitării cu cele care ar justifica menținerea măsurii de siguranță, starea de pericol ce reiese din prezența fostului condamnat în anumite localități.

Excepția de la reabilitare a celorlalte măsuri de siguranță își găsește motivarea în scopul în vederea căruia sunt luate, înlăturarea unei stări de pericol și preîntâmpinarea săvârșirii faptelor prevăzute de legea penală.

§ 3. Trăsături caracteristice ale reabilitării

735. Conținutul reabilitării. Reabilitarea în dreptul penal român poate fi obținută pentru orice condamnare, indiferent de gravitatea acesteia și de natura infracțiunii care a atras condamnarea, de sediul acesteia: în codul penal, în legi penale speciale, în legi nepenale cu dispozițiuni penale. Reabilitarea poate fi obținută și pentru condamnări pronunțate în străinătate și al căror efect a fost recunoscut potrivit dispozițiilor art. 519-522 Cp.

Reabilitarea înlătură pentru viitor interdicțiile, incapacitățile și decăderile ce decurg din condamnare, fiind un mijloc de reintegrare a fostului condamnat în societate.

Reabilitarea privește tot trecutul condamnatului, iar în cazul unor condamnări succesive, produce efecte cu privire la toate, având un caracter indivizibil.

Caracterul indivizibil al reabilitării se deduce din funcția ce-o îndeplinește: reintegrarea socială și juridică a fostului condamnat. O reabilitare parțială, numai pentru o condamnare ori pentru unele condamnări suferite de condamnat, pare ca lipsită de sens, deoarece reabilitarea privește persoana condamnatului și nu condamnările suferite de acesta.

736. Forme. Reabilitarea este cunoscută în știința dreptului penal și consacrată în legislații sub două forme: reabilitarea de drept și reabilitarea judecătorească. Între cele două forme există diferențe după modul și condițiile în care poate fi obținută.

a) *Reabilitarea de drept* sau legală se caracterizează prin intervenția ei din oficiu „ope legis” la îndeplinirea anumitor condiții.

b) *Reabilitarea judecătorească* se acordă la cererea fostului condamnat de către instanța de judecată care constată îndeplinirea condițiilor prevăzute de lege.

§ 4. Reabilitarea de drept

737. Noțiune. Reabilitarea de drept este forma de reabilitare ce intervine din oficiu pentru anumite condamnări de mică gravitate la împlinirea de către condamnat a condițiilor prevăzute de lege.

Reabilitarea de drept intervine, potrivit dispozițiilor art. 134 al. 1 Cp. în cazul condamnării la amendă sau la pedeapsa închisorii care nu, depășește un an, dacă în decurs de 3 ani de la executarea pedepsei condamnatul nu a săvârșit o altă infracțiune.

Reabilitarea de fapt intervine în Trei cazuri speciale și anume: la împlinirea termenului de încercare în cazul condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei (art. 86 Cp.), la împlinirea termenului de încercare în cazul suspendării executării pedepsei sub supraveghere (art. 86 Cp.) și în cazul executării pedepsei într-o închisoare militară (art. 62 al. 5 Cp.).

738. Condițiile reabilitării de drept. Pentru dobândirea reabilitării de drept se cer îndeplinite anumite condiții ce privesc: condamnarea, timpul scurs de la executarea sau stingerea executării pedepsei, conduita condamnatului.

739. Condiții cu privire la condamnare. Reabilitarea de drept intervine pentru condamnări de mică gravitate și anume pentru condamnări la pedeapsa amenzii sau la pedeapsa închisorii care nu depășește un an.

Pedeapsa amenzii ori pedeapsa închisorii de cel mult un an, pentru care intervine reabilitarea de drept, este cea aplicată de instanță și nu cea executată care ar putea fi redusă ori comutată ca urmare a unei grațieri.

În practica judiciară s-a pus problema dacă reabilitarea de drept poate interveni și în cazul condamnărilor succesive și care fiecare în parte îndeplinește condițiile prevăzute de lege (art. 134 Cp.). Răspunsul a fost afirmativ, în sensul că va interveni reabilitarea de drept pentru fiecare condamnare în parte, când deci între executarea pedepsei anterioare și săvârșirea din nou a unei infracțiuni se împlinește termenul de 3 ani.

Dacă pentru una din condamnărilor succesive nu sunt îndeplinite condițiile prevăzute de lege pentru intervenirea reabilitării de drept atunci aceasta nu va opera fiindcă reabilitarea privește pe condamnat și nu condamnărilor pe care acesta le-a suportat.

Reabilitarea de drept nu va opera, de asemenea, în cazul în care în termenul de trei ani, condamnatul săvârșește o nouă infracțiune, chiar dacă pentru noua infracțiune, pedeapsa aplicată nu este exceptată de la reabilitarea de drept și chiar dacă de la executarea acesteia, se împlinește termenul de 3 ani.

În astfel de situații condamnatul poate cere reabilitarea judecătorească.

Așa cum s-a arătat, reabilitarea de drept nu operează nici în cazul în care condamnatul a suferit mai multe condamnări succesive susceptibile doar unele de reabilitare de drept, iar altele exceptate, fiindcă reabilitarea are caracter indivizibil, iar o reabilitare parțială este lipsită de semnificație juridică. Condamnatul poate cere însă reabilitarea judecătorească.

740. Condiții privind termenul de reabilitare. Intervenția reabilitării de drept este condiționată de trecerea unui termen de 3 ani de la executarea pedepsei ori de la stingerea executării acesteia.

Termenul este același indiferent de natura pedepsei, închisoare sau amendă și se calculează de la executarea pedepsei ori de la stingerea executării pedepsei prin modalitățile prevăzute de lege.

741. **Condiții privind persoana condamnatului.** Obținerea reabilitării de drept este condiționată de conduita bună a condamnatului care în decurs de trei ani nu trebuie să mai săvârșească infracțiuni.

Săvârșirea unei noi infracțiuni în termenul de 3 ani prevăzut pentru reabilitarea de drept are drept efect, așa cum s-a arătat, înlăturarea reabilitării de drept pentru condamnarea în vederea căreia curgea, cu excepția cazurilor în care pentru noua infracțiune săvârșită este incidență amnistia și care prin efectul ei de înlăturare a răspunderii penale, face ca termenul de reabilitare de drept ce curgea după executarea pedepsei anterioare să se îndeplinească.

742.**Reabilitarea de drept în cazuri speciale.** Reabilitarea de drept mai intervine, așa cum s-a arătat și în cazuri speciale:

a) *Reabilitarea de drept* ca efect al suspendării condiționate a executării pedepsei este prevăzută în dispozițiile art. 86 Cp. și intervine la împlinirea termenului de încercare, dacă în cadrul acestuia nu a intervenit o cauză de revocare ori de anulare a suspendării și tot astfel la împlinirea termenului de încercare în cazul suspendării executării pedepsei sub supraveghere (art. 86⁶ Cp.).

Reabilitarea de drept intervine de asemenea, la împlinirea termenului de încercare al suspendării condiționate a executării pedepsei ori a suspendării executării pedepsei sub supraveghere când acestea au fost acordate în cazuri speciale, fără îndeplinirea condițiilor prevăzute de art. 81 și 86¹ Cp., cum este cazul condamnatului la pedeapsa închisorii cu executarea la locul de muncă care și-a pierdut capacitatea de muncă (art. 86⁹ al. 4 Cp.) ori condamnatului pentru infracțiunea de abandon de familie care își îndeplinește obligațiile în cursul judecății (art. 305 al. 4 Cp.).

b) *Reabilitarea de drept* intervine pentru condamnatul militar în termen care execută pedeapsa într-o închisoare militară, la terminarea executării pedepsei, iar în cazul în care pedeapsa a fost redusă cu o treime ori cu jumătate ca urmare a conduitei acestuia (art. 62 al. 2 Cp.) la terminarea executării pedepsei astfel reduse.

Reabilitarea de drept va interveni și la împlinirea duratei pedepsei când condamnatul militar a devenit inapt și a fost liberat condiționat. Dobândirea reabilitării de drept de către condamnatul militar în termen ce execută pedeapsa închisorii într-o închisoare militară este condiționată de conduita bună a acestuia care trebuie să nu mai săvârșească din nou infracțiuni.

Așa cum s-a arătat, reabilitarea de drept în astfel de cazuri speciale intervine potrivit reglementărilor proprii.

743.**Efectele reabilitării de drept.** Pe lângă efectele generale ale reabilitării, cu privire la reabilitarea de drept ce intervine la împlinirea termenului de încercare al suspendării condiționate a executării pedepsei se cuvine menționată prevederea art. 12 Ut. b din Legea nr. 7/1972 privind cazierul judiciar potrivit cu care scoaterea condamnatului din cazierul judiciar are loc după ce au trecut 2 ani de la expirarea termenului de încercare.

Întrucât efectele reabilitării de drept intervin „ope legis” în practică s-a pus problema dacă pentru condamnări la care este incidență reabilitarea de drept se

poate cere constatarea judecătorească a reabilitării. Răspunsul a fost afirmativ. Hotărârea instanței de judecată, în acest caz nu este de acordare a reabilitării, ci de constatare a reabilitării de drept. Cererea de constatare a reabilitării de drept se introduce la instanța judecătorească după împlinirea termenului de 3 ani prevăzut în art. 134 Cp.

Interesul promovării unei cereri de constatare a reabilitării de drept este legată de probarea intervenirii reabilitării de drept care se va face prin hotărârea judecătorească constatatoare.

§ 5. Reabilitarea judecătorească

744.Noțiune. Reabilitarea judecătorească este reabilitarea ce se acordă, la cererea fostului condamnat, de către instanța de judecată în urma verificării îndeplinirii condițiilor prevăzute de lege.

Având în vedere că se acordă în toate cazurile în care nu operează reabilitarea de drept, deci indiferent de natura infracțiunii și de gravitatea pedepsei aplicate, reabilitarea judecătorească este socotită ca fiind forma tipică, modalitatea principală de înlăturare a consecințelor ce rezultă dintr-o condamnare.

Spre deosebire de reabilitarea de drept, la care reabilitarea intervine din oficiu, la împlinirea condițiilor prevăzute de lege, reabilitarea judecătorească presupune nu numai îndeplinirea condițiilor, ci și constatarea acestora de către instanța judecătorească și pronunțarea, pe baza lor, a reabilitării printr-o hotărâre judecătorească.

745.Condițiile reabilitării judecătorești. Reabilitarea judecătorească se acordă la împlinirea condițiilor prevăzute de lege: cu privire la condamnările pentru care se cere, cu privire la termenele de reabilitare, cu privire la conduita condamnatului.

746.Condiții cu privire la condamnare. Condamnările pentru care se acordă reabilitarea judecătorească sunt acelea pentru care nu intervine reabilitarea de drept.

În practica judiciară s-a ridicat problema dacă pentru o condamnare cu privire la care a intervenit amnistia mai poate fi cerută reabilitarea judecătorească.

Răspunsul a fost pe bună dreptate afirmativ, deoarece reabilitarea apare uneori cu efecte mai favorabile decât amnistia.

În acest sens sunt de observat dispozițiile art. 12 din Legea nr. 7/1972 privind cazierul judiciar potrivit cu care scoaterea din cazierul judiciar a persoanelor condamnate în cazul amnistiei are loc după 2 ani de la incidența amnistiei iar în cazul -reabilitării aceasta are loc de îndată. Tot astfel în Legea nr. 22/1969 art. 4 al. 3 se prevedea interdicția pentru condamnatul care a beneficiat de amnistie de a ocupa funcția de gestionar timp de 2 ani de la data când a intervenit amnistia; interdicție care nu există în cazul reabilitării judecătorești care face să înceteze de îndată interdicțiile, incapacitățile și decăderile ce decurg dintr-o condamnare.

Reabilitarea judecătorească se acordă pentru toate condamnările succesive, chiar dacă pentru unele din acestea ar fi incidență reabilitarea de drept.

747. Condiții cu privire la termenul de reabilitare. Termenul de reabilitare este o condiție esențială a reabilitării judecătorești și reprezintă intervalul de timp dintre executarea pedepsei ori stingerea executării acesteia prin modurile prevăzute de lege și judecarea cererii de reabilitare interval în care condamnatul, prin conduita sa, probează că s-a îndreptat și că merită să i se acorde reabilitarea.

748. Durata termenelor de reabilitare judecătorească. Termenele de reabilitare judecătorească sunt stabilite prin dispozițiile din art. 135 Cp. și sunt diferențiate după gravitatea pedepsei aplicate, în patru categorii. Corespunzător fiecărei categorii de condamnări este stabilit un termen fix, la care se adaugă un termen variabil ce reprezintă jumătate din durata pedepsei. Termenul de reabilitare judecătorească, este diferențiat pentru fiecare condamnare, potrivit dispozițiilor art. 135 Cp. după cum urmează:

a) în cazul condamnării la pedeapsa închisorii mai mare de un an, până la 5 ani, termenul de reabilitare este de 4 ani la care se adaugă jumătate din durata pedepsei aplicate (art. 135 al. 1 lit. a Cp.).

b) în cazul condamnării la pedeapsa închisorii între 5 și 10 ani, termenul de reabilitare judecătorească este de 5 ani plus jumătate din durata pedepsei aplicate (art. 135 al. 1 lit. b Cp.).

c) în cazul condamnării la pedeapsa închisorii mai mare de 10 ani, termenul de reabilitare este de 7 ani plus jumătate din durata pedepsei aplicate (art. 135 al. 1 lit. c Cp.).

d) termenul de reabilitare este tot de 7 ani plus jumătate din durata pedepsei, în cazul în care pedeapsa cu detențiunea pe viață a fost comutată sau înlocuită cu pedeapsa închisorii (art. 135 al. lit. d Cp.).

Potrivit dispozițiilor art. 135 al. ultim, procurorul general al Parchetului de pe lângă Curtea Supremă de Justiție poate dispune în cazuri excepționale reducerea termenelor de reabilitare.

Termenul de reabilitare judecătorească se stabilește în funcție de pedeapsa principală aplicată condamnatului pentru o singură infracțiune ori pentru un concurs de infracțiuni și nu față de pedeapsa executată care poate fi mai redusă ca urmare a unei grațieri parțiale.

În cazul condamnărilor succesive termenele de reabilitare judecătorească se calculează în funcție de condamnarea cea mai grea.

749. Calcularea termenelor de reabilitare judecătorească. Termenele de reabilitare de drept sau judecătorească sunt termene de drept substanțial și se calculează potrivit dispozițiilor art. 154 Cp. care prevăd că luna și anul se socotesc împlinite cu o zi înainte de ziua corespunzătoare datei de la care au început să curgă.

În calcularea termenelor de reabilitare un rol important îl are stabilirea datei de la care încep să curgă (dies ad quo) și data de împlinire (dies ad quem). Prin dispozițiile art. 136 Cp. s-au prevăzut regulile de stabilire a datei de la care începe să curgă termenul de reabilitare de drept sau judecătorească, în funcție de

natura pedepsei și a modului de stingere a executării pedepsei.

Termenul de reabilitare se socotește de la data când a luat sfârșit executarea pedepsei principale ori de la data când aceasta s-a prescris (art. 136 al. 1 Cp.).

Pentru cei condamnați la pedeapsa cu amenda termenul curge din momentul în care amenda a fost achitată sau executarea ei s-a stins în alt mod (art. 136 al. 2 Cp.).

În caz de grațiere totală ori a restului de pedeapsă termenul de reabilitare curge de la data actului de grațiere (art. 136 al. 3 Cp.).

Termenul de reabilitare începe să curgă, în cazul închisorii, de la punerea în libertate definitivă de la locul de deținere. Dacă pentru ultima parte din pedeapsă condamnatul fusese liberat condiționat, termenul de reabilitare curge de la data împlinirii duratei pedepsei și nu de la data liberării condiționate.

În cazul executării pedepsei la locul de muncă termenul de reabilitare se calculează de la data următoare ultimei zile de munca când executarea pedepsei s-a încheiat.

Dacă prin comutarea arestării preventive, nu mai rămâne de executat nici un rest de pedeapsă, termenul de reabilitare se calculează de la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare.

În cazul în care executarea pedepsei aplicate a avut loc prin deținere preventivă care a luat sfârșit mai înainte de rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare, termenul de reabilitare se calculează tot de la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare și nu de la data când a luat sfârșit deținerea preventivă. În motivarea acestei soluții, în practica judiciară s-a arătat că o pedeapsă, pentru a fi considerată executată, trebuie mai întâi să poată fi pusă în executare, ceea ce nu este posibil mai înainte ca hotărârea de condamnare să rămână definitivă.

În cazul condamnărilor succesive termenul de reabilitare se calculează în funcție de pedeapsa cea mai grea, care atrage deci cel mai lung termen de reabilitare și care va curge de la data când a luat sfârșit executarea ultimei pedepse.

În practica judiciară, s-a decis corect că în cazul unei pluralități de condamnări definitive, dacă ultima condamnare a fost pronunțată cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, termenul de reabilitare se socotește de la data când s-a împlinit termenul de încercare.

Când executarea pedepsei principale s-a stins prin prescripție, termenul de reabilitare curge de la data împlinirii termenului de prescripție.

Când stingerea executării pedepsei a avut loc prin grațiere, data de la care începe să curgă termenul de reabilitare este diferită după felul grațierii și după momentul incidenței acesteia.

Termenul de reabilitare curge, în cazul grațierii totale sau a restului de pedeapsă, de la data adoptării actului de grațiere dacă acesta este ulterior hotărârii de condamnare.

Când grațierea privește pedepse ce urmează a fi aplicate pentru infracțiuni comise, desigur, anterior adoptării actului de grațiere, termenul de reabilitare curge de la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare pentru care s-a

pronunțat pedeapsa grațiată⁴⁴ cu condiția ca grațierea să fie totală ori să privească restul ce mai rămăsese de executat după coinputarea eventualei arestări preventive. Dacă însă în urma condamnării definitive se constată că grațierea este parțială, termenul de reabilitare curge de la data executării restului de pedeapsă ce nu a fost grațiată.

Când grațierea este condiționată, iar în termenul de definitivare a acesteia nu a intervenit o cauză de revocare, termenul de reabilitare curge tot de la data adoptării actului de grațiere, ca de altfel și în cazul grațierii pure și simple. În astfel de situații termenul de reabilitare curge paralel cu termenul de definitivare a grațierii condiționate.

750. Condiții cu privire la conduita condamnatului. Prin dispozițiile art. 137 Cp., s-au prevăzut condițiile ce trebuie îndeplinite de către cel condamnat pentru obținerea reabilitării judecătorești.

În cursul termenului de reabilitare condamnatul să nu fi suferit o nouă condamnare (art. 137 Ut. a Cp.). O condamnare nouă intervenită în termenul de reabilitare, îl întrerupe și un nou termen de reabilitare urmează să curgă de la data executării pedepsei ori stingerea acesteia și în raport cu pedeapsa cea mai grea.

Condiția examinată arc în vedere intervenția unei condamnări și nu săvârșirea unei noi infracțiuni. Distincția este importantă deoarece numai existența unei condamnări suferite în termenul de reabilitare va duce la respingerea cererii de reabilitare, pe când săvârșirea unei infracțiuni va conduce doar la suspendarea cererii de reabilitare până la soluționarea definitivă a noii învinuiri (art. 500 C.p.p.).

Soluția de mai sus este motivată de faptul că învinuirea de săvârșirea altor *infracțiuni este incerta, nu conduce și la condamnarea persoanei, de aceea se prevede expres în lege ca să fie vorba de o condamnare.*

Condiția prevăzută la art. 137 lit. a Cp. este îndeplinită și atunci când solicitantul reabilitării a fost condamnat pentru o nouă faptă, dar care ulterior a fost amnistiată ori a intervenit dezincriminarea acesteia.

Condamnatul care cere reabilitarea trebuie să aibă asigurată existența prin muncă sau prin alte mijloace oneste (art. 137 al. 1 lit. b Cp.). Prin prevederea acestei condiții este stimulată încadrarea în muncă și desfășurarea unei munci oneste de către fostul condamnat pentru întreținerea sa și totodată este exclus de la reabilitare cel care duce un trai parazitar, care nu-și asigură existența prin muncă cinstită.

Legea nu limitează durata muncii și nici felul muncii ce urmează să fie desfășurată de fostul condamnat pentru a-și asigura existența prin muncă. Este necesar ca fostul condamnat să desfășoare o muncă cinstită, pentru a-și asigura existența, într-o unitate economică, în gospodăria proprie, etc.

Este îndeplinită condiția prevăzută la art. 137 al. 1 lit. b Cp. și atunci când fostul condamnat este pensionar ori fiind incapabil de muncă se află în întreținerea membrilor din familie.

Solicitantul reabilitării să fi avut o conduită bună (art. 137 al. 1 lit. c Cp.) conduita bună a fostului condamnat, prin care probează că s-a integrat deplin în

societate, a respectat legile și regulile de conviețuire socială, nu se reduce doar la aspectul că nu a mai săvârșit infracțiuni.

Conduita bună a condamnatului se examinează de către instanța investită cu judecarea cererii de reabilitare, atât în familie, la locul de muncă, în societate, cât și în orice împrejurare în care condamnatul s-a aflat și pe întreaga perioadă de la executarea pedepsei până la soluționarea cererii de reabilitare.

Nu este îndeplinită condiția bunei conduite, când petiționarul a mai săvârșit în termenul de reabilitare o infracțiune, chiar dacă pentru aceasta a intervenit amnistia, ori a fost sancționat contravențional de instanța de judecată.

Condiția bunei conduite a condamnatului nu presupune, cum corect s-a decis în practica judiciară, ca petiționarul să fi avut o comportare deosebită care să determine evidențierea sa în muncă.

751. Achitarea cheltuielilor de judecată și a despăgubirilor civile.

A patra condiție privește achitarea în întregime a cheltuielilor de judecată și a despăgubirilor civile la plata cărora a fost obligat, afară de cazul în care partea vătămată a renunțat la despăgubiri sau când instanța constată că cel condamnat și-a îndeplinit în mod regulat obligațiile privitoare la despăgubirile civile din hotărârea de condamnare (art. 137 al. 1 lit. d Cp.).

Îndeplinirea acestei condiții reclamă o atenție deosebită din partea instanței de judecată, pentru a nu fi acordată reabilitarea unei persoane care s-a sustras cu rea-credință de la plata cheltuielilor de judecată ori a despăgubirilor civile și care prin aceasta demonstrează că nu merită să fie reabilitată.

Nu este îndeplinită condiția prevăzută la art. 137 lit. d Cp. când condamnatul s-a sustras de la executarea despăgubirilor civile până când acestea s-au prescris. Pentru a fi îndeplinită condiția ce-o examinăm, este necesar ca petiționarul să-și îndeplinească voluntar obligația, afară de cazul când partea vătămată a renunțat la despăgubiri.

Dacă neplata cheltuielilor de judecată și a despăgubirilor civile nu se datorează relei credințe a condamnatului, se poate dispune reabilitarea (art. 137 al. final).

752. Admiterea sau respingerea cererii de reabilitare. Instanța de judecată sesizată cu cererea de reabilitare a fostului condamnat, constând că sunt îndeplinite condițiile cerute de lege, acordă reabilitarea condamnatului.

Cererea de reabilitare nu poate fi respinsă pe motiv de oportunitate ori că infracțiunile pentru care fusese condamnat petiționarul au un caracter grav.

Este posibil ca instanța să constate neîndeplinirea condițiilor prevăzute de lege pentru acordarea reabilitării și atunci dispune *respingerea* cererii de reabilitare.

Când respingerea se datorează neîndeplinirii condițiilor de fond, o nouă cerere de reabilitare va putea fi făcută:

- după trecerea unui termen de *3 ani* în cazul condamnării la pedeapsa închisorii mai mare de 10 ani;
- după trecerea a *2 ani* pentru condamnările cuprinse între 5 și 10 ani;
- după trecerea unui termen de *un an* pentru condamnările mai mici de 5 ani (art. 138 al. 1 Cp.).

Aceste termene încep să curgă de la data când hotărârea prin care a fost respinsă cererea de reabilitare a rămas definitivă (art. 138 al. 1 Cp.).

Condițiile prevăzute pentru acordarea reabilitării vor trebui îndeplinite și în intervalul de timp prevăzut pentru reînnoirea cererii de reabilitare (art. 138 al. 2 Cp.).

Dacă respingerea cererii de reabilitare se datorează neîndeplinirii condițiilor de formă, procedurale, cererea de reabilitare poate fi reînnoită oricând cu excepția cazului când cererea a fost respinsă ca prematură și care va putea fi introdusă la împlinirea termenului de reabilitare (art. 138 al. ultim Cp. coroborat cu art. 497 al. ultim Cp.).

753. Anularea reabilitării judecătorești. Potrivit dispozițiilor art. 139 Cp. reabilitarea judecătorească *va fi anulată* dacă după acordarea ei s-a descoperit că cel reabilitat mai suferise o altă condamnare care dacă ar fi fost cunoscută ar fi dus la respingerea cererii de reabilitare. Cauza care determina deci anularea reabilitării judecătorești o constituie " existența unei condamnări definitive de care instanța nu a avut cunoștință în momentul judecării cererii de reabilitare.

Anularea reabilitării în acest caz este obligatorie și reprezintă sancțiunea specifică prevăzută în cadrul reglementării privind reabilitarea.

CUPRINS

TITLUL I NOȚIUNI GENERALE

Capitolul I: NOȚIUNI INTRODUCTIVE.....	3
Secțiunea I: Dreptul penal ca ramură de drept.....	3
§ 1. Noțiunea dreptului penal.....	3
§ 2. Obiectul dreptului penal.....	4
obiect al dreptului penal.....	5
§ 3. Necesitatea dreptului penal.....	5
§ 4. Relațiile de apărare socială în perspectivă istorică.....	6
§ 5. Caracterele dreptului penal.....	7
§ 6. Scopul dreptului penal.....	8
§ 7. Politica penală.....	8
§ 8. Sarcinile dreptului penal.....	9
§ 9. Legăturile dreptului penal cu celelalte ramuri de drept.....	9
Secțiunea a II-a: Știința dreptului penal.....	10
§ 1. Știința dreptului penal - ramură a științelor juridice.....	10
§ 2. Științele penale (criminale).....	11
Secțiunea a III-a: Principalele școli și curente de politică penală.....	12
§ 1. Apariția școlilor de politică penală.....	12
§ 2. Doctrina clasică.....	13
§ 3. Doctrina pozitivistă.....	14
§ 4. Sisteme eclectice.....	16
§ 5. Sisteme contemporane.....	17
Secțiunea a IV-a: Evoluția dreptului penal român modern.....	18
§ 1. Codul penal de la 1865.....	18
§ 2. Codul penal de la 1937 (Codul penal Carol al II-lea).....	19
§ 3. Evoluția dreptului penal român (1938-1969).....	19
§ 4. Codul penal de la 1969.....	20
Secțiunea a V-a: Principiile fundamentale ale dreptului penal.....	20
§ 1. Noțiune.....	20
§ 2. Cadrul principiilor fundamentale ale dreptului penal.....	21
Secțiunea a VI-a: Izvoarele dreptului penal.....	24
§ 1. Noțiunea și cadrul izvoarelor dreptului penal.....	24
§ 2. Izvoarele dreptului penal în special.....	26
Secțiunea a VII-a: Raporturile juridice penale.....	31
§ 1. Noțiune și caracterizare.....	31
§ 3. Faptele juridice penale.....	34
Capitolul II: LEGEA PENALĂ.....	35
Secțiunea I: Noțiune, structură, interpretare.....	35
§ 1. Noțiune și categorii de legi penale.....	35
§ 2. Criterii de clasificare a legilor penale.....	35
§ 3. Normele de drept penal.....	36
§ 4. Interpretarea legii penale.....	38

Secțiunea a II-a: Aplicarea legii penale în spațiu	41
§ 1. Considerații generale.....	41
§ 2. Principiile de aplicare a legii penale în spațiu	41
§ 3. Aplicarea legii penale în raport cu faptele săvârșite pe teritoriul țării	42
§ 4. Aplicarea legii penale române infracțiunilor săvârșite în afara teritoriului țării	46
§ 5. Cooperarea internațională în lupta contra criminalității	48
§ 6. Extrădarea	51
Secțiunea a III-a: Aplicarea legii penale în timp	56
§ 1. Preliminarii.....	56
§ 2. Principiul activității.....	57
§ 3. Principiul neretroactivității legii penale.....	58
§ 4. Principiul retroactivității legii penale.....	59
§ 5. Principiul ultraactivității legii penale temporare .	60
§ 6. Aplicarea legii penale în situații tranzitorii.....	60
§ 7. Principiul aplicării legii penale mai favorabile infracțiunilor nedefinitiv judecate	61
§ 8. Aplicarea legii penale mai favorabile în cazul pedepselor definitive	62
TITLUL II INFRACTIUNEA ȘI SANCTIUNILE DE DREPT PENAL	
Capitolul 1: NOȚIUNEA ȘI TRĂSĂTURILE ESENȚIALE ALE INFRACTIUNII	65
Secțiunea I: Noțiunea de infracțiune.....	65
§ 1. Preliminarii.....	65
§ 2. Definiția generală a infracțiunii	66
Secțiunea a II-a: Trăsăturile esențiale ale infracțiunii ..	66
§ 1. Fapta care prezintă pericol social.....	66
§ 2. Fapta săvârșită cu vinovăție	68
§ 3. Prevederea în lege ca trăsătură esențială a infracțiunii	71
Capitolul II: CONȚINUTUL INFRACTIUNII	73
Secțiunea I: Aspecte generale	73
§ 1. Noțiuni.....	73
§ 2. Structura conținutului infracțiunii.....	74
Secțiunea a II-a: Factorii infracțiunii	75
§ 1. Obiectul infracțiunii	75
§ 2. Subiecții infracțiunii.....	76
§ 3. Locul și timpul săvârșirii infracțiunii.....	78
Secțiunea a III-a: Conținutul constitutiv al infracțiunii	79
§ 1. Noțiuni.....	79
§ 2. Latura obiectivă.....	79
§ 3. Latura subiectivă	81
Capitolul III: ÎNLĂTURAREA CARACTERULUI PENAL AL FAPTEI	83
Secțiunea I: Aspecte generale	83

§ 1. Preliminarii despre înlăturarea caracterului penal al faptei	83
§ 2. Cadrul cauzelor care înlătură caracterul penal al faptei	84
Secțiunea a II-a: Cauzele care înlătură caracterul penal al faptei prin înlăturarea vinovăției.....	85
Subsecțiunea I: Legitima apărare.....	85
§ 1. Noțiune și caracterizare.....	85
§ 2. Condițiile legitimei apărări	86
Subsecțiunea a II-a: Starea de necesitate	90
Subsecțiunea a III-a: Constrângerea fizică și constrângerea morală	93
§ 1. Constrângerea fizică.....	93
§ 2. Constrângerea morală	94
Subsecțiunea a IV-a: Cazul fortuit	95
Subsecțiunea a V-a: Iresponsabilitatea	97
Subsecțiunea a VI-a: Beția.....	98
Subsecțiunea a VII-a: Minoritatea făptuitorului	100
Subsecțiunea a VIII-a: Eroarea de fapt	101
Secțiunea a IV-a: Înlăturarea caracterului penal al faptei prin lipsa pericolului social	105
§ 1. Preliminarii.....	105
§ 2. Lipsa pericolului social ca trăsătură esențială a infracțiunii	106
§ 3. Lipsa pericolului social concret al faptei prevăzută de legea penală	106
Secțiunea a IV-a: Lipsa prevederii în legea penală.....	111
§ 1. Noțiune și cadru	111
§ 2. Efecte juridice	112
Capitolul IV: ASPECTE GENERALE PRIVIND SANCTIUNILE DE DREPT PENAL	113
Secțiunea I: Preliminarii privind sancțiunile de drept penal	113
§ 1. Noțiunea și caracterele sancțiunilor de drept penal!	113
§ 2. Felurile sancțiunilor de drept penal.....	114
Secțiunea a II-a: Sancțiunile de drept penal în legislația penală română actuală.....	115
§ 1. Principiile sancțiunilor de drept penal	115
§ 2. Cadrul sancțiunilor de drept penal în codul penal român	117
Capitolul V: PEDEPSELE	118
Secțiunea I: Aspecte generale	118
§ 1. Noțiunea și caracterizarea pedepsei	118
§ 2. Scopul și funcțiile pedepsei.....	119
§ 3. Felurile pedepselor.....	121
Secțiunea a II-a: Pedepsele principale în dreptul penal român	123
§ 1. Preliminarii privind pedepsele principale	123
§ 2. Detențiunea pe viață.....	123
§ 3. Închisoarea	125
§ 4. Amenda	127
Secțiunea a III-a: Pedepsele complementare și pedepsele accesorii	

.....	129
§ 1. Aspecte generale privind pedepsele complementare	129
§ 2. Interzicerea unor drepturi.....	178
§ 3. Degradarea militară.....	180
§ 4. Pedepsele accesorii	180
Capitolul VI: RĂSPUNDEREA PENALĂ A MINORILOR	185
Secțiunea I: Aspecte generale privind sancționarea infractorilor minori	185
Secțiunea a III-a: Pedepsele aplicabile minorului	
și particularitățile regimului de aplicare și executare a acestora	189
§ 1. Pedepse aplicabile minorului	189
Capitolul VII: MĂSURILE DE SIGURANȚĂ	194
Secțiunea I: Aspecte generale	194
§ 1. Noțiune și caracterizare.....	194
§ 2. Cadrul măsurilor de siguranță.....-.....	195
Secțiunea a II-a: Măsurile de siguranță în special	196
§ 1. Obligarea la tratament medical	196
§ 2. Internarea medicală	197
§ 3. Interzicerea unei funcții sau profesii.....	198
§ 4. Interzicerea de a se afla în anumite localități.....	200
§ 5. Expulzarea.....	202
§ 6. Confiscare specială	203
§ 7. Interdicția de a reveni în locuința familiei pe o perioadă determinată	206
Capitolul VIII: FORMELE INFRACTIUNII	210
Secțiunea 1: Considerații generale.....	210
§ 1. Desfășurarea activității infracționale	210
§ 2. Formele infracțiunii după fazele de desfășurare a activității infracționale.....	212
Secțiunea a II-a: Actele preparatorii.....	213
§ 1. Noțiune și feluri	213
§ 2. Regimul actelor preparatorii	213
Secțiunea a III-a: Tentativa	215
§ 1. Aspecte generale	215
§ 2. Felurile tentativei	218
§ 3. Infracțiuni la care tentativa nu este posibilă	222
§ 4. Incriminarea și sancționarea tentativei.....	223
§ 5. Desistarea și împiedicarea producerii rezultatului	224
Secțiunea a IV-a: Infracțiunea consumată	226
§ 1. Noțiune și caracterizare.....	226
§ 2. Infracțiunea fapt epuizat.....	227
Capitolul IX: UNITATEA DE INFRACTIUNE	230
Secțiunea a I-a: Considerații generale.....	230
§ Ii Felurile unității de infracțiune	230
Secțiunea a II-a: Unitatea naturală de infracțiune	231
Secțiunea a III-a; Unitatea legală de infracțiune	235

§ 1. Infracțiunea continuată.....	235
§ 2. Infracțiunea complexă.....	238
§ 3. Infracțiunea progresivă	242
§ 4. Infracțiunea de obicei.....	243
Capitolul X: PLURALITATEA DE INFRAȚIUNI...	247
Secțiunea I: Generalități privind pluralitatea de infracțiuni	247
§ 1. Conceptul și caracterizarea pluralității de infracțiuni	247
§ 2. Formele pluralității de infracțiuni	247
Secțiunea a II-a: Concursul de infracțiuni.....	248
§ 1. Noțiuni și condiții	248
§ 2. Formele concursului de infracțiuni	249
§ 3. Tratamentul penal al concursului de infracțiuni ..	252
§ 4. Contopirea pedepselor pentru infracțiuni concurente	257
Secțiunea a III-a: Recidiva.....	258
§ 1. Aspecte generale	258
§ 2. Modalitățile recidivei	259
§ 3. Recidiva mare postcondamnatorie.....	262
§ 4. Recidiva mare postexecutorie	265
§ 5. Recidiva mică.....	267
§ 6. Tratamentul penal al recidivei	268
Secțiunea a IV-a: Pluralitatea intermediară de infracțiuni	273
§ 1. Noțiuni și condiții	273
§ 2. Tratamentul penal al pluralității intermediare de infracțiuni	274
Capitolul XI: PLURALITATEA DE INFRACTORI.	279
Secțiunea I: Aspecte generale privind pluralitatea de infractori	279
§ 1, Noțiuni și caracterizare.....	279
§ 2. Formele pluralității de infractori	279
Secțiunea a II-a: Participația penală.....	281
§ 1. Aspecte generale privind participația penală	281
§ 2. Autoratul și coautoratul.....	283
§ 3. Instigarea	285
§ 4. Complicitatea	289
§ 5. Participația improprie.....	292
§ 6. Tratamentul penal al participației	294
TITLUL III RĂSPUNDEREA PENALĂ	
Capitolul I: RĂSPUNDEREA PENALĂ – INSTITUȚIE	
FUNDAMENTALĂ A DREPTULUI PENAL	302
Secțiunea I: Considerații generale.....	302
Secțiunea a II-a: Principiile răspunderii penale	303
§ 1. Noțiunea și cadrul principiilor răspunderii penale	303
§ 2. Principiile răspunderii penale în special	304
Capitolul II: ÎNLOCUIREA RĂSPUNDERII PENALE	307
Secțiunea I: Considerații generale.....	307
Secțiunea a II-a: Reglementarea instituției înlocuirii	
răspunderii penale	308

Capitolul III: CAUZELE CARE ÎNLĂTURĂ RĂSPUNDEREA PENALĂ .	312
Secțiunea I: Aspecte generale	312
Secțiunea a II-a: Amnistia.....	313
§ 1. Noțiune, caracterizare și feluri	313
§ 2. Efectele amnistiei	315
Secțiunea a III-a: Prescripția răspunderii penale.....	316
§ 1. Caracterizare și noțiune.....	316
§ 2. Termenele de prescripție a răspunderii penale ...	317
Secțiunea a IV-a: Lipsa plângerii prealabile	321
Secțiunea a V-a: împăcarea părților	325
TITLUL IV APLICAREA PEDEPSELOR	
Capitolul I: INDIVIDUALIZAREA PEDEPSELOR..	330
Secțiunea I: Aspecte generale	330
§ 1. Noțiune și cadru	330
§ 2. Forme și modalități de individualizare	331
Secțiunea a II-a: Individualizarea judiciară a pedepselor	332
§ 1. Noțiune și criterii generale de individualizare	332
§ 2. Stări și circumstanțe în cadrul individualizării pedepsei	333
§ 3. Circumstanțe atenuante	336
§ 4. Circumstanțe agravante.....	340
§ 5. Concursul între cauzele de agravare și de atenuare a pedepsei	344
Secțiunea a III-a: Individualizarea judiciară a executării pedepselor	345
§ 1. Aspecte generale	345
§ 2. Suspendarea condiționată a executării pedepsei	346
3. Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere	353
4. Executarea pedepsei la locul de muncă	359
§ 5. Calculul pedepselor.....	366
§ 6. Liberarea condiționată.....	368
§ 7. Liberarea condiționată în cazul detențiunii pe viață	373
§ 8. Executarea pedepsei într-o închisoare militară	374
Capitolul 11: ÎNLĂTURAREA EXECUTĂRII PEDEPSEI ȘI A CONSECINȚELOR CONDAMNĂRII.....	381
Secțiunea 1: înlăturarea executării pedepsei	381
§ 1. Preliminarii despre cauzele care înlătură executarea pedepsei	381
§ 2. Grațierea.....	381
§ 3. Prescripția executării pedepsei.....	386
Secțiunea a II-a: înlăturarea consecințelor condamnării prin reabilitare....	388
§ 1. Aspecte generale privind reabilitarea.....	388
§ 2. Efectele reabilitării	389
§ 3. Trăsături caracteristice ale reabilitării.....	390
§ 4. Reabilitarea de drept	390
§ 5. Reabilitarea judecătorească.....	393